

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE BAĞIMSIZ
DENETİM VE BİR UYGULAMA**

**FATİH BAYRAM UZUN
07713032**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ARZU ÖZSÖZGÜN**

**İSTANBUL
2010**

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE BAĞIMSIZ
DENETİM VE BİR UYGULAMA**

**FATİH BAYRAM UZUN
07713032**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ARZU ÖZSÖZGÜN**

**İSTANBUL
2010**

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE BAĞIMSIZ
DENETİM VE BİR UYGULAMA

FATİH BAYRAM UZUN
07713032

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Ünvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı :	Dr. Arzu ÖZSÖZGÜN	
Jüri Üyeleri :	Prof. Dr. Salih DURER	
	Dr. Sadiye OKTAY	

İSTANBUL
HAZİRAN 2010

ÖZ

HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE BAĞIMSIZ DENETİM VE BİR UYGULAMA

FATİH BAYRAM UZUN

HAZİRAN, 2010

Günümüzde hayat sigorta şirketleri sermaye piyasasının önemli aktörlerinden biri olup ülkelerin ekonomilerini makroekonomik anlamda etkileyen fonların oluşumunda büyük katkı sağlamaktadırlar. Bu fonlar yatırımcıların tasarruflarıyla sağlamış oldukları primlerle oluşturulmaktadır. Sermaye piyasasındaki bu yatırımcıların karşı karşıya oldukları temel risk ise asimetrik bilgi dağılımıdır. Bu sebeple sermaye piyasasındaki düzenlenmelerin temel amacı yatırımcıların korunmasıdır. Bağımsız denetimin önemi de bu noktada ortaya çıkmakta ve sermaye piyasasında güvenilir bilgiye duyulan ihtiyaç bağımsız denetimi gerekli kılan nedenlerin başında gelmektedir.

Bu çalışmada sigortanın ve hayat sigortacılığının önemi ve Hazine Müsteşarlığı düzenlemeleri açısından hayat sigorta şirketlerinde bağımsız denetimin uygulamalarının nasıl yürütüldüğü üzerinde durulmaktadır. Yapılan çalışma kapsamında, Türkiye’de faaliyet gösteren üç hayat sigortası şirketinin yılsonu taslak temel finansal tabloları kullanılarak tek bir şirket şeklinde, hesap grupları karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve çeşitli analitik ve detay testlerle hayat sigorta şirketlerinde bağımsız denetim uygulamalı olarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak sigortacılığı da içeren işlem miktarının yüksek ve veri miktarının oldukça yoğun olduğu finansal sektörlerde, bağımsız denetiminin gerekliliği ve bağımsız denetim çalışmalarının analitik testlerle desteklenmesinin önemi ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler : Sigorta, Hayat Sigortası, Bağımsız Denetim, Hayat Sigorta Şirketlerinde Bağımsız Denetim

ABSTRACT

INDEPENDENT AUDIT AT LIFE INSURANCE COMPANIES AND AN IMPLEMENTATION

FATİH BAYRAM UZUN

JUNE, 2010

Today, life insurance companies are one of the most important agents of capital markets and provide a significant contribution in formation of funds which have affected economies of the countries in macroeconomics perspective. These funds have been formed with premiums provided by savings of investors. The basic risk that investors confront in capital markets is asymmetric information distribution. Thence; the main purpose of regulations in capital market is protection of investors. The significance of independent auditing comes into at this point and the requirement to the reliable information is the fundamental cause that makes independent auditing essential.

In this study, basically accentuated on importance of insurance and life insurance and how conducted of independent auditing operations in life insurance companies in terms of regulations of Undersecretariat of Treasury. Within the scope of the study, the year-end basic draft financial statements of three life insurance companies are used as one company and account groups are analyzed in comparative terms and try to state independent audit at life insurance companies as applied with various analytical and test of details.

In conclusion, materiality of independent audit and importance of independent audit studies with analytical procedures for financial sectors including insurance sector with high volumes of transactions and data is revealed.

Keywords : Insurance, Life Insurance, Independent Audit, Independent Audit at Life Insurance Companies

ÖNSÖZ

Ekonominin dolayısıyla sermaye piyasasının önemli aktörlerinden biri olan sigorta şirketlerinde yatırımcılara güven sağlama ihtiyacı günümüzde artış göstermiş ve ilgili mevzuat çerçevesinde yapılması gerekli olan bağımsız denetimin sonuçları da bu açıdan önem kazanmıştır. Bu çalışma, hayat sigorta şirketlerinde bağımsız denetim ve ülkemizdeki uygulamasının gerçek anlamda nasıl yapılmakta olduğunun bir kaynakta derlenmesi ve bu konuda literatüre kapsamlı bir Türkçe kaynak kazandırılması ve konuyla ilgili olan herkese faydalı olması amacıyla hazırlanmıştır.

Sigortanın konusu ve mahiyeti açısından oldukça geniş kapsamlı olması ve özellikle sigortacılık sektöründe bağımsız denetimle ilgili yapılan düzenlemelerin oldukça yeni olması sebebiyle yoğun bir araştırma ve çalışmayla yazılan bu tezin her aşamasında öncelikle, bana fikir veren ve geniş bir zaman tanıyan değerli hocam ve danışmanım Sn. Dr. Arzu Özsözgün'e, değerli yardımları ve sabırları için teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın tamamlanmasında ve özellikle uygulama bölümündeki katkıları için KPMG Türkiye Bağımsız Denetim Müdürlerinden Sn. Abdullah Yüksel'e göstermiş oldukları sabır ve iyi niyet için teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile çok değerli katkılar yapan ve yanımda olup manevi desteğini her zaman hissettiğim Tuba Şahin'e ayrıyeten teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresince büyük bir fedakarlık ve sabırla beni destekleyen anneme ve kardeşime göstermiş oldukları sabır ve sevgi için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu tez çalışmasını, yüksek lisans yapma konusunda bana cesaret veren ve bize büyük emek veren sevgili babam Mehmet Uzun'a armağan etmek istiyorum.

İstanbul; Haziran 2010

Fatih Bayram Uzun

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xv

1. GİRİŞ	1
----------------	---

2.SİGORTACILIKTA TEMEL KAVRAMLAR VE TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ	2
--	---

2.1.Sigortacılıkta Risk Kavramı.....	2
2.1.1. Riskin Tanımı	2
2.1.2. Risk ve Sigorta İlişkisi	3
2.1.3. Sigorta İşlemlerinde Risk Türleri	4
2.1.3.1. IAIS Sınıflandırması	5
2.1.3.1.1. Teknik Riskler.....	5
2.1.3.1.2.Yatırım Riskleri.....	6
2.1.3.1.3. Teknik Olmayan Riskler	7
2.1.3.2. Diğer Sınıflandırma	7
2.1.3.2.1. İfade Ettiği Anlam Açısından Risklerin Sınıflandırılması	8
2.1.3.2.2.Gerçekleşmesine Etki Eden Faktörler Açısından Risklerin Sınıflandırılması	8
2.1.3.2.3. Etki Alanları Açısından Risklerin Sınıflandırılması	9
2.1.4. Türkiye Sigorta Mevzuatında Risk Sınıflandırması	9
2.1.5. Sigorta İşlemlerinde Risk Yönetimi	10
2.1.6. Hayat Sigortalarında Risk	11
2.2. Sigorta Kavramı	13
2.2.1. Tanımı ve Önemi	13
2.2.2. Sigortacılığın İşlevleri	15
2.2.2.1.Sigortacılığın Mikro İşlevleri	15
2.2.2.2.Sigortacılığın Makro İşlevleri.....	15
2.3. Sigorta Türleri	16
2.3.1. Sosyal Sigorta.....	16
2.3.2. Özel Sigorta.....	17
2.3.2.1. Hayat Dışı Sigortalar	18
2.3.2.2. Hayat Sigortaları	19
2.3.2.3. Bireysel Emeklilik	19

2.3.2.4. Kişisel Emeklilik Hesabı	20
2.3.2.5. Hayat Sigortaları ile Hayat Dışı Sigortalar Arasındaki Farklar	21
2.4. Sigortanın Temel Prensipleri	23
2.4.1. Tesadüfi Hasar	24
2.4.2. Büyük Sayılar Kanunu	24
2.4.3. Sigortalanabilir Menfaat Prensipleri	24
2.4.4. Tazminat Prensipleri	25
2.4.5. Azami İyi Niyet Prensipleri	25
2.4.6. Halefiyet Prensipleri	25
2.4.7. Çifte Sigorta	25
2.4.8. Yakın Sebep Prensipleri	26
2.4.9. Hasara Katılım	26
2.5. Sigorta Primi	26
2.5.1. Hayat Branşında Prim	27
2.5.2. Hayat Dışı Branşında Prim	29
2.6. Sigorta Şirketlerinin Yatırım Araçları	29
2.7. Sigorta İşletmelerinde Organizasyon	31
2.8. Türkiye’de Sigortacılık Sektörü	33
2.8.1. Türkiye’de Sigortacılık Sektörünün Temel Riskleri	33
2.8.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta İşletmeleri	35
2.8.3. Türk Sigortacılık Sektöründe Temel Teknik Göstergeler	37
2.8.3.1. Primler	37
2.8.3.2. Ödenen Tazminatlar	38
2.8.3.3. Diğer Teknik Göstergeler	39

3. HAYAT SİGORTASI, HAYAT SİGORTASININ NİTELİKLERİ VE İŞLEYİŞİ40

3.1. Hayat Sigortası Kavramı	40
3.1.2. Hayat Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi	41
3.1.2.1. Dünyada Hayat Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi	42
3.1.2.2. Türkiye’de Sigortacılığın ve Hayat Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi	44
3.1.3. Sigorta ile İlgili Yasal Düzenlemeler	49
3.1.3.1. Kanunlar	49
3.1.3.2. Yönetmelikler	52
3.1.3.2.1. Hayat Sigortaları Yönetmeliği	54
3.1.3.3. Mahkeme İçtihatları ve Doktrin	54
3.1.4. Sosyal Güvenlik	56
3.1.4.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	56
3.1.4.2. Sosyal Güvenliğin Önemi ve Sosyal Güvenliğe Duyulan İhtiyaç	56
3.1.4.2.1. Emeklilik	57
3.1.4.2.2. Sağlık	57
3.1.4.3. Sosyal Güvenlik Kurumları	58
3.1.5. Hayat Sigortası Türleri	58
3.1.5.1. Uygulama Biçimlerine Göre Hayat Sigortaları	58
3.1.5.1.1. Ferdi Hayat Sigortaları	58
3.1.5.1.2. Grup Hayat Sigortaları	59

3.1.5.2. Taşıdıkları Risklere Göre Hayat Sigortaları	59
3.1.5.2.1. Vefata Bağlı Hayat Sigortaları	60
3.1.5.2.1.1. Süreli Vefata Bağlı Hayat Sigortaları	60
3.1.5.2.1.2. Ömür Boyu Geçerli Hayat Sigortası	61
3.1.5.2.2. Yaşama Bağlı Sigortalar	61
3.1.5.2.2.1. Yaşama Hali Meblağ Ödemesi Amaçlı Sigorta	61
3.1.5.2.2.2. Yaşama Hali Gelir Ödemesi Amaçlı Sigorta	62
3.1.5.2.2.2.1. Hemen Ödemeli Gelir Sigortası	62
3.1.5.2.2.2.2. Sonradan Ödemeli Gelir Sigortası	62
3.1.5.2.3. Karma Hayat Sigortaları	62
3.2. Hayat Sigortası İşlemleri	64
3.2.1. Hayat Sigortalarında Taraflar ve İlgililer	64
3.2.1.1. Sigortacı	64
3.2.1.2. Sigorta Ettiren	64
3.2.1.3. Sigortalı	65
3.2.1.4. Lehdar	65
3.2.2. Poliçe Düzenleme İşlemleri	66
3.2.3. Reasürans İşlemleri	66
3.2.3.1. Reasüransın Tanımı	66
3.2.3.2. Reasürans Yöntemleri	67
3.2.3.2.1. İhtiyari Reasürans Anlaşmaları	68
3.2.3.2.1.1. Bölüşmeli İhtiyari Reasürans	69
3.2.3.2.1.2. Bölüşmesiz İhtiyari Reasürans	69
3.2.3.2.2. Mecburi Reasürans Anlaşmaları	70
3.2.3.2.2.1. Bölüşmeli Mecburi Reasürans Anlaşmaları	70
3.2.3.2.2.1.1. Kotpar Trete Reasüransı	70
3.2.3.2.2.1.2. Eksedan Trete Reasüransı	71
3.2.3.2.2.1.3. Kotpar/Eksedan Trete Reasüransı	71
3.2.3.2.2.2. Bölüşmesiz Mecburi Reasürans Anlaşmaları	71
3.2.3.2.2.2.1. Hasar Fazlası Anlaşmaları	72
3.2.3.2.2.2.2. Toplam Hasar Fazlası Anlaşmaları	72
3.2.3.2.2.2.3. İhtiyari/Mecburi Hasar Fazlası Anlaşmaları	72
3.2.4. Primler	73
3.2.5. Komisyonlar	74
3.2.6. Teknik Karşılıklar	74
3.2.7. Yatırımların Yönetilmesi ve Kar Payı	75
3.2.8. Vergilendirme	76
3.2.9. Diğer İşlemler	76
3.2.9.1. Tenzil	77
3.2.9.2. İştira	77
3.2.9.3. İkraz	77

4. BAĞIMSIZ DENETİM VE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE BAĞIMSIZ DENETİM.....78

4.1 Denetim	78
4.1.1 Denetimin Tanımı	78

4.1.2. Muhasebe Denetimi Tanımının İçerdiği Özellikler.....	78
4.1.3. Denetim Türleri	79
4.1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri.....	79
4.1.3.1.1. Mali Tablo Denetimi.....	79
4.1.3.1.2. Uygunluk Denetimi.....	79
4.1.3.1.3 Faaliyet Denetimi.....	80
4.1.3.2. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri.....	80
4.1.3.2.1. Zorunlu Denetim	80
4.1.3.2.2. İsteğe Bağlı Denetim.....	80
4.1.3.3. Denetçinin Türü ve Konumuna Göre Denetim Türleri.....	80
4.1.3.3.1. Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetçi.....	81
4.1.3.3.2. İç Denetim ve İç Denetçi.....	81
4.1.3.3.3. Kamu Denetimi ve Kamu Denetçisi	82
4.1.4. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları	83
4.1.4.1 Genel Standartlar	83
4.1.4.1.1. Mesleki Eğitim ve Deneyim	83
4.1.4.1.2. Bağımsız Davranma	84
4.1.4.1.3. Mesleki Özen	84
4.1.4.2. Çalışma Alanı Standartları.....	84
4.1.4.2.1. Planlama ve Gözetim	84
4.1.4.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi.....	84
4.1.4.2.3. Kanıt Toplama.....	85
4.1.4.3. Raporlama Standartları	85
4.2. Denetim Süreci ve Denetimin Planlanması.....	86
4.2.1. Müşteri Seçimi ve İşin Alınması	86
4.2.2. Denetimin Planlanması.....	87
4.2.3. Denetim Programının Yürütülmesi	88
4.2.4. Test Etme Aşaması	88
4.2.4.1. Kontrol testleri	89
4.2.4.2. Maddi Doğruluk Testleri	90
4.2.4.3. Analitik Testler	91
4.2.5. Denetimin Tamamlanması ve Denetim Raporunun Yazılması	91
4.2.5.1. Şarta Bağlı Borçların Gözden Geçirilmesi	92
4.2.5.2. Bilanço Tarihinden Sonraki Olayların Gözden Geçirilmesi.....	92
4.2.5.3. Sonuçların Gözden Geçirilmesi	93
4.2.5.4. Denetim Raporunun Yazılması ve Yayınlanması.....	93
4.3. Türkiye’de Bağımsız Denetimle İlgili Yasal Düzenlemeler ve Sigortacılıkta Bağımsız Denetim.....	94
4.3.1. Türkiye’de Bağımsız Denetimle İlgili Yasal Düzenlemeler	94
4.3.1.1. Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim.....	94
4.3.1.1.1. Yürürlükteki düzenleme.....	95
4.3.1.2. Sermaye Piyasası Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim.....	97
4.3.1.3. Vergi Usul Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim	97
4.3.1.4. Bankalar Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim	97
4.3.1.5. 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim.....	98
4.3.1.6. Diğer Yasal Düzenlemeler Kapsamında Bağımsız Denetim.....	99

4.3.2. Sigortacılıkta Bağımsız Denetim.....	99
4.3.2.1. Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Bağımsız Denetimi İle İlgili Yasal Düzenlemeler	100
4.3.2.2. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Sigortacılığa Etkileri	102
4.3.3. Uluslararası Muhasebe Standartları ve Sigortacılık	103
4.3.3.1. TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standartı	108
4.3.3.2. Sigorta Şirketlerinde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği ve Solvency II ..	109
4.3.4. Türkiye'de Sigorta Muhasebesi ve Sigorta Şirketlerinde Bağımsız Denetimin Önemi	110
4.3.4.1. Sigorta Muhasebesi	110
4.3.4.1.1. Sigorta Reasürans Şirketlerinin Düzenledikleri Finansal Tablolar	111
4.3.4.1.1.1. Bilanço Hesapları	113
4.3.4.1.1.1.1. Cari Varlıklar	113
4.3.4.1.1.1.1.1. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	114
4.3.4.1.1.1.1.2. Finansal Varlıklar İle Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	114
4.3.4.1.1.1.1.2.1. Finansal Varlıklar	114
4.3.4.1.1.1.1.2.2. Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	121
4.3.4.1.1.1.1.3. Esas Faaliyetlerden Alacaklar	122
4.3.4.1.1.1.1.4. İlişkili Taraflardan Alacaklar	122
4.3.4.1.1.1.1.5. Diğer Çeşitli Alacaklar	123
4.3.4.1.1.1.1.6. Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	123
4.3.4.1.1.1.1.7. Diğer Cari Varlıklar	123
4.3.4.1.1.1.2. Cari Olmayan Varlıklar	123
4.3.4.1.1.1.2.1. Maddi Duran Varlıklar	124
4.3.4.1.1.1.2.2. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	124
4.3.4.1.1.1.3. Kısa Vadeli Yükümlülükler	125
4.3.4.1.1.1.3.1. Finansal Borçlar	125
4.3.4.1.1.1.3.2. Esas Faaliyetlerden Borçlar	125
4.3.4.1.1.1.3.3. İlişkili Taraflara Borçlar	125
4.3.4.1.1.1.3.4. Diğer Borçlar	125
4.3.4.1.1.1.3.5. Sigortacılık Teknik Karşılıkları	126
4.3.4.1.1.1.3.5.1. Kazanılmamış Primler Karşılığı	126
4.3.4.1.1.1.3.5.2. Devam Eden Riskler Karşılığı	130
4.3.4.1.1.1.3.5.3. Muallak Hasar Karşılığı	131
4.3.4.1.1.1.3.5.4. Hayat Matematik Karşılığı	134
4.3.4.1.1.1.3.5.5. Dengeleme Karşılığı	136
4.3.4.1.1.1.3.5.6. İkramiye Ve İndirimler Karşılığı	136
4.3.4.1.1.2. Gelir Tablosu	139
4.4. Bağımsız Denetimin Yararları	140
4.4.1. Denetlenen İşletmeye Sağladığı Yararlar	140
4.4.2. İşletmenin Ortaklarına, İş Hayatının Diğer Üyelerine ve Yatırımcılara Sağladığı Yararlar	140
4.4.3. Denetlenen İşletmenin Kamu Kuruluşlarına Sağladığı Yararlar	141

5. HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE BAĞIMSIZ DENETİM UYGULAMASI.....	142
5.1. Uygulanmanın İncelenmesine Yönelik Metodoloji	142
5.1.1. Çalışmanın Konusu	143
5.1.2. Çalışmanın Amacı	143
5.1.3. Çalışmanın Önemi	144
5.1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları	144
5.1.5. Çalışmanın Yöntemi ve Denetimde Kullanılan Teknikler	144
5.2. Hayat Sigorta Şirketinde Bağımsız Denetim Uygulamasının İncelenmesi.....	145
5.2.1. Müşteri Seçimi ve İşin Kabul Edilmesi	146
5.2.2. Denetimin Planlanması.....	146
5.2.2.1. Müşteri İşletme ve Faaliyet Alanı Hakkında Bilgi Edinilmesi.....	147
5.2.2.2. İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi.....	148
5.2.2.3. İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi Sonucu Ulaşılan Bulgular	168
5.2.2.4. Denetim Riskinin ve Önemlilik Sınırının Belirlenmesi.....	169
5.2.2.5. Denetim Zamanının Planlanması.....	172
5.2.2.6. Veri Akışının Planlanması	172
5.2.2.7. Denetim Ekibinin Kurulması ve Koordinasyonu.....	172
5.2.2.8. Denetim Çalışmalarının Bölümlenmesi.....	173
5.2.3. Test Etme Aşaması	174
5.2.3.1. Bilanço Kalemleri	175
5.2.3.1.1. Cari Varlıklar	175
5.2.3.1.1.1. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar.....	176
5.2.3.1.1.2. Finansal Varlıklar Ve Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	181
5.2.3.1.1.3. Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar.....	191
5.2.3.1.1.4. Esas Faaliyetlerden Alacaklar	192
5.2.3.1.1.5. Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar	193
5.2.3.1.1.6. Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	197
5.2.3.1.1.7. Diğer Cari Varlıklar.....	199
5.2.3.1.2. Cari Olmayan Varlıklar.....	199
5.2.3.2.1.1. Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar	199
5.2.3.1.3. Kısa Vadeli Yükümlülükler	202
5.2.3.1.3.1. Sigortacılık Teknik Karşılıkları.....	202
5.2.3.1.3.2. Ödenecek Vergi ve Benzeri Diğer Yükümlülükler ile Karşılıkları	213
5.2.3.1.3.3. Diğer Risklere İlişkin Karşılıklar	214
5.2.3.1.3.4. Diğer Çeşitli Kısa Vadeli Yükümlülükler	216
5.2.3.1.4. Uzun Vadeli Yükümlülükler	216
5.2.3.1.4.1. Sigortacılık Teknik Karşılıkları	216
5.2.3.1.5. Öz Sermaye	222
5.2.3.2. Gelir Tablosu	224
5.2.3.2.1. Teknik Bölüm	224
5.2.3.2.1.1. Brüt Yazılan Primler.....	224
5.2.3.2.1.2. Reasüröre Devredilen Primler ve Reasürör Payı.....	226
5.2.3.2.1.3. Brüt Ödenen Hasarlar	227

5.2.3.2.1.4. Ödenen Hasarlarda Reasürör Payı.....	228
5.2.3.2.1.5. Faaliyet Giderleri.....	228
5.2.3.2.1.5.1. Faaliyet Giderlerinin Dağıtımı.....	230
5.2.3.2.2. Teknik Olmayan Bölüm.....	231
5.2.3.2.2.1. Yatırım Gelirleri.....	231
5.2.4. Denetimin Tamamlanması Ve Denetim Raporunun Yazılması.....	232
5.2.4.1. Şarta Bağlı Borçların Gözden Geçirilmesi.....	232
5.2.4.2. Bilanço Tarihinden Sonraki Olayların Gözden Geçirilmesi.....	232
5.2.4.3. Sonuçların Gözden Geçirilmesi.....	233
5.2.4.4. Denetim Raporunun Yazılması ve Yayınlanması.....	234
6. SONUÇ.....	235
KAYNAKÇA.....	238
EKLER.....	247
Ek 1. Muhasebe Departmanının İş Akış Şeması.....	247
Ek 2. Muhasebe Departmanının Kontrol Prosedürleri Ve İç Kontrol Noktaları.....	250
Ek 3. İç Denetim Departmanının İş Akış Şeması.....	252
Ek 4. Temel Mali Tablolar.....	255
Ek 6. Tahsilat Denetim Programı.....	264
Ek 7. Kasa Sayım Tutanağı.....	265
ÖZGEÇMİŞ.....	266

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1 : Sigorta Şirketlerine Piyasa Risklerinin Etkileri	7
Tablo 2 : Sigorta Sektörünün Yatırım Portföyü	31
Tablo 3 : Faal Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Ruhsat Tablosu	36
Tablo 4 : Prim Üretiminin Dağılımı	38
Tablo 5 : Ödenen Tazminatların Dağılımı	39
Tablo 6 : Genel Sektör Göstergeleri	39
Tablo 7 : Finansal Varlık Değerlemeleri	121
Tablo 8 : Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	176
Tablo 9 : Vadeli Ve Vadesiz Mevdutlar İçin Verilen Kırılım	178
Tablo 10 : Reeskont Çalışması	180
Tablo 11 : POS Dağılımı	181
Tablo 12 : Finansal Varlıklar ile Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	182
Tablo 13 : Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	186
Tablo 14 : Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	186
Tablo 15 : Hisse Senedi Değerlemesi	190
Tablo 16 : Esas Faaliyetlerden Alacaklar	193
Tablo 17 : Sigortalılardan Alacaklar Hesabının Kırılımı	194
Tablo 18 : Gelecek Aylara ait Giderler Hesabının Kırılımı	198
Tablo 19 : Ertelenmiş Komisyon Giderleri Hesabının Kırılımı	198
Tablo 20 : Sabit Kıymet Hareket Tablosu	200
Tablo 21 : Kazanılmamış Primler Karşılığı Özet Tablosu	204
Tablo 22 : Muallak hasar ve tazminat karşılığı özet tablosu	210
Tablo 23 : Muallak tazminat karşılığı yeterlilik tablosu	212
Tablo 24 : Hayat Matematik Karşılığı Tablosu	218
Tablo 25 : Hayat Matematik Karşılığı Özet Tablosu	218
Tablo 26 : Tarife hesaplaması	220
Tablo 27 : Kar Payı Özet Tablosu	221
Tablo 28 : Şirketin dengeleme karşılığına konu olan teminatları	222
Tablo 29 : Özsermaye Hareket Tablosu	223
Tablo 30 : Yıllık Brüt Yazılan Primler Toplamı	225
Tablo 31 : Sigorta Yükümlülükleri Ve Reasüran Varlıklarının Hareket Tablosu	226
Tablo 32 : Muallak Tazminat Karşılığı	227
Tablo 33 : Ücret Rasyonalizasyon Testi	229

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1 : Sigorta, Reasürans ve Retrosesyon İşlemlerinde Riskin Devri ve Paylaşımı	67
Şekil 2 : Reasürans Yöntemleri	68

KISALTMALAR

AICPA	: Amerikan Diplomalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants)
AB	: Avrupa Birliği
ADPT	: Denetim Farkı Atama Eşiği (Audit Difference Posting Threshold)
AZMM	: Aktüeryal Zincir Merdiven Metodu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BSMV	: Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi
IAA	: Uluslararası Aktüerler Birliği (International Actuarial Association)
IAIS	: Uluslararası Sigorta Denetleyiciler Birliği (International Association of Insurance Supervisors)
IIA	: İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors)
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Yönetim Kurulu (International Accounting Standards Board)
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Board)
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
CFO	: Muhasebe ve Finans Baş Sorumlusu (Chief Executive Officer)
DERK	: Devam Eden Riskler Karşılığı
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
ETS	: Emeklilik Tasarruf Hesabı
f	: Fıkra
HAYMER	: Hayat Sigortası Bilgi Merkezi
HTM	: Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar (Held to Maturity)
GKGBT	: Genel Kabul Görmüş Denetim Teknikleri
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KPK	: Kazanılmamış Primler Karşılığı
m	: Madde
MPP	: Önemlilik (Materiality Planning Purpose)
RG	: Resmi Gazete
SAS	: Denetim Standartları Beyanları (Statement on Auditing Standards)
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHFV	: Satılmaya Hazır Finansal Varlık
SK	: Sigortacılık Kanunu
SMK	: Sigorta Murakabe Kanunu
SMT	: Önemli Yanlışlık Eşiği (Significant Misstatement Threshold)

TDK	: Türk Dil Kurumu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TSEV	: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı
TSRŞB	: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standardı
USNAIC	: Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Aktüerler Birliği (United States National Association of Insurance Commissioners)
YSV	: Yangın Sigorta Vergisi

1. GİRİŞ

Ekonomi içinde bulunduğu toplumun dinamiklerine göre sürekli değişen bir sistemdir ve ekonomik kalıpların evrimi çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu dinamik ve hızlı değişime uyum sağlamak için daha bütüncül bir zihni devrime ihtiyacımız vardır. Diğer sosyal bilim dallarında olduğu gibi günümüz ekonomi bilimi de çağın bütünü bağımsız ve birbirinden kopuk parçalara ayıran modern bilim anlayışından etkilendiği için büyük bir bunalımın eşiğine gelmiştir. Küreselleşmenin ve bilgi çağının bir sonucu olarak artan rekabet ve sanayileşme de her geçen gün yeni bunalımlar ortaya çıkarmakta ve bu bunalımlara çeşitli çözüm yolları bulunmaya çalışılmaktadır. Günümüz ekonomisinin önemli unsurlarından biri olan ve karşılıklı güven esasına dayanan sigortacılıkta bu bunalımdan nasibini almaktadır.

Çağımızın en önemli varlık kalemi kuşkusuz entellektüel birikim yani bilgidir. Bu bilginin güvenilir ve saf olması ise kuşkusuz çok önemlidir. Gerekli istikrarın sağlanabilmesi, rekabet ortamında ayakta kalabilmek ve oluşan koşullara olabildiğince çabuk tepki verebilmek için, ayrıca yabancı sermayenin ülkeye çekilerek ekonomik kalkınmanın gerçekleştirebilmesi, böylelikle yeterli olmayan sermaye birikiminin sağlanarak ülkenin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesini yakalamak için işletmeler ile ilgili objektif, güvenilir ve karşılaştırma yapabilir nitelikte bilgilere ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır.

Bu sebeplerden dolayı sermaye piyasasının kilometre taşlarından biri olan ve yapısı gereği karışık bir sistematığe ve yoğun bir mevzuata dayanan sigortacılıkta bilginin kamuya ve diğer paydaşlara sağlıklı ve güvenli bir şekilde verilmesi için tarafsız denetim birimlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde bir çeşit risk yönetimi ve yatırım aracı olarak da işlevi olan sigortacılıkta, yatırımcıları bilgilendirmek için yayınlanan mali tablolar ancak bağımsız dış denetimden geçtikten sonra bir anlam kazanmaktadır.

Sigortacılığın başlangıcından beri var olan ve doğrudan insan hayatını konu alan hayat sigortacılığının ise uzun dönemli yatırımlara konu olması ve bu yatırımlarda çeşitli finansal araçların kullanılması sebebiyle tarafsız ve bağımsız bir denetim otoritesi tarafından belli aralıklarla gözden geçirilmesi önemli ve gereklidir.

Çalışma kapsamında Türkiye’de hayat sigortası, bağımsız denetim ilkeleri ve hayat sigortası şirketlerinde bağımsız denetim ilkelerinin uygulanması dört bölüm üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümü giriş niteliğinde olup, bu bölümde sigortacılıkta temel kavramlar ve Türkiye’de sigortacılık sektörü ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Takip eden bölüm hayat sigortası, hayat sigortasının nitelikleri ve işleyişine dair açıklamalara ayrılmıştır. Daha sonraki bölümde ise bağımsız denetim ve sigortacılık sektöründe bağımsız denetiminin kapsamı, uygulanan yasal mevzuat ile birlikte açıklanmış ve değerlendirilmiştir.

Uygulama bölümünde ise hayat sigorta branşında bağımsız denetimin uygulanmasının nasıl gerçekleştirildiği, analitik testler neticesinde sonuçların nasıl yorumlandığına yer verilmiştir. Son olarak sonuç bölümünde ise gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve kullanılan yöntemler özetlenmiştir.

Bu kapsamda araştırmanın önemi, günümüzün oldukça önemli yatırım aktörlerinden olan hayat sigortası şirketlerinde bağımsız denetimin önemini ve gerekliliğini vurgulamak ve ilgili paydaşların amaçlarının güvenli olarak karşılanması için denetimin faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğünü anlaşılabilir bir şekilde ortaya koymaktadır.

2.SİGORTACILIKTA TEMEL KAVRAMLAR VE TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

2.1.Sigortacılıkta Risk Kavramı

Bu bölümde risk kavramı açıklanarak riskin önemi, amacı, sigorta ile olan ilişkisi, türleri, sigorta mevzuatına göre sınıflandırılması ve risk yönetimi ve hayat sigortalarında risk kavramı ele alınacaktır.

2.1.1. Riskin Tanımı

Günlük hayat ve gelecek birçok risk ve belirsizlikle doludur. Kişi bu risklerden endişe duyduğunda bunları ortadan kaldırmayı dener¹.

Risk, Türk Dil Kurumu'nun ("TDK") Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü'nde "riziko, zarara uğrama tehlikesi olarak "tanımlanırken; TDK İktisat Terimleri Sözlüğü'nde ise "iktisadi karar birimlerinin verecekleri kararlar sonucunda ortaya çıkacak getiriyi olumsuz etkileyebilecek olayların gerçekleşme olasılığı" olarak tanımlanmıştır.

Risk kavramının herkes tarafından kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Fakat birçok tanım içinde şu iki ayırt edici kavram kullanılmaktadır. Birincisine göre risk, bir olayın tesadüfe dayalı muhtemel sonuçlarının çeşitlenmesidir. Yani değişiklik veya çeşitlilik, beklenen ortalama bir kayıpta ne kadar büyük olursa riskte o kadar büyük olur. İkinci tanımda ise risk muhtemel bir zararın belirsizliğiyle ilişkilidir². Risk kelimesi İtalyanca "riscare" sözcüğünden türemiş olup "cesaret etmek" anlamındadır. Bu açıdan risk bir

¹ Kamuran Pekiner, **Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri-Hesap Bünyesi**, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1516, 1970), 3.

² Mark S. Dorfman, **Introduction to Risk Management and Insurance**, 7th ed. (New Jersey: Prantice Hall, 2002), 6.

kader değil, bir seçimdir. Cesaret ederek yaptığımız eylemler aslında seçimlerimizde ne kadar özgür olduğumuza bağlıdır. Bu açıdan risk algısı sosyal bir süreçtir³.

Risk, sigortacılık literatüründe bir şahsın para ile ölçülebilir çıkarını tehdit eden ve gerçekleşme olanağı bulunmakla beraber kesin olmayan tehlikeyi ifade etmektedir⁴.

Risk (tehlike) ve riziko (olay) sigortacının ediminin kapsamını tayin etmesi bakımından sigorta hukukunun temel kavramlarından biridir. Sigorta hukukuna göre sigortacının tazminat ödemekle yükümlü tutulabilmesi için bir rizikonun gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Riziko genel olarak ileride gerçekleşme ihtimali bulunan, zarar veya başka uygun olmayan bir hal ve ihtiyaç doğuran bir olay olarak tanımlanmaktadır. Literatürde rizikonun yanında risk gibi riziko yerine kullanılan başka kavramlarda bulunmaktadır. Aslında uluslararası doktrinde riziko ve risk arasında ayırım yapılmaktadır. Buna göre risk yani tehlike, sigorta sözleşmesi yapıldığı sırada tayin edilen olayın gerçekleşme ihtimali, riziko ise bu olayın kendisidir. Alman ve İsviçre hukukunda bu iki kavram genel olarak ayrılmışken, Türk hukukunda ne Türk Ticaret Kanunu (“TTK”) m.1263, m.1292 ve m.1373) ne de doktrinde böyle bir ayrıma rastlanmamaktadır. TTK m.1263’te her iki kavram da aynı kelimeyle yani riziko ile ifade edilmiş ve kullanılmıştır⁵. Bu çalışmada kavram kargaşasını önlemek için riziko yerine risk kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

2.1.2. Risk ve Sigorta İlişkisi

Risk ve sigorta kavramları arasında kuvvetli bir bağ vardır. Sınırların daraldığı, küresel ekonomik yapı içinde domino taşı etkisi yapan risklere karşı bir güven oluşturma ihtiyacı dünyada her geçen gün artmaktadır. Sigorta özellikle gelişmiş ülkelerde karşılaşılabilecek risklere karşı bir önlem ve ihtiyatlılık paketi olarak görülmektedir.

Risk kavramı genel olarak sigorta ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır⁶. Riskin sigortacılıkla ilgili bilimsel tanımı ilk kez 1901 yılında Alan. H. Willett tarafından “The

³ Brian J. Glenn, “Risk Insurance, and the Changing Nature of Mutual Obligation”, **Law and Social Inquiry**, (2002), 299.

⁴ Enver Alper Güvel, Afıtap Öndaş Güvel, **Sigortacılık**, 2. bs (Ankara: Seçkin, 2004), 56.

⁵ İlknur Uluğ, “Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler”, “**Türkiye Barolar Birliği Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu**”, 19-20 Kasım 2004, (İstanbul: Dedeman Oteli, 2004): 318-319.

⁶ Dorfman, **age**, 6.

Economic Theory of Risk and Insurance” adlı kitabında yapılmıştır. Bu çalışmada, insan yaşamında ve iş hayatında karşılaşılan belirsizliklerin dayanağının kişilerin eksik bilgileri olduğu sonucuna varılmıştır⁷.

Risk kavramının birçok tarifi olduğundan ve farklı bakış açılarından farklı şekillerde yorumlandığından, risk yönetiminde de bu farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Risklerin iyi bir şekilde tanımlanması ve analiz edilmesi risk yönetiminin temelini oluşturmaktadır⁸. Risk yönetimi işletmeler ve şahıslar tarafından zararın etkilerine karşı kullanılan, muhtemel risklerle ilgili devam eden bir süreci tanımlayan ve zarar sonrası kaynaklar için zarar öncesi bir planlama stratejisini kapsayan rasyonel bir süreçtir⁹.

Sigortacılık tekniğinde ise risk yönetimi sigortalı ve/veya sigorta ettirenler açısından risklerin ortaya konması ve yorumlanmasıdır. Bu analizde sigortalı kıymetler için tehlike oluşturabilecek ve bu kıymetleri etkileyebilecek tüm tehditler ortaya konulur.¹⁰ Sigortacılık açısından risk; ilişkili tarafların iradeleri dışında oluşmalı ve yasalara uygun olmalıdır, aksi takdirde sigortacı gerekli olan tazminat ödemesini yapamamaktadır. Ayrıca riskin gelecekte gerçekleşme ihtimali bulunmalıdır fakat ne zaman gerçekleşeceği de belirsiz olmalıdır¹¹. Sigorta, birçok bireyin riskini birleştirir ve gerçekleşmesi belli olmayan olayın etkisini de birçok bireye dağıtır¹². Sigorta sadece riski değil, kaybı da dağıtır. Bu sebeple sigortanın risk dağıtıcı işlevleri kaybın öncesinde (huzur sağlama) ve riskin sonrasında (maliyeti tüm poliçe sahipleri arasında dağıtma) olmak üzere iki rol oynarlar¹³.

2.1.3. Sigorta İşlemlerinde Risk Türleri

Sigorta işlemlerinin risk sınıflandırılmasında genel kabul görmüş bir sistem yoktur. Sigorta denetleme ve düzenleme kurumları sigorta şirketlerinin risk profillerini

⁷ Ayşe Gül Bölükbaşı, Baturalp Pamukçu, **Sigortanın Temel Prensipleri**, (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009), 3.

⁸ Sigortacılık Eğitim Merkezi, **Sigorta Acenteleri Teknik Personel Eğitim Programı Ders Notları**, s. 8.

⁹ Dorfman, **age**, 8.

¹⁰ SEGEM, **age**, 8.

¹¹ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 4.

¹² Chris De Neubourg abd Christine Weigand, “Social Policy as Social Risk Management”, **Innovation**, c.13, s.4 (2000), 411.

¹³ Glenn, **age**, 300.

tanımlamak için bir sınıflandırma sistemini geliştirme üzerinde çalışmaktadırlar. Banka otoriteleri buna benzer şekilde banka risklerini sınıflandıran tasarılar oluşturmuşlardır. Bu denetleyici kurumlar tüm finansal kuruluşların bütünsel sorumluluğuyla böyle tasarılar oluşturmaktadırlar. Bu tasarılar ortak yönler bulunmaktadır. Fakat bu sınıflandırmalar ya farklı terminoloji kullanmakta ya da finansal grupların risklerini farklı yollardan özetlemektedir. Ayrıca, sigorta şirketleri tarafından üstlenilen ve bankacılık risklerinde yansıtılmayan önemli riskler de bulunmaktadır¹⁴.

2.1.3.1. IAIS Sınıflandırması

Uluslararası Sigorta Denetleyiciler Birliği (“IAIS”) tarafından sigorta şirketlerinde risklerin sınıflandırılması için bir taslak hazırlanmıştır. Buna göre sigorta şirketlerinin karşılaçağı riskler “teknik riskler, yatırım riskleri ve teknik olmayan riskler” olmak üzere üç ana sınıfa ayrılmaktadır¹⁵.

2.1.3.1.1. Teknik Riskler

Yükümlülük riskleri olarak da isimlendirilen teknik riskler, hayat ve hayat dışı sigortalarda teknik karşılıkların ve primlerin teknik veya aktüeryal hesaplamasıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan çeşitli risklerdir¹⁶. Bu riskler sigorta faaliyetinin sürdürülmesi sonucu ortaya çıkan riskler olup sigortacılığın yapısından kaynaklanmaktadır. Teknik riskler; cari riskler ve özel riskler olmak üzere ikiye ayrılır¹⁷:

Cari riskler; tarife yetersizliği veya primin, riski karşılayamayacak şekilde yanlış hesaplanması, hasar frekansının ve/veya hasar tutarının risk primini etkileyecek unsurlarda beklenenin dışında sapması, risk analizinde ve hesaplanmasında bilgi yetersizliği gibi sebeplerle temel hesaplarda ve riskin kalitesine yönelik hatalar, teknik karşılıkların hatalı belirlenmesiyle ilgili olarak değerlemeler, yetersiz teminat alma veya korumadan dolayı oluşabilecek reasürans riski, faaliyet giderlerinin öngörülen tutarın üzerinde gerçekleşmesiyle meydana gelen faaliyet riski, olağanüstü durumlarda kümül riskin oluşması yani katastrofik risk, hasar ve harcamaların aşırı artmasına sebep olan

¹⁴ IAA Insurance Regulation Committee, **Report of Solvency Working Party** (February 2002), 12, http://www.actuaries.org/CTTEES_INSREG/Documents/Solvency_Report_EN.pdf [21.12.2009].

¹⁵ **age**, 12.

¹⁶ **age**, 12.

¹⁷ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 4.

aşırı büyüme riski ve sigorta fonlarının sorumlulukları karşılamada yetersiz kalması durumu olan iflas risklerinden meydana gelir¹⁸.

Özel riskler ise gerek fazla uygulama imkanının olmaması ve gerek yoğun teknik bilgi gereksinimi olan bazı riskleri ifade etmektedir. Örneğin, çokuluslu bir firmanın ihracat/ithalat lisansının iptali, yerel kanunların değişmesi, hükümetin, kendi taahhütlerini ihlal etmesi, savaş veya ambargodan kaynaklanan ham madde temini kesintisi, ihracat kredisi desteğinin iptali, taşeron veya diğer teşebbüs ortaklarının iflası veya güçsüzleşmesi, grev, lokavt, kasdi zararlar ve özellikle denenmemiş teknolojilerin yapımı sırasında ortaya çıkan dizayn ve işçilik hataları özel riskler kapsamına girmektedir¹⁹.

2.1.3.1.2.Yatırım Riskleri

Yatırım riskleri (aktif riskler), sigorta şirketlerinin aktif yönetimi ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan çeşitli risklerdir²⁰. Yatırım riskleri; yatırımların değerinde çeşitli nedenlerle meydana gelen azalma riski olan değer kaybı riski, finansal borçları karşılayacak düzeyde yeterli likit varlığa sahip olmama riski olan likidite riski, gelecekteki nakit akışı ile sorumlulukların dengesizliği ile ortaya çıkan karşılama riski (matching risk), yatırım araçlarının fiyatlarının düşmesine ve tekrar yatırım yapılması maliyetine sebep olan faiz oranlarındaki artıştan kaynaklanan faiz riski, yüksek fiyattan değerlendirme durumunu ifade eden değerlendirme riski, dahil olduğu grubun veya sahip olduğu iştiraklerin zor durumda kalmasından dolayı etkilenme yani katılım riski ve kredi piyasasından ve bu ürünlerin likidite riskinden ortaya çıkan türev işlemler riskidir²¹. Bu riskler yerel ya da global ekonomik yapının sonucu olarak sigorta sektörünü etkilemektedir. Çoğu sigorta şirketleri bu riskleri kontrol altına alamazlar²².

¹⁸ **age**, 5.

¹⁹ “Özel Riskler”, <http://www.parkbroker.com.tr/index.php?p=133> [13.01.2010].

²⁰ IAA Insurance Regulation Committee, **age**, 13.

²¹ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 6.

²² European Commission, “European Commission Study Into The Methodologies To Assess The Overall Financial Position Of An Insurance Undertaking From The Perspective Of Prudential Supervision, (2002), 8-10.<http://intranet.icea.es/solvencia/Documentos/KPMG%20solv%20final%20report%20annexes-300402.pdf> [16.12.2009].

Tablo 1: Sigorta Şirketlerine Piyasa Risklerinin Etkileri

Risk	Sigorta Şirketleri
Yatırımların Pazar Değerindeki Değişmeler	Yatırımlarda ortaya çıkan değer değişimi hayat sigorta şirketlerini etkiler.
Çevresel Değişim Faktörleri	Doğal tehlikelerin, deprem, kasırga, sel sonucu olarak ölüm riskleri, finansal kayıp risklerini artırır.
Sosyal ve Politik Değişmeler	Sosyal davranışlar sonucu ortaya çıkan kayıplardaki artışlar ve artan ömür süresi fiyatlandırmayı etkiler.
Ekonomik Konjonktür	İşsizlik oranındaki artışlar hırsızlık, sigorta şirketleri hasar ve tazminat ödemelerini artırır. Sigorta sözleşmelerinin azalmasına ve sözleşmelerin iptaline neden olur.
Enflasyon Oranı	Enflasyondaki artış doğrudan uzun süreli sözleşmelerin ödemelerini ve fiyatlandırmayı etkilemektedir.
Faiz Oranı	Faiz oranı hayat sigortaları için çok önemli bir faktördür. Yatırımların getiri oranını, kar payı dağıtımını doğrudan etkiler.
Kur Riski	Önemli yabancı paralar üzerine işlemleri olan sigorta şirketlerinin borç ve alacakları gereği gibi eşleştirememeye yatırıma bağlı döviz kuru riskine yol açar. Özellikle hayat poliçelerinin önemli bir bölümünün dövizle ilgili düzenlenmesi halinde bu risk daha da artar.
Teknolojik Değişmeler	Sigortalıların ömürlerinin artması sonucu olarak yüksek ödemeler ortaya çıkmaktadır. İleri yaşlarda hastalıkların ve tedavi masraflarının yol açtığı ödemeler sigorta şirketlerinde kayba yol açmaktadır.

Ayşe Gül Bölükbaşı, Baturalp Pamukçu, **Sigortanın Temel Prensipleri**, (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009), 3'den uyarlandı.

2.1.3.1.3. Teknik Olmayan Riskler

Uygun bir durumla sınıflandıramayıp teknik ve yatırım riskleri sınıfına girmeyen çeşitli risklerdir²³. Yönetimden, bağlı bulunulan gruptan, hukuki sebeplerden kaynaklanan, kapsamı geniş olan iş riskleri bu grupta ele alınmaktadır²⁴.

2.1.3.2. Diğer Sınıflandırma

Başka bir sınıflandırmada risk, ifade ettiği anlam açısından, gerçekleşmesine etki eden faktörler açısından ve etki alanı açısından türlere ayrılmıştır.

²³ IAA Insurance Regulation Committee, **age**, 12.

²⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 6.

2.1.3.2.1. İfade Ettiği Anlam Açısından Risklerin Sınıflandırılması

Bu sınıflandırma hem kaybetme hem de kazanma olasılığına veya kaybetme ya da kaybetmeme olasılığına göre yapılmaktadır. Bu ayrımdaki riskler; spekülative riskler ve gerçek (saf yada rassal) riskler adı altında iki gruba ayrılır²⁵.

Bu risklerin sigorta literatüründe para ile ölçülebilen riskler anlamına gelen “ekonomik sonucu olan riskler” olarak sınıflandırıldıkları görülebilir²⁶.

Spekülative risk, fiyat değişikliklerine göre kazanma, kaybetme veya değişiklik olmama ihtimalleriyle sonuçlanan risklerdir. Borsa yatırımları da dahil birçok yatırım spekülative risk olarak sınıflandırılır. Diğer spekülative riskler faiz oranlarındaki değişiklikler, döviz ve tarım ile diğer mallardaki fiyat hareketlenmelerinin potansiyel kazanç veya kayıplarından kaynaklanır²⁷. Spekülative riskler sigortacılığın ilgilendiği riskler değildir. Bu tür riskler değişik finansal araçlarla yönetilebilir. Sigorta kapsamına giren riskler gerçek (saf) risklerdir²⁸. Fakat günümüzde bazı spekülative risklerde sigortalanabilirlik kapsamına girebilmektedir. Kredi sigorta sözleşmeleri buna örnek olarak verilebilir. Bu sözleşmelerle sigortalı alacağını garanti altına almaktadır. Sigortacı ise azami iyiniyet prensibi gereğince burada sigortalının bilerek tahsilat yapamayacağını bildiği taraflarla iş yapmayacağını gözönünde bulundurarak sözleşme yapmaktadır²⁹.

Gerçek (Saf) risk, sonucu sadece kayıp veya değişmezlikle ilgili olan risklerdir. Saf riske maruz kalan hiçbir şeyin iyi sonucu yoktur. Bir fabrikanın yangın sonucu zarara uğramasını saf riske örnek olarak verebiliriz. Çünkü fabrika ya yanar ya da yanmaz. Bu ihtimalden potansiyel bir kazanç yoktur ve saf riskler genelde sigortalanırlar³⁰.

2.1.3.2.2. Gerçekleşmesine Etki Eden Faktörler Açısından Risklerin Sınıflandırılması

Riski kontrol edebilmek için riskin gerçekleşmesine etki eden olayları bilmekte önemlidir. Riskler sadece fiziksel nedenlerle değil aynı zamanda ahlaki (moral) nedenlerle de gerçekleşebilir. Sigortacı riski üzerine almak ve onu yönetmek için her

²⁵ Güvel, Güvel, **age**, 57.

²⁶ Ali Utku Atalay, **AB Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi**, (Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2004), 19.

²⁷ Dorfman s.7,8

²⁸ Atalay, **age**, 19.

²⁹ Dorfman, **age**, 28.

³⁰ **age**, 28.

iki duruma ait bilgilere de sahip olmak ister. Buna göre riski; fiziksel riskler ve ahlaki risk olarak sınıflayabiliriz³¹.

Fiziksel risk, sigorta konusuna ilişkin olup tehlikenin gerçekleşme olasılığı üzerinde etkili olan noktaları ifade etmektedir³².

Ahlaki risk, sigortalının iyi niyetine, dolayısıyla da dürüstlüğüne bağlı olup sigortalının davranış ve alışkanlıkları ile ilgilidir. Sigortalının işlerinde ve sigortacıyla olan ilişkilerinde dürüst olması esastır ve kendisini sigortalı değilmiş gibi tehlikelerden sakınması gerekmektedir³³.

2.1.3.2.3. Etki Alanları Açısından Risklerin Sınıflandırılması

Bu sınıflandırma risklerin etkilediği alanın bireyler ya da kitleler olması durumuna göre yapılmaktadır. Etki alanları açısından riskler temel riskler ve özel riskler olmak üzere ikiye ayrılır.

Temel risk, geniş kitleler üzerinde etkili olup, sonuçları yönünden bireysel değildir. Bu riskten doğan kayıplara savaş, enflasyon, işsizlik gibi politik ve ekonomik bunalımlar yol açar. Katastrofik niteliktedirler³⁴.

Özel risk, kaynakları ve sonuçları bakımından bireysel olup bireysel eylemler sonucunda doğan ve bireyleri etkileyen risklerdir. Yangın, hırsızlık, kaza, ölüm gibi olaylar bu risk grubu içerisinde değerlendirilebilir³⁵.

Yukarıda yer verilen risk türleri ve sınıflandırmaları dışında yapılmış çok farklı yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin; Uluslararası Aktüerler Birliği'nin ("IAA") ve Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Aktüerler Birliği'nin ("USNAIC") yanısıra İngiltere, İsveç, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelerin ulusal sigorta düzenleyicileri ve otoriteleri tarafından hazırlanmış çeşitli risk sınıflandırmaları mevcuttur.

2.1.4. Türkiye Sigorta Mevzuatında Risk Sınıflandırması

Türkiye Sigorta Mevzuatında risk kavramı ve riskle sermaye arasında ilişki kuran ilk düzenleme Hazine Müsteşarlığı tarafından 19 Ocak 2008 tarihinde yayınlanan "Sigorta ve Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin

³¹ Turgut, *age*, 35.

³² Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 4.

³³ *age*, 4.

³⁴ Güvel, Güvel, *age*, 57.

³⁵ *age*, 57.

Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile olmuştur. Bu yönetmelik m.1’de de belirtildiği üzere şirketlerin mevcut yükümlülükleri ve potansiyel riskleri nedeniyle oluşabilecek zararlarına karşı yeterli miktarda öz sermaye bulundurmalarını sağlamak amacıyla çıkarılmıştır.

Bu yönetmelikte riske göre hesaplanan gerekli öz sermayenin mevcut öz sermayeyi aşmaması gerektiği belirtilmektedir. Yönetmeliğin 6. maddesi 1. bendinde gerekli öz sermaye rakamına ulaşabilmek için iki yöntem öngörülmüştür. Buna göre dikkate alınacak olan gerekli öz sermaye tutarı iki yöntemden yüksek olanıdır.

Birinci yönteme göre hesaplanan öz sermaye daha önceden uygulanmakta olan ve Avrupa Birliği (“AB”) ülkelerinde de kabul gören yöntemdir³⁶. İlgili Yönetmelik m. 7,8’de “Birinci yönteme göre gerekli öz sermaye; hayat dışı, hayat ve emeklilik branşları için ayrı ayrı hesaplanır. İkinci yönteme göre ise gerekli özsermayenin hesaplanmasında şirketlerin; aktif riski, reasürans riski, aşırı prim artışı riski, muallak hasar karşılığı riski, yazım riski ve faiz ile kur riski dikkate alınır”.

2.1.5. Sigorta İşlemlerinde Risk Yönetimi

Sigorta şirketleri risk ortamında faaliyet göstermekte ve özellikle aktüeryal ve finansal riskleri üstlenmektedirler.

Bir bakış açısına göre sigorta, bireysel ve toplumsal olmak üzere iki açıdan ele alınabilir.

“Buna göre toplumsal açıdan sigorta, bireylerin finansal risklerinin birden fazla kişinin bir araya geldiği topluma aktararak finansal kaybın bu toplum üyeleri arasında paylaştırılmasıdır. Bu tanımda ortaya çıkan iki unsur vardır. Bunlardan biri riski transfer etme, diğeri de transfer edilen riskin paylaştırılmasıdır³⁷”. Riskten kaçınma, riski azaltma ve riski önleme ise sigortacılıktaki diğer önemli risk yönetim metotlarındandır.

- **Riski Transfer Etme:** Burada en önemli unsur, riski taşımaya daha istekli olan kişiye transfer edilebiliyor olmasıdır³⁸. Örneğin fiyat dalgalanmalarından korunmak için yapılan sözleşmeler bir nevi risk transferidir.
- **Riski Paylaşma:** Sigorta bir risk transfer ve paylaşım yöntemidir. Risklerin tanımlanabilir ve sigortacıya primlerin belirlenmesinde bir sınırlama

³⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 10.

³⁷ Dilek Kabukçuoğlu Özer, **Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası**, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2005), 2.

³⁸ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 17.

getirilmediği takdirde her tür riskin sigorta edilmesi mümkündür. Ancak bu durumda sigorta maliyetleri çok yüksek olabilir³⁹. Riskin paylaştırılması çabaları eğer sigorta yaklaşımı içinde organize edilmişse, kapsadığı kişi sayısının çokluğu nedeniyle riski güvence altına almak oldukça ekonomik olacaktır.

- **Riskten kaçınma:** Burada amaç kayıp olasılığının bertaraf edilmesidir. Uygulamada bu yönetim yeni bir ürün sunarak değil varolan bir ürünü, bir faaliyeti sonlandırarak veya belirli bir tehlike içermeyen bir bölgeyi seçerek yapılır. Burada kural basit olup eğer kaybetme ihtimali yüksek ve kayıpta ciddi olarsa kaçınmak en iyisidir⁴⁰. Olumlu bir yöntem özelliği göstermemesinden dolayı riskten kaçınma sigorta sektöründe kabul edilen bir yaklaşım değildir⁴¹.
- **Riski Azaltma:** Riskten kaçınma kayıpların etkilerini minimize etmeyi amaçlar. Başarılı risk azaltma aktiviteleri kaybın ciddiyetini azaltır. En iyi riskten kaçınma metotları da uygulansa bazı kayıplar meydana gelebilir. Risk engellenemediği ve kayıp ciddiyeti yüksek olduğu zamanlarda riski azaltma yöntemi uygun bir metottur⁴².
- **Riski Önleme :** Kayıp olasılığı tümüyle ortadan kaldırılırsa riskte ortadan kaldırılmış olmaktadır⁴³. Fakat bazı riskler kaçınılmazdır. Böyle risklerde kaybın maruziyeti azaltılabilir fakat tamamen önlenemez⁴⁴. Ayrıca bazen kaybı önleme maliyeti kayıp maliyetinden daha yüksek olabilmektedir⁴⁵.

2.1.6. Hayat Sigortalarında Risk

Hayat sigortaları belirli olayların meydana gelmesi ile kişisel gelirin durması veya tamamen ortadan kalkması halinde bireylere temel güvence sağlayan gönüllülüğe dayanan bir sigorta türüdür. Bu nedenle kişilerin daha çok kaza ve ölüm risklerine karşı kendilerini sigortalatmasında görülür. Hayat dışı yani zarar sigortalarında

³⁹ Oktay Ergüner, “Türkiye’de Yapı Üretiminde Çağdaş Sigorta ve Finans Sistemleri”, 2. TMMOB-İnşaat Mühendisleri Odası ve Yunanistan Teknik Odası Semineri Bildirileri, 21-22 Eylül 2006, Atina: (2006), 3.

⁴⁰ Dorfman, age, 52.

⁴¹ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 17.

⁴² Dorfman, age, 53

⁴³ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 18.

⁴⁴ Dorfman, age, 52.

⁴⁵ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 18.

rizikonun oluşup oluşmayacağı belli değilken, hayat sigortalarının çoğunda rizikonun gerçekleşeceği kesindir. Örneğin; ölüme bağlı hayat sigortalarında ölüm hali riski mutlaka gerçekleşecektir⁴⁶.

Hayat sigortalarında risk, hayatı sigorta edilen kişinin; sigorta süresi içinde hayatını kaybetmesi (ölüme bağlı hayat sigortası) veya belirli bir tarihte hayatta olması (yaşama bağlı hayat sigortası) veya her iki olasılığı da kapsayan karma sigortalarda kararlaştırılan tarihe kadar ki süre içinde herhangi bir zamanda ölmesi yahut en geç bu tarihte hayatta bulunması halinde gerçekleşmiş olur. Bundan başka, kaza sonucu sakat kalma, çalışamaz duruma gelme ve bakıma muhtaç hale gelme riskleri de ek bir sözleşme veya teminatlarla sağlanabilir. TTK m. 1322 burada belirtilen olasılıklardan sadece ikisini görmüş, karma sigortaya yer vermemiştir. Ancak hukuken karma sigorta sözleşmesinin kurulmasında bir engel yoktur. Karma sigortalarda bilinmezlik unsuru ödeme yapılmasının gerekip gerekmeyeceğine değil, sigortacının hangi anda ödeme yapmak zorunda kalacağına ilişkindir⁴⁷.

Sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğüne yol açan riskler kısaca şöyle özetlenebilir:

- **Ölüm riski:** TTK m.1322 ölüm riski tanımlamamış olup bu riski tıbbi bırakmıştır⁴⁸.
- **İntihar:** İntihar veya intihara teşebbüs sonucu ölüm riski TTK m.1328 f.1’de özel bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Hayat dışı sigortalarda geçerli olan riskin kasten gerçekleştirilmesi halinde sigortacının sorumlu tutulamayacağı kuralına paralel olarak hayat sigortalarında da şahsın kendini öldürmesi sigortacının sorumluluğunu bertaraf eder⁴⁹.
- **Sigorta lehdarının sigortalıyı öldürmesi:** Ölüm ihtimaline karşı yapılmış sigortada, lehtar sigortalının ölümünden faydalanacağı için sigortalının sigorta tazminatını almak için lehdarı öldürmesi mümkündür. Bu nedenle TTK m. 1328 f. 2’de sigortadan faydalanan kimsenin sigortalıyı öldürmüş veya onun öldürülmesine herhangi bir şekilde suç ortaklığı etmiş olması halinde sigorta tazminatından mahrum kalacağı hüküm altına alınmıştır.

⁴⁶ Uluğ, age, 345.

⁴⁷ age, 346,347.

⁴⁸ age, 347

⁴⁹ age, 347

Ancak bu durum sigortacıyı tazminat ödeme borcundan kurtarmamakta ve sigorta tazminatının yine de yasal mirasçılara ödenmesi gerekmektedir⁵⁰.

- **Hayatta Kalma:** Şahsın önceden kararlaştırılmış olan tarihte hayatta kalması halinde sigortacının sigorta bedelini ödemesini öngören sigorta sözleşmelerinde, risk hayatta kalma olgusu ile gerçekleşmiş olur⁵¹.

Bunlardan başka yaşam sürelerinde artış beklentisi gibi sistematik hayat riski, hayat sigorta şirketlerinde bir tehdit oluşturabilir. Ayrıca hayat sigorta şirketlerinin en büyük risklerinden biri olan aktif ve pasif uyumsuzluğunun işin doğasına özgü riski iyi dağıtılsa gözardı edilebilir. Fakat asıl büyük risk her zaman yatırım riski olacaktır. Hayat sigortalarında yatırım riskini gözardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü hayat sigortalarına bakıldığında görülmektedir ki bu tür poliçelerin ana özelliği uzun dönemli ve sıklıkla onlarca yıl sürüyor olmasıdır ve hayat sigorta şirketleri yükümlülükleri için büyük rezervlere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu rezervler ise –yıllık veya basit– sigorta primleri ve daha çok sermaye piyasası yatırımlarıyla finanse edilmektedir⁵².

2.2. Sigorta Kavramı

Sigortanın tanımı ve önemi, sigortacılığın fonksiyonları sigorta kavramı başlığı altında ele alınacaktır.

2.2.1. Tanımı ve Önemi

Sigorta hukuk, matematik veya ekonomi gibi birçok alanı ilgilendiren bir konu olduğundan, tanımı da ilgili olduğu her alanın bakış açısı ile farklı şekillerde yapılmıştır. Sigorta, gerek Türk gerekse yabancı doktrinde, farklı açılardan ve değişik şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır⁵³.

Sigorta kavramı, TDK İktisat Terimleri Sözlüğünde; “Doğal afet, kaza, yangın, hırsızlık, ölüm, kuraklık gibi riskler yüzünden gelecekte ortaya çıkabilecek kayıpları karşılamak amacıyla belli bir prim karşılığında satın alınan güvence” olarak tanımlanmıştır.

⁵⁰ Kabukçuoğlu Özer, *age*, 232.

⁵¹ Uluğ, *age*, 347.

⁵² J. A. Bikker , M. van Leuvensteijn, “Competition and Efficiency in the Dutch Life Insurance Industry”, *Applied Economics Journal*, s.40, (2008): 2063–2084

⁵³ Kabukçuoğlu Özer, *age*, 2

Başka bir tanımda ise sigorta; sigorta şirketinin prim karşılığında, kişilerin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratacak olan bir riskin (tehlikenin) oluşması halinde veya insanların hayatlarında meydana gelebilecek hastalık, sakatlık ve ölüm gibi riskler karşında tazminat ödemeyi üstlendiği bir sözleşme⁵⁴ olarak tarif edilmiştir.

Doğal seleksiyona atıfta bulunan bir tanımda, sigorta tüketici veya müşterinin doğal dengesinin gelecekteki bozulma ihtimaline karşı geliştirilmiş bir çözüm ve bu çözümü içeren bir hizmetler bütünü olarak ifade edilmektedir⁵⁵.

Organizasyona atıfta bulunan bir tanımda ise sigorta, birbirine benzeyen veya birbirinin aynı olan çeşitli risklere uğrayacak olan kişilerin sigorta işini meslek edinen ve bir ticari faaliyet olarak üstlenen oluşum ve organizasyonlara yani sigorta şirketlerine belirli bir karşılık yani prim ödemek suretiyle taraflar arasında kararlaştırılan vade içerisinde teminat altına alınan risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararın giderilmesi için bir talep hakkına sahip olunması⁵⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Genel bir tanımlama yapılmak istenirse; sigorta, insanların günlük hayatta karşılaşabilecekleri risklerden korunmak için belirli bir ücret karşılığında risklerini teminat altına aldıkları bir güvence oluşumudur⁵⁷. Risk yönetimi açısından bir tanımlandığında, sigorta riskin bir sözleşmeye bağlı olarak transferidir. Toplum açısından bakıldığında ise sigorta, sayısız riski birleştirerek daha iyi zarar tahminine imkan verip riski azalttığı için salt risk transferinden daha fazla şey ifade eden bir güven unsurudur⁵⁸.

Yukarıda da görüldüğü gibi sigorta, günümüzde çok değişik şekillerde tanımlanmıştır. Yasal anlamda ise TTK'nın Beşinci Kitabı olan sigorta hukuku bölümünde sigortanın tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır⁵⁹”.

⁵⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 1.

⁵⁵ Muhittin Karabulut, **Sigorta Pazarlaması**, (İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları, 1988), 2.

⁵⁶ SEGEM, *age*, 8.

⁵⁷ Halil Yolcu, **Avrupa Birliği sürecinde Türk sigorta Sektörü**, (İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2009), 5.

⁵⁸ Dorfman, *age*, 58.

⁵⁹ **Türk Ticaret Kanunu**, 1956, Md.1263.

2.2.2. Sigortacılığın İşlevleri

Sigorta sektörü, üstlendiği işlevlerle ülke ekonomilerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bankacılık ve sigorta sektörlerinin de katıldığı günümüz ekonomik büyüme modelleri ile yapılan birçok ampirik çalışmada bankaların ve sigorta şirketlerinin ekonomik büyümeye önemli ölçüde katkı sağladığı tespit edilmiştir⁶⁰. Sigortanın, bireylere sağlamış olduğu güvence işlevinin yanı sıra makroekonomi açısından da tasarruf seviyesinde meydana gelen artışlar, kaynakların finans piyasaları aracılığıyla yatırımlara yönlendirilmesi önemli bir yer tutmaktadır⁶¹. Genel olarak sigortacılığın işlevleri ekonomik açıdan mikro ve makro işlevler olarak iki ana grupta incelenebilir⁶².

2.2.2.1.Sigortacılığın Mikro İşlevleri

Sigorta sistemi sayesinde, girişimciler karşı karşıya kaldıkları riskler için ayırmak durumunda oldukları büyük miktarlardaki güvence fonlarının girişime aktarılamamasının ortaya çıkaracağı fırsat maliyetine katlanmak zorunda kalmazlar. Bu fırsat maliyetinin çok daha altında olan sigorta primleri belirsizlikleri ortadan kaldırarak girişimcilerin kararlarını olumlu yönde etkiler. Ayrıca sigorta sistemi sayesinde belirsizliklerin ortaya çıkaracağı bu maliyetlerin ürün fiyatlarına yansıtılmasına gerek kalmaz⁶³.

2.2.2.2.Sigortacılığın Makro İşlevleri

Sigortacılığın temel işlevi, riskin büyük kitlelere yayılması yoluyla dağıtılarak gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak kaybın karşılanabilirliğinin sağlanması olduğundan, bu şekilde, yaşanabilecek büyük sosyal ekonomik çöküntüler önlenmiş olur. İhracat kredi sigortası ve nakliyat sigortası gibi sigortalar vesilesiyle uluslararası ticaretin önündeki engeller kaldırılarak ticaret hacminin genişlemesine imkan tanınmaktadır. Bankalar ve sermaye piyasaları gibi mali sektörün vazgeçilmez bir unsuru olan sigortacılık, gelişmiş ülkelerde gayri safi milli hasıla (“GSMH”) içinde önemli bir yer tutmakta, sigorta şirketleri elde ettikleri karlar üzerinden ödedikleri vergilerle devlet için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadırlar. Sigorta işletmelerinin fon yaratma özellikleri, fon maliyetlerinin düşürülmesine vesile olarak

⁶⁰ SEGEM, *age*, 14.

⁶¹ Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 2.

⁶² Atalay, *age*, 23.

⁶³ Atalay, *age*, 23.

ucuz yatırım sermayesi imkanı sağlamaktadır⁶⁴. Sermaye birikimini elde eden sigorta şirketleri de kaynaklarını çeşitli alanlara yönlendirerek yatırım yapmaktadırlar⁶⁵. Ayrıca reasürans anlaşmaları ile riskler tüm dünyaya yayılarak uluslararası ilişkiler geliştirilmektedir⁶⁶.

2.3. Sigorta Türleri

Sigorta hukukunda da olduğu gibi ülkemizde sigortacılık faaliyetleri sosyal (zorunlu) ve özel sigortalar olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır⁶⁷. Sosyal güvenliğin kapsamında olan sosyal sigorta kuruluşları ile fertlerin gelecekleri güvence altına alınmaktayken; özel sigorta kuruluşları ile de sosyal güvenliğin sağlanmasına yardımcı olunmaktadır. Bu nedenle, özel sigortalar sadece özel hukukun bir disiplini değil, aynı zamanda sosyal devletin de bir aracıdır⁶⁸.

2.3.1. Sosyal Sigorta

Sosyal sigortalar, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak doğmuştur ve anayasa ile hüküm altına alınmıştır. Sosyal sigorta bir zorunluluk ifade eder ve bu kapsam dahilinde olan tarafları bağlayarak yasal düzenlemelerle uygulama alanı bulur⁶⁹.

Sosyal sigorta programlarının beş temel unsuru vardır. Bunlar; katkı unsuru, denge unsuru, kendi kendine yardım unsuru, sigorta unsuru ve zorunluluk unsurudur⁷⁰. Sosyal sigortalar kanunlar tarafından kurulmuş kurum(lar)la yapılırken, özel sigorta da bu söz konusu değildir. Sosyal sigortalarda zorunluluk esası varken, özel sigortalar, ilke olarak, isteğe bağlıdır yani ihtiyaridir. Sosyal sigortalar kanundan, özel sigortalar ise sözleşmeden doğar. Sosyal sigortalardan yararlanabilmek için sigortalının belli bir statüye sahip olması gerekirken, özel sigortalarda her isteyen kişi sigorta yaptırabilir. Sosyal sigortalarda sigortalının veya işverenin ödeyeceği prim ile Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sigortalıya sağlayacağı menfaatler, her

⁶⁴ age, 23.

⁶⁵ Hakkı Çiftçi, "Türk Sigorta Sektörünün Sorunları; Dea Analizi İle Türk Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-dergisi*, c.13, s.1 (2004): 124.

⁶⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 2.

⁶⁷ Gürbüz Gökçen, "Şahıs Sigorta Primlerinin Vergisel Durumu ve Muhasebeleştirilmesi",

Mükellefin Dergisi, s.77 (1999): 58.

⁶⁸ Ali Bozer, *Sigorta hukuku, Genel Hükümler-Bazı sigorta Türleri*, (Ankara:Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2004), 1.

⁶⁹ Atilla Uyanık, *Denetim, Muhasebe ve Vergilendirme (Sigorta Sektörü Uygulamalı)*, (İstanbul: Beta Basım, 2001), 28.

⁷⁰ Kabukçuoğlu Özer, age, 9

sigortalının özel durumuna göre düzenlenmemiştir. Sosyal sigortalar istinalar olmakla beraber fertlerin özel durumlarına ve iradelerine göre şekillenmez. Diğer bir ifade ile riske göre prim ayarlaması sosyal sigortada yoktur. Buna karşılık, özel sigortada ödenecek prim miktarı ve sağlanacak güvence tamamen ferdin iradesine bırakılmıştır⁷¹.

Sosyal sigortalara konu olan riskler yaşlılık, malüllük, ölüm iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, işsizlik ve aile yardımlarıdır⁷². Bunların gerçekleşme ihtimalini aktüeryal hesaplamalarla bulmak zordur. Buna karşılık, özel sigortalara konu teşkil eden riskler ferdin canının yanında malvarlığına da ilişkin bulunmaktadır. Bu gibi risklerin gerçekleşme ihtimali daha kolay hesaplanabilir⁷³.

Türkiye'deki sosyal güvenlik kurumları, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, T.C. Emekli Sandığı, ve diğer sigorta ve özel sandıklardan (OYAK ve devlet bankalarının sandıkları gibi) oluşurken; 13.04.2006 tarihinde kabul edilen sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısını değiştiren, “Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu” ile SSK, Bağ-Kur ve T.C. Emekli Sandığı yönetim olarak tek çatı altında 25.11.2006 tarihi itibarıyla Sosyal Güvenlik Kurumu (“SGK”) adıyla birleştirilmiştir. Uygulama kanunlarındaki birliği sağlayacak olan 5510 sayılı kanun ise uzun bir yasalaşma sürecinden sonra Ekim 2008’de yürürlüğe girmiştir⁷⁴.

2.3.2. Özel Sigorta

Özel sigorta, prensip bakımından ‘kendi kendine yardım’ fikrine dayanmaktadır. Özel sigortalar sözleşme esasına dayanır ve fark gözetmeksizin herkese açıktır. Özel sigortalar, sosyal sigortalardan daha değişik kurallarla yönetilirler. Özel sigortaların risk türleri farklıdır⁷⁵.

Özel sigortalarda sigortalıya sağlanacak menfaatler, her sigortalının özel durumuna göre düzenlenmektedir. Özel sigortalar esas olarak mal, can ve sorumluluk sigortaları şeklinde üç sınıfa ayrılır⁷⁶:

⁷¹ Bozer, **age**, 3.

⁷² Çiftçi, **age**, 125.

⁷³ Bozer, **age**, 4.

⁷⁴ Ali Tezel, “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Dönem”, www.spf.boun.edu.tr/docs/3-AliTezel.ppt [21.12.2009].

⁷⁵ Ömer Hatman, “Hayat Sigortalarının Dünyadaki Uygulamaları ve Türkiye ile İngiltere Sigorta Sektörlerinin Karşılaştırılması” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2006), 11.

⁷⁶ Uyanık, **age**, 19.

- **Mal sigortaları:** Malların uğradıkları zararları ve kayıpları sigorta koruması altına alan bir sigorta çeşidi olup hasar durumunda bunlara bağlı olarak kar ve iş kaybının karşılanması da söz konusu olabilmektedir. Mal sigortalarının kapsamı yangın, yangın sigortaları ile temin edilen ek sigortalar (deprem, dahili su, sel, fırtına, grev, lokavt vb.), nakliyat, oto kasko, hırsızlık, cam kırılması, makina ve montaj, inşaat, elektronik cihaz, tarım ve uçak, tekne sigortalarını içermektedir⁷⁷.
- **Sorumluluk veya mali sorumluluk sigortaları:** Sigortalı kişinin üçüncü şahıslara karşı olan yükümlülüklerinden doğan risklerin sigortalanmasını içeren bir sigortadır. Bu sigorta çeşidinin kapsamı mecburi oto mali sorumluluk (trafik), ihtiyari oto mali sorumluluk, milletlerarası oto mali sorumluluk, üçüncü şahıslara karşı mali sorumluluk, işveren mali sorumluluk, asansör mali sorumluluk, mesleki sorumluluk ve tehlikeli maddeler ve tüp gaz sorumluluk sigortalarıdır⁷⁸.
- **Can sigortaları:** Sağlık ve hayat sigortalarından oluşup planlanmayan sağlık harcamaları ile gelir kaybı riskine karşı koruma sağlayan sigortalılarla, insanların ölümü ile ilgili riskleri teminat altına alan ve birikimli hayat sigortaları ile belirli bir süre sonunda toplu ya da aylık olarak bir gelir elde edilebilen sigortalardır. Can sigortalarının kapsamı altında ise ferdi sağlık, grup sağlık sigortaları, ferdi, grup ve birikimli hayat sigortaları ile ferdi kaza sigortaları vardır⁷⁹.

Özel sigortalar faaliyetleri bakımından ise hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar⁸⁰. Ayrıca bu iki ana grubun yanına, 28.03.2001 tarihinde kabul edilerek 07.09.2001 tarihinde yürürlüğe giren ve 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik ve Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu”nuyla başlatılan Bireysel Emeklilik Sistemi (“BES”) de eklenebilir.

2.3.2.1. Hayat Dışı Sigortalar

Hayat dışı sigortalar, hayat branşı dışında, sigortalının (mal) varlığında, çeşitli risklerin sebep olacağı hasarlar ile meydana gelecek kayıpları sigorta teminatı altına

⁷⁷ age, 19-20.

⁷⁸ age, 19-21

⁷⁹ age, 20-21.

⁸⁰ age, 21.

almaktadır. Bu yolla işletme ve şahısların maddi varlıklarını tehdit eden para ile ölçülebilen riskler sigorta güvencesi altına alınmaktadır⁸¹. Hayat dışı sigortalar özellikleri itibariyle ihtiyari olmakla beraber bir kısım sigortalarda kamu menfaati olması nedeniyle kanunlarla zorunlu hale getirilmiştir⁸².

İhtiyari sigortalar, kişinin isteğine bağlı olan sigortalar olup; yangın, kaza, nakliyat, makine–montaj (mühendislik), tarım ve sorumluluk sigortaları bu kapsamdadır. Zorunlu sigortalar ise kanunen yaptırılması zorunlu olan sigortalardır. Kapsamları; zorunlu mali mesuliyet (trafik), yeşil kart, otobüs zorunlu ferdi kaza, tehlikeli maddeler ve tüp gaz sorumluluk ve zorunlu deprem sigortalarıdır. Zorunlu sigortalara ilişkin uygulama esasları, Bakanlar Kurulu kararlarında belirlenir⁸³.

2.3.2.2. Hayat Sigortaları

Hayat Sigortası, kişinin sigortalı vasfıyla, hayatında oluşabilecek riskleri, sigorta şirketine önceden belirlenen bir prim tutarını ödeyerek, karşılığında hayatta kalması veya önceden belirlenen bir tarihte olmak kaydıyla sigorta şirketinin belli bir meblağı kendisine ya da vefatı halinde yasal mirasçılarına ise ödemek üzere anlaştıkları bir sözleşmedir.⁸⁴

Hayat sigortası, doğumundan itibaren ölüm riskini taşıyan ve bunun bilincindeki olan tek varlık olan insanoğlunun, toplumsal yaşam geliştikçe, ölümü, hastalanması veya yaralanması durumunda bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçiminin sağlanması veya kendisinin sakatlanarak çalışma gücünün geçici veya sürekli kaybolması yüzünden ekonomik gücünün sarsılmasının önüne geçmek için ortaya konulmuştur.⁸⁵ Sigortalıya, ihtiyarlığında sıkıntıya düşmeden hayatını sürdürme imkanını sağlamak, ölümü halinde ise, bakmakta olduğu geride kalan aile fertlerine aynı imkanı vermek ise hayat sigortasının belli başlı varoluş nedenidir⁸⁶.

2.3.2.3. Bireysel Emeklilik

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'na göre, Bireysel Emeklilik, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin

⁸¹ Yolcu, **age**, 6.

⁸² Uyanık, **age**, 23.

⁸³ **age**, 24.

⁸⁴ Murat Özbolat, **Türkiye’de Hayat Sigortaları & Bireysel Emeklilik Sistemi**, (Ankara: Detay Yayıncılık ,2004), 25.

⁸⁵ Uluğ, **age**, 344.

⁸⁶ Pekiner, **age**, .87.

emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir.

BES'in sağladığı faydaları; bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artması, alt yapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratılarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratılması, sosyal güvenliğin kapsamının artarak kamunun sosyal güvenlikle kaynaklanan yükünün azaltılması, mali sektörde uzun vadeli fonların artarak mali sektörün daha sağlıklı işlemesi, enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlanması, kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaların ve spekülasyonlarının azalması ve sermaye piyasası derinleşmesine olanak sağlaması şeklinde sıralanabilir⁸⁷.

2.3.2.4. Kişisel Emeklilik Hesabı

Hayat, hayat-dışı sigorta ve bireysel emeklilikten başka ülkemizde henüz uygulaması olmayan kişisel emeklilik hesabı (Individual Retirement Account- IRA) denilen bir sistem daha vardır. Kişisel emeklilik hesabında kişinin yaşı, tasarruf hedefleri, emeklilik yıllarında hedeflediği gelir düzeyi belirleyici olmaktadır. ABD'de kişisel emeklilik hesabı için özel sigorta teminatı verilmektedir ve bu teminatla çalışan kişi geçici olarak hastalandığında veya işten çıkartıldığında sigorta devreye girerek kişinin primlerini ödemektedir. ABD ve Kanada gibi ülkeler teşvik amacıyla bu sisteme çeşitli vergisel avantajlar getirmişlerdir⁸⁸. Kişisel emeklilik hesabının en başarılı uygulamalarından birisi de Güney Amerika'da uygulanmaktadır. Şili'de askeri cuntadan sonra 1980'lerin başında yeni sisteme üç aşamada geçilmiştir. İlk olarak mevcut emeklililerin 1970'li yıllar boyunca yüksek enflasyondan faydalanarak reel olarak emekli aylıkları düşürülmüş, ikinci olarak emeklilik yaşı erkelerde 65 yaşa, kadınlarda 60 yaşa yükseltilerek hem aktif pasif oranı %9'a yükseltilmiş hem de halkın emeklilik sisteminden beklentilerinin azalması sağlanmıştır. Son olarak da, yeni sistem sigorta primlerindeki işveren payını sona erdilerken ücretlilerin gelirlerinde %17'lik bir artışın yaşanmasını sağladığından 1986

⁸⁷ "Bireysel Emeklilik Sistemi" Hazine Müsteşarlığı, <http://www.bireyselemeklilik.gov.tr/tarihce.htm> [29.12.2009].

⁸⁸ Yolcu, **age**, 10.

yılına gelindiğinde 1.75 milyon kişi PAYG (pay-as-you-go beklenen risklerin ileride ortaya çıkaracağı ödemeleri karşılamak için fon oluşturulması esasına dayanan fonlama –kapitalizasyon-) sisteminden ayrılmış, böylece devletin yükümlülükleri büyük ölçüde azaltılmıştır⁸⁹.

Özel sektörle yönetilen ve emeklilik tasarruf hesabı da (“ETS”) denilen bu sistemle; emeklilik maaşları devlet meselesi olmaktan çıkmış, böylece politikanın esiri olmaktan kurtulmuştur. Ayrıca bu sistemle kişisel tercihlerin bireysel kararlara dönüştürülmesine ve istenilen sonuçlara ulaşılmasına imkan tanınmaktadır ve çalışan kişi emeklilik maaşını ve emeklilik yaşını istediği gibi belirleyebilmektedir. ETS işverene değil, çalışana bağlı olmasıyla ve böylece taşınabilir nitelikte olmasıyla hareketliliği kısıtlamayıp hem ülke hem de ülke dışında işgücü piyasasında esneklik yaratılmasına yardımcı olmaktadır. Böylece ülke sermayesinin verimliliği ve dolayısıyla ekonomik büyüme hızı artmaktadır⁹⁰.

2.3.2.5. Hayat Sigortaları ile Hayat Dışı Sigortalar Arasındaki Farklar

İhtiyari otomobil sigortasına bakıldığında mal sahibi fazla tereddüt etmeden aracını tüm muhtemel tehlikelere karşı sigortalattırırken kendi yaşamı konu olduğu zaman bu konuyu sadece ertelemekle kalmaz genellikle bundan konuşmaktan kaçınır. Hayat o kadar değerlidir ki, muhtemel kaybı bile korkutucu, bunun hakkında konuşmak kötü ve geride kalanların durumu hakkında konuşmak ise hiç iyi karşılanmamaktadır⁹¹.

Hayat sigortası hayatla ilgili tehlikelere değinirken, hayat dışı sigorta mala karşı olan tehlikeleri konu alır⁹². Hayat sigortalarına egemen olan düşüncelerle hayat dışı sigortalara egemen olan ilkeler önemli bazı ayrıntılarda farklılıklar gösterirler⁹³.

Bunlar:

- Hayat sigortası ile hayat dışı sigortalarda (zarar sigortası) arasındaki en önemli farklılıklardan biri sigorta bedelinde kendini gösterir. Hayat dışı

⁸⁹ Murat Çiftçi, “Potansiyel Zorunlu Sigorta Alanı Olarak Özel Emeklilik Sistemi”, **Reasürör**, s.52, (2004): 34.

⁹⁰ Jose Pinara, “Çalışanların Güçlendirilmesi: Şili’deki Sosyal Güvenlik Sisteminin Özelleştirilmesi”, http://www.josepinera.com/pag/pag_tex_penschile_tu.htm [29.12.2009].

⁹¹ G Gopalakrishna, “The Legal Philosophy of Life Insurance”, **ICFAI Journal of Insurance Law**, (2009), 43.

⁹² **age**, 43.

⁹³ Şaban Kayıhan, **Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu**, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004), 255.

sigortalarda TTK m.1269 hükmü gereğince para ile kıymetlendirilebilir bir menfaat sigorta edilmekten ve risk gerçekleştiği takdirde sigortacı sigortalıya yalnızca gerçek zararını karşılamak borcu altında olup, kural olarak sigorta poliçesinde gösterilmiş olan sigorta bedelini aynen ödemesi gerekmemekten yani bir başka deyimle, hayat dışı sigortalarında zenginleşme yasağı yani gerçek zararın tazmini prensibi varken; hayat sigortalarında tutar (meblağ) prensibi hakim olduğu için, risk gerçekleştiği takdirde sigortacı kural olarak, sigorta poliçesinde gösterilen sigorta tutarının tamamını aynen sigortalıya veya yasal mirasçılara ödemekle yükümlüdür. Çünkü bu tip sigortalarda para ile kıymetlendirilebilir bir menfaat sigorta edilmiş değildir⁹⁴.

- Hayat sigortalarında kullanılan mortalite tabloları Büyük Sayılar Kanunu'na dayanılarak yapıldığından, sigorta şirketlerinin ödeyeceği rakamlar yani riskin gerçekleşme olasılığı hayat dışı sigortalara göre daha çok bellidir. Risk, çok sayıda poliçe üzerine dağıldığından riskin gerçekleşmesi şirketin mali bünyesi üzerinde fazla olumsuz etki yaratmayacağı gibi yıllar itibarıyla de tazminat ödemelerinde çok büyük dalgalanmalar görülmez. Buna karşın hayat dışı branşlarda riske karşılık ödenecek tazminat tutarları çok yüksek meblağlara çıkabilir. Örneğin büyük bir doğal afet o yıla ait hasar prim oranlarında önemli sapmalara neden olabilir⁹⁵.
- Hayat sigortalarında riskin belirlenebilir olması ve teminatların çok yüksek olmamasından dolayı şirketlerin reasüransa olan ihtiyaçları daha azdır⁹⁶.
- Hayat sigortalarında primlerin önemli bir kısmı tasarruf amacına yönelik olduğundan saklama payı oranları diğer sigorta branşlarına göre oldukça yüksektir. Bu nedenle, hayat sigortası branşından elde edilen primlerin çoğu yurtiçinde kalmaktadır. Böylelikle hayat sigortasında biriken fonlar ekonomiye katkı sağlamaktadır⁹⁷.
- Yıllık grup sigortaları hariç hayat sigortalarında vade yapıları genellikle uzun sürelidir. Bu nedenle sigorta şirketleri topladıkları primleri daha uzun vadeli

⁹⁴ Işıl Ulaş, **Uygulamalı Can sigortası hukuku, Hayat ve Kişisel Kaza Sigortaları**, (Ankara: Turhan Kitabevi 1997), 11.

⁹⁵ Hatman, **age**, 18.

⁹⁶ **age**, 19.

⁹⁷ **age**, 19.

yatırımlara yöneltirler. Bu durum ülke ekonomisi açısından antienflasyonist bir etki yaratır ve sanayileşmenin gerek duyduğu uzun vadeli fonlar için de kaynak yaratılmış olur⁹⁸.

- Hayat sigortalarında çeşitli vergi avantajları da mevcuttur. Örneğin, hayat sigortası primleri belli oranlarda gelir vergisi matrahından indirilmektedir. Ayrıca hayat sigortaları diğer branşlarda da olduğu gibi banka ve sigorta muameleleri vergisinden (“BSMV”) muaftır. Hayat branşına ait matematik karşılıklar ve bunlara ilişkin getiriler şirketlerin kurumlar vergisinden istisna edilebilmektedir⁹⁹.
- Hayat sigortalarında, hayat dışı branşlarda tazminat prensibi gereğince uygulanması zorunlu olan çifte sigorta, aşkın sigorta ve eksik sigorta kavramları uygulanamaz¹⁰⁰.
- Hayat dışı sigortalarda TTK m. 1269 gereğince bir kimse sadece üzerinde menfaati bulunan bir malı sigorta teminatına aldırabilmek için sigorta sözleşmesi akdedebilirken, hayat sigortalarında istisnalar dışında menfaat şartı aranmamaktadır. Öte yandan hayat dışı sigortalarda riskin gerçekleşeceği şüpheli iken, hayat sigortalarında TTK m.1301, m. 1361 gereği hakim olan halefiyet (ardıllık) ilkesi kaza ve hastalık sigortalarındaki tedavi masrafları dışında hayat sigortalarında geçerli değildir¹⁰¹.

2.4. Sigortanın Temel Prensipleri

Sigorta, kendine özgü özellikleri ve prensipleri nedeniyle, benzer risk yönetim türleri içinde, topluma, ekonomiye ve girişimcilere en olumlu katkılarda bulunan, ekonomi açısından değer kaybını en aza indiren ve daha genel kabul gören ve yaygın olarak kullanılan bir risk yönetim türüdür.¹⁰² Sigorta, diğer risk yönetim türlerinden kendine özgü özellikleri ve temel prensipleri ile ayrılır. Bu özellikler sigortacılığı toplum

⁹⁸ age, 19.

⁹⁹ age, 20.

¹⁰⁰ SEGEM, age, 22.

¹⁰¹ Kayıhan, age, 255.

¹⁰² Bölükbaşı, Pamukçu, age,26.

düzeni, ekonomik varlık, refah düzeyi, gelişme ve büyüme açılarından önemli kılınmaktadır. Sigortanın bu prensipleri ve özellikleri şunlardır¹⁰³:

2.4.1. Tesadüfi Hasar

Sigortanın temel özelliği, teminat altına aldığı riskin gelecekte gerçekleşme olasılığının olmasıdır. Geçmişte gerçekleşen riskler ve gelecekte gerçekleşme olasılığı olmayan riskler sigortaya konu olamaz. Bu nedenle riskin gelecekte ortaya çıkma olasılığının bulunması gerekmektedir. Gerçekleşen risk, tesadüfi olmalı ve riski oluşturan tehlike de ani, harici ve beklenmedik özellik taşıması gerekmektedir. Kasten ya da bilerek gerçekleştirilen hasarlar ile ilgili tazminattan sigortacı sorumlu tutulamaz¹⁰⁴.

2.4.2. Büyük Sayılar Kanunu

Büyük Sayılar Kanunu, risk sayısı arttıkça, hasar oranının o olaya ilişkin genel hasar olasılığı yüzdesine daha çok yaklaşacağını öngören bir istatistik yasasıdır¹⁰⁵. Bu yasa kullanılarak gelecekte meydana gelebilecek bir olayın olasılığı gerçek olasılığa çok yakın olarak saptanabilmektedir.

Hasar olasılığı, Gerçekleşen Risklerin Sayısı \ Riske Maruz Kalanlar formülüyle bulunabilir¹⁰⁶. Bir örnekleme sürecinde ne kadar fazla olaya dayanılırsa, bir olayın meydana gelme olasılığı da gerçeğe o kadar yakın saptanır¹⁰⁷.

2.4.3. Sigortalananabilir Menfaat Prensibi

Menfaat, sigorta hukukunda bir kimse ile bir şey arasında bulunan ekonomik ilişkiyi tanımlamak için kullanılır. Sigorta konusu değer korunmasında sigortalının yasal bir menfaatinin olması gerekir. Sigorta sözleşmesi sigortalı mal üzerindeki parasal menfaat ilişkisini teminat altına aldığından, sigortalananabilir menfaatten söz edilebilmesi için sigortalının, sigortalı kıymetin hasara uğramasından ötürü yasal olarak geçerli parasal bir kaybının olması gerekir ve bu menfaat ilişkisinin sigorta sözleşmesi yapıldığı anda, sözleşmenin devamı sırasında ve riskin gerçekleştiği anda varolması gerekir. Can sigortalarında ise bir kimsenin kendi hayatı üzerinde sınırsız

¹⁰³ Cahit Nomer, Hüseyin Yunak, **Sigortanın Genel Prensipleri**, (İstanbul: Ceyma Matbaacılık, 2000), 17.

¹⁰⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 26.

¹⁰⁵ **age**, 26.

¹⁰⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 27.

¹⁰⁷ Kabukçuoğlu Özer, **age**, 8

bir mali menfaati olduğu kabul edildiğinden kişi hayatını istediği meblağa kadar sigorta ettirebilir¹⁰⁸.

2.4.4.Tazminat Prensibi

Riskin gerçekleşmesi sonucu sigorta bedeli ve sigorta bedelini göz önüne alarak, sigortalının hasardan önceki duruma gelmesini sağlamak için, sigortayı bir kazanç vasıtası haline getirmeden yani suistimal etmeden gerçek hasarını karşılamaktır. Hayat ve ferdi kaza sigortalarında bu prensip uygulanmaz¹⁰⁹.

2.4.5. Azami İyi Niyet Prensibi

Azami iyi niyetin sözlük tanımı şöyledir: “Uberrima Fides: En üst seviyede iyi niyet; tam ve mükemmel samimiyet, açık sözlülük ve dürüstlük; herhangi bir gizleme veya aldatma durumunun olmaması”¹¹⁰. Sigorta sözleşmeleri azami iyi niyet prensibi üzerine kurulur. Sigorta şirketi hasarı yüklenme konusunda karar vermek için risk konusu ile ilgili her türlü bilgiye sahip olmak ister. Sigorta ettiren de sigorta konusu ile ilgili bildiği veya bilmesi gerekli tüm bilgileri sigortacıya açıklamak zorundadır. Bu bilgiler “iş kabulü” açısından önemlidir ve olasılık hesaplarını etkiler¹¹¹.

2.4.6. Halefiyet Prensibi

Bir kimsenin diğer bir şahsa karşı haiz bulunduğu hakların üçüncü bir kişiye devredilmesi ve bu hakların üçüncü kişi tarafından kullanılmasına halefiyet (ardıllık) denir. Sigortalının hasara uğramasında ya da ziya ile ilgili olarak üçüncü kişiler rol oynuyorsa devreye bu prensip girer. Sigortacı sigortalıya tazminatını ödedikten sonra; hasara sebep olan kişilere rücu edebilmekte yani hukuken kusurlu tarafın kusuru oranında tazminat talep edebilmektedir. Bu prensip hayat dışı sigortalar için geçerlidir¹¹².

2.4.7.Çifte Sigorta

¹⁰⁸ SEGEM, *age*, 22.

¹⁰⁹ Ömer Tekşen, Serdar Atay, **Sigorta İşlemleri Muhasebesi**, (Ankara: Asil Yayın, 2006), 11.

¹¹⁰ Stuart Cotton, Mound Wollan & Greengrass, “Azami İyi Niyet”, çev. Ekin Zarakol, **Reasürör**, s. 64, (2007):26.

¹¹¹ Bölükbaşı, Pamukçu, *age*,29.

¹¹² Çankaya, *age*, 5.

Sigorta konusu olan unsur birden fazla sigortacıya sigorta ettirildiği takdirde çifte sigorta meydana gelmiş olur. Böyle bir durumda hasarın gerçekleşmesi halinde her iki sigorta şirketi de hasara iştirak ederek yüzde miktarına göre ödeme yaparlar.

Böylelikle sigortanın hasar oranının üstünde haksız bir kazanç kaynağı olması önlenmiş olur. Sigortalı şeyin gerçek hasar değeri üzerinde bir ödeme yapılamaz ve haksız kazançlara aracı olunamaz. Bu prensip hayat sigortaları için geçerli değildir¹¹³.

2.4.8. Yakın Sebep Prensibi

Sigortalının karşılaştığı zarardan ötürü sigortacısından bir tazminat talebinde bulunabilmesi için meydana gelen hasarın poliçede teminat altına alınan tehlike veya olaydan ileri geldiğinin saptanması gerekir. Yakın nedendeki yakın olma hali, zaman değil etki bakımından yakın olmayı ifade etmektedir¹¹⁴.

2.4.9. Hasara Katılım

Tazminat prensibinin bir uzantısı halefiyet (rücu) prensibi, diğeri de hasara katılım prensibidir¹¹⁵. Hasara katılım poliçe koşullarına göre hasarı ödemiş olan bir sigortacının, aynı hasardan dolayı herhangi bir şekilde sorumlu olan diğer sigortacılara hasarı paylaşmaya davet hakkıdır. Hasara katılımında genel kural, sigortalının tazminatı sigortacıların herhangi birinden talep etmesi, bu sigortacının da ödemeyi yaptıktan sonra, diğer sigortacılara rücu etmesi yönündedir. Ancak, birçok sigorta sözleşmesine, her sigortacının hasardan kendi payı oranında sorumlu olacağını öngören bir hüküm konulmaktadır¹¹⁶.

2.5. Sigorta Primi

Sigortaya konu olan primin sözlük anlamı “sigorta kuruluşlarına bağlı olanların ödemek zorunda oldukları ücret” olarak geçmektedir. Sigorta primi, sigorta sözleşmelerinde karşılıklı hak ve borçlar doğurması yönünden özel bir öneme sahip olmasına rağmen, TTK’da kavram olarak tanımlanmış değildir. TTK m.1263’de yapılan sigorta sözleşmesi tanımından hareketle öğretide prim kavramına ilişkin

¹¹³ Age, 6.

¹¹⁴ Tekşen, Atay, age, 12.

¹¹⁵ age, 14.

¹¹⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 33.

çeşitli tanımlar verilmektedir. Prim tarifi doktrinde çoğunlukla şu şekilde yapılmaktadır¹¹⁷:

“Prim, sigortacının sigorta himayesini üstlenmesine karşılık olmak üzere, sigorta ettirenin ifa etmesi gereken karşı edimdir.” Prim borcunun konusu; sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan tutarda paranın sigorta ettiren tarafından sigortacıya ödenmesidir. TTK m.1294 2. fıkrasınca, sigorta priminin para olarak ödenmesi gerekir. Paradan kast edilen prensip itibariyle nakit ödenmesi gerektiğidir. Bunun yanında taraflar primin ödenmesi konusunda yaptıkları bir anlaşma çerçevesinde adi senet veya kıymetli evrak yani çek, poliçe, bono ve tahvil gibi parayı temsil eden senetlerle ve kredi kartıyla primin ödenmesini kararlaştırabilirler¹¹⁸.

Sigortacılıkta prim net prim ve brüt prim olarak ikiye ayrılmaktadır. Net prim (risk primi), yönetim ve üretim giderleri dışında ve hiçbir kesin kar marjı olmadan riski karşılayan kısımdır¹¹⁹. Net prim hesabı mortalite tablosu kullanılarak yapılır. Mortalite tablosu her yaş için ortalama bir insanın ölüm ihtimalini (dolayısıyla yaşam ihtimalini) veren istatistiksel bir çalışma sonucu hesaplanmış tablolardır¹²⁰. Brüt prim ise, net prime; yönetim, üretim, sürüm ve olağanüstü hasar olaylarının karşılanması amacıyla yapılacak olan giderleri ifade eden emniyet payı ile sigortacının kar marjının eklenmesi suretiyle hesaplanır¹²¹.

2.5.1. Hayat Branşında Prim

Hayat sigorta dalının bilançosunun pasif tarafı hayat sigorta branşının tipik aracılık işlevini yansıtmaktadır. Bu rezervlere sigortalıların ödedikleri primler kaynaklık etmektedir. Böylece hayat sigorta şirketleri sigortalılardan toplayıp teknik rezervler adı altında biriktirdikleri fonları menkul kıymetler ve diğer kıymetli mali varlıklara dönüştürmektedirler. Hayat sigortalarında prim oranlarının ve sigorta değerlerinin hesaplanabilmesi için bazı unsurlara ilişkin bilgi ve varsayımlar gereklidir. Bu unsurlar; sigortalı olmuş olayın ortaya çıkma olasılığı, paranın zaman değeri (ve faiz oranları), söz verilen ödemeler ve tazminatlar, masraflar, karlar ve belirsizliklerdir¹²².

¹¹⁷ Kayıhan, **age**, 93.

¹¹⁸ **age**, 94

¹¹⁹ Uyanık, **age**, 2.

¹²⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 35.

¹²¹ Uyanık, **age**, 2.

¹²² Ali İhsan Karacan, **Sigortacılık ve Sigortacı Şirketleri**, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 1994), 314-165.

Hayat sigortasının maliyeti ise aktüerin ürünü fiyatlarken kullandığı bazı unsurlara dayanır. Sigortacı, bu unsurlara yönelik olarak sigortaya başvuran bireyin geçmişine yönelik bazı kişisel bilgilerini toplayarak ve bunları inceleyerek riski belirlemeye çalışır. Bu faktörler; sigortalının yaşı, cinsiyeti, sağlık geçmişi, sigara tiryakilik durumu, trafik kayıtları, sigorta meblağı, mesleği, hobileri (ekstrem hobiler önemli risk unsurudur) ve genel saygınlığı ile karakteridir. Bu unsurlar artıları ve eksileriyle incelendikten sonra kişi için bir risk düzeyi belirlenir¹²³. Hayat branşında tasdik esaslı tarife sistemi uygulanmaktadır. Buna göre sigortacı tarifelerini Hazine Müsteşarlığına onaylatmak zorundadır ve ancak onay aldıktan sonra bu tarifieden poliçe satabilir. Ayrıca hayat sigortaları yönetmeliğinde prim hesabı için belirli çerçeveler çizildiğinden sigorta şirketleri ancak bu şartlara uyan tarifeleri onaylatabilirler¹²⁴.

1 Ocak 2009 tarihinden itibaren trafik, hayat ve sağlık sigortalarında yeni bir dönem başlamıştır ve merkeze veri transferi için elle poliçe kesme işlemine son verilmiştir. Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan ve 9 Ağustos 2008 tarihinde 26962 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan yönetmelikle faaliyetine başlamış olan “Sigorta Bilgi Merkezi” ilgili tarafların ortak kullanımına sunulmuştur. Doğru ve güncel verilerle beslenecek olan Sigorta Bilgi Merkezi veri havuzu, Hazine Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ve doğal üyeler olan sigorta şirketleri ile sigorta aracılık kurumları ve eksperlere trafik, hayat ve sağlık sigortaları ile ilgili çalışmalarında hizmet vermeye başlamıştır. Bu düzenlemeyle sigorta bilgilerinin tek merkezde toplanarak, sağlıklı fiyatlandırmanın sağlanması ve sahtekarlığın önlenmesini amaçlanmaktadır. Örneğin hayat tarifeleri, 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren, Sigorta Bilgi Merkezi’ne bağlı bir alt bilgi merkezi olan Hayat Sigortası Bilgi Merkezi’ne (“HAYMER”) şirketin ilgili aktüeri tarafından girilmektedir. Müsteşarlık incelemeye alıp onay verdikten sonra da tarife yürürlüğe girmektedir.

Hayat sigortaları genellikle uzun bir süreyi içeren dönemler için yapıldıklarından, bu tür sigortalarda sigorta ettirenin prim ödeme borcu, diğer sigortalarından farklı olarak bazı özel düzenlemelere tabi tutulmuştur. Hayat sigortalarında da sigortanın maddi süresi yani sigortacının sigorta himayesi sağlama borcu primin veya ilk taksidinin

¹²³ Joseph E. Godfrey III, “Life Insurance- Dispelling Illusions”, **The CPA Journal**, (2001), 41-42.

¹²⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 35.

ödenmesi ile başlar. TTK m. 1325 1. fıkrasının hükmüne göre, “sigorta ettiren hayat sigortalarındaki gerek ilk gerekse takip eden prim borçlarını ifa etmez ise sigortacı bunların zorla ifasını talep edemez.” Sigortacı gerek süresi 1 yılın altındaki ve gerekse daha uzun süreli hayat sigortalarında sigorta ettireni takip eden primleri ödemediği için temerrüde düşürüp, dava açıp takip edemez yani onu ifaya zorlayamaz. Hayat sigorta sözleşmelerinde takip eden primlerde temerrüt açısından fesh sadece TTK m.1297 1. fıkrasındaki prosedür çerçevesinde olabilir. Bu itibarla hayat sigortalarında prim ödeme borcu isteğe bağlı bir nitelik taşıdığı ve tasarruf amacıyla yapıldıkları için, sigorta ettiren aleyhine primi ödemesi için icra takibi yoluna gidilmesi veya dava açılması mümkün değildir¹²⁵.

Uzun vadede düzenli olarak prim gelirinin sağlandığı hayat sigortaları, biriken büyük miktardaki fonun para ve sermaye piyasalarına aktarılmasına vesile olarak ekonomide fon yaratılmasına ve dolayısıyla yatırımların ve istihdamın artırılmasına imkan tanır¹²⁶.

2.5.2. Hayat Dışı Branşında Prim

Ülkemizde hayat dışı sigortalarda uygulanan serbest tarife sistemi gereğince şirketler primlerin hesabında kendi olanakları için tespit edecekleri kurallara göre hareket etmektedirler. Net primin hesabı şirketlerin sorumluluğundadır ve şirketlerin net prime ekleyecekleri acente komisyonları ve diğer masraflar da şirketlerce serbestçe belirlenmektedir. Hayat dışı branşlarda primler rekabet koşullarına göre belirlenmektedir. Genelde araç sigortaları (trafik ve kaza branşında kasko alt branşı) çok yaygın olup bu branşlarda rekabet en üst seviyededir. Teoride her branşta hasarın oluşmasının belli bir olasılığı vardır ve bu her poliçede bağımsızdır. Net primin hesaplanması yapılırken çeşitli hasar modelleri kullanılır. Yakın nedendeki yakın olma hali, zaman değil etki bakımından yakın olmayı ifade etmektedir¹²⁷.

2.6. Sigorta Şirketlerinin Yatırım Araçları

Sigortacılık yalnız riskleri temin ve bunların gerçekleşmesi halinde tazmin olunmasından ibaret bir sektör olmayıp, primlerden oluşan fon gücünü yatırım alanlarına aktarmak suretiyle ekonomik yapı ve kalkınmaya geniş oranda katkısı olan

¹²⁵ Kayıhan, **age**, 256.

¹²⁶ Atalay, **age**, 23.

¹²⁷ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 34-35.

bir sektördür. Sigorta şirketlerinin devlet ve devlet kuruluşlarının tahvillerine, yarı özel veya özel kuruluşlara, inşaat ve hizmet sektörlerine iştirak ve yatırımları bulunmaktadır¹²⁸.

Sigorta şirketleri birçok mali kurumdan farklı olarak ellerindeki fonları öncelikle emniyet prensibini daha sonra likidite ve karlılık prensiplerini göz önünde bulundurarak yatırıma dönüştürmektedirler¹²⁹. Sigorta şirketleri fonları kısa ve uzun vadeli değişik yatırım araçlarına yöneltebilirler. Kısa vadeli yatırım araçları arasında banka hesabı, hazine bonosu, devlet tahvili, repo yer alır. Uzun vadeli yatırım araçlarının başlıcaları ise gayrimenkul yatırımları, ipotek karşılığı ödünç verme, hayat poliçesi karşılığında borç verme ve pay senetleridir¹³⁰.

07.08.2007 tarihli ve 26606 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik” ile Hazine Müsteşarlığı sigorta ve reasürans şirketlerinin mevcut ve muhtemel yükümlülüklerini karşılayacak miktarda teknik karşılık ayırmalarını sağlayacak ve bu karşılıkların yatırılacağı varlıklara ilişkin usul ve esasları düzenlemiştir.

1986 yılından 2009 sonuna kadar devlet tahvili, hazine bonosu ve diğer kamu borçlanma senetlerinin tutarları ve toplam menkul değerler ve toplam yatırımlar içindeki payları aşağıdaki gibidir:

¹²⁸ Haşim Ekener, Bahir Sevenser, “Sigorta Endüstrisinin Ekonomideki Yeri, Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri”, **Türkiye Sigorta Türk Derneği Ve Türkiye Sigorta Ve Reasürans Şirketleri Birliği ile Düzenlenen, IV. Sigorta Semineri Bildiriler, Tartışmalar, Ankara, 15-16 Mayıs 1978** (Ankara, Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1979), 17-18.

¹²⁹ Çankaya, **age**, 67.

¹³⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 35.

Tablo 2: Sigorta Sektörünün Yatırım Portföyü

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN YATIRIM PORTFÖYÜ (‘000,TL)							
Yıllar	Devlet Tahvili, Hazine Bonosu Diğ.Kamu Borç. Senet.	Özel Sektör Tahvilleri	Hisse Senetleri	Diğer	Toplam Menkul Değerler	Sabit Değerler	Toplam Yatırımlar
1986- 31.12.2009 TOPLAM	46,420,303	103,004	2,875,164	2,097,479	51,495,950	6,567,615	58,063,565
Toplam Menkul Değerler	90.15%	0.20%	5.58%	4.07%	100.00%	--	--
Toplam Yatırımlar	79.95%	0.18%	4.95%	3.61%	88.69%	11.31%	100.00%

“Türk Sigortacılık Sektörüne İlişkin İstatistikler, (31.12.2009)” Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü , <http://www.sigortacilik.gov.tr/> [29.05.2010]’dan uyarlandı.

2.7. Sigorta İşletmelerinde Organizasyon

Organizasyon iş ile iş, iş ile insan ve insan ile insan arasındaki düzen ve düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerden ilki organizasyonun yapılandırılmasına, ikincisi personel seçim ve ataması ile sosyalleştirilmesine, üçüncüsü ise organizasyonların işleyişine işaret etmektedir. Organize etmek bilinçli bir süreci ve tasarımı ifade eder. Öncelikle yapılacak işler bir araya getirilerek organizasyon pozisyonları oluşturulur ve daha sonra bu pozisyonlar kendi aralarında ilişkilendirilerek departmanlar ve şema ile ifade edilebilen organizasyon yapısı elde edilir¹³¹. Organizasyon şemalarının düzenli, iş ve görev dağılımının prosedürlere uygun olarak faaliyet gösterdiği şirketlerde denetim riski de düşmektedir. Bu nedenle şirketlerin organizasyon yapıları bağımsız denetim açısından önemlidir.

Sigorta şirketleri esas olarak anonim şirket statüsünde faaliyet göstermeleri nedeniyle TTK’da belirtilen hükümlerin yanı sıra eski Sigorta Murakebe Kanunu’nun (“SMK”)

¹³¹ Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, 11 bs. (İstanbul: Arıkan, 2007), 128-129.

yeni Sigortacılık Kanunu'nun ("SK") ilgili hükümlerine göre de gerekli teşkilat ve organları kurmak durumundadırlar. TTK'ya göre kurulan anonim şirketlerden önemli farkları yönetim kurulu üye sayısının asgari 3 yerine SMK'da belirtildiği gibi asgari 5 kişi olması, ayrıca TTK'da şirkette görevlendirilecek iç denetçilerin 1 kişi veya daha fazla olması ve öğrenim durumu belirtilmemesine rağmen SMK'da en az 2 ve sigortacılık, bankacılık, iktisat, hukuk, maliye, işletmecilik veya muhasebe alanlarında deneyimli ve en az 4 yıllık yüksek öğrenim görme şartları aranmasıdır¹³².

Karşılıklı sigorta birliği ve anonim şirket biçiminde kurulan sigorta şirketlerinde yönetim kurulları yetkilerinin bir kısmını kendi atadığı yöneticilere bölümler vasıtasıyla aktarmaktadırlar. Bu bölümlerin kuruluşunda işletme ile ilgili faaliyetler belirlenip, sıralanmakta, gruplara ayrılmakta, ödev ve görevler belirlenmekte, bu ödev ve görevler ayrı bölümlerde toplanmakta ve bu bölümler arasında yetki ilişkileri belirlenmektedir. Daha sonra da işletme içi ve işletme dışı faaliyetler birbirinden ayrılmaktadır. Bölümlerin kuruluşunda; sigorta işletmesinin fonksiyonları, sigortanın ürettiği hizmetler, müşteri çeşidi ve bölge yapılanmaları dikkate alınmalıdır¹³³.

Sigorta işletmesinin fonksiyon esasına göre organizasyonunda, genel yönetim bölümleri ve yardımcı bölümler vardır. Genel yönetim bölümleri koordinasyonu sağlamak, şirketin genel politikalarını belirlemek ve yönetim ile ilgili konularda kararlar alırken, yardımcı bölümler de kendi fonksiyonlarını yerine getirirken üst yönetime de düzenli bilgi akışını sağlarlar. Bu yardımcı bölümler; teknik, hasar, rücu, aktüerya ve istatistik, reasürans, bilgi işlem, denetim, hukuk, personel (insan kaynakları), muhasebe, tahsilat, idari işler, ürün geliştirme, acenteler, pazarlama ve satış bölümlerinden oluşur¹³⁴.

Mal, malvarlığı ve şahıs sigortası türleri sigorta işletmelerinin üretim bölümlerini yani aktif servislerini oluşturur. Bu çerçevede herhangi bir sigorta işletmesinde rastlanacak başlıca aktif servisler; yangın, nakliyat, kaza, mühendislik, sağlık, tarım ve sorumluluk sigortası servisleridir. Aktif servisler, teklifnamenin kabulünden poliçenin düzenlenmesine kadar gereken işlemleri yerine getirir ve her biri kendi içinde yan uzmanlık bölümlerine ayrılırlar. Bu yan uzmanlık bölümleri sigorta şirketinin riski kabul edip etmeyeceğini değerlendirdiği teklifname kabul bölümü ile

¹³² Uyanık, **age**, 39-41.

¹³³ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 46.

¹³⁴ **age**, 46-48.

ödenecek prim tutarı, vergi ve diğer harçlar ile koasürans veya reasürans sözkonusu ise bu katılımcı şirketlerin durumunun belirlendiği poliçe düzenleme bölümüdür¹³⁵.

Sigorta işletmelerinin müşteri çeşidine göre olan organizasyonda ise; hizmetleri talep eden müşterilere göre hayat, yangın, kaza, nakliyat, sorumluluk vb. bölümler kurulur. Bölgeye göre yapılan bölümlerin kuurluş organizasyonda ise müşteri portföyünü genişletmek amacıyla çeşitli bölgelerde şubeler açılır¹³⁶.

2.8. Türkiye’de Sigortacılık Sektörü

Bu bölümde Türkiye’de sigortacılık sektörünün temel riskleri, Türkiye’de faaliyet gösteren işletmeler ve temel sektör göstergeleri incelenecektir.

2.8.1. Türkiye’de Sigortacılık Sektörünün Temel Riskleri

Türkiye’de sigortacılık sektörünün temel yapısını incelendiğinde başlıca üç önemli riskin varlığından söz edilebilir. Bunlar; sigorta sektörünün finansal sektör içerisindeki büyüklüğü, yabancı paralı işlemler ve katastrofik hasarlar ve primlerle teminatlar arasında bir korelasyonun bulunmaması ile ilgilidir¹³⁷.

Bu risklerden birincisi, sigorta sektörünün finansal sektör içerisindeki büyüklüğü ile ilgilidir. Türkiye’de finansal sektör içerisinde bankacılık sektörü %93’e yakın paya sahipken, sigortacılık sektörü %2’nin biraz üzerinde bir orana sahiptir. Bu dengesiz dağılım, bankacılık sektöründe oluşan bir krizin tüm ekonomiye yayılmasına ve bankacılık sektörüne organik bağlılığı bulunan sigorta sektörünün de doğrudan etkilenmesine yol açmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerin sigortacılık, bankacılık ve banka dışı kurumlardan oluşan finansal alt sektörlerinin aktif büyüklüklerine bakıldığında sigortacılık sektörünün önemli bir paya sahip olduğu, bu payın giderek arttığı ve finansal alt sektörlerin bütün içinde dengeli paya sahip olduğu görülmektedir¹³⁸.

Risklerden ikincisi, yabancı paralı işlemler ve katastrofik hasarlar ile ilişkilidir. Sigorta sektörü özellikle reasürans işlemleri kanalıyla yaratılan yabancı paralı işlemler nedeniyle yurtdışına önemli ölçüde net nakit transferi gerçekleştirmektedir.

¹³⁵ age, 53-54.

¹³⁶ age, 46.

¹³⁷ Turgut Özkan, “Sigortacılık Sektörünün Temel Riskleri”, **TSRŞB 1. Ulusal Sigorta Sempozyumu AB Uyum Sürecinde Türk Sigorta Sektörü Bildiri Özetleri Kitabı, 24 Mayıs 2005**, (İstanbul: TSRŞB, 2005), 75.

¹³⁸ age, 75.

Bir tür açık pozisyon konumu olarak nitelenebilecek bu durum, sektörde hedging (koruma) tekniklerinin de yeterince yaygın olmaması nedeniyle, sektörü kur dalgalanmalarının yarattığı risklere karşı savunmasız bırakmakta ve karlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, katastrofik hasarlarla yurt dışına net nakit transferleri arasındaki yüksek korelasyon kar marjlarını daraltıcı bir etki yaratmaktadır¹³⁹.

Üçüncü risk ise primlerle teminatlar yani riskler arasında bir korelasyonun bulunmaması ile ilgilidir. Sektörün taşıdığı olası risklerle veya verdiği teminatlarla risk primleri arasındaki orana ilişkin yasal bir düzenlemenin bulunmaması, sektördeki finansal tabana dayanmayan fiyat rekabetinin başlıca nedenidir. Böyle bir korelasyonun sektörde tanımlanmaması, sigorta şirketlerinin üstlendiği risklerin hasar boyutunun sigortacılığın finansal yapısını tahrip edici düzeylere ulaşmasına yol açmaktadır¹⁴⁰.

Bu üç temel riskin yanına Türkiye’de sigorta şirketlerinin yeterli sermayesinin ve borçlanma olanaklarının olmaması sebebiyle yaşadıkları kapasite sıkıntısını da ekleyebiliriz. Sigorta şirketlerinin menkul kıymet ihraçlarının yasaklanmış olması ve sigorta sektörüne yeterli sermaye girişinin olmaması bu sermaye sıkıntısını yaratan en önemli faktörlerdendir. Ülkemizde sigorta şirketleri teknik risklerin yönetiminde koasüranse ve reasüranse başvururken, finansal risklerinin yönetiminde ise yoğun olarak kamu borçlanma senetlerine yatırım yapmaktadırlar¹⁴¹.

Sigorta şirketleri, ülkemizdeki finansal piyasaların sığ olması ve enstrümanların fazla çeşitli olmaması gibi nedenlerle etkin bir portföy yönetim politikası uygulayamamaktadırlar. Oysa şirketlerin, özellikle hayat sigorta şirketlerinin ve bireysel emeklilik şirketlerinin sigortalıların ve katılımcıların fonlarını etkin ve risksiz bir şekilde yatırıma yönlendirip, bunları değerlendirmeleri sektörün, sigortalıların ve katılımcıların gelecekle için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle sigorta şirketleri modern portföy yönetim tekniklerini bilip kullanmalı ve yönettikleri portföylere minimum risk düzeyinde maksimum getiriyi sağlamalıdır¹⁴². Ayrıca şirket-acente, denetim ve sigorta hukuku ortak pazar normlarına uygun biçimdeki bir hukuki alt yapı içinde eski mevzuata bağımlı

¹³⁹ age, 75.

¹⁴⁰ age, 75-76.

¹⁴¹ Yolcu, age, 126.

¹⁴² age, 126.

olmadan yeniden kurulmalıdır. Rekabet kaosunun sona erdirilmesi için asgari prim tarifeleri yürürlüğe konmalıdır. Mali dayanıklılık sağlanmalı, arz ve talepte denge kurulmalı, sigorta sektöründeki yetişkin eleman ihtiyacı karşılanmalı ve ülkemizdeki sigortalanabilir potansiyel kullanılmalıdır¹⁴³.

2.8.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta İşletmeleri

Türkiye’de 31 Aralık 2009 itibariyle aktif olarak hayat dışı branşta 32 şirket, hayat branşında 10 şirket, hayat/emeklilikte 12 şirket, emeklilikte 1 şirket ile toplamda 55 sigorta şirketi, reasürans branşında ise 1 şirket ile toplamda 56 şirket faaliyet göstermektedir. Sermaye yapılarına bakıldığında bu şirketlerin 20 tanesi yerli, 35 tanesi ise doğrudan veya payı %50’den fazla olan yabancı yatırımlar olduğu görülmektedir¹⁴⁴.

31 Aralık 2009 tarihi itibariyle Türk Sigortacılık Sektörüne ilişkin istatistiklere göre hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketler; AIG Sigorta A.Ş., AK Sigorta A.Ş., Allianz Sigorta A.Ş., Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi, Atradius Credit Insurance N.V., Aviva Sigorta A.Ş., AXA Sigorta A.Ş., Birlik Sigorta A.Ş., Cardif Sigorta A.Ş., Coface Sigorta A.Ş., Demir Sigorta A.Ş., Dubai Group Sigorta A.Ş., Ergoisiçre Sigorta A.Ş., Eureko Sigorta A.Ş., Euro Sigorta A.Ş., Fiba Sigorta A.Ş., Generali Sigorta A.Ş., Groupama Sigorta A.Ş., Güneş Sigorta A.Ş., HDI Sigorta A.Ş., Hür Sigorta A.Ş., Işık Sigorta A.Ş., Liberty Sigorta A.Ş., Ray Sigorta A.Ş., SBN Sigorta A.Ş., Mapfre Genel Sigorta A.Ş., Yapı Kredi Sigorta A.Ş., Zurich Sigorta A.Ş. ve ACE European Group Ltd Türkiye Şubesi’dir.

Bu şirketler genel olarak, "kara araçları, kara araçları sorumluluk, yangın ve doğal afetler, nakliyat, kaza, hastalık sağlık, genel zararlar, genel sorumluluk, kredi, hukuksal koruma, raylı araçlar, su araçları, su araçları sorumluluk, hava araçları, hava araçları sorumluluk, emniyeti suistimal ve finansal kayıplar" alanlarında faaliyet göstermektedirler.

Hayat sigortası branşlarında faaliyet gösteren şirketler ise; Acıbadem Sağlık ve Hayat Sigorta A.Ş., AIG Hayat Sigorta A.Ş., AXA Hayat Sigorta A.Ş., Birlik Hayat Sigorta A.Ş., Cardif Hayat Sigorta A.Ş., CIV Hayat Sigorta A.Ş., Demir Sigorta

¹⁴³ Erdoğan Serici, **Sigorta ve Pazarlama, Makaleler**, (İstanbul: Can Matbaa, 2001), 129.

¹⁴⁴ “Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Ruhsat Sahibi Olduğu Branşları Gösterir Tablo”, <http://www.sigortacilik.gov.tr/index.html> [21.12.2009].

A.Ş., Mapfre Genel Yaşam Sigorta A.Ş. ve New Life Yaşam Sigorta A.Ş.'dir. Bu şirketler, "hayat, hastalık/sağlık, kaza, evlilik/doğum, sermaye itfa ve yatırım fonlu sigorta" alanlarında faaliyette bulunmaktadır.

Emeklilik şirketleri ise Aegon Emeklilik A.Ş., Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş., Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş., Avivasa Hayat ve Emeklilik A.Ş., Deniz Emeklilik ve Hayat A.Ş., Ergoİsviçre Emeklilik ve Hayat Sigorta A.Ş., Finans Emeklilik ve Hayat A.Ş., Fortis Emeklilik ve Hayat A.Ş., Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş., Groupama Emeklilik A.Ş., Ing Emeklilik A.Ş., ve Vakıf Emeklilik A.Ş., Yapı Kredi Emeklilik A.Ş. Bu şirketler, "evlilik/doğum, hayat, kaza, sermaye itfa ve yatırım fonlu sigorta ve emeklilik" alanlarında faaliyette bulunmaktadır.

Reasürans şirketi ise Milli Reasürans T.A.Ş.'dir. Bu şirket hayat ve hayat dışı alanlarında faaliyet göstermektedir.

Tablo 3: Faal Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Ruhsat Tablosu

Hayat Dışı Sigorta Branşları	Şirket Sayısı	Hayat Sigorta Branşları	Şirket Sayısı
Hastalık / Sağlık	26	Hayat	22
Kaza	28	Hastalık / Sağlık	8
Kara Araçları	27	Kaza	22
Raylı Araçlar	27	Evlilik / Doğum	20
Hava Araçları	27	Sermaye İtfa	19
Su Araçları	27	Yatırım Fonlu	19
Nakliyat	27		
Yangın ve Doğal Afetler	27		
Genel Zararlar	25		
Kara, Hava, Su Araçları Sor.	27		
Genel Sorumluluk	27		
Kredi	12		
Emniyeti Suistimal	27		
Finansal Kayıplar	25		
Hukuksal Koruma -	18		
Destek	1		

TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, "2008 Yılı Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor", (Ankara: 2008), 29, <http://www.hazine.gov.tr/> [18.12.2009]'dan uyarlandı.

2.8.3. Türk Sigortacılık Sektöründe Temel Teknik Göstergeler

Bu başlık altında sigorta şirketlerinin prim üretimleri, ödenen tazminatlar ve diğer teknik göstergeler hakkında bilgi verilecektir.

2.8.3.1.Primler

Sigorta şirketlerinin 31.12.2009 itibarıyla toplam (direkt ve endirekt) prim üretimleri, 2008 yılına göre %5.62 oranında bir artışla 11,774 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam primler içindeki payı %16,6 olan hayat dalı prim üretimi 1,959 milyon TL, toplam primler içindeki payı %83,4 olan hayat dışı prim üretimi ise 9,815 milyon TL olarak gerçekleşmiştir¹⁴⁵. Geçmiş yıllarda büyümeyi destekleyen en temel unsur olan hayat dışı prim artışının 2009 yılında %4,02 ile ülkemizde % 6,53 olarak açıklanan enflasyon oranının altında kalması, sektörün 2001 krizinden sonra 2008 ile birlikte reel olarak ilk negatif büyümeyle karşılaşması olarak değerlendirilebilir¹⁴⁶.

Toplam prim üretiminde son 5 yıla bakıldığında hayat dışı branşların toplam üretim içindeki ağırlığının yıllar itibarıyla arttığı ve 2004 yılında %78 iken 2009 yılı sonunda %83'e yükseldiği görülmektedir. .

Hayat branşlarında ise 2009 yılında bir önceki yıla göre %16'lık prim artışı gerçekleşirken hayat dışı branşlardaki prim artış hızı %4'de kalmış, böylece hayat dışı şirketlerin üretimi içindeki ağırlığı %1 gerilemiştir. Bu azalışın nedeni sektördeki yoğun rekabetten kaynaklanmaktadır¹⁴⁷.

Genel itibarıyla, yazılan primler nominal anlamda 2008 ile karşılaştırıldığında %5.57'lik bir artış göstermiş gibi olsa da reel anlamda % 6.53'lük yıllık enflasyon oranı gözönüne alındığında toplam yazılan primlerde %0.96'lık bir düşüş gözlemlenmektedir.

¹⁴⁵ “Türk Sigorta Sektörü Verileri”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Istatistikler/Genel+Sektör+verileri/Türk+sigorta+sektörü+verileri/2008yiIsonuprimpoliceyeni> [18.05.2010].

¹⁴⁶ TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, **2008 Yılı Sigortacılık Sektörü Piyasa Analiz Raporu** (Ankara, Mayıs 2009), 6.

¹⁴⁷ Filiz Demiröz, “Insurance Sector in Turkey”, **KPMG Sigortacılık Konferansı, 5 Mayıs 2010**, 4, http://www.kpmg.com.tr/dbfetch/52616e646f6d49560ef6ab4852d577200431f92b5638540a/02-_insurance_sector_in_turkey.pdf [18.05.2010].

Tablo 4: Prim Üretiminin Dağılımı

(Milyar/TL)	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hayat Dışı Şirketler	5,3	6,3	8,0	9,2	9,8	10,2
Direkt Primler	5,1	6,2	7,8	9,0	9,6	10
Endirekt Primler	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Hayat / Emeklilik Şirketleri	1,5	1,5	1,7	1,7	2,0	2,2
Direkt Primler	1,5	1,5	1,7	1,7	1,9	2,2
Endirekt Primler	0,00	0,00	0,00	0,01	0,02	0,06
Toplam Prim Üretimi	6,8	7,8	9,7	10,9	11,8	12,2

TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, “2008 Yılı Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor”, (Ankara: 2008), 24, <http://www.hazine.gov.tr/> [18.12.2009] ve “Türk Sigorta Sektörü Verileri”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, [http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Istatistikler/Genel+Sektör+verileri/Türk+sigorta+sektörü+verileri/2008yi](http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Istatistikler/Genel+Sektör+verileri/Türk+sigorta+sektörü+verileri/2008yi%20sonuprimpoliceyeni%2018.05.2010%20dan%20uyarlandi%20) [18.05.2010]’dan uyarlandı.

Prim üretimi açısından şirketler sıralandığında; %10,48 pay ile Axa Sigorta A.Ş., %9,86 pay ile Anadolu Hayat Anonim Türk Sigorta Şirketi, %7,68 ile Allianz Sigorta A.Ş.’nin ilk üçü paylaştığı görülmektedir. Ayrıca hayat dışı prim üretiminde ilk beş şirketin toplam hayat dışı primin %47,4’ünü, ilk on şirketin %75,8’ini ürettiği görülmektedir. Hayat prim üretiminde ise ilk beş şirket toplam hayat priminin %65,6’sını ilk on şirket ise % 88,2’sini üretmektedir¹⁴⁸.

2.8.3.2.Ödenen Tazminatlar

Ödenen hasar tazminatları sigorta şirketleri için önemli göstergelerden biridir. Aşağıdaki tablo 5 incelendiğinde, hayat dışı sigorta şirketlerinde ödenen tazminat tutarında prim artışına paralel olarak 2004 yılına kıyasla 2009 yılında yaklaşık üç katı kadar artış olduğu görülmektedir.

Hayat / emeklilik şirketlerinde ise ödenen tazminatın sigorta sektörü ödenen tazminat içindeki payının 2004 yılında % 31 ile en yüksek seviyeye ulaştığı, 2009 yılında ise bu oranın % 18’e gerilediği görülmektedir.

Hayat / emeklilik şirketlerinde hasar oranlarında son 5 yıl içinde çok az artış olmasına rağmen, hayat dışı sigorta şirketlerinde ödenen hasardaki artış, toplam tazminat ödemesini son 5 yılda iki katından fazla artırmıştır.

¹⁴⁸ “Türk Sigorta Sektörü Verileri”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, [http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Istatistikler/Genel+Sektör+verileri/Türk+sigorta+sektörü+verileri/2008yi](http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Istatistikler/Genel+Sektör+verileri/Türk+sigorta+sektörü+verileri/2008yi%20sonuprimpoliceyeni%2018.05.2010%20dan%20uyarlandi%20) [18.05.2010].

Tablo 5: Ödenen Tazminatların Dağılımı

(MilyarTL)	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hayat Dışı Şirketler	2,7	3,8	4,7	5,3	5,8	6,9
Hayat / Emeklilik Şirketleri	1,2	1,1	1,5	1,0	1,2	1,5
Toplam Tazminat Ödemesi	3,9	4,9	6,2	6,3	7,0	8,4

“2009 yılında Türk Sigorta Sektörü”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, **Basın Toplantısı Sunumu, 25 Mart 2010**, www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Mart2010Basintoplantisi.pps [18.05.2010]’dan uyarlandı.

2.8.3.3. Diğer Teknik Göstergeler

Branş ayırımında teknik göstergeler incelendiğinde, küresel ekonomik kriz ve artan rekabet ve artan hasar prim oranları 2009 yılında şirketlerin karlılıklarını olumsuz olarak etkilemiştir. 2009 sonu itibariyle sektörün konsolide net karı % 46 azalmışken 56 şirketin 24’ü zarar etmiş ve özkaynak karlılığı %11.98’den, %5.16’ya gerilemiştir. 2009 yılı sonu itibariyle teknik karlılık % 66 azalırken, mali karlılık ise %28 düşüş göstermiştir. Basit anlamda toplam primden komisyonlar ve hasar ödemelerinin düşülmesinden sonra ortaya çıkan teknik karlılığın 2009 sonu itibariyle azalmasında en önemli faktörler olarak kasko, zorunlu mali zorunluluk sigortası ve sağlık sigortaları gösterilebilir¹⁴⁹. Ayrıca 2009 yılında gerçekleşen sel felaketi sonrasında yapılan hasar ihbarları neticesinde yaklaşık 637 milyon TL’lik hasarın söz konusu olması da¹⁵⁰ sektördeki karlılığının azalmasında önemli rol oynamıştır.

Tablo 6: Genel Sektör Göstergeleri

	2009 (milyon TL)	2008 (milyon TL)
Şirket Sayısı	56	56
Üretilen Prim Tutarı	12,436	11,780
· Hayat Dışı	10,614	10,204
· Hayat	1,812	1,576
Büyüme (nominal)	5.60%	7.70%
Büyüme (reel)	-0.90%	-2.10%
Teknik Karlılık	164.6	483.8
Mali Karlılık	433.6	600.1

Filiz Demiröz, “Insurance Sector in Turkey”, **KPMG Sigortacılık Konferansı, 5 Mayıs 2010**, 3, http://www.kpmg.com.tr/dbfetch/52616e646f6d49560ef6ab_4852d577200431f92b_5638540a/02-_insurance_sector_in_turkey.pdf [18.05.2010]’dan uyarlandı.

¹⁴⁹ Demiröz, **age**, 7.

¹⁵⁰ 2009 yılında Türk Sigorta Sektörü”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, **Basın Toplantısı Sunumu, 25 Mart 2010**, www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Mart2010Basintoplantisi.pps [18.05.2010].

3. HAYAT SİGORTASI, HAYAT SİGORTASININ NİTELİKLERİ VE İŞLEYİŞİ

Bu bölümde sırasıyla hayat sigortası kavramı, hayat sigortacılığının tarihsel gelişimi, hayat sigortacılığı ile ilgili dünyadaki ve Türkiye’deki yasal düzenlemeler ile sosyal güvenlik ve hayat sigortası kuruluşları ve hayat sigortası türleri açıklanacaktır.

3.1. Hayat Sigortası Kavramı

“Dünyaya gelmek, bir saldırıya uğramaktır. Doğan bebek, havanın ciğerlerine olan saldırısının verdiği acıyla haykırır. Soğuk saldırır bize, sıcak saldırır. Açlığın, hastalığın, korkunun saldırılarını savuşturma yoluyla yaşarız, hayatta kalırız. İnsan yavrusu, uğradığı saldırıdan korunmak için önce en yakın çevresinin yardımından yararlanır. Ana kucağı, bütün saldırılara karşı ilk barınak, ilk sığınaktır. Sonra derece derece başka korunma bölgelerine uğrar insanoğlu. Ailesi, dostları, kavmi ve belki bütün insanlık, bir tek insanın yüzüne geldiği saldırılarda bazen bir zırh, bazen bir kalkan olarak kullandığı unsurlar olabilir¹⁵¹”.

Bu ifadeye paralel biçimde sigorta, benzer tehlikelerle karşı karşıya bulunan bireyler arasında tehlikelerin paylaştırılmasını sağlayan bir tür barınak ve güvencedir. Sigortanın bir alt kırılımı olan hayat sigortası ise, sigortalının karşılaştığı tehlikelerden korunması veya ölümü halinde sigortalıya veya yasal mirasçılara mali yardımda bulunulmasını sağlayan sosyal bir kalkan ve zırhtır¹⁵².

Hayat sigortaları, temel olarak yaşlılığı güvence altına almak ve sigortalının ölümü halinde sigortalının yakınlarının hayatlarını devam ettirmelerine yardımcı olabilecek bir tasarruf yapma düşüncesini konu almaktadır¹⁵³. Ekonomik kalkınmasını başarmış bir ülkenin ana sigorta branşı hayat sigortaları olup, yatırımlar için fon toplama işlevi sağlaması ile en önemli sigorta dalıdır¹⁵⁴.

Hayat sigortaları, sosyal güvenliğin kapsamını genişletir ve devletin bu alanda yapacağı harcamalardan tasarruf etmesini sağlar. Hayat sigortaları, genel itibarıyla tasarrufa yönelik yapıları ve uzun vadeli olmaları ile piyasalardaki kısa vadeli ve spekülasyonist dalgalanmalar ile enflasyonist baskıları azaltacakları gibi, sürekli prim

¹⁵¹ İsmet Özel, **Waldo Sen Neden Burada Değilsin**, (İstanbul: Şule Yayınları, 2007), 5.

¹⁵² Yurdakul Çaldağ, **Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi**, (Ankara: A.İ.T.İ.A Yayınları, 1982), 7.

¹⁵³ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 260.

¹⁵⁴ Serici, **age**, 113.

katkılarının olmaları sebebiyle ülke sermaye birikimini artırır. Ayrıca bireysel tasarrufların hayat sigortaları aracılığıyla mali bir sektörde toplanması finansal aracılığı geliştirerek, para ve sermaye piyasalarının sağlığı önler ve bu piyasaların istikrarını artırır¹⁵⁵.

İlk bölümde de belirtildiği gibi, TTK. m. 1263’de sigortanın, hayat ve hayat dışı branşlarını kapsayacak şekilde genel bir tanımlaması yapılmıştır. Bununla birlikte, söz konusu Kanunun 1321. ve 1322. maddelerinde yapılan düzenlemelerle m. 1263’de yapılan hayat sigortasına ilişkin tanımlama biraz daha genişletilmiştir. Öncelikle TTK. m. 1321’de hayat dışı sigortasından farklı olarak hayat sigortalarında maddi menfaat yanında manevi menfaatin de sigortalanabileceği düzenlenmiştir. 1322. maddede yapılan düzenlemeyle de, m. 1263’de yer alan “hayat müddetleri” ifadesi açığa kavuşturulmuştur¹⁵⁶. Buna göre hayat müddetleri, bir kimsenin ya belirli bir sürede veya sözleşmede belirlenmiş olan şart ve haller içinde ölümü veya o kimsenin sözleşme ile belirlenmiş bir süreden fazla yaşamasıdır. Daha sonra 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu m. 6 ile getirilen “yıllık gelir sigortası” ile TTK’ daki hayat sigortasına ilişkin tanım daha da genişletilmiştir. Bu maddeye göre yıllık gelir sigortası; “toplu veya belirli süreler içinde yapılan katkılara göre, sigortalının yaşaması halinde hemen veya belirli bir süre sonra başlayan, sigortalıya veya lehdarlarına ömür boyu veya belirli süreler için yapılan düzenli ödeme şekli” olarak tanımlanmıştır. Gerek TTK’nın ilgili maddeleri, gerekse BES çerçevesinde yapılan açıklamalara göre hayat sigortası; sigortacının belli bir prim karşılığında sigorta ettiren veya onun tarafından tayin edilmiş şahsa yani lehdara, sigortalının belli bir sürede veya haller içinde ölümü veya belirli bir süre sonunda ya da sözleşme süresi içinde hayatta kalması halinde sözleşmede öngörülen bedeli ödemeyi taahhüt ettiği sözleşmeler şeklinde tanımlanabilir¹⁵⁷.

3.1.2. Hayat Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi

Hayat sigortacılığının tarihsel gelişimi kapsamında öncelikle dünyada daha sonra da Türkiye’de genelde sigortacılığın, özelde ise hayat sigortacılığının tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

¹⁵⁵ Uyanık, age, 16.

¹⁵⁶ Özer, age, 3,4

¹⁵⁷ age, 4.

3.1.2.1. Dünyada Hayat Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlunun karşılaçağı bazı olayların belirsizliğinden doğabilecek ekonomik sonuçlardan kendisini korumak için önceden tedbir alma ihtiyacını duyması sigortanın doğumuna yol açmıştır¹⁵⁸. Hayat sigortasının ise, kişinin tek başına dikkat ve gayretiyle önlemekte güçlük çektiğı veya tümüyle çaresiz kaldığı ölüm, kazaya bağı maluliyet veya ölüm gibi can ve mal varlığını tehdit eden olaylar karşısında kendisi veya en azından arkada bıraktığı yakınları için yeterli bir güvence sağlama düşüncesinden doğduğu bilinmektedir¹⁵⁹. Açıkça belirtmek gerekirse hayat sigortası modern endüstriyel toplumun bir ürünüdür¹⁶⁰. Hayat sigortasının modern anlamda ilk izlerine 1700 yıllarda İngiltere’de rastlandığı söylenirse de aslında oldukça yeni bir sigorta türüdür. Modern anlamdaki sigortanın diğer türleri hayat sigortasından önce de varken¹⁶¹ malına canından daha çok önem veren insanoğlu hayat sigortasına daha geç ihtiyaç duymuştur.

Avrupada şehirlerin ve ticaretin gelişmesiyle ortaçağ esnaf loncaları üyelerini korumak için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. 14. yüzyılın ortalarındaki bilinen en eski sigorta sözleşmesi (Cenova, 1347) bir liman sigortası olup, Avrupa’nın denizcilikle ilgili ulusları arasında hemen hemen evrenseldi¹⁶². Buna müteakip, 14. ve 15. y.y.’deki coğrafi keşiflerle çok büyük önem kazanan deniz ticaretinde, gemilerin ve taşıdıkları malların sigorta edilebilmeleri, kaptanların, yolcuların ve tayfaların da sigorta edilebilmesini dolayısıyla hayat sigortası fikrini ortaya çıkartmıştır¹⁶³. Kısa vadeli hayat sigortalarının 16. yüzyılda daha çok borç alan şahıslar lehine kullanıldığı böylece tazminat yerine geçtiğı bilinmektedir. Uzun vadeli hayat sigortalarının gelişmesi ise ancak 18. yüzyılda sigorta şirketlerin kurulması ile mümkün olmuştur¹⁶⁴.

Hayat sigortalarına geçiş olarak gösterilen evrelerden biri de günümüzde dünyada halen çeşitli düzenlemelerle ve sistemleşerek yasal olarak devam eden fakat ülkemizde yürürlükteki TTK gereğince yasaklanmış olan bir çeşit ortaklaşa hayat sigortası çeşidi olan “tontin” uygulamasıdır.

¹⁵⁸ Güven Sigorta T.A.Ş., **Sigorta Bilgileri**, (İstanbul 1988), 7.

¹⁵⁹ **age**, 106.

¹⁶⁰ Godfrey, **age**, 41.

¹⁶¹ Çaldağ, 1982, 7.

¹⁶² “Insurance”, **Columbia Electronic Encyclopedia**, 6. bs. 2009.

¹⁶³ “Sigortanın Tarihi”, <http://www.tsrbs.org.tr/tsrb/Sigorta/Sigortan%C4%B1n+tarihi/> [09.01.2010].

¹⁶⁴ Güven Sigorta, **Dünya’da ve Türkiye’de Sigorta ve Reasürans Tarihçesine Kısa bir Bakış**, (İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları,1990), 16.

17. y.y.’de bir İtalyan bankeri olan Tonti’nin getirdiği “Tontines” denilen bu sistemde, belirli kişiler bir araya gelerek, belirlenen bir süre için ortaya para koyarlar, süre sonunda hayatta kalanlar parayı aralarında paylaşırlardı. O zamanlarda epey rağbet gören bu sistemde ölenlerin maddi kayba uğradıkları düşünülerek, öngörülen süreden önce ölenler için de, ölüm rizikosu karşılığı prim ödenmesi öngörülmekteydi¹⁶⁵. Bu sisteme bakılarak, sigortanın bahisten türediği görüşü ileri sürülse de bu görüş, doktrinde tenkit edilmiştir. Çünkü sigorta, gerek sigorta ettiren, gerek sigortacı bakımından tesadüfe bağlı bir işlem değildir ve sigortanın kökenini hiçbir yerde kumar ve bahis teşkil etmemiştir. Mevcut bir tehlikenin gerçekleşmesi sonucundan sözleşme ile önceden kendini koruma yoluna gidildiğine göre artık buna bahis denemez¹⁶⁶. Hayat sigortasının gelişmesi, insana verilen değer zamanla rönesans, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi etkenlerle artmasıyla ivme kazanmış ve bu gelişme sigorta araçlarının faaliyetleriyle daha da yaygınlaşmıştır.

Dini ve ahlaki düşüncelerin de etkisiyle, 20. yüzyılın ortalarına kadar, sigorta daha çok tasarruf aracı olarak görülmüş ve insan hayatının ekonomik bir değeri, kazanç potansiyeli olduğu göz önünde bulundurulmamıştır. Çağdaş hayat sigortacılığı, ancak 1920’lerden başlayarak kişinin kazanç potansiyelini de devredebilmesini ve bunun belli risklere karşı güvence altına alınmasını amaç edinerek daha işlevsel bir yapı kazanmıştır¹⁶⁷. Ayrıca istatistiki verilerin daha doğru ve bilimsel tutulması ve gelişen matematiksel çalışmalarla olasılığa dayanarak oluşturulan ölüm (mortalite) tabloları da hayat sigortacılığının tarihsel gelişiminde ve günümüzdeki durumuna gelmesinde önemli yer tutmaktadır¹⁶⁸.

Günümüze geldiğimizde hayat branşındaki önemli göstergelere bakılacak olursa; istikrarlı bir büyüme sürecinin ardından 2008’de global hayat sigortası piyasasında önemli bir yavaşlama meydana geldiği görülmektedir. Yapılan tahminlerde bir düşüş beklenmesine rağmen piyasanın kendini hızla iyileşmeye hazırlaması %0.7 gibi yavaşta olsa bir büyümeyle izlenmiştir. 2008’te global hayat sigortası toplamda 2,149 milyar ABD dolarına değerine ulaşmışken ve 2004 - 2008 yılları boyunca yıllık birleşik %5.2 oranında büyüme göstermiştir. Hayat branşında uzun dönem hayat sigortası 2008’de pazarın en karlı bölümü olurken, toplamda tüm pazarın

¹⁶⁵ Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, xiv.

¹⁶⁶ Rayegan Kender, *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, 8 bs (İstanbul: Arıkan,2005), 5.

¹⁶⁷ Özer, *age*, 11.

¹⁶⁸ Çaldağ, 1982, 7.

%53'üne eşit olan 1,139.6 milyar ABD doları brüt prim geliri getirmiştir. Emeklilik/yıllık hayat sigortaları ise %47 ile 1,009.4 milyar ABD doları brüt prim geliri oluşturmışlardır. 2008 yılında dünyada hayat sigortalarına katılım oranı Avrupa ülkelerinde (Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Romanya, Rusya, İspanya, İsveç, Ukrayna ve İngiltere) %40.80, Kuzey ve Güney Amerika ülkelerinde (Arjantin, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Meksika, Venezuela ve ABD) %30.70 ve Asya-Pasifik ülkelerinde (Avustralya, Japonya, Çin, Güney Kore, Hindistan, Singapur ve Tayvan) ise %28.60 olarak görülmektedir. Şirket bazında ise pazar, hayat branşında %3.80 ile AXA, %2.10 ile Aviva Plc, %1.60 ile Prudential Plc ve %92.40 ile diğerleri arasında bölüşülmüştür. 2008 - 2013 yılları arası 5 yıllık dönemde ise yıllık birleşik %4.2lik büyüme oranıyla pazarın büyümesinde yavaşlama tahmin edilmektedir¹⁶⁹.

3.1.2.2. Türkiye’de Sigortacılığın ve Hayat Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi

Sigortacılık ülkemizde, modern batı sigortacılığına göre çok genç olup, gelişme ancak yakın tarihlerde başlamıştır. Türkiye’de sigorta sektörünün tarihsel gelişim süreci imparatorluğun en uzun yüzyılı olarakta adlandırılan Osmanlı Devletinin son yüzyılına uzanmaktadır¹⁷⁰. Türkiye’de sigortacılık, 1860’lı yıllarda Türkiye’ye giren birkaç yabancı sigorta şirketine rağmen ancak, 1870 tarihli Beyoğlu yangınından (Büyük Pera Yangını) sonra önem kazanmaya başlamıştır¹⁷¹.

İlk sigortacılık faaliyetleri Osmanlı Devleti’nde azınlıkların yoğun yaşadığı Selanik, İzmir ve İstanbul’da başlamış ve sigortacılıkla ilgili ilk düzenlemeler 28 Temmuz 1850’de o zamanki ticaret kanunu olan Kanunname-i Ticaret’in 29. maddesiyle yapılmıştır. İstanbul’da 1872 yılında ilk sigortacılık faaliyetlerini başlatan İngilizleri 1878’de Fransızlar izlemiş, 1893 yılında sermayesi yabancılara ait olan Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi ve Duyun-i Umumiye İdaresi’nin ortaklığıyla en azından isim olarak ilk yerli sigorta şirketi olarak adlandırılabilen “Osmanlı Umum Sigorta Şirketi” faaliyete geçmiştir. 12 Temmuz 1900 tarihinde sadece biri Osmanlı menşeli olan 44 sigorta şirketi bir araya gelerek tarihimizdeki ilk sigortacılık tarifesi olan ve evlerin ahşap yapısı sebebiyle o zamanlar sigortacılık açısından büyük risk olarak

¹⁶⁹ Datamonitor, **Global Life Insurance Industry Profile**, (November 2009), 3- 8.

¹⁷⁰ Okan Akkoyunlu, “Sigortacılığın Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi”, **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtım Dergisi (BEST)**, s.40, (2007):17.

¹⁷¹ İlhan Ege, Ali Bayrakdaroglu, “Türk Sigorta Sektörüne Yabancı Sermayenin İlgisi: Ulusal Ve Yabancı Sermayeli Sigorta Şirketlerinin Finansal Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, s.1, (2009),63.

kabul edilen yangın tehlikesine karşı sabit bir yangın tarifesini oluşturmuşlardır¹⁷². Kanunnamedeki ve diğer düzenlemlerde kara ve deniz sigortalarına dair hükümler sigortacılığın yabancı şirketlerin elinde olması sebebiyle pek uygulanamamış ve kapitülasyonlardan da faydalanan yabancı şirketler her türlü kontrolden uzak, keyfî bir şekilde çalışmaya devam etmişlerdir¹⁷³. 1908 ve 1914 yıllarında ise kanunda değişiklikler yapılarak yabancı şirketlerin faaliyetleri denetim altına alınmaya çalışılmış ve 1914 yılı itibariyle yabancı sigorta şirketlerinin teminat göstermeleri ve vergi vermeleri zorunlu hale getirilmiştir. Osmanlı Devleti’inde sermaye birikiminin yeterli olmaması, ticaretin yabancılar ve azınlıklar eliyle yürütülmesi ve bu nedenle burjuva sınıfının olmaması gibi sebeplerle cumhuriyet dönemine kadar yerli sermaye ile işletilen tek bir sigorta şirketi kurulamamıştır¹⁷⁴.

Osmanlı Devleti döneminde hayat sigortacılığının gelişimi de diğer branşlardan farklı olmamıştır. Ülkemizde hayat sigortalarına benzer ilk uygulamaları ahi loncaları olarakta bilinen esnaf birlikleri içinde görmek mümkündür. Loncalarda birliğe üye esnafın ölüm, hastalanma ve yaralanma hallerinde birlik aracılığı ile zarar görene ve ailesine yardımda bulunduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti’nde kurumsallaşmış bir “tüccar” sınıfının bulunmaması ve dini hassasiyetler devletin modern anlamda bir ticaret devleti olmasını engellemiş ve batı icadı olarak nitelendirilen sigorta sektörü 19. y.y.’ın ikinci yarısından itibaren yabancıların yasa ve yargı otoriteleri altında gelişmiştir. Ayrıca kalabalık nüfuslu aileler halinde ve bir dayanışma içinde yaşayan fertlerin aile düzeni ve Osmanlı örf, adet ve gelenekleri hayat sigortası fikri ile pek bağdaşmıyordu. Buna ilaveten Osmanlı Devleti’nde güçlü ve köklü bir vakıf sisteminin oluşu da hayat sigortasına olan ihtiyacı azaltmaktaydı. Örneğin, Vakfı Mariz (ölüme yol açabilecek bir hastalık halinde yapılan vakıf), Vakfı Ebnaîyye (erkek çocuklarla bunların çocuklarının yararına yapılan vakıflar), Vakıf Ehli (yüz askerden az halk yararına yapılan vakıflar) gibi gelişmiş yardım ve bağış kurumları sayesinde vakıflar yüzlerce yıl toplum için bir nevi sığınak işlevi görmüşdür¹⁷⁵.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte her alanda başlatılan ilerleme ve kalkınma hamlesinde sigortacılığa da önem verilmiş, 1923’te İzmir İktisat Kongresi’nde sigortacılıkla ilgili

¹⁷² Akkoyunlu, **age**, 17,18.

¹⁷³ Kender, **age**, 17.

¹⁷⁴ Akkoyunlu, **age**, 17,18.

¹⁷⁵ Güven Sigorta, **age**, 45.

önemli kararlar alınmıştır. Sigorta kullanımının yaygınlaşması ve daha kolay anlaşılması amacıyla 1924'te çıkarılan bir yasa ile Türkiye'de çalışan bütün sigorta şirketlerine Türkçe kullanılma zorunluluğu getirilmiş ve 1925 yılında da Türkiye İş Bankası tarafından ilk milli sigorta şirketimiz olan Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi kurulmuştur. 1927'de 1149 sayılı ve 1173 sayılı, “Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Kanunu” çıkartılarak sigortacılık yasal düzenlemeye kavuşturulmuş ve ülkeden reasürans primi olarak çıkan dövizin çıkışı önlenmeye çalışılmıştır. Buna müteakip, 1929'da “Milli Reasürans T.A.Ş'nin faaliyete geçmesiyle sigortacılık sektöründe yeni bir dönem başlamıştır¹⁷⁶. Günümüzde de Türkiye'de faaliyet gösteren tek yerli sermayeli reasürans şirketi olan Milli Reasürans, sigortacılık faaliyetlerini düzenleyerek sektörün gelişimine ve halkın sigortaya olan güveninin artmasına olanak sağlamıştır¹⁷⁷.

Hayat branşında ise cumhuriyet döneminde, 1930'lu yılların başında, üç şirket hizmet vermekteyken, 1938 yılında hayat branşı üzerine çalışan şirketlerin matematik karşılıklarının yurtiçinde kalması ve karşılıkların ulusal amaçlarla kullanılması, ayrıca bu şirketlerin daha iyi denetlenmesi için 3392 sayılı Kanun çıkarılmıştır¹⁷⁸.

1950'li yıllara gelindiğinde ise ülkemizdeki sigorta şirketlerinin hemen hemen bugün de geçerli olan sigorta branşlarının tamamında faaliyete başladıklarının görülmesiyle 1950 yılları Türk sigortacılığının gerçek başlangıç tarihi olarak görülmektedir¹⁷⁹. 1953'ten itibaren motorlu taşıt araçlarının zorunlu kaza sigortası kapsamına alınması sigortacılığın gelişiminde önemli rol oynamış, 1952'de “Türkiye Sigorta Şirketleri Birliği” adıyla sigortacılık meslek birliği oluşturulmuş ve bu kurum 2 yıl sonra bugün de aynı ünvanla faaliyetine devam eden “Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği” adını almıştır. 1959'da ise 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1963 - 1967 ve 1968 - 1977 dönemlerindeki ekonomik kalkınma planlarıyla ve DPT'nin kurulmasıyla özel sigorta sistemine yönelik düzenlemeler yoğunlaştırılmıştır. Bu dönemlerde, sigorta sektörü prim üretimlerinde cari artış

¹⁷⁶ Hikmet Onur Sayın, “Türkiye’de sigorta Sektörünün Gelişimi Açısından Vergilendirmenin Rolü ve Önemi”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 20.

¹⁷⁷ Akkoyunlu, *age*, 18.

¹⁷⁸ Hatman, *age*, 119-120.

¹⁷⁹ Özer, *age*, 13.

yaşanmış, 1963 - 1983 döneminde yılda %6.6 oranında reel büyüme gösteren sektör, 1980 sonrası dönemde ise %10 - 15 civarında büyümeyi sürdürmüştür¹⁸⁰.

Hayat branşında ise 1950’de belli bir tutarı aşmamak kaydıyla primlerin gelir vergisinden muaf tutulması bu branşta biraz kıpırdanma yarattıysa da 1960’lardaki kalkınma planlarındaki vergi avantajlarının dışında hayat sigortalarının yaygınlaşmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınmış olduğunu söylemek oldukça güçtür¹⁸¹.

1939’da tüm sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı’na bağlanmışken, 1987 yılında 303 Sayılı KHK ile sigorta şirketleri ve sigorta sektöründe düzenleme yapma yetkisi Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı’na devredilmiştir. 1988 sonrasında ise Türk sigorta sektöründe liberalleşme yolunda önemli adımlar atılmış ve 1987 yılında 35 olan sigorta şirketi sayısı 2000 yılında 75’e yükselmiştir¹⁸². 2001 kriziyle bu şirketlerin sayısında önemli azalma olmuştur. Günümüzde 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla Türkiye’de aktif olarak faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin sayısı 55’tir. 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilen “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile kurulan ve sigortacılıkta önemli bir kilometre taşı olan Bireysel Emeklilik Sistemi ise 27 Ekim 2003 yılında faaliyete geçmiştir. Günümüzde sigorta sektörü içinde yabancı sermayenin payı artmakta ve doğrudan veya payı %50’den fazla olan yabancı sermaye yatırımlı şirket sayısı 35’i bulmaktadır¹⁸³. Sigortacılıktaki son önemli gelişme ise, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu’nu ilga ederek 03.06.2007’de kabul edilen ve 14.06.2007 tarihli 26522 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu ile olmuştur.

Hayat branşında önemli bir gelişme olarak ise 1991 yılından itibaren hayat ve hayatdışı olarak birlikte çalışan şirketlerin SMK. m. 7 gereğince iki ana gruba ayrılmasının zorunlu hale getirilmesi gösterilebilir. Böylece sigorta şirketlerinin hayat veya hayat dışı branşlardan sadece birinde faaliyet gösterebilecekleri kanunen ifade edilmiştir¹⁸⁴. 1985 yılı başlarında, daha çok ülke ekonomisine fon yaratılması amacıyla vergi mevzuatında yapılan değişikliklerin sağladığı imkanlarla diriltilmeye

¹⁸⁰ Akkoyunlu, **age**, 19.

¹⁸¹ Hatman, **age**, 120.

¹⁸² Tekşen, Atay, **age**, 7.

¹⁸³ Akkoyunlu, **age**, 19.

¹⁸⁴ Uyanık, **age**, 21.

çalışılan¹⁸⁵ hayat sigortacılığının teknik alt yapısını çağdaş norm ve uygulamalara uydurulması yönünde hükümler getirmek için 09.02.1996 tarih ve 22842 sayılı Resmi Gazetede (“RG”) “Hayat Sigortaları Yönetmeliği” yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 18.07.2007 tarih ve 26586 sayılı R.G.’de yayınlanarak yürürlüğe giren yeni Hayat Sigortaları Yönetmeliği’ndeki en önemli hususlardan birisi ise hayat sigortası şirketlerine vefat, sakatlık gibi riskler içeren sigortalar dışında, sadece birikime yönelik ürünler hazırlama gibi imkanı tanıyarak bireysel emeklilik sistemine alternatif getirmesidir. Böylece kısa ve orta vade beklentileri olanlar için hayat sigortaları cazip hale getirilmiştir¹⁸⁶.

Ülkemizde hayat ve hayat dışı sigortacılık faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmamasının nedenleri olarak, sigorta bilincinin olmaması, dini etkenler, ihmalcilik, organizasyonel bozukluklar, ar-ge yetersizlikleri, sigorta şirketlerinin mali bünye zaafı ve bankaların kontrolünde olmaları gösterilebilir¹⁸⁷. Ayrıca gelir dağılımındaki adaletsizlik sonucu kaybolan orta sınıf halk kesimi ve şehir halkının tasarruf yapamaz hale gelmiş olması ülkemizdeki sermaye birikimini önlerken, hayat sigortalarının yaygınlaşmasını da engellemektedir¹⁸⁸. Ayrıca geçmişte yüksek enflasyon ve yatırım seçeneklerinin sınırlı olması sebebiyle ülkemizde hayat sigortaları tatmin edici bir yatırım getirisi sağlamakta güçlük göstermiş ve enflasyon hayat sigortası ürünlerinin cazibesini azaltmıştır¹⁸⁹.

1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ciddi krizlere ve tüm olumsuzluklara rağmen ülkemizde son yıllar içinde hayat sigortacılığında, istenilen düzeyde olmasa bile, bir gelişme gözlemlenmiştir. Bu gelişme yıllar itibariyle direkt prim üretimindeki artışlarla da kendini göstermektedir¹⁹⁰. Buna göre:

Yıllar itibariyle toplam hayat dalı direkt prim üretimine baktığımızda 1997 yılında 44,8 milyon TL, 1998 yılında 93,1 milyon TL, 1999 yılında 176 milyon TL, 2000 yılında 326,2 milyon TL, 2001 yılında 461,3 milyon TL, 2002 yılında 686,7 milyon TL, 2003 yılında 1,032,6 milyon TL, 2004 yılında ise 1,224 milyon TL, 2005 yılında 1,241 milyon TL, 2006 yılında 1,385 milyon TL, 2007 yılında 1,331 milyon TL ,

¹⁸⁵ Aziz Önen, „Ülkemizde Hayat Sigortalarının 62 yıllık Öyküsü”, **Reasürör**, s.5 (1992):12.

¹⁸⁶ “Yeni Hayat Sigortası Yönetmeliği Bireysel Emeklilikçileri Kızdırdı”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11215258.asp>, 16 mart 2009, [30.01.2010].

¹⁸⁷ Tekşen, Atay, **age**, 8-10.

¹⁸⁸ Serici, **age**, 113.

¹⁸⁹ Karacan, **age**, 301.

¹⁹⁰ Özer, **age**, 19.

2008 yılında 1,576 milyon TL ve 2009 yılında 1,812 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Dünya sıralamasında ise 2009 rakamlarına göre Türkiye hayat dışı prim üretimiyle 27. hayat dalı prim üretimle 44. ve toplam prim üretimiyle 36. sırada yer almıştır. Yine 2009 rakamlarına göre Türkiye'nin hayat dışı branş prim üretimin GSMH'ye oranı %1, hayat dalı prim üretiminin GSMH'ye oranı ise sadece %0,20'dir. Türkiye bu oranlarla dünyada birçok geri kalmış ülkenin bile arkasında kalıp 75. sırada yer almaktadır¹⁹¹.

3.1.3. Sigorta ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Sigorta ile ilgili yasal düzenlemeler sigorta branşlarına göre değişik olabilmektedir. Ancak esasta, ödeme yeteneğine göre poliçe sahiplerine dürüst davranmak ve tek tip mali rapor vermek, bu amaçla ortaklara ve üyelere güvence sağlamak amaçlanmaktadır¹⁹². Sigorta hukukunun kaynakları sırasıyla kanunlar, yönetmelikler, genel koşullar, mahkeme içtihatleri ve doktrin olarak sıralanabilir¹⁹³. Bu bölümde genelde sigorta hukuku özelde ise hayat sigortası hukuku ile ilgili mevcut düzenlemelerden bahsedilecektir.

3.1.3.1. Kanunlar

Bu bölümde sigorta hukukunun Türk Ticaret Kanunu'nda, Borçlar Kanunu'nda, Sigortacılık Kanunu'nda, Kooperatifler Kanunu'nda ve diğer ilgili kanunlarda dayandığı hükümlere kısaca değinilecektir.

a. Türk Ticaret Kanunu: Sigortaya dair hükümler TTK. 5. kitapta 4 bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde genel hükümler (m. 1263-1268) düzenlenmiş, ikinci bölümde mal ve sorumluluk sigortası (m. 1268-1320) hakkında hükümlere yer verilmiş, üçüncü bölümde can sigortası (m. 1321-1338) anlatılmış, dördüncü bölümde ise denizcilik risklerine karşı sigorta hükümlerine (m. 1339-1459) yer verilmiştir¹⁹⁴.

Hayat sigortasına dair hükümler ise TTK. 5. kitap, üçüncü fasılda Can Sigortası genel başlığının altındaki 1. kısımda Hayat Sigortası olarak düzenlenmiştir. Burada menfaat hususu (m.1321- 1323), poliçenin düzenleme şartları (m. 1324), primin ödenmemesi ile ilgili hususlar (m. 1325-1327), intihar vakası (m. 1328), hayat

¹⁹¹ “Türk Sigortacılık Sektörüne İlişkin İstatistikler” Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, (30.06.2009), <http://www.sigortacilik.gov.tr/> [29.12.2009].

¹⁹² Çaldağ, 1982, 12

¹⁹³ Huriye Kubilay, **Özel Sigorta Hukuku**, 2 bs. (İzmir: Barış Yayınları,2003), 13.

¹⁹⁴ Kender, **age**, 20.

sigortasından faydalanan kimselerin hakları (m. 1329-1331), riskin kapsamı ve ihbarı ile sigorta bedelinin muaccel olması ile ilgili hususlar (m. 1332) ile tontin konusu (m.1333) düzenlemiştir.

b. Borçlar Kanunu: TTK m. 1264 1. fıkrasında: “Bu kitapta hüküm bulunmadıkça sigorta sözleşmesi hakkında Borçlar Kanunu hükümleri tatbik olunur” şeklinde bir hüküm bulunmaktadır¹⁹⁵.

c. Sigortacılık Kanunu: 5684 Sayılı Sigortacılık Kanu’nun amacı kanunun 1. maddesinin 1. fıkrasında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ülkemiz sigortacılığının geliştirilmesini sağlamak, sigorta sözleşmesinde yer alan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak ve sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere bu Kanuna tabi kişi ve kuruluşların, faaliyete başlama, teşkilat, yönetim, çalışma esas ve usûlleri ile faaliyetlerinin sona ermesi ve denetlenmesine ilişkin hususlar ve sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların çözülmesine yönelik olarak sigorta tahkim sistemi ile ilgili usûl ve esasları düzenlemektir”

Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta şirketleri, reasürans şirketleri, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, aracılar, aktüerler ile sigorta eksperleri bu Kanun hükümlerine tabidir.

d. Kooperatifler Kanunu: Türkiye’de mevcut ticari sigortacılık, anonim şirketler tarafından yapılmaktayken, karşılıklı sigorta ise, mutuel (kooperatif) şirketler tarafından yapılabilmektedir. SMK’ya göre Türkiye’de sigorta şirketleri, ortak sayısı 200’den az olmamak üzere kooperatif şirketlerin tabi olduğu esaslara göre karşılıklı (mutuel) şirket olarak kurulabilir¹⁹⁶.

Kooperatif şirket esasına göre yapılacak, karşılıklı sigortacılıkta, kooperatif kanunları geçerli olmaktadır. Bu nedenle 24.04.1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümleri karşılıklı ortaklıklar hakkında da uygulanır¹⁹⁷. Özel sigortacılığın bir kolu olan karşılıklı sigortalar, sigortacı aracılığı bulunmaksızın üyeler arasındaki yardımlaşmadan oluşur. Bu sigortalar, tarihin ilk dönemlerinden beri görüldüğü üzere, bireylerin birbirleriyle yardımlaşmalarını esas aldığından “karşılıklı sigortalar”, “karşılıklı üye sigortaları”, “yardımlaşma sigortaları” ya da “tekafül sigortaları” olarakta bilinmektedir¹⁹⁸. T.T.K. m. 1263’e göre karşılıklı sigorta “birçok

¹⁹⁵ Huriye Kubilay, **Özel Sigorta Hukuku**, 2 bs. (İzmir: Barış Yayınları,2003), 15.

¹⁹⁶ “Yabancıların Çalışma İzinleriyle İlgili Diğer Kanun Hükümleri”, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1018>, [24.01.2010].

¹⁹⁷ Kubilay, **age**, 17.

¹⁹⁸ Nihat Dalgın, “Sosyal Güvenliğe Katkisi Bağlamında Karşılıklı Sigortalar”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, s.1 (2005): 49.

şahısların birleşerek içlerinden herhangi birinin düşer olacağı her nevi tehlikeden (rizikodan) doğan zararları tazmin etmeyi taahhüt etmeleridir”. Kendini sigorta ettirmek isteyen kişi karşılıklı sigorta şirketine yani kooperatife üye olmalıdır. Böylece bir üyenin zararı bütün üyeler arasında dağıtılır. Kooperatife ödenen iştirak payı ise gerçekte sigorta ücretidir. Karşılıklı sigorta yapan kooperatif şirkette amaç, kar değil üyelerine maliyetine sigorta himayesi temin etmektir¹⁹⁹. Türkiye’de karşılıklı sigortacılığın, sigortacılık yapmak için oluşturulan kooperatifler aracılığıyla yapılması yönünde yukarıda da belirtildiği gibi kanuni bir zorunluluk olması nedeniyle, ülkemizde bu amaçla kurulmuş ilk ve tek sigorta kooperatifi “Sınırlı Sorumlu Birlik Sigorta Kooperatifi” adıyla yıllar önce hizmete başlamıştır. Ancak, kuruluşundan kısa bir süre sonra, bu kooperatif karşılıklı sigortacılık yapma çizgisini değiştirerek ticari sigortacılığa yönelmiştir ve günümüzde Birlik Sigorta Anonim Şirketi ünvanıyla bu alanda faaliyet göstermeye devam etmektedir²⁰⁰.

f. Diğer Kanunlar: 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu, zorunlu ve ihtiyari mali sorumluluk sigortası hakkında hükümler içermektedir. 2920 Sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu’nda ise sigorta bedeli, sigortacının halefiyeti, sigorta yaptırma yükümlülüğü, zorunlu sigorta, üçüncü şahıslara verilecek zararlara karşı sigorta yükümlülüğü ve üçüncü şahıslara karşı verilecek zarara karşı sigorta tespiti gibi hükümler düzenlenmiştir²⁰¹. 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu’nda ise “üreticilerin kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi” ile ilgili hükümler yer almaktadır. Zorunlu Deprem Sigortasına Dair KHK’da ise “meydana gelecek deprem afeti sonucu bina maliklerinin veya intifa hakkı sahiplerinin, binaların ziyaı veya hasarlanması nedeniyle uğrayacakları maddi zararlarının karşılanması teminen zorunlu deprem sigortası yaptırmalarına ilişkin usul ve esasların belirlenmesine” dair hükümler yer almaktadır²⁰². Bunlardan başka 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu m.14 ve m.17’de, 4208 Sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun’un 17. maddesi 3. fıkrası b bendinde, 5266 Sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı KHK’da Değişiklik

¹⁹⁹ Ayşe Tulin Yürük, **Banka ve Sigorta Hukuku**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1712, AÖF Yayını no:894, 2006), 110

²⁰⁰ Dalgın, **age**, 50-51.

²⁰¹ Kubilay, **age**, 17.

²⁰² “Mevzuat”, <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Mevzuat/Yururlukteki+Mevzuat/Kanunlar+ve+KHK/> [22.12.2009].

yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 3. maddesinde, Mali Piyaların Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı Taslağı'nın 2. maddesinin 1. bendinde ve 11. maddesinde, 4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun muhtelif maddelerinde ve Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı'nın 11. maddesinde sigortacılıkla ilgili çeşitli hükümler düzenlenmiştir²⁰³. Ayrıca 1168 Sayılı Mükerrer Sigorta İnhisarı Hakkında Kanun (MİSK) ile sigorta şirketleri yaptıkları sigortaların bir kısmını Milli Reasürans T.A.Ş.'ye devretmek mecburiyetindedirler. Bu kanunlara sigortayla olan ilişkileri sınırlı kalmak üzere, Medeni Kanunu ve Ticari İşletme Rehni Kanununu ilave edebiliriz²⁰⁴.

3.1.3.2. Yönetmelikler

Eski adı talimatname olan yönetmelikler, Anayasa'nın 124. maddesinde düzenlenmişlerdir ve yönetmeliğin çıkarılabilmesi için bir kanun veya tüzük mevcut olmalıdır. Yani kanunla düzenlenmemiş bir konuda yönetmelik çıkarılamaz²⁰⁵. Sigortacılıkla ilgili çıkarılmış ve şu an yürürlükte olan yönetmelikler alfabetik sırayla şunlardır²⁰⁶:

- Aktüer Yönetmeliği (15.08.2007, 26614),
- Bireysel Kredilerle Bağlantılı Sigortalar Uygulama Esasları Yönetmeliği (17.01.2009 - 27113),
- Emekliliğe Yönelik Taahhütte Bulunan Kuruluşların Aktüeryal Denetimi Hakkında Yönetmelik (01.03.2009 - 27156),
- Güvence Hesabı Yönetmeliği (26.07.2007 - 26594),
- Hayat Sigortaları Yönetmeliği (18.07.2007 - 26586),
- Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında Tarife Uygulama Esasları Hakkında Yönetmelik (14.07.2007 - 26582),
- Sigorta Ve Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik (19.01.2008 - 26761)
- Sigorta Acenteleri Yönetmeliği (14.4.2008 - 26847 Mükerrer)

²⁰³ Kubilay, **age**, 17-19.

²⁰⁴ Yürük, **age**, 107.

²⁰⁵ Mehmet Fikret Gezgün, **Hukukun Temel Kavramları**, (İstanbul:Yerküre, 2003), 71.

²⁰⁶ "Sigortacılık Mevzuatı", www.hazine.gov.tr [22.12.2009].

- Sigorta Bilgi Merkezi Yönetmeliği (09.08.2008 - 26962),
- Sigorta Eksperleri Yönetmeliği (22.06.2008 - 26914),
- Sigorta Eksperleri İcra Komitesinin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği (01.03.2009 - 27156),
- Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik (28.10.2007 - 26684),
- Sigorta ve Reasürans Ortaklıklarının Kuruluş ve Çalışma Esaslarına İlişkin Yönetmelik (24.07.2007 - 26623),
- Sigorta İhtisas Komiteleri Yönetmeliği (22.06.2008 - 26914),
- Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği (21.06.2008 - 26913),
- Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik (21.06.2008 - 26913),
- Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Mali Bünyelerine İlişkin Yönetmelik (07.08.2007 - 26606),
- Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik (07.08.2007 – 26606),
- Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik (14.07.2007 - 26582),
- Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik (12.07.2008 - 26934),
- Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik (12.07.2008 - 26934),
- Sigortacılık Eğitim Merkezi Yönetmeliği (1.6.2008 - 26893),
- Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmelik (17.8.2007 - 26616),
- Türkiye Motorlu Taşıt Bürosunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (28.06.2008 - 26920),
- Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nin Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik (01.07.2008 - 26923).

3.1.3.2.1. Hayat Sigortaları Yönetmeliği

Yukarıdaki sıralanan yönetmeliklerden hayat sigortası branşını en çok ilgilendiren kuşkusuz 26586 Sayılı Hayat Sigortaları Yönetmeliğidir. Bu yönetmelik ile 09.12.1996 tarihli ve 22842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Hayat Sigortaları Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni yönetmelik m.1’de de ifade edildiği üzere bu yönetmelik “sigorta ettirenlerin, sigortalıların ve lehdarların hak ve menfaatlerinin korunması ile hayat sigortacılığı faaliyetlerinin düzenlenmesi, denetlenmesi ve gözetimine ilişkin usûl ve esasları düzenlemek” amacıyla çıkarılmıştır. Hayat sigortaları yönetmeliğinin birinci bölümde yönetmeliğin genel hükümleri belirtilmiş, ikinci bölümde hayat sigortası teknik esasları ve kar payı esasları düzenlenmiş, üçüncü bölümde hayat sigortası portföyü ve aktüerler ile ilgili hususlara yer verilerek, dördüncü ve son bölümde ise çeşitli ve son hükümler anlatılmıştır.

3.1.3.3. Sigorta Genel Koşulları

Genel şartlar, her sigorta branşı için ayrı ayrı düzenlenip, kural olarak, Hazine Müsteşarlığının onayından geçen onaylanmadıkça geçerli olmayan sözleşme şartlarıdır. Genel şartlar, sigorta sözleşmesinin bazı unsurları ile tarafların hak ve borçlarını gösterir. Sigorta poliçeleri, genel şartları kapsayacak ve bu genel şartlara uygun olacak şekilde düzenlenir. (SK m. 11) Genel şartlar poliçenin arka kısmında yer alır. Aksi halde genel şartlardan sigorta ettirenin zararına olanlar yerine kanunun hükümleri uygulanır. Poliçelerde işin özelliğine uygun olarak tesis edilebilecek özel şartlar da sigorta hukukunun kaynağını teşkil eder²⁰⁷.

3.1.3.3. Mahkeme İçtihatleri ve Doktrin

Mahkeme içtihatleri ve doktrin sürekli gelişen sigorta hukukunun en önemli kaynaklarından²⁰⁸. Mahkeme içtihatleri, mahkemelerin yayın organı sıfatı ile vermiş oldukları kararlardan çıkan ilkelerdir. Mahkeme içtihatlerinin tümünün yayınlanması söz konusu ve mümkün değildir. Bunlardan yüksek mahkemelerin yargı organları arasındaki yorum ve hüküm uyumsuzluklarını çözmek amacıyla aldıkları ve tüm yargı organlarını bağlayıcı nitelik taşıyan İçtihadı Birleştirme Kararları’nın (İBK) Resmi Gazete’de yayınlanması zorunludur. Yargıtay

²⁰⁷ Yürük, *age*, 107.

²⁰⁸ Kubilay, *age*, 23.

içtihatlerinin bir kısmı da Yargıtay Kararları Dergisi'nde sınırlı bir şekilde yayınlanır²⁰⁹.

Doktrin çalışmaları yani öğretiler, hukuk kurallarının anlamını, yorumlarını, ortaya çıkış süreçlerini ve gelişimlerini ele alıp, hukuk kuralları arasındaki ilişkilerin niteliği ile toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilme gibi hususları inceleyerek karşılaştırmalar yaparlar. Doktrin çalışmaları sadece mevcut hukuk kurallarından yararlanma oranını yükseltmekle kalmaz, yeni normların hukuk sistemiyle bütünleşmesini de kolaylaştırırlar. Doktrinden yararlanan yargıç, kararını daha tutarlı bir temele dayandırabilir. Ayrıca farklı değerlendirmeler içeren doktrin çalışmaları içtihatlerin istikrara kavuşmasında da önemli rol oynar²¹⁰.

Yukarıda sayılan kanun, yönetmelik, genel şartlar ve içtihatlar ile doktrinden başka Kanun Hükmünde Kararnameler, diğer bakanlar kurulu kararları, sirkülerler ve tarifeler de sigorta hukukunun kaynakları arasında yer alırlar²¹¹. Bakanlar Kurulu kararları olarak “Sigortacılıkta Yurt İçi Saklama Payı ve Reasürans Kapasitesinin Artırılmasına İlişkin” 91/2276 sayılı ve 16.10.1991 tarihli karar ile “Tehlikeli Maddeler (Yanıcı, Yakıcı, Patlayıcı Maddeler) ve Tüp Gaz Sorumluluk Sigortaları” hakkındaki 91/2252 sayılı 25.09.1991 tarihli kararlar gösterilebilir²¹². Sirküler veya diğer adıyla genelgeler, yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında yol göstermek, bilgi vermek ve ilgili konuya dikkat çekmek üzere ilgililere gönderilen resmi yazılardır. Tarifeler ise sigorta ettirenin ödeyeceği prim miktarını gösteren²¹³ ve ürünün fiyatlamasını sağlayacak olan değerlerin tanımlanmasıdır²¹⁴. Tarifelerde prim miktarının yanısıra, sigorta ettiren tarafından ödenecek olan yıllık komisyon tutarları ve şarjmanlar (masraflar) da yer alır.

Sigorta sözleşmesi ile ilgili uyumsuzluklarda uygulanacak hükümler sırasıyla; Emredici Hükümler, Sözleşme Hükümleri, T.T.K'nın sigorta hukuku ile ilgili 5. kitabındaki hükümler, Borçlar Kanunu hükümleri, tamamlayıcı ve yorumlayıcı diğer ticari hükümler, ticari örf ve adet ile genel hükümler (Medeni Kanun m.1) olarak belirtilmektedir²¹⁵.

²⁰⁹ Gezgin, **age**, 73,78,79.

²¹⁰ **age**, 77,78.

²¹¹ Yürük, **age**, 106,107.

²¹² Uyanık, **age**, 36.

²¹³ **age**, 107.

²¹⁴ Sigorta Terimleri Sözlüğü, <http://www.traport.org.tr/sozluk.php?str=T> [30.01.2010].

²¹⁵ Kubilay, **age**, 15.

Hayat sigortası uyuşmazlıklarında uygulanacak hükümler ise emredici hükümler, sigorta sözleşmesi- genel koşullar- özel koşullar, Sigortacılık Kanunu, Borçlar Kanunu hükümleri, TTK 5. kitabın tamamlayıcı ve yorumlayıcı hükümleri, ticari örf ve adet ile genel hükümler olarak sıralanmaktadır²¹⁶.

3.1.4. Sosyal Güvenlik

Bu bölümde Sosyal Güvenlik kavramı, sosyal güvenliğin önemi ve sosyal güvenliğe duyulan ihtiyaç, ülkemizde sosyal güvenlik sisteminin kapsamı ve Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin yapısal dönüşümü ile Türkiye’de sosyal güvenlik sistemini oluşturan sosyal güvenlik kurumları ele alınacaktır.

3.1.4.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (“ILO”) tanımına göre sosyal güvenlik bir toplumun üyeleri için sağladığı bir dizi tedbirden oluşan korumadır²¹⁷.

14 Ağustos 1935 yılında ABD’de “Sosyal Güvenlik Kanunu” (Social Security Act) ile literature giren sosyal güvenlik kavramı, bireylerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamayı devlet gözetim ve denetiminde güvence altına almayı amaç edinmiş sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve sigortaların meydana getirdiği sistemler bütünüdür. Toplumdaki fertlerin tamamına güvence sağlamak, bu güvenceyi bozacak tehlikeleri engellemek ve muhtemel etkilerini azaltmak amacını taşıyan sosyal güvenliğin bir maliyeti vardır ve bu maliyete devlet muhataptır²¹⁸.

3.1.4.2. Sosyal Güvenliğin Önemi ve Sosyal Güvenliğe Duyulan İhtiyaç

Sosyal güvenlik kavramı ve sosyal güvenlik uygulamaları günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeyinin önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri emeklilik, sağlık, ve işsizlik olmak üzere üç ana kola ayrılır. Emekliliğin içerisinde, yaşlılık, malullük ve ölüm riskleri yer alırken, sağlığın içerisinde iş kazaları, meslek hastalıkları ve hastalık riskleri yer almaktadır. İşsizlik ise başlı başına bir risktir. Sosyal devlet vatandaşlarını bu risklere karşı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Sosyal Şartı’nın ilgili maddeleri ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi gereği korumakla yükümlüdür. Bu

²¹⁶ age, 121.

²¹⁷ Wouter Van Ginneken, “Extending Social Security Coverage: Concepts, Global Trends and Policy Issues”, *International Social Security Review*, c.60, s.2-3 (2007): 40.

²¹⁸ Mikail Altan, İsmail Aslanlar, “Sosyal Güvenlik Kuruluşlarımızın Özel Sigorta Şirketleriyle Entegrasyonu Temelinde Bir Özelleştirme Modeli”, *Reasürör*, s.19 (2001):19.

yükümlülük ve özellikle emeklilik hususu ile devletin ağır bir mali yük altına girmesi ise kaçınılmaz olmaktadır²¹⁹.

3.1.4.2.1. Emeklilik

Dünyada emeklilik; bir sigorta döneminin gelirleri ile bir sonraki dönemin giderlerini karşılama esasına dayanan ve bugün gelişmiş ülkelerin tamamına yakınında kullanılan dağıtım sistemi (pay-as-you-go, PAYG) ve her iki sisteminde doğurduğu sakıncalardan kaçınmak için kısmen dağıtım sistemi, kısmen de fonlamayı esas alan karma sistemle finanse edilmektedir. Dünya’da birçok ülkede ilk sosyal güvenlik sistemi dağılım sistemi ile kurulmuş ancak 80’li yıllardan sonra bu sistemden tamamen veya kısmen vazgeçilerek fonlama sistemine geçilmiştir. Fakat Türkiye’de bu süreç tamamen ters yaşanmıştır. Sosyal güvenlik sistemi sermaye birikimine katkı sağlamak için fonlama sistemine göre kurulmuş, ancak zamanla yüksek enflasyon, sermaye ve para piyasalarının sığılığı, fonların verimsiz kullanılması, populist politikalar ve diğer siyasi nedenler sosyal güvenlik sistemindeki açıkların geometrik olarak artmasına yol açmıştır. Bu yüzden 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren üstü kapalı bir dağıtım sistemine geçilmesine mecbur kalınmıştır²²⁰. Fakat Türkiye’de toplanan primlerin yatırıma yönlendirilmesi ödemelerin artması sebebiyle mümkün olmamış ve primler ödemeleri karşılayamadığı için açık sürekli devlet tarafından karşılanmış ve karşılanmaktadır²²¹.

3.1.4.2.2. Sağlık

Sosyal güvenliğin ikinci kolunu oluşturan sağlık sigortaları uygulamaları hasta olan kişilere yardım etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Sağlık sorunlarının çözümlenmişliğinin iki temel kriteri vardır. Birincisi, herkese ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetini uygun kalitede sunmak; ikincisi ise sağlık hizmetlerini herkes için ulaşılabilir kılmaktır. Gelişmiş ülkeler kurdukları uygun ve çağdaş sağlık sistemleri ile sağlık sorunlarını büyük ölçüde çözmüşler fakat yüksek maliyet sorunuyla karşılaşmışlardır. Sağlık harcamalarının büyük bir kısmının devlet bütçesinden karşılandığı bu ülkeler zamanla harcamalarını kontrol altına almak ve kaynaklarını daha etkin kullanmak için sistemlerini gözden geçirmeye başlamışlardır²²².

²¹⁹ age, 19.

²²⁰ age, 19-22

²²¹ Altan, Aslanlar, age, 22.

²²² age,22,23.

3.1.4.3. Sosyal Güvenlik Kurumları

Sosyal güvenliğin temini için yararlanılan teknikleri bireysel teknikler ve kolektif teknikler olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Bireylerin kişisel tasarrufları bireysel teknik; yardım, yardımlaşma kurumları, iş verenin sorumluluğu, özel sigortalar, sosyal sigortalar ve sosyal hizmetler ise kolektif teknikler olarak bilinmektedir. Bu teknikler ve bunların oluşturdukları kurumların sosyal güvenliği temin amacıyla bir toplumda hukuk kuralları çerçevesinde yapılandırılmasından oluşan bütüne ise, sosyal güvenlik sistemi denmektedir²²³ Ülkemizde 16 Mayıs 2006 tarihli 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu öncesinde çalışma ilişkisine dayalı olarak üç sosyal güvenlik kurumu bulunmaktaydı. Bunlar; bir işveren emrinde çalışanlar için Sosyal Sigortalar Kurumu, işveren ve kendi nam ve hesabına çalışanlar için Bağ-Kur ve memurlara yönelik olarak Emekli Sandığı'dır. Bu kurumlar yeni kanun ile tek çatı altında birleştirilmiş ve bunları kapsayan Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur..

3.1.5. Hayat Sigortası Türleri

TTK'da hayat sigortasının türleri risk türüne göre m. 1322'de vefata bağlı ve yaşama bağlı hayat sigortaları olarak sınıflandırılmışsa da bu ayrım bugün yeterli görülmemektedir. Bu nedenle hem doktrinde hem de reel sigortacılık sektöründe günün ihtiyaçlarına göre hayat sigortasının daha değişik türleri oluşturulmuştur²²⁴. Genel olarak Türkiye'de hayat sigortası ürünleri incelendiğinde sigorta türleri; uygulama biçimleri ve risk sınıflandırmalarına göre iki ana gruba ayrılabilir.

3.1.5.1. Uygulama Biçimlerine Göre Hayat Sigortaları

İşlemin bireysel veya global yapılmasına ilişkin bir ayrım olan uygulama biçimlerine göre hayat sigortaları, kendi içinde ferdi hayat sigortaları ve grup hayat sigortaları olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır²²⁵.

3.1.5.1.1. Ferdi Hayat Sigortaları

Ferdi hayat sigortaları bireysel müşteriye yönelik tasarlanmış ve hedef kitlesinin bireyler olduğu kişileri tek olarak teminat kapsamına alan sigortalardır. Bir kişinin tek tek eşini ve çocuğunu sigorta ettirmesi ferdi sigorta grubuna girer²²⁶.

²²³ Dalgın, *age*, 47.

²²⁴ Işıl Ulaş, *Can Sigortası Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2002),19.

²²⁵ *age*, 121.

²²⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 262.

3.1.5.1.2. Grup Hayat Sigortaları

Grup hayat sigortaları belli bir grubun özellikle belli bir meslekte çalışanların karşı karşıya oldukları risklere karşı güvence sağlamak amacı ile grup olarak sigorta edilmeleri ile oluşmaktadır. Bu tür sigortada sigorta ettiren belli bir tek kişi veya kuruluştur. Grup hayat sigortalarında tek tek, belli olmayan bir grup olan ve birden fazla kişilerden oluşan sigortalılar tek bir sigorta poliçesi ile sigorta güvencesi altına alınmaktadır. Bunun sonucu olarak gruptan çıkanlar sigortalı sıfatını kaybetmekteyken, gruba yeni girenler ise aynı koşullara sahip olmak kaydıyla kendiliğinden sigortalı sıfatını kazanmaktadır²²⁷.

Bu tür sigorta sosyal sigortayı destekleyici nitelikte olup sigortadan yararlananlar adına prim ödemeleri işveren tarafından yapılabilir. Kısa dönemli olup genellikle bir yıllık olarak düzenlenip yenilenen grup hayat sigortaları kurumsal müşteriye göre tasarlanan sigortalardır. Grup sigortaları primler, giderler ve acente komisyonları açısından düşük maliyetlidirler²²⁸. Bu da işverenler yönünden ucuz prim ödeme ve işçisine güven sağlama imtiyazına sahip olma faydası getirmektedir. Ayrıca az masraflı olması sebebiyle sigortacı yönünden de fayda sağlamaktadır²²⁹. Kredi alacaklıları tarafından yaptırılan grup sigortasında da gruba dahil olan kredi borçluları sigortalı olma güvencesine sahip oldukları gibi, kredi veren de kredi borçlusunun vefatı veya çalışamaz duruma gelmesi halinde kredi alacağını öncelikle bu sigorta alacağından elde etme imkanına sahip olduğundan kendini güvence altına almış olmaktadır.

3.1.5.2. Taşındıkları Risklere Göre Hayat Sigortaları

Hayat sigortalarını diğer sigorta türlerinden ayıran en önemli farklılık, koruma ve tasarruf fonksiyonunu içermesinden kaynaklanmaktadır²³⁰. Hayat sigortalarında sigortacının ödeme yükümlülüğüne yol açan ana teminatlar yani riskler ölüm ve hayatta kalmadır. Bunun yanında ek teminat olarak iş göremez hale gelme, sakat kalma, bakıma muhtaç kalma ve tehlikeli hastalıklar gibi teminatlarda verilmektedir²³¹. Taşındıkları risklere göre hayat sigortaları vefata bağlı hayat

²²⁷ Ulaş, **age**, 153.

²²⁸ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 261,262.

²²⁹ Ulaş, **age**, 155.

²³⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 260.

²³¹ Kubilay, **age**, 130.

sigortaları, yaşama bağlı hayat sigortaları ve karma hayat sigortaları olmak üzere üçe ayrılır.

3.1.5.2.1. Vefata Bağlı Hayat Sigortaları

Vefata bağlı veya diğer adıyla ölüm hali hayat sigortalarında risk ölüm halidir. Yani sigortalının ölümü halinde sigortacı, gorta bedelini ödeme yükümlülüğü altına girmektedir²³². Uygulamada riskli hayat sigortaları olarakta geçen vefata bağlı hayat sigortaları da kendi içinde süreli vefata bağlı hayat sigortaları ve ömür boyu geçerli (süresiz) hayat sigortaları olarak ikiye ayrılmaktadır.

3.1.5.2.1.1. Süreli Vefata Bağlı Hayat Sigortaları

Süreli vefata bağlı hayat sigortasında sigortacının tazminat sorumluluğu sigortalının belli bir süre içerisinde ölmesi ile oluşmaktadır²³³. Bu süre sözleşmeyle kararlaştırılan ve poliçede gösterilen belli bir zaman dilimini ifade eder. Bu sürede sigortalının vefatı halinde lehtara veya sigortalının mirasçılara poliçede gösterilen tutarı ödemek sigortacının yükümlülüğüdür. Risk yani ölüm hali gerçekleşmezse sigortacı yükümlülükten kurtulur ve yapılan prim ödemeleri de sigortacıda kalır. Bu tür sigorta uygulamada belirli bir tarihten sonra emeklilik hakkını kazanacak kimselere o tarihe kadar oluşabilecek ölüm riskine karşı ekonomik güvence vermesi amacıyla yapılmaktadır²³⁴. Örneğin uygulamada yıllık vefat teminatı içeren birikimli hayat poliçelerinde sigortalı sözleşmede belirlenen dönemlere göre birikim primini öderken, ayrıca ek bir vefat teminatı yaptırarak ve bunun içinde küçük bir prim tutarı ödeyerek ölüm riskine karşı kendini güvence altına almaktadır.

Süreli vefata bağlı hayat sigortaları sözleşmeye yenilenebilir veya değiştirilebilir kayıtları konulmak suretiyle belirlenen süre sonunda tekrar yenilenebileceği gibi, süre sonunda bir başka hayat sigortası şeklinde de değiştirilebilmesi mümkün olmaktadır. Bu değiştirebilme özelliğine sigortacılıkta konvertibilite özelliği denilmektedir²³⁵. Bu özellik ile süreli vefata bağlı hayat sigortaları normalde sürekli korumaya muhtaç olan, ancak o anda ömür boyu geçerli hayat sigortasını alamayan kişiler için uygun olmaktadır.

²³² Ulaş, **age**, 19.

²³³ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 261.

²³⁴ Ulaş, **age**, 20.

²³⁵ **age**, 20.

3.1.5.2.1.2. Ömür Boyu Geçerli Hayat Sigortası

Ömür boyu geçerli yani süresiz vefata bağlı hayat sigortalarında, lehdara veya sigortalının mirasçılara sigortalının ölümü ne zaman gerçekleşirse gerçekleşsin ödeme güvencesi verilmektedir. Sigortacı hasar ödemesi yaptığı zaman poliçe sona erer. Ömür boyu geçerli hayat sigortalarında hasarın (ölüm hali) eninde sonunda gerçekleşeceği kesin olduğu için sigortacı bunu ödemek için yeterli düzeyde prim toplamak zorundadır. Bu yüzden ömür boyu geçerli hayat sigortasının prim tutarı başlangıçta yıllık veya sınırlı süreli vefata bağlı hayat sigortalarından daha yüksektir²³⁶ Sigortalı hangi tarihte ölürse, sigortacı sözleşmede belirtilen sigorta tutarını ödemekle yükümlüdür²³⁷.

Süreli vefata bağlı ve ömür boyu geçerli hayat sigortalarından başka uygulamada pek nadir görülen sigortalının ölümünde lehdarın hayatta olması kaydıyla yapılan vefat hali hayat sigortaları da vardır²³⁸.

3.1.5.2.2. Yaşama Bağlı Sigortalar

Vefata bağlı hayat sigortalarında risk ölüm haliyken yaşama bağlı hayat sigortalarında ise risk, sigorta poliçesinde belirlenen süre içerisinde sigortalının hayatta kalması koşulu yani yaşama halinin devam etmesidir²³⁹. Uygulamada birikimli hayat sigortaları olarak bilinen ve yaşlılığı güvence altına almaya yönelik olan sigorta türüdür. Gelir ve meblağ (sermaye) ödemesi amaçlı yaşama bağlı hayat sigortaları olarak iki sınıfa ayrılır²⁴⁰.

3.1.5.2.2.1. Yaşama Hali Meblağ Ödemesi Amaçlı Sigorta

Bu tür sigorta türlerinde sigortalının önceden belirlenmiş olan bir tarihte yaşaması halinde sigortacı sözleşmede belirlenmiş olan bir tutarı sigortalıya ödemekle yükümlüdür²⁴¹. Sigortalının belirtilen sürede ölmesi halinde ise sigortacı yükümlülüğünden kurtulmakta ve risk gerçekleşmemiş olmaktadır²⁴².

²³⁶ Dorfman, **age**, 267.

²³⁷ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 261.

²³⁸ Ulaş, **age**, 21.

²³⁹ **age**, 21.

²⁴⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 261.

²⁴¹ **age**, 261.

²⁴² Hatman, **age**, 126.

3.1.5.2.2.2. Yaşama Hali Gelir Ödemesi Amaçlı Sigorta

Bu tür sigorta uygulamada sadece gelir sigortası olarak tanımlanmaktadır. Bu tür sigortada sigortacı, sigortalıya belirli aralıklarla ödenecek gelir (irat) bağlayarak²⁴³, sigortalıya ölünceye kadar belli bir gelir güvencesi sağlamaktadır²⁴⁴. Bu sigorta türü hemen ödemeli gelir sigortası ve sonradan ödemeli gelir sigortası olarak iki ayrı amaçla yapılmaktadır.

3.1.5.2.2.2.1. Hemen Ödemeli Gelir Sigortası

Bu tür yaşama hali gelir ödemesi amaçlı sigortalarda sigorta ettiren, ödemesi gereken primi toplu olarak bir defada sigortacıya öder, sigortacı da bunun karşılığında hemen ve belli aralıklarla sigortalıya gelir ödemeye baslar. Bu tip sigortalar bir miktar toplu parası olan fakat işletme imkanı bulunmayan kimseler tarafından bir yatırım aracı olarak tercih edilmektedir²⁴⁵.

Hemen ödemeli gelir sigortası uygulamada; sigorta ettirenin primi peşin ödemesi ve sigortacının da yatırılan bu prim miktarına (kapitaline) ve sigortalının yaşına göre, kapitalin işletilerek yükseltildiği ve genellikle üç ayda bir ödenmek üzere gelir bağladığı sigorta türüdür. Bu sigorta türü sigortalının ölümü halinde mirasçılarına ödeme yapılmadığı ömür boyu gelir sigortası ile kuruluşu ve işleyişi ömür boyu gelir sigortasıyla aynı olan fakat sigortalı ölünce teknik karşılıktan o yıldaki gelir ödemeleri düşülerek kalan bakiyenin (anapara) mirasçılara ödendiği kapital iadeli gelir sigortası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır²⁴⁶.

3.1.5.2.2.2.2. Sonradan Ödemeli Gelir Sigortası

Sonradan veya ileriki belirli tarihten sonra ödemeli gelir sigortasında sigorta ettiren, sigorta primini belirli aralıklarla sigortacıya ödemekte, sigortacı da gelir ödemesini derhal değil de önceden belirlenen ileriki bir tarihten itibaren belli aralıklarla yerine getirmektedir.

3.1.5.2.3. Karma Hayat Sigortaları

Uygulamada endowment olarak bilinen ve risk yanı sigorta ve tasarruf özelliklerini kapsayan karma hayat sigortaları iki hak doğurmaktadır²⁴⁷. Birincisi belli bir süre

²⁴³ Ulaş, **age**, 21.

²⁴⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 261.

²⁴⁵ Hatman, **age**, 126.

²⁴⁶ Ulaş, **age**, 22.

²⁴⁷ Dorfman, **age**, 280.

içinde sigortalının ölmesi durumunda sözleşmede daha önceden belirlenen sigorta meblağı tutarındaki tazminatın lehtara veya sigortalının varislerine ödenmesi, ikincisi ise sigortalının hayatta kalması durumunda ise tutarın kendisine ödenmesidir²⁴⁸. Karma hayat sigortaları, sigortacı için riskin gerçekleşmesinin mutlak olup, zaman açısından bir risk belirsizliği taşıması ve tasarruf amacı ile günümüzde en çok tercih edilen hayat sigortası türüdür²⁴⁹. Bu sigorta, özellikle yakınlarına güvence sağlamak isteyen, yaşarsa hayatını rahat bir şekilde sürdürebilecek veya işini devam ettirebilecek kadar fona ihtiyaç duyan kişiler tarafından tercih edilmektedir²⁵⁰.

Literatürde karmaşık sigorta olarak geçen karma sigortanın hukuki niteliğine bakıldığında bazı tartışmalı hususların olduğu görülmektedir. Karma sigortanın esası hakkında üç değişik görüş vardır:

Birinci görüşe göre, karma sigorta gerçekte sigorta vasfında olmayıp, sigortacının mutlaka sigorta tutarını ödemek mecburiyetinde olduğundan risk unsurunun bulunmadığı gerekçesiyle sigorta değil tasarruf işlemi olduğu iddia edilmektedir. Sigortacının tutarı mutlak surette ödeyeceği doğrudur. Fakat ödemenin ne zaman yapılacağını belirsiz olması ve ayrıca karma sigortada da risk unsuru ve ihtimaller hesabı var olduğundan bu görüşe pek rağbet görmemektedir. Burada risk ödemenin ne zaman yapılacağıdır. İkinci görüşte ise, karma sigorta belirli bir süre için yapılacak ölüme karşı sigortayla yaşama ihtimaline karşı sigortanın karışımıdır. Fakat karma sigortada iki ayrı sözleşme olmayıp, bir sözleşme vardır. Sigorta ettirenin tek mükellefyeti (sigorta primlerini ödemek gibi) ve sigortacının da tek mükellefyeti (sigorta tutarını ödemek gibi) vardır. Ayrıca bu görüş benimsendiği takdirde özellikle karma sigortalar için söz konusu olan ve kısaca teknik karşılığın peşinen ödenmesi olan iştira kavramını açıklamak mümkün olmamaktadır. Son görüşe göre ise karma sigorta tasarruf işlemiyle sigortanın bir karışımıdır. Bu görüş daha uygundur. Çünkü tasarruf yapmak için bankaya her ay para yatıran kişinin ne kadar zaman yaşayacağı belli değildir. Eğer erken ölürse bu tasarrufu yapamaz ve yakınlarına belli bir miktar para bırakamamış olur. Burada risk, kişinin erken ölümü ve dolayısıyla tasarrufun sağlanamamış olmasıdır. Bu bir sigorta işlemidir. Diğer taraftan aynı kimse çalışamayacağı günler için de kendisini güvence altına almak

²⁴⁸ Hatman, *age*, 127.

²⁴⁹ Ulaş, *age*, 23.

²⁵⁰ Hatman, *age*, 127.

ister. Bu sebeple hayatta ise, sigorta tutarının kendisine verilmesini sağlar. Bu işlem ise tasarruftur. İşte karma sigorta bu iki işlemin karışımıdır²⁵¹.

Hayat sigortasının karakteristik ve temel amaçlarına göre, yukarıda açıklanan vefata bağlı ve yaşama bağlı sigortalar ile bunların karışımı olan karma hayat sigortası olarak sınıflanır. Ancak uygulamada bu temel ayırım dışında hayat sigortaları sürelerine, prim ödeme şekillerine ve amaçlarına göre çeşitli ayrımlar da mevcuttur²⁵².

3.2. Hayat Sigortası İşlemleri

Bu bölümde hayat sigortalarında taraflar, poliçe düzenleme işlemleri, reasürans, prim ödemeleri, komisyonlar, teminatlar, teknik karşılıklar, yatırımların sigorta şirketi tarafından yönetilmesi ve kar payı hususu, hayat sigortalarında vergilendirme ve diğer işitira, ikraz ve tenzil gibi diğer işlemler ele alınacaktır.

3.2.1. Hayat Sigortalarında Taraflar ve İlgililer

Hayat sigortalarında taraflar; sigortacı, sigorta ettiren iken ilgililer sigortalı ve lehdardır.

3.2.1.1. Sigortacı

Muhtemel risklerin karşılanması amacıyla sigorta yaptırmak isteyenlere teminat veren ve kuruluş şekli kanunlarla belirlenmiş gerek TTK gerekse Hazine Müsteşarlığı'nın yayınladığı kanun, yönetmelik ve diğer yaptırımlara göre faaliyette bulunan şirketler sigortacı olarak tanımlanmaktadır²⁵³. Türkiye'de hayat sigortası sözleşmeleri yapmaya yetkili bir sigortacının öncelikle hayat branşında çalışmak üzere ruhsatname almış olması gerekir. Ruhsatname ticaret siciline tescil ettirilir. Sigortacı bir Türk ortaklığı olabileceği gibi yabancı bir ortaklıkta olabilir²⁵⁴.

3.2.1.2. Sigorta Ettiren

Sigorta ettiren sigortacı ile sigorta sözleşmesini yapan ve prim ödeyerek sigortalının menfaatini sigortacı nezdinde sigortalayan kişidir²⁵⁵. Sigorta ettiren gerçek veya tüzel kişi olabilir. Bir kimsenin sigorta sözleşmesi yapmaya ehil olup olmadığı Borçlar

²⁵¹ Bozer, **age**, 160-163.

²⁵² Ulaş, **age**, 153.

²⁵³ Uyanık, **age**, 2.

²⁵⁴ Kubilay, **age**, 124.

²⁵⁵ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 261.

Kanundaki fiil ehliyetine ilişkin kurallarla göre belirlenir. TTK m. 1321'e göre riziko şahsı belirlenerek yapılan sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin bu şahsın hayatının devamında maddi veya manevi menfaatinin bulunması koşulu aranmaktadır. İş ortaklığı ve alacaklı-borçlu ilişkisinin varlığı durumunda maddi menfaatin, eşler, kardeşler ve kan kardeşleri arasında ise manevi menfaatin varlığı kabul edilmektedir²⁵⁶.

Sigortacı açısından yükümlülükler; poliçeyi düzenleyip verme yükümlülüğü, sigorta bedelini ödeme borcu, sır saklama yükümlülüğü iken sigorta ettiren açısından yükümlülükler ise; prim ödeme borcu, sözleşme öncesi ihbar görevi, riski ağırlaştırmama görevi, riskin gerçekleştiğini ihbar etme görevidir²⁵⁷.

3.2.1.3. Sigortalı

Sigortacı tarafından muhtemel risklere hayatı üzerine sigorta sözleşme yapılarak güvence altına alınan kişiye sigortalı denir. Sigorta sözleşmesini yapan kişi olan sigorta ettirenle sigortalı kavramları bazen karıştırılsa da uygulamada genellikle sigortalı ile sigorta ettiren aynı kişi olmaktadır²⁵⁸. Hayat sigorta sözleşmelerinde riskin üzerinde gerçekleşme ihtimali olduğu için sigortalı şahsa riziko şahsı da denilmektedir. Sigortalı sigorta ettiren olabileceği gibi 3. bir şahısta olabilir²⁵⁹.

TTK m. 1321'in 2. fıkrasına göre küçüklerin, kısıtlıların ve temyiz gücüne sahip olmayanların vefata bağlı hayat sigortaları geçersiz, bu kişilerin hayatta kalması halinde ödeme yapmayı taahhüt eden sigortalar ise geçerlidir.

3.2.1.4. Lehdar

Lehine sigorta sözleşmesi yapılan ve riskin gerçekleşmesi halinde kural olarak tazminatı sigortacıdan isteme hakkına sahip olan kişi lehdar olarak tanımlanmaktadır. Yaşama bağlı sigortalarda sigorta ettiren, sigortalı ve lehdar aynı kişi, olabilmektedir²⁶⁰. Lehdar sigorta akdinin tarafı olmayıp ilgilisidir ve gerçek veya tüzel kişi olabilir. Birden fazla lehdar tayini mümkündür. Sigorta ettiren sigorta sözleşmesi kurulurken veya kurulduktan sonra lehdar tayin edebilir ve değiştirme hakkından feragat etmedikçe önceden tayin ettiği lehdarı değiştirme hakkına sahiptir.

²⁵⁶ Kubilay, **age**, 124.

²⁵⁷ **age**, 128,129.

²⁵⁸ Uyanık, **age**, 2.

²⁵⁹ Kubilay, **age**, 125.

²⁶⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 262.

Lehdar tayini sigorta bedeli üzerinde bir tasarruf işlemi olup lehdar tayini ve sigorta alacağının temlik veya rehnedilmesi şeklinde iki çeşit tasarrufta bulunulabilir²⁶¹.

3.2.2. Poliçe Düzenleme İşlemleri

Poliçe düzenleme işlemlerinde riskin seçimi önem kazanmaktadır. Sigortacılık temelde bir risk yüklenme işi olduğundan sigortaya konu olan risklerin tanımlanması ve tayini sigorta sözleşmesinin önemli bir noktasını teşkil eder²⁶². Sigortacı başvuru üzerine poliçelerde belirtilen risk oranlarına göre poliçeyi düzenlemeyi kabul veya ret edebilir. Sigortacı ayrıca konu edilen risk derecesine göre de prim talep edebilir. Hayat sigortası için yapılan taleplerde, yaş, cinsiyet, meslek, evlilik ve en önemlisi sağlık durumunu gösteren bir rapor ve diğer temel bilgiler gereklidir ve riskin kabul edilip edilmeyeceği hususu için önem arz etmektedir²⁶³.

3.2.3.Reasürans İşlemleri

Bu bölümde reasüransın ve ilgili kavramların tanımı, reasüransın sigorta şirketlerine sağladığı faydalar ve reasürans yöntemleri ele alınacaktır.

3.2.3.1. Reasüransın Tanımı

Sigortacıların kendilerini tehlikeye atmadan giderek yükselen sigorta bedellerini ve teknik gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan yeni riskleri kabul etmeleri reasürans ile mümkün olmaktadır²⁶⁴. Hukuk sistemimizde, mükerrer sigorta olarak ifade edilen reasürans, sigortacının üzerinde tutamayacağı kadar büyük risklere karşı koruma sağlayan bir risk transfer yöntemi ve sigorta işlemidir²⁶⁵. Reasürans, sigortacının yüklenmiş olduğu riskin sigortalanması yani kısaca sigortacının sigortalanması olarak tanımlandığı için bir tür sigorta işlemidir²⁶⁶. Hayat sigortalarında reasürans hususu T.T.K m. 1276'da ise "Mükerrer sigorta (Reasürans) inhisarı hakkındaki hükümler mahfuz kalmak üzere sigortacı, sigorta ettiği menfaati dilediği şartlarla tekrar sigorta ettirebileceği gibi sigorta ettiren kimse dahi sigorta primini sigorta ettirebilir" şeklinde tanımlanmıştır.

Sigorta şirketi reasürans şirketi ile yaptığı reasürans anlaşması sonucu sigorta ettiren ile aralarındaki sözleşmeden dolayı yüklenmiş olduğu riskin gerçekleşmesi

²⁶¹ Kubilay, **age**, 126.

²⁶² Kabukçuoğlu, **age**, 16.

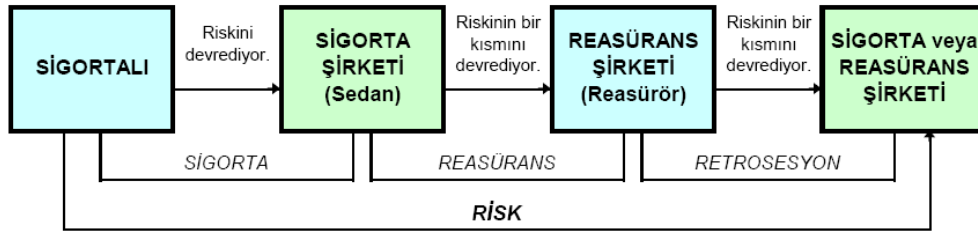
²⁶³ Çaldağ, 1982, 43,44.

²⁶⁴ Kubilay, **age**, 168.

²⁶⁵ Tercan Tiryaki, "IAIS Prensipleri Çerçevesinde Reasürans İşlemlerinin Denetimi", **Reasürans**, s.53 (2004):32.

²⁶⁶ Uyanık, **age**, 4.

durumunda uğrayacağı zararın tamamını veya bir kısmını reasüröre devretmektedir. Böylece ödemiş olduğu hasarın tamamını veya bir kısmını resürörden talep edebilmektedir. Reasürans işleminde işi kabul eden şirkete reasürör, işi devreden şirkete ise sedan denilmektedir. Reasürörün işi devretmesi ise retrosesyonur²⁶⁷. Retrosesyon ile reasürans yolu ile devir alınan yükümlülük reasürör tarafında kısmen veya tamamen başka bir şirkete devredilmektedir. Bu yolla reasürör riskini azaltarak portföyünün daha dengeli olmasını sağlar. Retrosesyona “ikinci kademe reasürans” da denilmektedir²⁶⁸. Sigorta şirketleri ile reasürör arasında yapılan sözleşmeler ise trete olarak adlandırılır. Reasürans işlemlerine de sigortacılıktaki temel prensiplerden olan sigortalanabilir menfaat, azami iyi niyet, yakın sebep ve tazminat prensipleri uygulanmaktadır. Reasürans işlemleri ile sigorta şirketlerinin iş kapasitesi artar, kar/zarar hesaplamalarında istikrar sağlanır ve şirketlerin mali gücü artar²⁶⁹. Ayrıca bir iş türüne veya bölgeye girebilmek şirketler için kolay ve az masraflı olur²⁷⁰.

Şekil 1: Sigorta, Reasürans ve Retrosesyon İşlemlerinde Riskin Devri ve Paylaşımı

Zerrin Keleş, “Reasürans Denetimi: Ülke Örnekleri Ve Türkiye Uygulaması”, (Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, 2007), 8.

3.2.3.2. Reasürans Yöntemleri

Reasürans yöntemleri temelde ihtiyari (isteğe bağlı, fakültatif) reasürans anlaşmaları ve mecburi (trete, otomatik) reasürans anlaşmaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır²⁷¹.

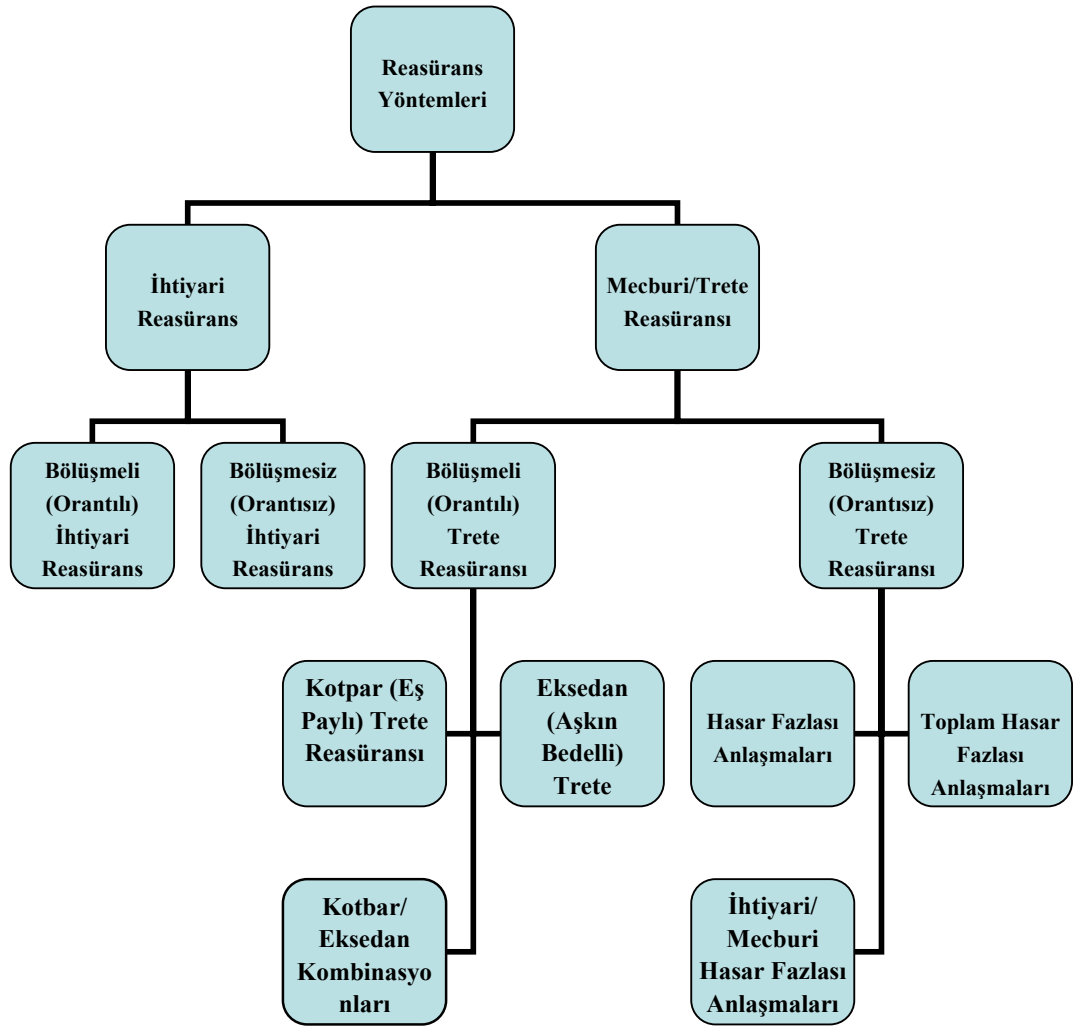
²⁶⁷ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 275.

²⁶⁸ Zerrin Keleş, “Reasürans Denetimi: Ülke Örnekleri Ve Türkiye Uygulaması”, (Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, 2007),8.

²⁶⁹ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 275-278.

²⁷⁰ Uyanık, **age**, 7.

²⁷¹ Dorf, **age**, 414.

Şekil 2 : Reasürans Yöntemleri

Ayşe Gül Bölükbaşı, Baturalp Pamukçu, **Sigortanın Temel Prensipleri**, (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009), 279 - 310'dan uyarlanmıştır.

3.2.3.2.1. İhtiyari Reasürans Anlaşmaları

İhtiyari reasürans yönteminde sedan şirketin riski devretme, reasürörün de devredilen işi kabul etme zorunluluğu yoktur. Reasürör, sedan şirketin azami iyi niyet çerçevesinde her türlü bilgiyi vermekle yükümlü olduğu riske dair ihtiyari reasürans teklifini inceler ve uygun görürse kabul eder. İhtiyari reasürans yöntemi en eski yöntem olup günümüzde uygulamada büyük ölçüde otomatik reasürans yöntemleri tercih edilse de esnek niteliğinden ötürü bazı durumlarda sigorta şirketlerine fayda

sağlayıp uygulama alanı bulabilmektedir²⁷². Sigorta şirketi reasüransa ihtiyaç duyduğunda her sefer, reasürans piyasasına girip alacağı koruma ve ödeyeceği prim üzerine pazarlık yaparak ihtiyari anlaşmalar yapmaktadır²⁷³. İhtiyari reasürans anlaşmaları bölüşmeli ve bölüşmesiz olarak iki kısma ayrılmaktadır:

3.2.3.2.1.1. Bölüşmeli İhtiyari Reasürans

Bölüşmeli (orantılı) ihtiyari reasürans anlaşmalarında sedan şirket, üzerine almış olduğu risklerin saklama payını aşan kısımlarını hazırlamış olduğu reasürör slipi veya bülten denilen döküman üzerinde belirlenmiş oranlar dahilinde reasüröre devreder. Bu durumda primler ve hasarlar da, sigorta şirketinin toplam sigorta bedeli üzerindeki saklama payı (konservasyon) ve reasürörün katılım payı ile bültendeki oranlarca sigortacı ile reasürör arasında bölüşülür. Risk gerçekleştiğinde ise sedan şirket hasarlara saklama payı oranında iştirak ederken, reasürör de hasar tazminine devraldığı sorumluluk oranında katılarak tazminat öder²⁷⁴. İhtiyari reasürans sadece kabul edildiği süre için geçerli olup, süre bittiğinde yenilenmeleri için prensipte reasüröre yeniden teklif edilmeleri ve varsa değişikliklerin bildirilmesi gerekir. Orantılı ihtiyari reasürans küçük çaplı sigorta şirketlerinin limitleri dışında büyük risklerin sigortasını yapabilmek için bu şirketlere ek teminat sağlaması sedan şirketin çok büyük tazminatlar ödeyerek dengesini bozabilecek risklerin reasüröre devredilerek dengeli bir portföye sahip olması, sigorta şirketlerinin yeni iş alanlarına ve coğrafyalara girmesi, teknik ve deneyim açısından reasürörden yardım alıp ileride karşılanacağı risklere karşı hazırlıklı olmaları açısından önem taşımaktadır²⁷⁵.

3.2.3.2.1.2. Bölüşmesiz İhtiyari Reasürans

Bölüşmesiz (orantısız) ihtiyari reasürans anlaşmalarında da tıpkı bölüşmelilerde olduğu gibi sedan işi vermekte, reasürörde kendisine verilen işi kabul edip etmemekte serbesttirler. Bu reasürans yönteminde sorumluluk, prim ve hasarlar önceden tespit edilmiş bir oran dahilinde paylaşılmayıp sedan riskten daha fazla primi bünyesinde tutup, hasar fazlası anlaşmasının alt limiti ile sınırlı olmak kaydıyla bütün hasarları kendisi karşılamaktayken, reasüransta büyük risklerde kapasitesini

²⁷² Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 279-280.

²⁷³ Dorf, *age*, 414.

²⁷⁴ Keleş, *age*, 9.

²⁷⁵ Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 280-283..

attırabilmektedir²⁷⁶. Bu yöntemde prim ve hasarlar, “hasar bedeli” üzerinden paylaşılmaktadır²⁷⁷.

3.2.3.2.2. Mecburi Reasürans Anlaşmaları

Hiçbir tarafın seçme hakkının olmadığı ve verilen teminat otomatik olarak işlediği için²⁷⁸ otomatik reasürans anlaşmaları²⁷⁹ olarakta bilinen trete reasürans anlaşmalarında tarafların serbestliği yerini tretelerde yapılan zorunlu bir anlaşmaya bırakmıştır. Anlaşmanın kapsamı dahilinde kalmak şartıyla sedan, reasüröre iş vermek; reasürör de devredilen riski kabul etmek zorundadır. Prim, hasar ve sorumluluğun bölüşümü tarafların aldıkları oranlara göre yapılır²⁸⁰. Trete anlaşmaları da ihtiyari anlaşmalar gibi bölüşmeli ve bölüşmesiz olarak iki kısma ayrılmaktadır.

3.2.3.2.2.1. Bölüşmeli Mecburi Reasürans Anlaşmaları

Bu anlaşmalar reasürörün sedana verdiği otomatik teminatlar olup, ihtiyari reasüranstan farkı trete easları çerçevesinde sedan reasüröre sesyon denilen iş miktarını devretmekle, reasürörde bu devredilen işi devralmakla mecburdur. Bu tretelerde sorumluluk sigorta bedeli üzerinden paylaşılır²⁸¹ ve sedan ile reasürör sigorta konusu üzerindeki hisseleri oranında prim ve hasarı bölüşürler²⁸². Bölüşmeli trete anlaşmaları kotpar, eksedan ve kotpar/eksedan kombinasyonu olarak üçe ayrılmaktadır.

3.2.3.2.2.1.1. Kotpar Trete Reasüransı

Literatürde “belirli pay”²⁸³ olarakta adlandırılan bu yöntemin en belirgin özelliği sedanın bir sigorta branşında ve belirli bir sürede yazdığı tüm primlerin belli bir oranını reasüröre devretme, reasürörün de devredilen bu oranı kabul etme zorunluluğudur²⁸⁴. Burada sorumluluk, prim ve hasar taraflar arasında tretede belirtilen oranlar dahilinde paylaşılmaktadır. Hasarın azami trete limitini geçtiği

²⁷⁶ age, 286.

²⁷⁷ Keleş, age, 16.

²⁷⁸ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 286.

²⁷⁹ Keleş, age, 11.

²⁸⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 286.

²⁸¹ age, 286,287.

²⁸² Keleş, age, 11.

²⁸³ Uyanık, age, 5.

²⁸⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 287.

durumlar ortaya çıkması durumlarında, ihtiyari reasüransa başvurularak azami trete limitini geçen miktar da koruma altına alınabilir²⁸⁵.

Sigorta şirketinin yeni bir pazara girmesinde ve yıllara göre değişkenlik gösteren bazı hasar sigortalarında kotpar anlaşmaları en uygun yöntemdir. Ayrıca anlaşmanın yürütülmesi ve hesaplaşması basit ve masrafsız olmaktadır²⁸⁶.

3.2.3.2.2.1.2. Eksedan Trete Reasüransı

Uygulamada yaygın olarak kullanılan eksedan (aşkın bedelli) trete reasüransında, sedan şirket mali gücüne ve teknik birikimine dayanarak üzerine almış olduğu risklerin ağırlığına göre saklama payını belirler ve anlaşma kapsamına giren tüm işlerin saklama payını aşan kısmını trete limitine kadar reasüröre devreder²⁸⁷. Eksedan anlaşmalarında sedanın saklama payına plen denir. Reasüröre devredilecek en azami tutar plenin katları şeklinde ifade edilir ve bundan fazla sorumluluk yükleyemez²⁸⁸.

3.2.3.2.2.1.3. Kotpar/Eksedan Trete Reasüransı

Günümüz reasürans uygulamalarında çok kullanılmayan bir anlaşma türü olan kotpar/eksedan anlaşmalarının özelliği sedan için isteğe bağlıyken reasürör için zorunlu olmasıdır²⁸⁹. Küçük hacimli olduğu için düşük saklama payı tutabilen ve bu nedenle kotpara başvuran, ancak portföyünün gelişmesi için büyük risklerin de sorumluluğunu almak isteyen sigorta şirketlerince kullanılır. Kotpar trete limiti bir brüt dilim olarak kabul edilerek bunun birkaç misli eksedan tretesi düzenlenir. Sigorta şirketleri kotpar anlaşmasına devir yaptığı zaman saklama payını saptarlar ve bu pay da eksedan anlaşmasına yapılacak devirlerin tutarını belirler. Sonuçta her reasürans anlaşması için ayrı ayrı saklama payı hesaplanmaz²⁹⁰.

3.2.3.2.2.2. Bölüşmesiz Mecburi Reasürans Anlaşmaları

Bölüşümsüz mecburi (otomatik) reasürans anlaşmalarını bölüşümlü mecburi anlaşmalardan ayıran en önemli fark reasüransa konu olan risklerin gerçekleşip hasar olduğu zaman reasürörün devreye girmesidir. Bu anlaşmalarda sorumluluk, prim ve

²⁸⁵ Keleş, **age**, 12.

²⁸⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 290.

²⁸⁷ Keleş, **age**, 12,13.

²⁸⁸ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 291.

²⁸⁹ **age**,294.

²⁹⁰ Keleş, **age**, 14.

hasar; hasar bedeli üzerinden hesaplanır²⁹¹. Bölüşmesi mecburi treteler; hasar fazlası anlaşmaları, toplam hasar fazlası anlaşmaları, munzam hasar fazlası anlaşmaları ve ihtiyari hasar fazlası anlaşmaları olarak dört kısma ayrılmaktadır.

3.2.3.2.2.2.1. Hasar Fazlası Anlaşmaları

Bu tür reasürans anlaşmalarında, reasürörün hasarla ilgisi ancak sedanın hasardaki saklama payını aşması halinde başlar ve tretede belirlenmiş olan alt ve üst limit arasında kalan hasarlardan sorumlu olur²⁹². Üst limiti aşan hasarlar sedan tarafından karşılanır ancak sedan ikinci ve üçüncü hasar fazlası anlaşmaları yaparak kendini bu durumdan korumaya alabilmektedir. Bu anlaşmalarda diğerlerinin aksine sorumluluk, prim ve hasarlar önceden saptanmış olan belli oranlarda taraflarca paylaşılmamaktadır. Reasürörün sorumluluğu hasar tazminatı sözkonusu olduğunda başlamaktadır. Uygulamada tek ve genellikle düşük frekanslı bir riskin hasara uğramasına karşın düzenlenen risk başına (çalışan) hasar fazlası anlaşmaları ve deprem, kasırga, tsunami gibi katastrofik risklerin gerçekleşmesi sonucu oluşabilecek yüksek tutarlardaki hasarlara karşı sedanı koruyan katastrofik hasar fazlası anlaşmaları bulunmaktadır²⁹³.

3.2.3.2.2.2.2. Toplam Hasar Fazlası Anlaşmaları

Bu reasürans anlaşmalarında, sedanın belli bir zaman dilimi (genellikle 1 yıl) içinde uğrayacağı hasarların oranının, önceden tretede tespit edilmiş bir oranı yani limiti aşması halinde, aşan kısmın belli bir orana kadar reasürör tarafından karşılanmaktadır. Toplam hasar fazlası anlaşmalarının, hasar fazlası anlaşmalardan farkı hem belli bir süre içinde gerçekleşen hasarları kapsaması, hem de belirlenmiş bir limit yerine belli bir yüzdenin kullanılmasıdır²⁹⁴.

3.2.3.2.2.2.3. İhtiyari/Mecburi Hasar Fazlası Anlaşmaları

İhtiyari ve mecburi reasürans anlaşmalarının özelliklerini taşıyan anlaşmalar olup günümüzde uygulamasına pek rastlanmamaktadır. Bu tür reasürans anlaşmalarında sedan açısından böyle bir treteye devir yapmak ihtiyari iken, reasürör için bu treteye yapılan devirleri kabul etmek mecburidir²⁹⁵. Hasar oranı yüksek riskler için

²⁹¹ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 294.

²⁹² Keleş, **age**, 17.

²⁹³ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 295,296.

²⁹⁴ Keleş, **age**, 18.

²⁹⁵ **age**, 15.

kullanılmakta olup sedan anlaşmaların alt limitindeki hasarları kendi karşılamaktadır²⁹⁶. Sedanın saklama payı tutmadığı işlerin tretéye yüklenmesi ve azami limitin miktar ya da parasal olarak belirtildiği tretelere ise açık kuvertür (open cover) treteler denilmektedir²⁹⁷.

Günümüzde bölüşmeli ve bölüşmesiz reasürans yöntemleri dışında uygulamada, sigorta şirketinin reasürans yoluyla devrettiği işe karşılık portföyünü dengeleme amacıyla reasürörden aynı hacim ve nitelikte iş alması sonucu doğan karşılıklı iş alışverişi (reciprocity)²⁹⁸, sigorta ve reasürans şirketlerinin bir araya gelerek özellikle yüksek hasar frekansına sahip katastrofik riskler için belirli bir bölge, sigorta branşı gibi alanlarda oluşturdıkları “havuz” (pooling)²⁹⁹ ve belirli bir tutarın zaman içinde yatırıma yönlendirilip işletildikten sonra sağlayacağı yatırım getirisinden hareket edilerek zararları zamana yayarak sedana mali istikrar kazandırma işlevi güden Finansal Reasürans yöntemleri bulunmaktadır³⁰⁰.

3.2.4. Primler

Prim, sigortacının sigorta himayesini sağlama alma ediminin karşılığıdır. Sigorta hukukunda prim belli bir süre içinde sigorta himayesi sağlaması nedeniyle sigortacıya ödenen bedeli ifade eder. Primi oluşturan unsurlar safi prim ve prim yüküdür³⁰¹:

a. Safi Prim:

Safi prim rizikonun matematik ifadesidir, yani aktüer değeridir. Rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödeyeceği tazminatları karşılar. Safi primin belirlenmesinde; sigorta bedeli, sigorta süresi, cari faiz hadleri, rizikonun gerçekleşme olasılığı, zarar, tahsil edilen primlerin artırılabilme yeteneği (nemalandırma) faktörleri rol oynar.

b. Prim Yüğü

Sigorta işletmesinin acente ve prodüktörlere ödenen komisyonlar, memur, müstahdem ve eksperlere ödene ücretler, kira ve onarım masrafları gibi yönetim masraflarını karşılamak üzere safi prime eklenen meblağdır. Primi oluşturan

²⁹⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 297.

²⁹⁷ Keleş, **age**, 19.

²⁹⁸ **age**, 20.

²⁹⁹ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 297.

³⁰⁰ Keleş, **age**, 19.

³⁰¹ Kubilay, **age**, 46.

unsurlardan safi prim ve prim yükünden başka prime egemen olan ilkeler vardır. Bunlar; primin rizikoya uygun olması ve primin bölünebilirliği ilkeleridir.

ba. Primin rizikoya uygun olması ilkesi

TTK m. 1298 1. fıkrasına göre prim ile risk arasındaki uygunluğun sigorta sözleşmesinin he rlaşmasında varolması gerekir. Sözlemenin akdi sırasında primin gereğinden yüksek olması kişilerin sigorta teminatı almaktan vazgeçmelerine yol açabilir. Primin gereğinden düşük olması da başlangıçta sigorta ettirenlere cazip gelirse de düşük primlerin tahsil edilmiş olması sonradan sigortacının mali yapısının zayıflamasına neden olabilir.

Risk gerçekleştiğinde aşkın sigortanın varlığı saptanırsa sigorta bedelinin indirilmesinin yanı sıra sigorta priminin de aşan meblağa tekabül eden kısmı geri verilir³⁰².

bb. Primin bölünebilirliği ilkesi

TTK m. 1298 2. fıkrasına göre bu ilke sigorta sözleşmesinin süresinden önce sona erdirilmesi halinde, sona erme gününden sonraki zaman parçasına ait primlerin karşılıksız kalmaları, nedeniyle sigorta ettirene iade edilmeleri gereğini ifade eder.

3.2.5. Komisyonlar

Sigorta şirketlerinin prim üretimi başta olmak üzere sigortacılık ile ilgili faaliyetlerinde şirket adına iş yapan sigorta aracılara veya reasürörlere ödediği belli orandaki para miktarı komisyon olarak tanımlanmaktadır. Bu oran, sigorta aracısının düzenlediği veya düzenlenmesine aracılık ettiği poliçe toplam priminin belli bir yüzdesidir. Reasürörler için ise ilgili reasürans anlaşmasında belirlenen oranlar üzerindendir. Her bir sigorta branşı için ayrı olmak üzere farklı kademelerdeki sigorta aracılara değişik yüzdelerde komisyonlar ödenmektedir³⁰³.

3.2.6. Teknik Karşılıklar

Sigorta ve reasürans şirketleri bir yıldan kısa süreli sigortalar için kazanılmamış primler karşılığı ve bu karşılığın yetersizliği durumunda devam eden riskler karşılığı, tüm branşlardaki muallak hasarlar için muallak hasar karşılığı, katastrofik riskler için dengeleme karşılığı ve hayat branşında faaliyet gösteren şirketlerde bir yıldan uzun süreli sigortalar için hayat matematik karşılığı ayırmakla yükümlüdürler. Teknik karşılıklar Hazine Müsteşarlığı'nın 7/8/2007'de yayınladığı 26606 sayılı "Sigorta Ve

³⁰² age, 47.

³⁰³ SEGEM, age, 49.

Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına Ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik” ile ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde teknik karşılıklar ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

3.2.7. Yatırımların Yönetilmesi ve Kar Payı

Matematik karşılıkların yatırıldığı varlıklar sigorta ettiren ve lehdarlar adına riskin dağıtılması ilkesi ve iyi niyet esasına göre sigorta şirketi tarafından yönetilir. Bu hususta sigorta şirketleri optimal getiri sağlanmasına yönelik uygun portföy dağılımını sağlamalı ve Teknik Karşılık Yönetmeliğinin üçüncü bölümünde açıklanan varlıklara izin verilen sınırlarda, şirket yatırım politikalarına ve sigorta sözleşmelerinden doğan yükümlülüklerin niteliğine göre yatırımlarını yapmalıdırlar³⁰⁴.

Fon yaratma, sigortacılığın önemli işlevlerinden biridir ve giderek sigortacılığın esas işlevinin yanında önem kazanmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde sigortacılık sektörünün sağladığı fonlar sayesinde sigortacılık sermaye piyasasının ana unsurlarından biri haline gelmiştir. Ülkemizde de yeni finansal enstrümanlarla birlikte yeni sigortacılık ürünlerinin çıkmasıyla sigortacılık sektörü sermaye piyasasında büyük ivme yakalamıştır. Özellikle hayat sigortasında şirketlerin yazdıkları primlerin bir kısmı ikraz ya da hisse senedi yolu ile yatırımların finansmanında kullanılmaktadır. Ayrıca hayat sigortası uzun vadeli tasarruf olma özelliği ile pazarlanabilirliği yüksek uzun vadeli menkul kıymetleri de portföyünde değerlendirerek ikincil sermaye piyasalarına da fon sağlamaktadır. Sigorta kesiminin sermaye piyasası açısından rolü, sadece fon yaratmakla kalmamakta ayrıca sigorta şirketlerinin birçoğunun bankalar veya holdinglerin iştiraki olması sebebiyle fonların yönlendirilerek endüstriyel yatırımlarda da kullanılmasını sağlamaktadırlar. Buna ilaveten sigorta şirketlerinin yatırım politikalarında riskli ve likiditesi düşük olan varlıklara yer verilmediği görülmektedir³⁰⁵. Sigortalıların ödedikleri primlerden, risk primi, gider payı ve aracı komisyonu kesintileri yapıldıktan sonra yatırıma yönlendirilen birikim primi gelirleri, kar payını oluşturmaktadır³⁰⁶.

³⁰⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 270.

³⁰⁵ Mehmet Kaya, “Sigorta Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi ile Fon Yaratma İşlevi ve Sermaye Piyasalarındaki Etkinliği”, **Reasürör**, s.37. (2001):22-30.

³⁰⁶ Çankaya, **age**, 112.

3.2.8. Vergilendirme

Ülkemizde anonim şirket ve kooperatif olarak örgütlenmesine izin verilen sigorta şirketlerinin faaliyetleri, kurumlar vergisi, banka ve BSMV ile yangın sigorta vergisi (“YSV”), kapsamında vergilendirilmektedirler³⁰⁷. Gelir vergisine konu olan stopajlarda ise toplam birikimin belli oranları alınarak kesilmektedir. 10 yılı doldurmadan ayrılan kişi için %15, 10 yılını doldurup emekli olmadan çıkarsa %10, 10 yılını doldurup emekli olursa birikimin %25'inden muaf, geri kalanın %5'i kesilmektedir. Fonlardan ise Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu ve Garanti Fonu'na tabidirler. Sigorta şirketleri ayrıca Katma Değer Vergisi (“KDV”) ve Damga Vergisinden muaftırlar. Ancak, sigorta acente ve prodüktörlerinin sigorta muamelelerine ilişkin işlemlerinin yanı sıra başka işlemlerinin de bulunması halinde, söz konusu işlemleri dolayısıyla KDV hesaplanmakta ve beyanname verilmekte, fakat sigorta muamelelerine ilişkin işlemleri beyannameye dahil edilmemektedir³⁰⁸.

Ayrıca sigorta şirketleri güvence hesabına tabii olup, güvence hesabı kapsamında bulunan zorunlu sigortaların (Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası, Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası, Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası, Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası, Tehlikeli Maddeler Zorunlu Sorumluluk Sigortası ve Yeşil Kart Sigortası Ödemeleri) sağladığı teminatlarla ilişkin bedeni olarak (yaralanma, sakatlık, ölüm gibi) zarar görenlerin tedavi masraflarını karşılamakta ve kaza sonrasında sakat kalma halinde sakatlık tazminatı, ölüm halinde ise ölenin desteğinden yoksun kalanlara destekten yoksun kalma tazminatı ödemektedir. Hesabın gelirleri; her yıl sigorta şirketlerinin zorunlu sigortalar için tahsil ettikleri toplam net primlerin yüzde 1'i ve her yıl sigorta şirketlerinin yeşil kart sigortaları için tahsil ettikleri toplam net primlerin binde 5'idir³⁰⁹.

3.2.9. Diğer İşlemler

Diğer işlemler başlığı altında sigortacılıktaki temel kavramlardan olan tenzil, iştirak ve ikraz işlemleri kısaca açıklanmıştır.

³⁰⁷ Yolcu, **age**, 93.

³⁰⁸ “Vergi Uygulamaları”, <http://www.aigsigorta.com.tr/tr/company/vergiUygulamalari.asp?m=3&s=8> [28.02.2010].

³⁰⁹ “Güvence Hesabı”, <http://www.guvencehesabi.org.tr/> [28.02.2010].

3.2.9.1. Tenzil

Hayat sigortalarında prim ödeme mecburiyeti yoktur. Sigorta ettiren üç yıl geçmeden sigortadan cayar ve taahhüdüne uymazsa, verdiği primi sigortacıdan isteyemez ve sigortacı da karşı tarafı prim ödemeye zorlayamaz. Sigorta ettiren üç yıl prim ödedikten sonra cayar ve taahhüdüne uymazsa poliçeyi iştira edebilir veya sigorta poliçesi üzerinden ödünç para alabilir. Sigorta ettiren bu haklarını kullanmadığı takdirde sigorta tenzil olur yani, prim ödenmesinden muaf sigorta haline çevrilmiş olur. Buna sigortanın dondurulması ya da ücretsiz sigorta da denilmektedir. Tenzile tabi olması için aksine bir sözleşme hükmü olmadıkça en az üç yıl primin ödenmiş olması ve sigorta ettiren daha sonraki prim ödeme borcunu yerine getirmemesi gerekir. Poliçenin tenzili halinde sigorta sözleşmesi devam etmekte fakat sözleşmenin hükümleri değişikliğe uğramış durumdadır. Sigorta bedeli vadesi gelince veya riskin gerçekleşmesi halinde ödenecektir³¹⁰.

3.2.9.2. İştira

Sigortacı, aksine bir hüküm olmadığı sürece, sigorta ettirenin isteği üzerine poliçenin vadesi karşılığında ve poliçede yazılı cetvele göre poliçeyi iştira yapmaya yani satın almaya mecburdur. (TTK m. 1327) Tenzilde, tenzil kıymeti risk gerçekleştiği zaman ödendiği halde, poliçenin iştirası söz konusu olduğu zaman iştira değeri derhal verilmekte ve sigortacıyla sigorta ettiren arasındaki ilişki sona ermektedir. Poliçenin iştirası matematik karşılığının peşinen ödenmesidir. İştira için en az üç yıl prim ödenmesi gerekmektedir³¹¹.

3.2.9.3. İkraz

Borç verme yani ikraz işleminde, sigortalı sigorta şirketinden bir nevi kredi almaktadır. Alınan kredi bir yıl sonra bir defada geri ödenebilir ve faiz oranı sigorta şirketi tarafından serbestçe belirlenebilir niteliktedir. İkraz durumunda poliçenin tüm hakları korunmaktadır. Uzun süreli ve birikimli hayat sigortalarında poliçede yazılı olan sürenin geçmiş olması durumunda, kar paylı birikim tutarının azami %95'ine kadar yıllık faizle borç para alınması mümkündür³¹². TTK m. 1327'ye göre, sigortacı, aksine bir sözleşmeyle kısaltılmış olmadıkça en az 3 yıllık primi ödenmiş sigortada, sigorta ettirenin talebi üzerine ve poliçenin iadesi karşılığında sigorta poliçesi üzerinden ödünç para vermek zorundadır.

³¹⁰ Ali Bozer, *age*, 192.

³¹¹ *Age*, 193.

³¹² Bölükbaşı, Pamukçu, *age*, 263.

4. BAĞIMSIZ DENETİM VE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE BAĞIMSIZ DENETİM

4.1 Denetim

İşletmeler ekonomik kaynakları kullanarak kar elde etmek için faaliyette bulunurlar ve faaliyetlerine ilişkin sonuçları da belirli aralıklarla işletmeleri ile ilgili olanları aydınlatmak için raporlarlar. Bu raporlamalar aslında tek taraflı irade beyanlarıdır ve işletmeden bilgi bekleyenlerin işletmenin yapmış olduğu raporlamaların doğruluğu konusunda güvenceye ihtiyaçları vardır³¹³. İşletmeler hem dış çevrenin ve piyasanın işletmeye olan güvenini sağlamak için hem de kendi kontrol fonksiyonlarını işletme faaliyetleri üzerinde tam hakimiyet sağlayacak bir düzeyde yürütmek için denetime ihtiyaç duymaktadırlar³¹⁴.

4.1.1 Denetimin Tanımı

Teoride ve uygulamada denetimle ilgili dar ve geniş çeşitli tanımlar yapılabilmektedir. Ancak genel olarak kabul görmüş muhasebe denetimi tanımı bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere olan uygunluk derecesini araştırmak ve bu konuda bir rapor düzenlemek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan kanıt toplama ve değerlendirme süreci, olarak ifade edilmektedir³¹⁵.

4.1.2. Muhasebe Denetimi Tanımının İçerdiği Özellikler

Muhasebe denetiminin içerdiği özellikler şu şekilde sıralanmaktadır³¹⁶:

- Denetim ekonomik birim veya döneme ait bilgilere uygulanır.

³¹³ Aydın Karapınar ve diğ., **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık**, 2. bs. (Ankara: Gazi Kitabevi, 2008), 1149.

³¹⁴ Jale Sağlar, Koray Tuan, “İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerindeki Etkileri”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c.18, s.1 (2009), 344.

³¹⁵ Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi**, 4. bs. (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2006), 23.

³¹⁶ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, 1. bs. (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2001), 15.

- Denetim işletmenin sunduğu ve doğru olduğunu iddia ettiği bilgiler ile denetçinin doğru olarak kabul ettiği önceden belirlenmiş ölçütlerle karşılaştırıldığı bir süreçtir.
- Denetim kanıt toplama ve değerlendirme esasına dayanır.
- Denetim faaliyeti uzman ve bağımsız olduğu kabul edilen kişi veya kişiler tarafından yürütülür.
- Denetim sürecinin son aşamasında bir rapor düzenlenir.

4.1.3. Denetim Türleri

Denetim faaliyetleri çeşitli açılardan çok sayıda sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Ancak yapılan denetimin amacına göre genel kabul görmüş bir sınıflamada denetim türleri üç başlık altında incelenmektedir³¹⁷.

4.1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri

Amaçlarına göre denetim türleri; mali tablo denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimidir.

4.1.3.1.1. Mali Tablo Denetimi

Mali tablo denetimi ile işletmenin mali tablolarının, mali durumu ve faaliyet sonuçlarını düzgün bir şekilde, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve yasal düzenlemelere uygun olarak yansıtip yansıtmadığı konusunda bir görüş oluşturulmaya çalışılır³¹⁸. İşletmeler ve işletme ilgilileri mali tablolardan sıklıkla yararlandıklarından, mali tablolar denetimi son derece önem arz etmektedir. Bu tür denetime “bağımsız denetim” ya da “dış denetim” isimleri de verilmektedir. Tamamen bağımsız kişi veya kişiler tarafından yapılan bu denetim türünde amaç, incelenen mali tablolara güvenilirlik kazandırabilmektir. Amaç önemli hataların ortaya çıkarılmasına yönelik olduğundan, denetim sonunda mali tablolar hakkında tek bir görüş oluşturulur ve bu görüş, mantıklı bir güvenilirlik temeline oturtulur³¹⁹.

4.1.3.1.2. Uygunluk Denetimi

Bu denetimin amacı; belli bir otorite tarafından konulmuş kurallara, uygulayıcıların uyma derecelerinin belirlenmesidir³²⁰. Denetçinin doğruları olarak kabul edilen

³¹⁷ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 18.

³¹⁸ Bozkurt, **age**, 27.

³¹⁹ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 19.

³²⁰ Bozkurt, **age**, 28.

önceden saptanmış ölçütler farklı devlet ve işletme üst yönetimleri tarafından oluşturulmaktadır. Bu iki grup tarafından konulmuş olan kurallara uyulup uyulmadığının bilinmek istenmesi uygunluk denetimini doğurmuştur³²¹.

4.1.3.1.3 Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi işletmelerin çalışmalarında etken ve etkin çalışıp çalışmadıklarını anlamaya yönelik bir denetim türüdür. Etkenlik bir işletmenin amaçlarına ulaşmada başarılı olup olmadığını ölçmektir. Etkinlik ise işletmenin amaçlarına ulaşmada kaynaklarını verimli kullanıp kullanmadığını ölçmedir. Bu tür denetimlerde denetçiler önceden saptanmış ölçüler olarak; bütçeleri, firma içi başarı ölçülerini, oranları ve sektör ortalamalarını kullanmaktadırlar³²².

4.1.3.2. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri

Yapılış nedenlerine göre denetim zorunlu denetim ve isteğe bağlı denetim olarak iki başlık altında sınıflandırılmaktadır.

4.1.3.2.1. Zorunlu Denetim

Zorunlu denetim, denetime tabi tutulacak işletmenin, isteğine bağlı olmaksızın yasal düzenlemeler ve mevzuat hükümleri gereğince mutlak olarak yapılması gerekli olan denetimlerdir. Bu denetimler şekli olarak kanundan veya diğer mevzuatlardan kaynaklandığı için yaptırılmadığı zaman çeşitli yaptırımlara tabi tutulmuştur³²³.

4.1.3.2.2. İsteğe Bağlı Denetim

İsteğe bağlı (ihtiyari) denetim hiçbir yasal zorunluluk olmadan işletmenin kendi isteği ile yaptırdığı denetimdir³²⁴. İşletmenin yaptırdığı iç denetim, yönetim denetimi, tüm muhasebe işlemlerinin denetimi, faaliyet denetimi ve finansal yeterlilik denetimi isteğe bağlı denetim konuları olarak sıralanabilir³²⁵.

4.1.3.3. Denetçinin Türü ve Konumuna Göre Denetim Türleri

Denetçinin türü ve konumuna göre denetim türleri üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; bağımsız denetim, iç denetim ve kamu denetimleridir³²⁶.

³²¹ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 19.

³²² **age**, 20.

³²³ Yurdakul Çaldağ, **Denetim ve Raporlama**, 5.bs. (Ankara: Gazi Kitabevi, 2007), 40.

³²⁴ Aydın Karapınar ve diğ., **age**, 1190.

³²⁵ Uyanık, **age**, 320.

³²⁶ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 21.

4.1.3.3.1. Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetçi

Bağımsız denetim, işletmenin mali tablolarında sunulan bilgilerin doğru, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile yasalara uygun olup olmadığı konusunda bir görüşe ulaşmak amacı ile işletmenin iç kontrol sistemi ve muhasebe sisteminin uzman bağımsız denetçi tarafından incelenmesidir³²⁷. Bağımsız denetçiler, denetimini yaptıkları işletmeyle işçi-işveren ilişkisi olmayan, işletmelere denetim ve diğer hizmetleri sunan kişilerdir. Bağımsız denetçilere diğer ülkelerde -Dış Denetçi, Diplomalı Kamu Muhasibi, Fermanlı Muhasip, İktisat Murakıbbı, Hesap Uzmanı gibi çeşitli isimlerle anılabilmektedir. Ülkemizde ise Yeminli Mali Müşavir ve Bağımsız Dış Denetçi olarak adlandırılmaktadırlar. Bağımsız denetçilerin asıl görevi işletmelerin mali tablolarını denetlemek olsa da, bunun yanında işletmelere vergi konularında danışmanlık yapmak, birtakım konularda yönetim danışmanlığı yapmak, iç kontrol yapısını oluşturmak, işletmeler adına çeşitli kurumlarda temsil görevini yürütmek ve işletmelere iş gören bulunmasında yardımcı olmak gibi konularda da çeşitli hizmetler vermektedirler³²⁸.

4.1.3.3.1.1. Bağımsız Denetimin Türleri

Bağımsız denetim sürekli, özel, isteğe bağlı ve sınırlı denetim olmak üzere dört çeşittir.

Sürekli denetim, her yıl yapılan ve gerekli tüm denetim tekniklerini kapsayan denetimdir. Özel denetim, SPK kapsamında olan birleşme, devir, tasfiye ve halka arz durumunda ilgili mali tabloların yönetmelik uyarınca denetlenmesidir. İsteğe bağlı denetim, SPK kapsamında olmayan ortaklıklarca kendi istekleri veya bir amaç doğrultusunda yaptırılan denetimlerdir. Sınırlı denetim, SPK tebliği uyarınca sürekli denetim yaptırma zorunluluğu bulunan ortaklıkların ara mali tabloları için yaptırdıkları denetimdir³²⁹.

4.1.3.3.2. İç Denetim ve İç Denetçi

İç Denetçiler Enstitüsü (“İIA”) tarafından yapılan tanıma göre iç denetim; işletmelerin operasyonlarını geliştirerek katma değer yaratmak amacıyla oluşturulan

³²⁷ Çaldağ, 2007, 42.

³²⁸ Bozkurt, **age**, 32.

³²⁹ Murat Erdoğan, “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, s.5, (2002), 60.

bağımsız ve objektif bir danışmanlık ve denetim aktivitesi olup aynı zamanda işletmelerin amaçlarına ulaşması için mevcut risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim işlevlerini değerlendirerek, etkinliklerin artması için sistematik bir yaklaşım getirmeyi amaçlayan bir faaliyettir³³⁰.

İşletmeye güvenilir nitelikte genel bilgiler ve gerektiğinde özel bilgiler sağlama konusunda uzmanlaşan iç denetçiler, günümüzde daha çok yönetsel kontrol ve yönetsel başarıları izleyip, değerlendirmeler yapmaktadırlar³³¹. Bağımsız denetçinin bakış açısından, iç denetçinin koruyucu fonksiyonundan danışmanlık fonksiyonuna doğru kaydığı görülmektedir. Ancak prensiplerin ve politikaların uygulanması, hile ve hatanın tespiti ve önlenmesi için iç denetime büyük ihtiyaç vardır. Bu danışmanlıktan farklıdır ve danışmanlığa kaymak iç denetime zarar verebilir³³².

İç denetim aşağıdaki faaliyetleri yerine getirmekle yükümlüdür³³³:

- Muhasebe ve iç kontrol sistemini incelemek,
- Finansal bilgilerle faaliyetlere ilişkin bilgileri incelemek,
- Finansal olmayan kontroller de dahil olmak üzere işletme faaliyetlerinin etkinliğini, verimliliğini ve yeterliliğini incelemek,
- İşletmenin iç ve dış düzenlemelere, şartlara ve mevzuata uygunluğunu incelemek,
- Belirli aralıklarda özel araştırmalar yapmak.

4.1.3.3.3. Kamu Denetimi ve Kamu Denetçisi

Kamu denetimi çeşitli devlet kurumları içinde kamu sektörüne ve özel sektöre yönelik yapılır. Kamu denetiminde amaç, işletmelerin yasalara, yönetmeliklere ve devletin ekonomik politikasına ve kamu yararına bağlılık derecesinin denetlenmesidir³³⁴. Kamu kurumlarına bağlı olarak çalışıp kamu yararına denetim yapan kişilere kamu denetçisi denmektedir³³⁵.

³³⁰ Mehmet Ünsal Memiş, “Türkiye’de İç Denetim Profiline İlişkin Bir Araştırma, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, c.16, s.1 (2007), 461.

³³¹ Sağlar ve Tuan, **age**, 345.

³³² Oktay Gövemli, “Dünya Muhasebeciler Kongreleri ve Muhasebe Denetimi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, s.26 (2005): 30.

³³³ Sağlar ve Tuan, **age**, 346.

³³⁴ Ersin Güredin, **Denetim**, 10 bs. (İstanbul: Beta, 2000), 10.

³³⁵ Bozkurt, **age**, 33.

4.1.4. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Denetim standartları denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olup ona denetim faaliyetlerinde ışık tutan genel ilkelerdir. 1947 yılında Amerikan Diplomalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (“AICPA”) tarafından kabul görmüş ve günümüze gelmiş bu standartlar ‘Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları’ başlığında toplanmıştır. Bu standartlar genel olarak kaliteli bir denetimin çerçevesini belirler ve her denetçi bu standartlara uymakla yükümlüdür³³⁶. AICPA ayrıca denetçilere çalışmalarında kolaylık sağlaması amacıyla açıklayıcı tebliğler de denilebilen raporlar yayınlamaktadır. Bunlara ‘denetim standartları beyanları’ (“SAS”) adı verilmektedir³³⁷. Genel kabul görmüş denetim standartları; bir denetçide bulunması gereken mesleki özellikleri, denetim sürecinde yapılması gereken faaliyetleri, denetim raporunun yazımı aşamasında uyulması gereken kuralları genel hatlarıyla belirlemektedir. Diğer bir deyişle, bu standartlar, denetim faaliyetleri sırasında denetçilerin uyması gereken asgari kurallardan oluşmaktadır³³⁸.

4.1.4.1 Genel Standartlar

Genel standartlar uzman denetçilerin karakterleri, davranışları ve mesleki eğitimleri ile ilgili esasları içerir³³⁹. Genel standartlara kişisel standartlar da denir. Üç başlık altında incelenmektedir:

4.1.4.1.1. Mesleki Eğitim ve Deneyim

Mesleki Eğitim ve Deneyim birinci genel standart tarafından zorunlu bir koşul olarak aranmaktadır. Bu standarda göre denetim faaliyeti ancak gerekli teknik eğitim ve yeteneğe sahip uzman kişilerce yürütülmelidir. Genel olarak uzman muhasebe denetçiliği sertifikasını almış kişilerin gerekli teknik bilgi ve yeterliliğe sahip olduğu varsayılır³⁴⁰. Denetçiler ayrıca meslekteki değişikliklere hakim olabilmek için sürekli olarak konuya ilişkin yayınları izlemek zorundadırlar.

³³⁶ Güredin, *age*, 25.

³³⁷ *age*, 26.

³³⁸ Adnan Dönmez, Ayten Ersoy “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları – AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, s.9, (2005): 53.

³³⁹ Güredin, *age*, 28.

³⁴⁰ *age*, 28.

4.1.4.1.2. Bağımsız Davranma

Mesleğin temelini oluşturan bağımsız davranma, vazgeçilmez bir unsurdur. Bağımsız denetçiler, çalışmalarını kendi sorumlulukları altında tam bir bağımsızlıkla yürütürler³⁴¹. Denetçi sonuçları bakımından kamuya bir hizmet sunmaktadır ve bu bakımdan çıkar grupları arasında hiç bir etki altında kalmadan bağımsız olarak hareket edebilmelidir³⁴².

4.1.4.1.3. Mesleki Özen

Denetçinin görevini sürdürürken ve raporunu düzenlerken gereken mesleki özen ve titizliği göstermesi kaçınılmazdır. Denetçiden beklenen onun uzmanlığını özen ve titizlikle ortaya koymasıdır. Özenli ve titiz davranan bir denetçi denetim faaliyetini düzgün bir biçimde planlar, inceler ve bunu düzenleyeceği denetim raporunda açıklar³⁴³.

4.1.4.2. Çalışma Alanı Standartları

Çalışma alanı standardı genel standarda göre daha özeldir. Çalışma alanı standardı denetçiye güvenilir bir denetim görüşüne ulaşmada ve değerlendirmede yardımcı olur. Planlama ve gözetim, iç kontrolün incelenmesi ve kanıt toplama olarak üç gruba ayrılmaktadır.

4.1.4.2.1. Planlama ve Gözetim

Uygun bir denetim planlamasının yapılması için işletmenin organizasyon yapısı, ürettiği mal ve hizmetin niteliği, finansal yapısı ve iş ilişkisinde olduğu birçok konularda bilgi toplanmalıdır. Denetçi bu konularda bilgi sahibi olduktan sonra Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının öngördüğü kalitede uygun bir planı hazırlar³⁴⁴.

4.1.4.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi

Bu standarda göre iç kontrol sisteminin gözden geçirip değerlemesinin yapılmasındaki amaçlarda birincisi, sistemin kendine olan güveninin araştırılarak sistemin etkinliğinin saptanmasıdır. İkincisi ise uygun bir denetim görüşüne

³⁴¹ Çaldağ, 2007, 98.

³⁴² Aydın Karapınar ve diğ., age, 1160.

³⁴³ Güredin, age, 29.

³⁴⁴ age, 30.

ulaşmada uygulanacak denetim işlemlerinin kapsamını ve ayrıntı derecesini belirlemektir.İç kontrol sistemindeki zayıflık denetçinin hazırlayacağı denetim programında çeşitli aksaklıklara neden olabilir³⁴⁵.

4.1.4.2.3. Kanıt Toplama

Denetçinin incelediğı bir konu hakkında edindiğı kanaatin dayanağı toplamış olduğı kanıtlardır. Bir denetim görüşüne ulaşmadan önce yeterli miktarda uygun kanıt toplanmasını gerekmektedir. Denetçi, toplayacağı denetim kayıtlarının miktarını işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliğıne ve denetlenenin durumuna göre belirler. Genel olarak bir denetim kanıtının kalitesine etki yapan etkenler kanıtın geçerliliğı, nesnelliğı, zamanlılığı, sürekliliğı olarak sıralanabilir³⁴⁶. Kanıtlar esas kanıtlar ve destekleyici kanıtlar olmak üzere iki ana grup altında toplanabilir. Esas kanıtlar muhasebe verileri iken, destekleyici kanıtlar ise denetçinin görüş bildirebilmek için topladığı kanıtlardır³⁴⁷.

4.1.4.3. Raporlama Standartları

Raporlama standartları her denetim çalışması sonucu düzenlenen ve denetçinin, denetlenen mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri karşısındaki durumu ve bu tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğı ve güvenilirliğı hakkındaki görüşünü nasıl açıklayacağını belirleyen dört standarttan oluşur³⁴⁸.

a. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk: Denetim raporunda, incelenen mali tabloların, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı belirtilmelidir.

b. Devamlılık: Denetim raporunda, incelenen dönemde geçerli olan muhasebe politikalarının, önceki dönemde de aynen uygulanıp uygulanmadığı belirtilmelidir.

c. Açıklayıcı Bilgiler: Raporda aksi belirtilmedikçe, incelenen mali tablolarda bulunan açıklayıcı notların yeterli bir düzeyde olduğu kabul edilmelidir.

d. Denetçi Görüşü: Finansal tabloların bir bütün olarak ele alınarak denetim raporunda bir denetçi görüşünün bildirilmesini veya bir denetim görüşüne ulaşılmamış olunması halinde bu durumun nedenleri ile birlikte açıklanmasını

³⁴⁵ age, 31

³⁴⁶ Aydın Karapınar ve diğ., age, 1177.

³⁴⁷ Güredin, age, 97.

³⁴⁸ Bozkurt, age, 41.

öngörmektedir. Ayrıca denetçi görüşü denetçinin finansal tablolarla olan ilişkisinin ve aldığı sorumluluğun derecesinin belirlenmesini de zorunlu kılmaktadır. Denetçi, rapor sonunda görüşüne göre şartlı görüş veya olumsuz görüş bildirecek ya da bir görüş bildirmeyecektir³⁴⁹.

4.2. Denetim Süreci ve Denetimin Planlanması

Denetim süreci birbirini zincirleme izleyen aşamalardan oluşur. Bu süreç müşteri seçimi ve işin kabulü ile başlar denetim çalışmalarının yürütülmesi ile devam eder ve denetim görüşünün raporlanarak açıklanması ile sona erer. Bu bölümde denetim sürecini oluşturan aşamalar incelenmektedir. Bu aşamalar;³⁵⁰ müşteri seçimi ve işin alınması, denetim faaliyetinin planlanması, denetim programının yürütülmesi ve denetim bulgularının raporlanmasıdır.

4.2.1. Müşteri Seçimi ve İşin Alınması

Müşterinin kabul edilmesinden önce müşteri hakkında gerekli araştırmalar yapılarak bilgi toplanır, bu bilgiler ışığında denetim işi alınır. Yapılan araştırmalar neticesinde denetim firması, işin alınması ile kendisine yüklenecek denetim riskini belirlemeye çalışır. Çünkü denetim için başvuran her işletme bir denetim riski taşır. Denetim riski, kabul edilebilecek orandan daha fazla tahmin edilmesi halinde denetim firması denetim işini kabul etmeyebilir. Denetim firması, riski belirleyebilmek için bazı politikalar oluşturur³⁵¹. Bu politikalara; işletmenin faaliyette bulunduğu sektör ve benzer firmalarla ilgili bilgilerin toplanması, genel olarak işletmenin geçmişinin incelenmesi, öz kaynak yapısının ve örgüt yapısının incelenmesi, tepe yöneticileri ile ilgili bilgiler toplama ve denetimin hangi amaçla istenildiği örnek olarak verilebilir³⁵². Denetim işinin kabul edilmesi halinde denetçi firma ve işletme yönetimi arasında anlaşma mektubu imzalanır. Bu anlaşma mektubunda denetimin konusu, başlangıç ve bitiş tarihi, denetimin kapsamı, varsa sınırlamalar, denetim raporunun teslim tarihi, denetim ücreti ve denetimle ilgili denetim firması ve işletmenin sorumluluklarının sınırları yer alır³⁵³.

³⁴⁹ Güredin, **age**, 36.

³⁵⁰ **age**, 65.

³⁵¹ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 52.

³⁵² Bozkurt, **age**, 94.

³⁵³ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 55.

4.2.2. Denetimin Planlanması

Planlama geniş anlamda somut bir faaliyetin gerçekleştirilmesi için izlenecek yolun belirlenmesidir. Denetim çalışması iyi bir şekilde planlanmalıdır. Denetim planının amacı; denetim konusunu denetim sahalarına ayırmak, denetçileri denetim sahalarına dağıtarak görevlendirmek ve işlemleri belirleyerek denetim faaliyetini zamanlamaktır. Hazırlanacak denetim planı esnek olmalıdır. Her denetim çalışması müşteri işletmenin özellikleri dikkate alınarak hazırlanır³⁵⁴.

Denetimin planlaması aşaması aşağıda sıralanan alt bölümlerden oluşmaktadır:

Bu bilgiler genel olarak; (1) İşletme ile ilgili temel bilgilerin toplanması, (2) Başlangıç analitik inceleme prosedürlerinin uygulanması, (3) Önemlilik düzeyinin planlanması, (4) Denetim riskinin belirlenmesi, (5) İç kontrol yapısının tanınması ve (6) Denetim programının hazırlanmasıdır. Denetimin zaman sürecini, denetimde görevlendirilecek eleman sayısını ve iş bölümünü, iş kontrol organizasyonundan yararlanılıp yararlanılmayacağını, denetimde ağırlık verilecek hususları içeren yazılı bir denetleme programı yetkili meslek mensubu tarafından hazırlanır ve çalışma dosyası açılarak denetime başlanır³⁵⁵.

Burada belirtilmesi önemli olan hususlardan önemlilik ve denetim riski ile iç kontrol yapısının tanınmasından kısa da olsa bahsedilmesi gereklidir.

Önemlilik düzeyinin belirlenmesi, denetlenecek mali tabloların kullanıcılarının kararlarında yapacağı etkinin düzeyinin ölçülmesini ifade etmektedir. Denetimde önemlilik hem planlama hem de denetim sonuçlarının değerlemesi aşamalarında kullanılır. Önemlilik düzeyi hesap düzeyinde veya mali tablo düzeyinde belirlenir. Belirlenen önemlilik sınırının altında kalan işlemler “önemsiz” sayılır³⁵⁶ ve bunların üzerinde durularak daha fazla denetim işi yapılmaz.

Denetim riski, mali tablolarda önemli yanlışlıklar olduğu halde denetçinin mali tablolara ilgili olarak görüş bildirme olasılığıdır³⁵⁷. Denetim riski işletmede iç kontrol sisteminin bulunmayışı ya da yetersizliği sebebiyle ortaya çıkan yapısal risk, mükemmel bir iç kontrol sisteminin bile önleyemediği hata ve yanlışların bulunması ile ortaya çıkan kontrol riski ile denetim çalışmalarına rağmen çıkan olası hatalardan

³⁵⁴ Güredin, **age**, 73.

³⁵⁵ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 56.

³⁵⁶ İslam Çankaya, **Mali Müşavirlik Tamamlama Sınavları**, 4. bs., (Ankara: Meslek Yapıtları, 2008), 637.

³⁵⁷ Çaldağ, 2007, 62.

kaynaklanan bulgu riskinden oluşur³⁵⁸. Bulgu riski de örnekleme yolu ile yapılan denetimlerde örneklem alanının önemliliğine dikkat edilmemesinden kaynaklanan örneklem riski ve denetim işlerinin niteliğinden, zamanlamasından ve uygun kullanılmamasından kaynaklanan örneklem dışı riskten oluşur³⁵⁹.

İşletmenin iç kontrol yapısının tanınması denetimin riski ve kapsamı açısından önemlidir. Çünkü etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı durumunda denetim riski azalır, denetim süresi kısalmır, denetim kolaylaşır, denetim alanları daralır ve denetim raporundaki görüşün güvenilirliği artar³⁶⁰. İç kontrol sisteminin işlevleri ve kontrol prosedürleri test etme aşaması bölümünde detaylı olarak anlatılmıştır.

4.2.3. Denetim Programının Yürütülmesi

Denetim programının yürütülmesi aşaması denetim kanıtlarının toplanıp değerlendirildiği aşamadır. Bu süreç müşteri işletmenin iç kontrol sisteminin incelenmesi ve değerlemesinin yapılması ile başlar. İç kontrol sisteminin denetimi bir uygunluk denetimidir. Amacı finansal tablolardaki önemli hata ve düzensizliklerin önlenmesidir³⁶¹.

Denetim programının yürütülmesinde, müşteri işletmenin iç kontrol sistemi hakkında bilgi toplanır, finansal tablolardaki olası hata ve hileler bulunmaya çalışılır. Denetçi kontrol sistemi hakkında bilgi edindikten sonra, mali tablolarının doğruluğunu kanıtlamak için denetim prosedürleriyle kanıt toplar ve analitik testler uygular³⁶².

4.2.4. Test Etme Aşaması

Test etme; denetlenen muhasebe kaydının, doğruluğunu incelemek amacıyla kanıt toplama ve bu kanıtlarla denetlenen kaydın uygunluğunu karşılaştırma işlemidir. Test etme aşaması sözleşmenin imzalanması ve denetimin fiili olarak işletme kanıt ve belgeleri üzerinden yapılmaya başlandığı aşamadır. Test etme aşaması; işlemlerin test edilmesi ve hesap kalanlarının test edilmesi olarak ikiye ayrılır. İşlemlerin test edilmesi safhasında kontrol testleri, maddi doğruluk testleri ve analitik testler

³⁵⁸ age, 637.

³⁵⁹ Çaldağ, 2007, 63.

³⁶⁰ age, 64.

³⁶¹ Güredin, age, 85.

³⁶² Uyanık, age, 177.

yapılırken; hesap kalanlarının test edilmesi safhasında ise analitik testler ve yardımcı hesap kalanlarının maddi doğruluk testleri yapılmaktadır³⁶³.

4.2.4.1. Kontrol testleri

Denetçi işletmede iç kontrol yapısını genel olarak tanıdıktan sonra yapıda yer alan politika ve prosedürlerinin fiilen uygulanıp uygulanmadığını araştırmaya yönelir. İç kontrol politikaları ve prosedürlerinin uygulamadaki etkinliğini anlamak için ‘kontrol testleri’ adı verilen test çalışmalarına başvurulur. Kontrollerin test edilmesi aşamasında ise, işletme personeli ile görüşülür, belge ve kayıtlar gözden geçirilir, belirli politika ve prosedürler gözden geçirilir ve başlıca politika ve prosedürler denetçi tarafından tekrar hesaplama ve benzer tekniklerle yeniden uygulanır³⁶⁴.

İşletmelerin amaçlarına sağlıklı bir şekilde ulaşabilmesi için oluşturulan politika ve prosedürler dizisine “kontroller” adı verilmektedir. Kontroller, işletme bünyesi içerisinde karşımıza “iç kontrol yapısı” olarak çıkmaktadır. İç kontrol yapısı; kontrol ortamı, muhasebe sistemi ve kontrol prosedürleri olmak üzere üç ana unsurdan oluşmaktadır³⁶⁵.

a. Kontrol Ortamı: Bir işletmede etkili bir iç kontrol yapısı kurabilmesi için uygun bir ortamın sağlanması gereklidir. Bu kontrol ortamının ortamın oluşmasını ise aşağıdaki şu unsurlara bağlıdır³⁶⁶:

- Yönetimin düşüncesi ve yaklaşımı,
- Organizasyon yapısı,
- Yönetim kurulu ve denetim komitesinin işlevi,
- Yetki ve sorumlulukların dağılımı,
- Yönetim kontrol yöntemleri,
- İç denetim işlevi,
- Personel politikaları ve prosedürleri,
- Dış etkenlerdir.

b. Muhasebe Sistemi: Bir işletmenin kısmen ya da tamamen mali nitelikte olan para ile belirtilen çeşitli hareketlerini saptanması, derlenmesi, kaydedilmesi, sınıflandırılması, anlamlı bir biçimde özetlenmesi, analiz, yorum ve raporlama

³⁶³ Mevlüt Özer, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Sermaye Piyasası Mevzuatı ve 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Denetim**, (Ankara: Özkan Matbaacılık, 1997), 359-360.

³⁶⁴ Bozkurt, **age**, 181.

³⁶⁵ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 60,61.

³⁶⁶ **age**, 62,63.

işlemlerini yerine getirmeye yarayan sistematik sürece muhasebe sistemi denir³⁶⁷. Muhasebe işlemleri kanalıyla çeşitli hata ve düzensizliklerin önüne geçmek için düzenli bir muhasebe sistemine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda iç kontrol yapısının ortaya koyduğu birtakım hedefler³⁶⁸ şu şekilde sıralanabilir:

- Kayda alınan işlemlerin gerçekten varolup olmadığı,
- İşlemlerin verilmiş olan yetkiye dayanılarak yapıp yapılmadığı,
- Gerçeklesen işlemlerin kayıtlara alınıp alınmadığı,
- İşlemlerin uygun bir biçimde değerlendirilip değerlendirilmediği,
- İşlemlerin doğru hesaplara kaydedilip kaydedilmediği,
- İşlemlerin zamanında kayıt altına alınıp alınmadığı,
- İşlemlerin tablo ve raporlara gerektiği biçimde yansıtılıp yansıtılmadığı.

c. Kontrol Prosedürleri: İşletmenin amaçlarına ulaşabilmek için yürütülen faaliyetlerde güvenilirliği sağlayabilmek için yönetim tarafından oluşturulan çeşitli prosedürlere kontrol prosedürleri denmektedir. Bu prosedürler, genel kontroller, uygulama kontrolleri, aktifler üzerindeki kontroller ve verilerin güvenilirliği şeklinde sıralanabilir³⁶⁹.

4.2.4.2. Maddi Doğruluk Testleri

Mali tablo hesaplarında yer alan bakiyelerin doğruluğunu etkileyen tutar hatalarını ve çeşitli olası düzensizlikleri ortaya koymak amacıyla ‘maddi doğruluk testleri’ yapılmaktadır. Maddilik testleri bir anlamda parasal hataları test etmektedir. Söz konusu testlerin amacı, kaydedilmiş, sınıflandırılmış ve özetlenmiş bilgilerin uygun bir biçimde kaydedildiğini anlamaya çalışmaktır. Bu test çalışmaları sonucunda önemli parasal bir hata bulunmazsa işletmelerin kayıtlarının doğruluk açısından tam olduğuna karar verilir. Bu aşamada yevmiye ve büyük defter kayıtlarını incelenir ve hesapların bilanço ve gelir tablosunda düzgün gösterilip gösterilmediği kontrol edilir, son olarak mali tablolara geçiş işlemleri de izlendikten sonra ilgili test işlemi tamamlanmış olur³⁷⁰.

³⁶⁷ Kenan Aydemir, **Bilgiden Belgeye Pratik Muhasebe**, (İstanbul: Der Yayınları, 2001), 4.

³⁶⁸ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 64.

³⁶⁹ **age**, 65.

³⁷⁰ Bozkurt, **age**, 183.

4.2.4.3. Analitik Testler

Analitik inceleme tekniği işletmelerin kayıtlarında yer alan veriler ile çeşitli finansal veya finansal olmayan veriler arasında anlamlı ilişkiler kurarak beklentilerin gerçekleşme derecesine bakma işlemidir³⁷¹. Denetçiler analitik testleri uygularken çeşitli teknikler kullanmaktadır. Bunların bir kısmı basit aritmetik hesaplara dayanırken, bir kısmı istatistiki temellere dayanır. Teoride ve uygulamada kullanılan, trend analizleri, karşılaştırmalı tablolar analizi, dikey analiz, oran analizleri ve ussalık testleri başlıca analitik testlerdir³⁷².

Eğilim yüzdeleri analizi (trend analizi), mali tablolardaki kalemlerin zaman içinde gösterdikleri eğilimlerin karşılaştırmalı olarak saptanmasını sağlayan ve analitik inceleme prosedürlerinde en çok kullanılan tekniklerden biridir. Bu yöntemde bir yıl baz yıl olarak kabul edilmekte ve o yıla ait tutarlar 100 kabul edilerek bunu izleyen dönemlere ilişkin aynı tür değerlerin baz yıla göre yüzdesel değişimi hesaplanmaktadır. Karşılaştırmalı tablolar analizi (yatay analiz), bir işletmenin birbirini izleyen aynı uzunluktaki iki veya daha fazla dönemlere ait mali tablo hesaplarının gösterdikleri değişimlerin, incelenerek yorumlanmasıdır. Yüzde yöntemi ile analiz (dikey analiz) analiz edilecek tablodaki ana kalemi baz bir değere (örneğin 100) eşitlenerek diğer tutarların bu bütün içindeki payını bulmaya yarar. Oran analizi ise mali tablolarda yer alan ve birbirleri arasında anlamlı ilişkiler kurulabilen kalemlerin birbirinin yüzdesi ya da katı olarak belirlenmesi ve bunların olması gereken yüzde ya da katsayılarıyla denetlenmesidir³⁷³.

4.2.5. Denetimin Tamamlanması ve Denetim Raporunun Yazılması

İşletmedeki nakit, tahsilat, borçlanma, ödeme gibi çeşitli bölümlerin veya hesap bazında test edilme çalışması tamamladıktan sonra son aşamaya gelinir. Tüm denetim faaliyetlerinin son aşaması denetimin tamamlanması ve denetim raporunun düzenlenmesidir. Öncelikle denetimi tamamlama çalışmaları yapılır, yani denetiminden elde edilen sonuçlar özetlenir, özetlerden çeşitli sonuçlar çıkartılır ve gerek duyulduğunda test çalışmaları yapılır. Test çalışmaları sonrasında ise denetçi denetim raporunu tamamlar³⁷⁴. Denetim raporu, denetçinin yapmış olduğu denetim

³⁷¹ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **age**, 60.

³⁷² Bozkurt, **age**, 165.

³⁷³ Hakan Özerol, **Finansçı olmayanlar için Finans**, 6. bs. (Ankara: Elma Yayınevi, 2006), 66-88.

³⁷⁴ Bozkurt, **age**, 353.

faaliyetini ve mali tablolar ile ilgili görüşünü işletme ile ilgilenenlere açıkladığı belgedir. Denetçinin denetim süresince yaptığı çalışmaları ve ulaştığı sonuçları özetlediğinden dolayı denetim raporunun önemi oldukça büyüktür. Denetim raporları yapılan çalışmalar ve ulaşılan görüşün kısa ve öz olarak belirtildiği kısa şekilli denetim raporu ve tüm denetim çalışmaları, bulgular, ulaşılan sonuçların geniş kapsamlı olarak yer aldığı uzun şekilli denetim raporu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³⁷⁵.

4.2.5.1. Şarta Bağlı Borçların Gözden Geçirilmesi

Sonuçları işletmeye olumsuzluk getirecek ve işletme ilgililerinin kararlarını etkileyecek olaylara denetçinin dikkat etmesi gerekmektedir. Gelecekteki belirsizlikler, işletmeyle üçüncü kişilerin arasında olan ve raporlama ve denetim tarihi itibarıyla sonuçları henüz netleşmemiş durumları içerir. Gelecekte olabilecek olası belirsizlikler genelde işletmenin borç yükü altına girmesi veya mali durumunun zor duruma düşmesi ile neticelenen olaylardır. Bu olası belirsizliklere örnek olarak; işletmenin prestijini veya mali durumunu sarsacak davaların kaybedilmesi, devlet kurumları ile olan ve süren davalar işletmenin kendi dışındaki kişi veya kurumlara vermiş olduğu kefaletler, halka arz, mali darboğazdan korunmak için pazarlığı süren kredi talepleri vb. verilebilir. Bu belirsizliklerin bazılarıyla işletmenin iflasa gitmesi bile olasıdır³⁷⁶.

Denetçinin ilk yapacağı işlem belirsizlikleri ortaya koyarak; belirsizliğin işletmenin ilgililerine vereceği zararın derecesi belirlenmesine çalışmasıdır. Olası belirsizliklerin tanımlanması normal denetime oranla daha zahmetlidir, çünkü belirsizliklerin çoğu işletme kayıtlarında yer almamaktadır. Olası belirsizlikler denetçi tarafından önemli düzeyde görülürse, işletme kayıtlarında ihtiyatlılık ilkesi açısından mali tablo dipnotlarında açıklanır³⁷⁷.

4.2.5.2. Bilanço Tarihinden Sonraki Olayların Gözden Geçirilmesi

Denetim genel itibarıyla dönem kapandıktan sonra kapanan döneme ait olan olayların üzerinden yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, denetçi denetim çalışmasının bittiği tarihe kadar işletmede gerçekleşen önemli olaylardan

³⁷⁵ Ümit Ataman, Rüstem Hacıüstemoğlu, Nejat Bozkurt, *age*, 95.

³⁷⁶ *age*, 355.

³⁷⁷ *age*, 356.

sorumludurlar. Kısaca, denetçiler bilanço tarihi ve denetim çalışmasının bittiği tarih arasında ortaya çıkan ve önemli kabul edilen olayları değerlendirmek durumundadırlar. Bilanço tarihinden sonra meydana gelen olaylar işletmenin sürekliliğini, pozisyonunu ve mali yapısını önemli ölçüde etkiliyorsa gerekli düzeltmeler yapılır ve bunlar gerekliyse mali tablolara yansıtılır veya mali tabloların dipnotlarında açıklanır³⁷⁸.

4.2.5.3. Sonuçların Gözden Geçirilmesi

Bu aşamada yapılması gereken, denetim çalışmaları sırasında elde ettiği verileri, bulgu tamamlandıktan sonra elde ettiği kanıtlarla birleştirerek genel bir görüşe varılmasıdır. Öncelikle denetim programları gözden geçirilerek unutulmuş veya eksik kalmış bir çalışmanın eksik kalıp kalmadığına bakılır. Eğer toplanması gereken kanıtların elde edildiğine karar verilirse değerlendirme çalışmasına geçilir. Bu değerlendirme çalışmaları, çalışma kağıtlarının gözden geçirilmesi, çalışma sırasında bulunan hataların değerlendirilmesi ve hataların düzeltilmesi aşamalarıdır. Burada önemli olan husus denetim çalışmaları sırasında bulunan hataların ve düzensizliklerin mali tablolara etki derecesini belirleyebilmektedir. Çünkü bu etki derecesi denetçinin görüşünü şekillendirecektir. Genel uygulama ise, bulunan hataların işletmeye düzeltilmesi yoluna gidilmesi, ek çalışmalar yapılması ve yapılacak bir şey kalmadığında ise denetim görüşünü biçimlendirmektedir³⁷⁹.

4.2.5.4. Denetim Raporunun Yazılması ve Yayınlanması

Denetçi, genel kabul görmüş denetim tekniklerini (“GKGDT”), uygulayarak muhasebe denetimi sırasında elde ettiği verileri inceler ve bir denetim izi oluşturur. Topladığı deliller neticesinde, olumlu, şartlı olumsuz veya görüş bildirmeme olarak tasnif edilen denetim raporu ile denetimini bitirir³⁸⁰. ‘Olumlu Rapor’ ortakların ve yabancı kuruluşların mali durum ve faaliyet sonuçlarının gerçeği yansıttığının tasdiki anlamındadır. ‘Olumsuz Rapor’ ise bunun aksini ifade eder. Bir bütün olarak mali tabloların güvenilirliğini bozmayacak aksaklıkların var olması halinde ‘Şartlı Rapor’ düzenlenir³⁸¹.

³⁷⁸ age, 358.

³⁷⁹ age, 361.

³⁸⁰ Erdoğan, age, 60.

³⁸¹ Uyanık, age, 347

Bağımsız denetim raporu denetimin yapıldığı anda, işletmenin mali tablolarını gerçekleri yansıttığını, işletmenin bilançosunda yer alan aktif ve pasif hesapların kanuni defter ve belgelere, Uluslararası muhasebe standartlarına veya Türkiye muhasebe standartlarına ve kullanılması gerekli ise uluslararası muhasebe standartlarına uygun bulunduğunu söyler³⁸².

4.3. Türkiye’de Bağımsız Denetimle İlgili Yasal Düzenlemeler ve Sigortacılıkta Bağımsız Denetim

Türkiye’de bağımsız denetim mesleğinin kanun nezdinde ilk tanımlanması, 13 Haziran 1989 tarihli ve 20194 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3568 sayılı “Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” ile olmuştur³⁸³.

4.3.1. Türkiye’de Bağımsız Denetimle İlgili Yasal Düzenlemeler

Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Hazine Müsteşarlığı gibi düzenleyici kurumlar kendi yetki ve sorumluluk alanlarında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların bağımsız denetimini üstlenecek şirketlerin kuruluş, yetkilendirme ve faaliyetleri ile uymaları gereken mesleki ve etik standartları belirleyen ayrı düzenlemeler yapmışlardır³⁸⁴.

Bu bölümde Türkiye’de bağımsız denetimle ilgili yasal düzenlemeler altında Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Bankalar Kanunu ve Merkez Bankası düzenlemeleri, 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ve diğer yasal düzenlemeler kapsamında bağımsız denetim ve sigortacılıkta bağımsız denetim konuları açıklanacaktır.

4.3.1.1. Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim

İlk defa 1807 Fransız Ticaret Kanunu’ndan esinlenen 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret ile hukuk sistemimize girmiş, daha sonra 1926 ve halen yürürlükte olan 6762 sayılı 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu ticari işletme, ticaret şirketleri, kıymetli evrak, taşıma işleri, deniz ticareti ve sigorta sözleşmesi hukuklarını içermekte ve

³⁸² Erdoğan, **age**, 60.

³⁸³ Bağımsız Denetim Derneği, Türk Mali Sektörü Raporu Eki Bağımsız Denetim Sektörü Raporu, 2004 Türkiye İktisat Kongresi, 5-9 Mayıs 2004 (İzmir): 1.

³⁸⁴ **age**, 3.

Ülkemiz ticaret, sanayi ve hizmetler sektörünün ihtiyaçlarına bugüne kadar cevap vermeye alıřmaktadırdır³⁸⁵.

4.3.1.1.1. Yürürlükteki düzenleme

TTK’da anonim şirketlerin bağımsız dış denetimine ilişkin bir düzenleme olmayıp, TTK m. 347-359 göre anonim şirketlerin denetimine ilişkin hükümler iç denetime ilişkindir. TTK’da i denetçiden çok i denetçinin mahiyeti ile ilgili düzenlemeler bulunmakta olup bunlar, m. 347 f.1’de anonim şirketlerin i denetiminde, beşten fazla olmamak üzere bir veya daha çok denetçi bulunması zorunluluğu, m. 347 f.2’de denetçilerin yarısından bir fazlasının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması zorunluluğu ve m. 349’daki yönetim kurulu üyelerinin usul ve fruundan biriyle eşi ve üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhr hısımlarının denetçiliğe seçilememesi, seilmişlerse derhal çekilmeye mecbur olmaları şeklinde düzenlenmiştir.

4.3.1.1.2. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı

Çağımızın hızlı gelişen dünyasında sınıraşırı ekonomik faaliyetler, uluslararası antlaşmalar, teknolojidaki değişimler, ülkelerin toplumsal, kamusal, ticari ve sinai yaşamını düzenleyen hukuk kurallarını yeniden şekillendirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Yürürlükte kaldığı zaman zarfında pek az değişikliğe uğrayan ve bu değişikliklerde de reform anlamında bir yenilik getiremeyen Türk Ticaret Kanunu’nun Türkiye’nin çağa ayak uydurması ve Avrupa Birliği’ne entegrasyon sürecinde değişikliği zorunluluk gstermiřtir³⁸⁶. Türkiye’nin 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren AB ile tam üyelik için müzakerelere başlamış olmasıyla başta temel kanunlar olmak üzere tüm mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu doğrultuda Adalet Bakanlığı tarafından 1999 yılı sonunda kurulan “Ticaret Kanunu Komisyonu” nun 5 yıl süren çalışmaları sonunda 1535 maddeden oluşan ve büyük ölçüde İsviçre ve Alman Bilanço Hukuku’nu kaynak alan yeni “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı” hazırlanmıştır. Halen TBMM’de yasalaşmayı bekleyen TTK Tasarısı ile ticaret hukukunun radikal bir değişiklik gerçekleştirmesi, Türk ticaret hukukunu AB hukuku ile uyumlaştırılması, Basel II’nin, şeffaflığın ve

³⁸⁵ PricewaterhouseCoopers Türkiye, **Türk Ticaret Kanunu Tasarısı**, (İstanbul: 2009), 2.

³⁸⁶ Fırat Coşkun Güçlü, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Ve T.M.S.K” <http://www.tmsk.org.tr/makaleler/Diger/TURK%20TICARET%20KANUNU%20TASARISI%20VE%20T.M.S.K.doc> [15.04.2010].

bilgi toplumunun alt yapısını inşa edilmesi, genel kabul görmüş finansal raporlama ve denetim ilkelerini yürürlüğe koyup, bilgi teknolojisinin araçlarını kullanmanın yollarını açmak amaçlanmaktadır³⁸⁷.

Tasarının anonim şirket veya şirket topluluğu ile ilgili getirdiği en önemli yeniliklerden birisi, denetleme konusuyla ilgili olup denetim ile ilgili büyük eksiklikleri gidermekte, denetçiyi yeniden tanımlamakta ve ülkemizdeki denetim sistemini yeniden düzenlemeyi gündeme getirmektedir³⁸⁸. Tasarı ile anonim şirketlerde finansal tabloların denetiminin zorunlu hale getirilmekte ve bu denetim, uluslararası denetim standartlarına göre yapılacağı ifade edilmektedir. Ayrıca tasarı ile getirilen yeni düzenlemede hem limited hem de anonim şirketlerde şirket organlarından biri olan denetim organı kaldırılmakta ve denetçi vasıtasıyla yapılacak olan denetimin yerini bağımsız denetleme kuruluşlarına veya yeminli mali müşavir ya da serbest muhasebeci mali müşavirlerce bırakılması öngörülmektedir³⁸⁹.

Anonim şirketlerde denetim, tasarının üçüncü bölümünde 397-406 maddelerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu hükümlere kısaca bakıldığında; tasarının 397. maddesine göre; denetlemenin içeriğini, anonim şirketin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları ve yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporları ve bunlar çerçevesinde tüm şirket muhasebesin oluşturduğu görülmektedir. Tasarının 398. maddesine göre denetlemenin konu ve kapsamı açıklanmıştır. Tasarının 399. maddesinde denetçi, seçim, görevden alma ve sözleşmenin feshi anlatılmakta, tasarının 400. maddesi ise denetçi olabilecekleri belirtmektedir. Tasarının 401. maddesi ibraz yükümü ve bilgi alma hakkını, tasarının 402. maddesi denetim raporunu düzenlemektedir. Tasarının 403. maddesine göre görüş yazıları anlatılmıştır. Tasarının 404. maddesinde denetçilerin genel olarak sorumluluğu ve tasarının 405. maddesinde şirket ile denetçi arasındaki görüş ayrılıkları ve son olarak tasarının 406. maddesinde topluluk ilişkileri için özel denetçi denetimi ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

³⁸⁷ PricewaterhouseCoopers, **age**, 2.

³⁸⁸ Suat Yıldırım, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Anonim Şirketlerde Denetim”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, s.1, (2008), 145.

³⁸⁹ PricewaterhouseCoopers Türkiye, **Gelmekte Olan Yeni Türk Ticaret Kanunu-10 Soru 10 Cevap-**, (İstanbul: 2006), 3.

4.3.1.2. Sermaye Piyasası Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim

Halka açık olan veya halka açık olarak kabul edilen incelenecek şirketlerin kamunun aydınlatılması ve mali tabloların belirlenen standartlara uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğinin tespitine yönelik olarak, sermaye piyasasında bağımsız denetim, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 29.04.1992 tarih ve 3794 sayılı Kanun’la değişiklik 16. ve 22. maddelerinde bağımsız denetime ilişkin genel hükümleri ile düzenlenmiştir³⁹⁰.

Sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetine, bu faaliyette bulunmak üzere Kurul tarafından yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarına ve bağımsız denetçilere ilişkin standart, ilke, usul ve esasların belirlenmesi amacıyla çıkarılan Seri 10 No: 22 sayılı Tebliğin yürürlüğe girmesiyle diğer tebliğler yürürlükten kalkmış, böylelikle bağımsız dış denetim tek bir tebliğ altında toplanmıştır.

4.3.1.3. Vergi Usul Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim

Vergilendirmeye ilişkin hususların mevcut yasal düzenlemelere göre doğru olarak yerine getirilip getirilmediğinin tespitine yönelik olarak Maliye Bakanlığı’na bağlı, Maliye Müfettişliği Kurulu, Hesap Uzmanları Kurulu, Gelirler Kontrolörlüğü ve Gümrük Bakanlığı tarafından denetimler yapılmaktadır³⁹¹. Maliye ve Gümrük Bakanlığı; muhasebe standartları, tek düzen hesap planı ve mali tabloların çıkarılmasına ilişkin usul ve esasları tespit etmeye yetkili kılınması amacıyla; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 175.maddesinin birinci fıkrasında; “Mükellefler bu kısımda yazılı maksat ve esaslara uymak şartıyla, defterlerini ve muhasebelerini işlerinin bünyesine uygun olarak diledikleri usul ve tarzda tanzim etmekte serbesttirler. Ancak, Maliye ve Gümrük Bakanlığı; muhasebe standartları, tek düzen hesap planı ve mali tabloların çıkarılmasına ilişkin usul ve esasları tespit etmeye, bunları mükellef, şirket ve işletme türleri itibarıyla uygulamaya ve buna ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye yetkilidir” şeklinde bir düzenleme yapılmıştır³⁹².

4.3.1.4. Bankalar Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 13/II fıkrasında olduğu gibi 19.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu’nda da bağımsız denetim

³⁹⁰ Uyanık, **age**, 332.

³⁹¹ Uyanık, **age**, 332.

³⁹² Yasin Ulusoy, “Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetim”, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 81.

düzenlenmiştir. Bu kapsamda bankaların ve katılım bankalarının mali tablolarının bağımsız denetime tabi tutulması ise, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayımlanan “Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” çerçevesinde ele alınmıştır³⁹³. Söz konusu yönetmeliğin birinci bölümü genel hükümleri kapsarken, ikinci bölümde bağımsız denetimin tanımı ve türleri, bağımsızlık, mesleki özen ve titizlik, bağımsız denetimde kalite kontrol ilkeleri, önemlilik, hata ve suistimal, tarafların sorumlulukları gibi temel kavramlar ele alınmıştır. Yönetmeliğin üçüncü bölümü, bağımsız denetim sözleşmesi ile ilgili hususları ele alırken, dördüncü bölümü bağımsız denetim planı ve programının hazırlanması gibi denetim öncesi yapılacak işlemleri ele almaktadır. Denetim süreci ve denetim raporunun detaylı bir şekilde ele alındığı beşinci bölümde yer alan hususlar; kanıt toplama ve değerlendirme, denetim teknikleri, denetim riski, iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi, risk yönetim sisteminin değerlendirilmesi, kayıt düzeni, çalışma kağıtları, başka bir denetçinin çalışmalarından yararlanılması, bağımsız denetim raporu ve denetçi örnekleri-olumlu, şartlı, olumsuz görüş, görüş bildirmekten kaçınma, görüşe ilişkin ve görüş dışında verilen açıklamalar, belirsizlikler ve aykırılıklar olarak sıralanabilir. Yönetmeliğin altıncı bölümü, bilanço ve rapor tarihinden sonraki işlemleri ele alırken, yedinci bölüm sınırlı denetimin genel esaslar ve sınırlı denetim raporuna ilişkin açıklamalar getirmekte, sekizinci ve son bölüm ise bildirim ve yayımlama hususlarını ele almaktadır.

4.3.1.5. 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim

Bağımsız denetçilerin serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir olması zorunluluğu bulunduğundan 3568 sayılı Kanun, bağımsız denetimle doğrudan olmasa da ilişkilidir³⁹⁴.

3568 sayılı kanun ile meslek mensuplarından vasıflı olanlar yani SMMM ve YMM’ler denetim konuları sınıflandırılmak suretiyle yetkili kılınmışlardır. Vasıflı meslek mensuplarının kanunda m. 2 ve c bendinde belirtilen “belgelere dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmak” olarak yer almaktadır.

³⁹³ Bağımsız Denetim Derneği, **age**, 78.

³⁹⁴ Çaldağ, 2007, 45,46.

“Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları, Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik” SMMM ve YMM’lerin yapacakları denetimlerle ilgili çalışmaların usul ve esasları belirtilmiştir³⁹⁵.

4.3.1.6. Diğer Yasal Düzenlemeler Kapsamında Bağımsız Denetim

Üçüncü bölümün başında da belirtildiği üzere düzenlemeleri bağımsız dış denetimin zorunlu veya isteğe (ihtiyari) bağlı tutulmasına göre iki gruba ayırmak mümkündür.

İsteğe bağlı olarak; iç denetimin esas olduğu derneklerde, kalkınma ajanslarında, tarım satış kooperatif ve birlikleri vb. kurum ve kuruluşlar gösterilebilirken; Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan “Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin” 15. maddesi gereğince, finansman şirketlerinin mali tablo ve raporları Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu veya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan yetki belgesi almış bağımsız denetim kuruluşlarına denettirilmesi zorunludur. Ayrıca 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu (m.18) ve bu Kanun uyarınca çıkarılan Tarımsal Üretici Birlikleri İle Tarımsal Üretici Merkez Birliklerinin Denetlenmesine İlişkin Yönetmelik (m.5), Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında 3996 Sayılı Kanunun Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Karar Hakkında Karar308 (m.6) ve Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzelkişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelikte (m.1) bağımsız dış denetim zorunluluğu düzenlenmiştir³⁹⁶.

4.3.2. Sigortacılıkta Bağımsız Denetim

Günümüzde bankalarda olduğu gibi sigorta şirketlerinin de finansal sağlamlığı bir ülkenin finansal sisteminin istikrarının bir göstergesidir. Sigorta işletmelerinin, özel önemi olan ve finansal denetim gerektiren kendine has birçok özelliği vardır. Sigorta sektörü denetiminin, sigorta şirketinin iflası durumunda ortaya çıkacak ve/veya artacak kayıplara karşı koruma ve şirketin kötü yönetiminden ve pazardaki yönetim suistimallerinden kaynaklanacak kayıplara karşı koruma olmak üzere iki yönü vardır. Sigorta şirketlerinin denetimi, tüketicinin korunmasını sağlamakta, kamu yararı açısından makroekonomik faydaları garanti altına almakta, sigortalı yanında sigorta şirketini de koruma kapsamına alarak yaygınlaşma ve gelişmelerine olanak

³⁹⁵ age, 46.

³⁹⁶ Ulusoy, age, 85,86.

sağlayarak, toplumda yaratılmış birikimlerin milli ekonomi içinde muhafazasını temin etmektedir. Hayat ve hayat dışı sigorta şirketlerinin denetim prosedürleri birbirinden farklıdır. Bu farklılık, yapılan faaliyetlerin ve buna bağlı olarak ayrılan karşılıkların farklılığından ortaya çıkmaktadır. Örneğin, hayat dışı sigorta şirketleri için zarar karşılıkları gerçek anlamda yükümlülük iken, hayat sigorta şirketlerinde karşılıklar ileride ödenmesi amacıyla ayrılmaktadır³⁹⁷.

Bu bölümde sigorta ve reasürans şirketlerinin bağımsız denetimi ile ilgili yasal düzenlemeler ile Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın sigortacılığa etkileri açıklanacaktır.

4.3.2.1. Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Bağımsız Denetimi İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de yakın zamana kadar ayrı bir sigorta kanunu çıkarılamamış, sigorta sektörüne yönelik düzenlemeler ise, büyük ölçüde Sigorta Murakabe Kanunu ile yapılırken zaman zaman TTK'ya da başvurulması gerekmiştir³⁹⁸.

Sigorta şirketlerinin devlet tarafından denetlenmesine ilişkin ilk yasal düzenleme 25 Haziran 1927 tarihli ve 1149 sayılı “Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun” ile getirilmiştir³⁹⁹. Bu kanuna 1938 yılında yapılan değişiklikle bazı yeni hükümler ilave edilmiş ve bazı maddelerde değişiklikler yapılmıştır. Arada geçen zaman zarfında kanunun ihtiyaçları tam olarak karşılayamaması sebebiyle, sigorta şirketlerinin Murakabesi Hakkında 7397 sayılı Kanun, 30 Aralık 1959 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla sigorta şirketleri faaliyete başlarken, faaliyeti süresince ve sona ermesinde kontrole tabi tutulmuştur⁴⁰⁰. Zaman içerisinde yukarıda da belirtildiği gibi çeşitli düzenlemeler yapılmasına rağmen sektörün ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamayan 48 yıl yürürlükte kalan Sigorta Murakabe Kanunu ile 80 yıldır yürürlükte olan Mükerrer Sigorta Hakkında Kanun'un kaldırılmasıyla AB direktifleri göz önünde bulundurularak hazırlanıp yürürlüğe giren yeni Sigortacılık Kanunu'nun amaçları arasında sigortacılığın gelişiminin sağlanması ve sigortacılık sektörünün güvenli ve

³⁹⁷ Hatice Doğukanlı, Yıldırım Önal, “Sigorta Şirketlerinde Denetim ve Ödeme Gücünün Belirlenmesi Uygulamaları; Türkiye İçin Optimum Çözümler” **Reasürör**, s.44, (2000):44.

³⁹⁸ **age**, 44..

³⁹⁹ İbrahim Taşbaşı, “Sigorta Sektöründe Denetim ve Gözetim” **TSRŞB 1. Ulusal Sigorta Sempozyumu AB Uyum Sürecinde Türk Sigorta Sektörü Bildiri Özetleri Kitabı, 24 Mayıs 2005**, (İstanbul: TSRŞB, 2005), 403.

⁴⁰⁰ Ulusoy, **age**, 82.

istikrarlı bir ortamda çalışmasının temin edilmesi ilk sırada tutulmaktadır⁴⁰¹. Müsteşarlığa verilen denetleme görevi Sigorta Denetleme Kurulu Başkanlığı, gözetim görevi ise Sigorta Denetleme Kurulu Başkanlığı ve Sigortacılık Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir⁴⁰². “Sigortacılık Muhasebe Sistemi Yönetmeliği” ile, sigortacılık sektöründe 1993 yılından beri uygulanan “Tek Düzen Hesap Planı” yürürlükte kaldırılmış ve 01.01.2005 tarihinden itibaren sigorta ve reasürans şirketleri mali tablo ve raporlarını bu Yönetmeliğe uygun olarak düzenlemek zorundadırlar.

Türkiye’de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’deki şubeleri tarafından sigortacılık mevzuatı dahilinde yayımlanacak mali tablolarının bağımsız denetime tabi tutulması hakkında düzenleme yapma yetkisi Hazine Müsteşarlığı’na verilmiştir. Sigortacılıkta bağımsız denetim, şirketlerin hesap ve işlemleri ile mali tablolarının Hazine Müsteşarlığı’na görevlendirilen yetkili denetim elemanları tarafından Müsteşarlık adına denetim ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak, düzenlenip ilan edilen ve Müsteşarlığa gönderilen mali tabloların, kanunlara ve ilgili diğer mevzuata göre gerçeği yansıtip yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanmasıdır⁴⁰³. Konuya ilişkin ilk düzenleme, 04.06.1996 tarihli ve 22656 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Bağımsız Dış Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik”tir. Daha sonra bu yönetmelik yürürlükten kaldırılarak “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik” 08.09.2003 tarihinde 25223 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir⁴⁰⁴. Bu yönetmelikte, 01.03.2009 tarih ve 27156 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile değiştirilmiştir. Sigorta şirketlerinin denetiminde kullanılan diğer bir yönetmelik ise “Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” tir. Bu yönetmelikler 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu’nu ilga ederek 03.06.2007’de kabul edilen ve 14.06.2007 tarihli 26522 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5684 Sayılı Sigortacılık

⁴⁰¹ Derya Altuntepe, “Sektörün Beklediği Sigortacılık Kanunu Tasarısı Kabul Edildi”, **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtım Dergisi (BEST)**, s.41, (2007), 25.

⁴⁰² Taşbaşı, **age**, 403.

⁴⁰³ Doğukanlı, Önal, **age**, 45.

⁴⁰⁴ Ulusoy, **age**, 83.

Kanunu'na dayanılarak hazırlanmışlardır. Bu iki yönetmelik birbirleriyle ilişkili olup Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelikte de belirtildiği üzere bağımsız denetimin geçerli olabilmesi için Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğe uyulması zorunludur.

Bu yönetmeliklerin hükümleri incelendiğinde genel olarak sermaye piyasasında bağımsız denetim hakkında tebliğe paralel düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, denetim yapacak kuruluşların 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve/veya Bankalar Kanunu ile bu kanunlara dayanarak yürürlüğe konulan yönetmelik ve tebliğler uyarınca bağımsız denetim yapma izni almaları gerekliliğine atıf yapılması da bunun önemli bir göstergesidir⁴⁰⁵. Bunun dışında Türkiye’de faaliyet gösteren bütün sigorta ve reasürans şirketlerinin üye olmak zorunda oldukları, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (“TSRŞB”) de belli konularda yetkilendirilmiştir. Birliğin amacı, sigortacılık mesleğinin gelişmesini, sigorta şirketleri arasında dayanışmanın teminini, şirketlerin sigortacılık mesleğinin gerektirdiği düzen ve disiplin içinde çalışmalarını sağlamak ve haksız rekabeti önlemek üzere gerekli kararları almak ve uygulamaktır⁴⁰⁶.

4.3.2.2. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın Sigortacılığa Etkileri

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı diğer husularda olduğu gibi sigortacılık hukukunda da yeni hükümler getirmektedir. Tasarı’da 6. kitap Sigorta Hukuku’na ayrılmış olup, birinci kısımda genel hükümler, ikinci kısım sigorta türlerine ilişkin özel hükümler ve son bölüm de son hükümler olarak düzenlenmiştir.

Tasarı’daki sigortacılığa ilişkin hükümler incelendiğinde, komisyonun bütün sigorta sözleşmeleri için geçerli olacak genel hükümleri kabul ettiği ve belirli sigorta branşları için düzenlediği özel hükümlerin dışında, her bir sigorta dalı için ayrıntılı kuralların Tasarı’da yer almadığı görülmektedir. Asgari emredici hükümler içeren yasa tasarısı, geri kalan kısımlarda ise ilgili tarafları serbest bırakmaktadır. Tasarıda henüz yürürlükte olan kanunda yer almayan sorumluluk ve hastalık sigortalarına ilişkin özel hükümlere yer verilmektedir. Tasarıda sigorta sektörüne ilişkin önemli düzenlemeler olarak, m. 1405 sözleşmenin kurulması sırasında susma hükmünün tüm sigortalar için genel hüküm haline getirilmesi, m. 1408 sigorta menfaatinin

⁴⁰⁵ age, 83

⁴⁰⁶ Taşbaşı, age, 403, 404.

yokluğu hükmü ile sigorta sözleşmesinin kurulması anında, sigortalanan menfaat mevcut değilse veya var olan menfaat ortadan kalkarsa sözleşme o anda geçersiz olması, m. 1430 prim ödeme borcu ile ilk primin (peşinatın) nakit olarak tahsil edilmesi, m. 1488 tontin hükmü ile hayat sigortalarında tontin serbest bırakılması, m. 1490 hayatı sigorta ettirecek kişi ile hayat sigortalarında menfaat şartının açıkça aranması ve m. 1496 grup sigortaları ile grup sigortasının kabul edilmesi gibi hükümler gösterilebilir⁴⁰⁷.

Tasarı'da deniz sigortaları hakkında hiçbir düzenlemenin getirilmemiş olması, ilk primin mutlaka nakit olarak tahsil edilmesi zorunluluğunun getirilmesi, prim taksitlerinden birinin öngörülen vadede ödenmemesi üzerine sigorta sözleşmesinin derhal feshedilmesine imkan tanınması, büyük rizikolar hakkında özel düzenleme getirilmemiş olması eleştiri konusuyken; genel ve emredici hükümlerle her türlü sigorta ilişkisinin düzenlenmesi çabasının uygulamada sorunlara yol açacağı öngörülmektedir⁴⁰⁸.

4.3.3.Uluslararası Muhasebe Standartları ve Sigortacılık

Küreselleşme dünya ekonomileri ve toplumlarının, daha hızlı ekonomik büyüme ve refah amacıyla dünya ekonomisine entegre olmalarını sağlamıştır. 30 yılın üzerinde bir süredir artan bir hızla devam eden küreselleşme trendi ile 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi ("IASC") kurulmuş ve muhasebe mesleği küresel muhasebe standartları yolculuğuna başlamıştır. IASC'nin amacı bütün dünyada tek tip muhasebe standartları oluşturmak ve uygulama alanını geliştirmektir⁴⁰⁹. IASC'nin oluşturulması ve gelişiminde, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu ("IFAC") üyelerinin de önemli bir payı olmuştur. IASC, 2000 yılına kadar, IFAC'nin bir kolu gibi çalışırken, 2000 yılından sonraki yapılanma değişikliğinden sonra standartların Uluslararası Muhasebe Standartları Yönetim Kurulu ("IASB") tarafından oluşturulması kabul edilmiş ve IASB, IASC'den 1 Nisan 2001 tarihi itibarıyla uluslar arası standart oluşturma sorumluluk ve görevini

⁴⁰⁷ İrma Ersan, "Reform Yaratacak Yeni Türk Ticaret Kanunu Geliyor", **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtımı Dergisi (BEST)**, s.32, (2006), 39-42.

⁴⁰⁸ **age**, 41,42.

⁴⁰⁹ Mustafa A. Aysan, "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Ulusal Uyum: Türkiye Örneği", **12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi, 20-24 Temmuz 2008** (İstanbul: 2008), 46,47.

tamamen devralmıştır⁴¹⁰. Bu tarihten sonra yayımlanan uluslararası muhasebe standartları, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (“UFRS”) olarak yayımlanmaya başlanmıştır. AB parlamentosu 2002 yılında yaptığı bir düzenlemeyle, 2005 yılı başından itibaren sermaye piyasalarında faaliyet gösteren grup şirketler tarafından yayımlanacak konsolide finansal tablolarının UFRS ile tam olarak uyumlu olmasını zorunlu kılmıştır.⁴¹¹.

4.3.3.1. Türkiye’de Uluslararası Muhasebe Standartları

Bugün, IASB tarafından yayımlanmış olan 31 adet Uluslararası Muhasebe Standardı (“UMS”) ve 7 adet Uluslararası raporlama standardı bulunmaktadır. Bu standartların tamamı Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (“TMSK”) tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve 2006 yılının başında bir set halinde yayımlanmıştır.

UFRS, ülkemizde SPK’nın ve BDDK’nın kendilerine bağlı kurumlarda kullanılmak üzere UFRS’ye uyumlu muhasebe standartlarını geçtiğimiz yıllarda yürürlüğe sokmasıyla, yurt dışına raporlama yapan ve yurtdışından kredi sağlamak isteyen firmalar ve diğer çeşitli gereklilikler nedeniyle uygulanmaktadır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere yakın bir zamanda yürürlüğe girmesi beklenen Türk Ticaret Kanunu tasarısında da ülkemizde kullanılacak standartların artık Türkiye Muhasebe Standartları olacağı belirtilmiştir. Uygulamada en çok kullanılan belli başlı Muhasebe standartları kısaca şunlardır⁴¹²:

UMS 1 – (TMS 1): Finansal Tabloların Sunuluşu

Bu standardın amacı; işletmenin genel amaçlı finansal tablolarının önceki dönemin finansal tablolarıyla ve diğer işletmelerin finansal tablolarıyla karşılaştırılmasına olanak verecek biçimde sunulması için gerekli olan temel unsurları Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına uyumlu olarak açıklamaktır.

UMS 10 – (TMS 10): Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar

Bu standardın amacı; bir işletmenin, bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan olaylar nedeniyle finansal tablolarında hangi durumlarda düzeltme gerekeceğini ve

⁴¹⁰ Mustafa Türkot, “Finansal Muhasebede Uluslararası Standartlar”, **Yaklaşım Dergisi**, s.148, (2005), 1,2.

⁴¹¹ Hakan Katırcıoğlu, “10 Soruda Basel-II Kararları Ve Reel Sektöre Etkisi”, <http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/hakan/002/> [30.04.2010].

⁴¹² KPMG, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) In-Charge Eğitimi Notları, 1-5 Haziran 2009, (İstanbul), 5-130.

bilançonun yayımı için onayın verildiği tarih hakkında ve bilanço tarihinden sonraki olaylarla ilgili finansal tablolarda açıklanması gereken bilgileri belirlemektir.

UMS 16 – (TMS 16): Maddi Duran Varlıklar

Bu standardın amacı; finansal tablo kullanıcılarının işletmenin maddi duran varlıklardaki yatırımını ve bu yatırımdaki değişimleri belirleyebilmelerini sağlayan maddi duran varlıklarla ilgili muhasebe işlemlerini düzenlemektir.

UMS 23 – (TMS 23): Borçlanma Maliyetleri

Bu standardın amacı; borçlanma maliyetlerinin muhasebeleştirilme esaslarını açıklamaktır.

UMS 17 – (TMS 17): Kiralama İşlemleri

Bu standardın amacı; gerçekleştirilen kiralama işlemlerine ilişkin olarak kiracı ve kiraya veren tarafından uygulanması gereken muhasebe politikalarını ve yapılacak açıklamaları belirlemektir.

UMS 38 – (TMS 38): Maddi Olmayan Varlıklar

Bu standardın amacı başka bir standartta özel hüküm bulunmayan maddi olmayan duran varlıklarla ilgili muhasebeleştirme yöntemlerini belirlemektir.

UMS 36 – (TMS 36): Varlıklarda Değer Düşüklüğü

Bu standardın amacı; bir işletmenin, varlıklarının geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir değerden izlenmemesini sağlamak amacıyla uygulanması gereken ilkeleri belirlemektir.

UMS 40 – (TMS 40): Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Bu standardın amacı; yatırım amaçlı gayrimenkullerin muhasebeleştirilmesine ilişkin tahakkuk ve ölçüm kriterlerini belirlemektir.

UFRS 5 – (TFRS 5): Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler

Bu standardın amacı; satış amaçlı elde tutulan varlıkların muhasebeleştirilme esasları ile durdurulan faaliyetlere ilişkin olarak yapılması gereken açıklama ve sunumları belirlemektir.

UFRS 4 –(TFRS 4): Sigorta sözleşmeleri

Bu standartın amacı sigorta sözleşmesi düzenleyen herhangi bir işletmenin (sigortacı) sigorta sözleşmelerine ilişkin finansal raporlamasını belirlemektir.

UMS 2 – (TMS 2): Stoklar

Bu standardın amacı; stoklarla ilgili muhasebe işlemlerini açıklamaktır.

UMS 18 – (TMS 18): Hasılat

Bu standardın amacı; mal satışları, hizmet sunumları ve işletme varlıklarının başkaları tarafından kullanılmasından sağlanan faiz, isim hakkı ve temettüler gibi işlemlerden kaynaklanan hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin muhasebe ilkelerini açıklamaktır.

UMS 32 – (TMS 32): Finansal Araçlar

Bu standardın amacı, finansal araçların borç veya özkaynak olarak sunulmaları ile finansal varlık ve borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri belirlemektir.

UMS 39 – (TMS 39): Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

Bu standardın amacı; finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemektir.

UFRS 7 – (TFRS 7): Finansal Araçlar

Bu standardın amacı, finansal tablo kullanıcılarının, finansal araçların işletmenin finansal durumu ve performansı açısından önemini ve işletmenin dönem içerisinde ve raporlama dönemi sonunda finansal araçlar nedeniyle maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi ile işletmenin sözü edilen riskleri yönetme şeklini değerlendirebilmeleri için gerekli olan bilgilerin işletme finansal tablolarında kamuoyuna açıklanmasını sağlamaktır.

UMS 12 – (TMS 12): Gelir Vergileri

Bu standardın amacı; gelir vergilerinin (kurum kazancı üzerinden hesaplanan vergilerin) muhasebeleştirilmesini düzenlemektir.

UMS 8 – (TMS 8): Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar

Bu standardın amacı; muhasebe politikalarının seçilmesine ve değiştirilmesine ilişkin kriterleri belirlemek ve muhasebe politikalarında ve tahminlerinde gelen değişikliklerin ve hataların düzeltilmesine ilişkin muhasebeleştirme ve açıklama esaslarını düzenlemektir.

UMS 37 – (TMS 37): Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar

Bu standardın amacı; uygun muhasebeleştirme kriterleri ve ölçüm esaslarının karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklara uygulanmasını ve kullanıcıların bunların nitelikleri, zamanlamaları ve tutarlarını anlamalarını sağlamak üzere gerekli bilgilerin finansal tablo eklerinde gösterilmesini sağlamaktır.

UMS 7 – (TMS 7): Nakit Akış Tabloları

Bu standardın amacı; finansal tabloların ayrılmaz bir parçası olan Nakit Akış Tablosu'nun hazırlanması ve sunumuna ilişkin ilkeleri düzenlemektir.

UMS 21 – (TMS 21): Kur Değişiminin Etkileri

Kur Değişiminin Etkileri Bu standardın amacı; yabancı para işlemlerin ve yurtdışındaki işletmelerin finansal tablolara nasıl dahil edileceğini ve finansal tablolarda kullanılan para birimine nasıl çevrileceğini düzenlemektir.

UMS 27 – (TMS 27): Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar

Bu standardın amacı, bir ana ortaklığın kontrolü altında bulunan bir grup işletmenin konsolide finansal tablolarının hazırlanmasına ve sunumuna ilişkin esasları belirlemektir.

UMS 28 – (TMS 278): İştiraklerdeki Yatırımlar

Bu standardın amacı, iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesine ilişkin esasları belirlemektir.

UMS 31 – (TMS 31): İş Ortaklıklarındaki Paylar

Bu standardın amacı, iş ortaklıklarındaki paylar muhasebeleştirilmesine ilişkin esasları belirlemektir.

UMS 24 – (TMS 24): İlişkili Taraf Açıklamaları

Bu Standardın amacı; bir işletmenin finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının, ilişkili tarafların mevcudiyeti ile ilişkili taraflarla gerçekleştirilen işlemler ve mevcut bakiyelerden etkilenebileceği olasılığına dikkat çekmek için, işletmenin finansal tablolarının gerekli açıklamaları içermesini sağlamaktır.

4.3.3.1. TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standartı

TMSK'nın "Sigorta Sözleşmelerine" ilişkin 4 numaralı Standardı 31 Aralık 2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olmak üzere, 25 Mart 2006 tarihinde yürürlüğe girmiş olmakla birlikte Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun sigorta sözleşmelerine ilişkin projesinin ikinci bölümü henüz tamamlanmadığı için TFRS 4 bu aşamada henüz uygulanmamaktadır. Gerekli görülmesi halinde sigorta sözleşmeleri ile ilgili açıklama ve dipnotların düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar Müsteşarlıkça çıkarılacak tebliğ ile belirlenmesi gündemdedir⁴¹³.

Sigorta şirketlerinin değişikliklere henüz önemli ölçüde hazırlıksız olmaları sebebiyle IASB projeyi 2 bölüm halinde yürütmeye karar vermiştir. Burada en önemli hususlardan biri sigorta sözleşmelerinin sigorta riski ve birikim (yatırım) riski ayrımı yapılarak yeniden tanımlanmasıdır⁴¹⁴. Sigorta unsuruna bu standart uygulanırken, birikim unsuruna TMS 39 standartı hükümleri uygulanacaktır⁴¹⁵. Yatırım sözleşmelerine prim olarak değil, teminat olarak bakılması gerekecek ve yatırım sözleşmeleri kapsamında alınan primler yükümlülük olarak kayıtlara alınırken; sigorta sözleşmeleri kapsamında alınan primlerin finansal tablolarda gelir olarak kaydedilecektir. Bunun istisnası isteğe bağlı katılım sözleşmelerinde de primler gelir olarak yazılabilmektedir. TFRS 4 ile dengeleme karşılıkları ve katastrofik karşılıklar kalkacak, reasürans varlıkları ile borçların netleştirilmesi yasaklanacak ve prim olarak muhasebeleştirilen tek primli prime dayalı sigorta ürünlerinin mevduat olarak muhasebeleştirilmesi gerekecektir. Ayrıca sigorta şirketlerinin sözleşmeleri

⁴¹³ Demir Sigorta A.Ş. 30 Haziran 2009 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolara Ait Dipnotlar", <http://demirsigorta.com.tr/wp-content/uploads/2008/06/30062009Dipnotlar.pdf> [30.04.2010].

⁴¹⁴ Rob Jones, "International Accounting Standards: Threat or Opportunity?", **Global Reinsurance Highlights**, (2003), 41.

⁴¹⁵ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **Türkiye Muhasebe Standartları Seti**, (Ankara, 2009), 145.

TMS 32 ve TMS 39’da şimdiki değerlerine göre raporlarken sözleşmelerdeki gömülü türevlerini de (örneğin, hayat poliçelerindeki teminatlar) tanımlamalarına ihtiyaç vardır. Sigorta yükümlülükleri için bir borç yeterlilik testinin yapılması gerekli olup bu husus en çok hayat sigortası şirketlerini etkileyecektir⁴¹⁶.

4.3.3.2. Sigorta Şirketlerinde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği ve Solvency II

Avrupa Birliği kapsamında bankacılık, sigortacılık gibi finans piyasalarındaki mevzuat ve uygulamaların uyumlaştırılması ve aynı zamanda bu piyasalardaki denetim modellerinin yakınlaştırılması gibi bir amaç hedeflenmektedir. Bu amaç çerçevesinde AB ülkelerinin sigorta piyasalarını büyük ve tek bir sigorta pazarı haline getirmenin yanı sıra, poliçe sahiplerinin güvence altında olduğu bir düzen yaratmaya yönelik olan Mali Yeterlilik II (Solvency II) şirketlerin özellikle risk profili üzerine yoğunlaşarak, sahip olmaları gereken asgari, öz sermaye tutarı ile maruz kaldıkları riskle arasında yakın ilişki kuran bir sistemdir⁴¹⁷. Solvency II projesi Solvency I ile başlayan çalışmanın devamı niteliğindedir. Solvency I, AB’de solvency rejimini yeniden düzenleyip güncelleştirirken, Solvency II çok daha kapsamlı düzenlemeler getirmektedir. Solvency II, mevcut sistemi daha geniş bir perspektiften inceleyerek, çeşitli riskleri risk yönetimi, finans teknikleri ve finansal raporlama gibi uygulamaları dikkate almayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak yeni sistemin daha dinamik ve riske dayalı olması beklenmektedir⁴¹⁸. Hazine Müsteşarlığı’nın hazırladığı ve 19.01.2008 tarihli 26761 sayılı R.G.’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile sigorta ve reasürans şirketleri ile emeklilik şirketlerinin mevcut yükümlülükleri ile potansiyel riskleri nedeniyle oluşabilecek zararlarına karşı yeterli miktarda özsermaye bulundurmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Gerekli özsermaye, yönetmeliğin m. 7’de belirtilen birinci yöntem m. 8’de belirtilen ikinci yöntemlerden elde edilen sonuçların yüksek olanı şeklinde tarif edilmiştir.

⁴¹⁶ Jones, **age**, 42.

⁴¹⁷ Kemal Çuhacı, “Mali Yeterlilik II (Solvency II), Sistemine İlişkin Son Gelişmeler”, **Reasürör**, s.72, (2008): 11.

⁴¹⁸ Onur Acar, “Avrupa Birliği’nde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği: Solvency II”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, s.1 (2005): 4, 5.

4.3.4. Türkiye’de Sigorta Muhasebesi ve Sigorta Şirketlerinde Bağımsız Denetimin Önemi

Sigorta sektöründe denetim türleri; finansal tablo denetimi, sigorta mevzuatına uygunluk denetimi ve sigortacılık faaliyetleri denetimi; sigorta denetiminde kullanılan temel kriterler; genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, sigorta mevzuatının gerektirdiği ilkeler ve sigorta şirketi üst yönetimi tarafından hazırlanan bütçeler ve/veya performans ölçütleridir. Sigorta denetiminde raporlama ise sigorta şirketleri ortaklarına, kredi verenlere, resmi kurumlara, şirket üst yönetimine ve yetkili kişi ve kuruluşlara yapılır⁴¹⁹.

4.3.4.1. Sigorta Muhasebesi

Tek Düzen Hesap Planı ile tek tip bilanço ve gelir tablosu hazırlanmasına olanak tanımak, sigortacılık sektöründe muhasebe kayıtlarında standardı sağlamak, sektörün ve şirketlerin maddi gelişimini sağlıklı biçimde değerlendirerek ilgililerin ihtiyacı olan bilginin elde edilmesine olanak sağlamak amaçlanmaktadır. Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta ve reasürans şirketleri; Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurulu ve Türkiye Sigorta Reasürans Şirketleri Birliği’nin temsilcilerinin katılımı ile oluşturulan “Tek Düzen Hesap Planı Komitesi” tarafından hazırlanan ve 01.01.1994 tarihinden itibaren kullanılmaya başlanan hesap planına göre iş ve işlemlerini muhasebeleştirmek zorundadır⁴²⁰. Daha sonra UFRS ile uyumlu ve yüksek kalitede mali tabloların hazırlanması amacıyla, Sigortacılık Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, 30.12.2004 tarih ve 25686 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak 1.1.2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Tebliğ, 17.9.2005 tarih ve 25939 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sigortacılık Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile değişikliğe uğramıştır.

Kullanılan Hesap Planının Yapısı şu şekildedir⁴²¹:

Hesap grupları 0-9 arasında kodlanmıştır.

1-Cari Varlıklar

⁴¹⁹ Okan Akkoyunlu, “Sigorta Sektöründe Geleceğin Teminatı Denetim”, **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtım Dergisi (BEST)**, s.38, (2007), 33.

⁴²⁰ Mehmet Kahya, **Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Finansal Analiz**, (İstanbul: Sentez, 2001), 98.

⁴²¹ “Sigortacılık Hesap Planı İzahnamesi Hakkında Tebliğ (Sigortacılık Muhasebe Sistemi) Tebliğ no:1” <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/12/20041230.htm#12> [15.05.2010].

2-Cari Olmayan Varlıklar

3-Kısa Vadeli Yükümlülükler

4-Uzun Vadeli Yükümlülükler

5-Özsermaye

6-Gelir Tablosu Hesapları

7-Hayat Dışı Branşları Teknik Kısım Gelir Tablosu

8--

9- Nazım Hesaplar

4.3.4.1.1. Sigorta Reasürans Şirketlerinin Düzenledikleri Finansal Tablolar

İşletmelerin dönem içerisinde yapmış oldukları tüm faaliyetlerin özetlenmesi ve ilgililere sunulması şeklinde tanımlanabilen mali tablolar içerdikleri hesap grupları ile denetlenme gerekliliği duyarlar. Mali tablolar temel ve ek mali tablolar olmak üzere iki kısma ayrılırlar⁴²². Temel mali tablolar bilanço, gelir tablosu ve bu tabloların dipnotları ve ekleriyle temel mali tabloları oluştururken, satışların maliyeti tablosu, fon akım tabloları, nakit akım tablosu, kar dağıtım tablosu ve öz kaynaklar değişim tablosu ise ek mali tabloları oluştururlar⁴²³.

Sigorta Kanunu hükümlerine bağlı işletmelerin bilançolarında, fon muhasebesi esaslarına göre, kalemler hayat ve hayat dışı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sigorta ve reasürans şirketleri, hesaplarını ve yıllık bilançolarını ve kar ve zarar cetvellerini Müsteşarlıkça uygun görülecek tek düzen hesap planı, tek tip bilanço ve kar zarar cetvelleri ile bunların uygulama ve düzenleme esaslarına ilişkin izahnameye uygun olarak tutmak ve düzenlemek zorundadırlar. Bu belgelerdeki değişiklikler de aynı usule göredir⁴²⁴.

Bilançolar incelendiğinde,

Hesapların en likitten en az likite doğru sıralandığı, alacaklar ve borçlar hesaplarının vadelerine göre ayrılmadığı, finansal varlık hesaplarının TFRS'ye uygun olarak şekillendirildiği, sigortacılık teknik karşılıklarının ve diğer risklere ilişkin

⁴²² Uyanık, **age**, 210.

⁴²³ Çankaya, **age**, 487.

⁴²⁴ Kahya, **age**, 104,105.

karşılıkların ayrı başlıklarda gösterildiğini görülmektedir. Bilanço, aktif tarafındaki finansal varlıklar ve riski sigortalılara ait finansal yatırımlar hesap grubu ile pasif tarafındaki sigortacılık teknik karşılıkları dışında diğer hesap grupları ile olağan TDHP'lerle benzerlik göstermektedir. Oysa gelir tablosu hesaplarını incelendiğinde tamamına yakınının sigortacılığın kendine has hesap gruplarından oluştuğu görülmektedir.

Sigorta Murakebe Kanunu'nun 7. maddesine göre sigortacılık faaliyetleri hayat ve hayat dışı olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Önceleri sigorta şirketleri, hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar ana gruplarından her ikisinde birden faaliyette bulunurken, 1990 yılında yapılan değişiklikle sadece birinde faaliyet gösterebilecekleri hükme bağlanmıştır. Buna göre sigortacılık gelir tablosundaki kalemler hayat ve hayat dışı (Elementer) olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Sigorta şirketleri, ana faaliyet konuları olan sigortacılık iş ve işlemlerinden prim alırlar, tazminat öderler, komisyon verirler, teknik karşılık ayırırlar, diğer teknik giderler yaparlar, diğer taraftan alınan ve verilen işleri nedeniyle de prim alır-verirler, komisyon alır-verirler, rizikolar gerçekleştiğinde de hisseleri oranında tazminat öderler, tazminat alırlar ve ayrıca diğer teknik gelir sağlarlar. Yukarıda ana başlıklar halinde verilen tüm bu iş ve işlemlerin (+) sonuç vermesi halinde teknik kar, (-) sonuç vermesi halinde de teknik zarar edilmiş sayılır. Özetle elde edilen teknik gelir ve teknik giderler arasındaki fark Teknik Karı (veya Teknik Zararı) gösterir⁴²⁵.

Sigorta şirketleri finansal tablolarını, Sigortacılık Kanunu ile Bireysel Emeklilik Kanunu gereğince yürürlükte bulunan düzenlemeler çerçevesinde Türkiye Muhasebe Standartları ("TMS"), Türkiye Finansal Raporlama Standartları ("TFRS") ve Hazine Müsteşarlığı tarafından muhasebe ve finansal raporlama esaslarına ilişkin yayımlanan diğer yönetmelik, açıklama ve genelgelere göre hazırlanmaktadır. Önemli bir husus olarak belirtmek gerekir ki; sigorta şirketlerinde finansal tablolar hazırlanırken şu an henüz ikinci aşaması üzerinde çalışılan TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standartı yerine Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik, TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tabloların Sunuluşu Standartı yerine Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Konsolide Finansal Tablolarının

⁴²⁵ age, 135

Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ ve TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standartı yerine Finansal Tabloların Sunumu Hakkında Tebliğ kullanılmaktadır⁴²⁶.

Bu bölümde temel mali tabloları oluşturan bilanço ile gelir tablosunu oluşturan sigortacılığa özgü olan hesaplar incelenecektir.

4.3.4.1.1.1. Bilanço Hesapları

Bilançonun aktif tarafı yani varlıklar cari varlıklar, cari olmayan varlıklar hesap sınıflarından oluşurken, pasif tarafı yani yükümlülükler kısa vadeli yükümlülükler, uzun vadeli yükümlülükler ve öz sermaye hesap sınıflarından oluşur.

4.3.4.1.1.1.1. Cari Varlıklar

Bilançonun cari varlıklar hesap sınıfının altında sırasıyla aşağıdaki hesap grupları yer almaktadır:

- Nakit ve nakit benzeri varlıklar,
- Finansal varlıklar ile riski sigortalılara ait finansal yatırımlar,
- Esas faaliyetlerden alacaklar,
- Diğer alacaklar,
- Gelecek aylara ait giderler ve gelir tahakkukları,
- Diğer cari varlıklar.

Cari varlıklar ilke olarak bir yıl içinde ya da işletmenin normal faaliyet dönemi içerisinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülen varlıklardır⁴²⁷.

Cari varlıklardaki sınıflama Türkiye’de uygulanan diğer hesap planlarına paralel olmakla beraber özellik gösteren iki grup bulunmaktadır. Bunlar “Finansal Varlıklar ile Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar” ile “Esas Faaliyetlerden Alacaklar” hesap gruplarıdır⁴²⁸.

⁴²⁶ Abdullah Yüksel, **KPMG FS LOB Semineri Sigorta Denetimi Sunumu, 13 Aralık 2009** (İstanbul), 2.

⁴²⁷ Orhan Sevilengül, **Genel Muhasebe**, 14. bs. (Ankara:Gazi Kitabevi 2008), 159.

⁴²⁸ Mustafa Hamamcıoğlu, **Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planı ve Sigorta Şirketlerinin Muhasebesi, 30-31 Ekim 2008** (İstanbul: TSEV): 16, 17.

4.3.4.1.1.1.1.1. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

Nakit ve nakit benzerleri genel olarak eldeki nakit, banka mevduatları ile tutarları belli, kolayca nakde çevrilebilecek, kısa vadeli, yüksek likiditeye sahip ve değerindeki değişim riski önemsiz nitelikte olan vadesi 3 ay ile 12 ay olan kısa yatırımları içermektedir⁴²⁹.

4.3.4.1.1.1.1.2. Finansal Varlıklar İle Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar

Finansal varlıklar ile riski sigortalılara ait finansal yatırımlar hesap grubu finansal varlıklar ve riski sigortalılara ait finansal yatırımlar hesaplarından oluşur.

4.3.4.1.1.1.1.2.1. Finansal Varlıklar

Bu hesap sınıfı, UFRS kapsamında, “gerçeğe uygun değer seçimli finansal varlıklar (alım satım amaçlı finansal varlıklar)”, “vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar” ve “satılmaya hazır finansal varlıklar” olarak sınıflandırılmıştır. Sigortacılık TDHP içerisinde finansal varlıklar üçlü bir ayrıma sahip olmakla birlikte, TFRS’de finansal varlıklar dördü bir ayrıma tabi tutulmaktadır⁴³⁰. Bu dördüncü bölüm “kredi ve alacaklar” olarak sınıflandırılmaktadır.

▪ Finansal Varlıkların Türleri

TMS 39’a göre finansal varlık ve yükümlülükler özellikle değerlendirme ölçülerinin kullanılması ve finansal tablolarda raporlanması açısından dört grupta sınıflandırılmaktadır. Tüm bu sınıflandırmalarda dikkate alınması gereken husus işletmenin bu varlık veya yükümlülüğü ne amaçla edindiğidir⁴³¹.

UMS 39’a göre bir finansal varlık veya finansal borç, ilk kayda alınırken gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir. Ayrıca bu değere, finansal varlığın kazanılmasında veya finansal borcun oluşmasında doğrudan ilişkilendirilebilir işlem maliyetleri de dahil edilir⁴³².

Dönem sonlarında ise finansal araçlar başlangıçta gerçeğe uygun değer üzerinden ilk kayda alındıktan sonra türevler dahil tüm finansal varlıklar, elden çıkarılmaları

⁴²⁹ age, 17.

⁴³⁰ age, 17,20.

⁴³¹ Remzi Örtün, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**, 3. bs. (Ankara: 2009), 475.

⁴³² Metin Sarıaslan, **Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Muhasebesi, UFRS ile Karşılaştırmalı**, (İstanbul: TSEV, 2006), 52.

halinde oluşabilecek işlem maliyetleri indirim yapılmaksızın, gerçeğe uygun değerleriyle değerlendirilir. Bir istisna olarak işletme kaynaklı kredi ve borçlar ile vade sonuna kadar elde tutulacak finansal varlıklar, etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş maliyet (iskonto edilmiş) değerleri üzerinden değerlendirilir. Ayrıca aktif bir piyasa kote edilmiş piyasa fiyatına sahip olmayan ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen enstrümanlar maliyet bedelleri ile değerlendirilir⁴³³.

▪ Gerçeğe Uygun Değer Seçimli Finansal Varlıklar

TMS 39'un Aralık 2003 itibarıyla revize edilmesi sonucu getirilen ve “gerçeğe uygun değer değişiklikleri gelir tablosunda muhasebeleşecek finansal varlıklar” (changes in fair value through profit and loss) olarakta bilinen bu sınıflandırma alım-satım amaçlı elde tutulan finansal varlıklar (held-for-trading) ile başlangıçta dizayn edilmiş (designated) finansal varlıklardan oluşmaktadır⁴³⁴. Eğer bir varlık kısa bir süre sonra satılmak veya geri alınmak üzere kısa sürece kar sağlanması amacıyla alınıyor ise bu varlığın alım satım-amaçlı finansal varlık olarak sınıflandırılması gerekmektedir. Bu varlıkların ediniminde amaç kısa bir süre sonra satarak spekülatif kar elde etmektir. Bu yatırımlar kısa vadeli olup, yatırıma konu olan finansal araçların kısa vadeli olması gerekli değildir⁴³⁵. Bu finansal araçlar işletme tarafından mali tablolara alınırken alım-satım amaçlı olarak belirlenirler. Herhangi bir finansal araç mali tablolara kaydedilirken alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılabilir. Finansal araçlar, esas olarak satmak veya geri satın almak amacıyla elde edilmiş veya kazanılmışsa, birlikte yönetilen ve son zamanlarda işlem olarak kısa vadeli kar amacı olan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçasıysa ve riskten korunma amaçlı (hedge) araçlar olarak belirlenen türevler haricinde bir türev ürüne alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılabilirler⁴³⁶.

Alım-satım amaçlı finansal varlıklara konu olabilecek finansal araçlar olarak; uzun vadeli faiz getirili menkul kıymetleri (tahviller), vade taşımayan öz sermaye araçları (hisse senetleri, yatırım fonu katılma belgesi gibi) ve yukarıda da belirtildiği gibi korunma amaçlı satın alınmayan ve bu amaçla elde tutulmadıkları sürece türev ürünler gösterilebilir. Bunlar sadece varlık değil, örneğin vadeli alım, satım

⁴³³ age, 56.

⁴³⁴ age, 56.

⁴³⁵ Remzi Örtün, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, age, 475.

⁴³⁶ Aydın Karapınar ve diğ., age, 839.

sözleşmeleri ve gerçeğe uygun değeri elverdiğinde geri satın alınmak üzere ihraç edilen menkul kıymetler (varlığa dayalı menkul kıymetler gibi) ve açığa satış sözleşmeleri gibi araçlarla, yükümlülükler de olabilirler⁴³⁷.

Alım-satım amaçlı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleriyle değerlendirilir ve değerlemeden doğan kazanç yani tarihi maliyet ile gerçeğe uygun değer arasındaki fark ister faiz tabanlı isterse hisse senetlerinde olduğu gibi fiyat yükseltmelerinden kaynaklansın kazancın doğduğu dönemde kar zarar tablosuna yansıtılır⁴³⁸.

▪ Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar

Bu yatırımlar belirli veya sabit ödemeleri olan, sabit bir vadesi bulunan ve işletmenin vadesine kadar elde bulundurma niyetinde ve yeteneğinde olan finansal araçlardan oluşur⁴³⁹. Bunlara örnek olarak tahvil, bono, varlığa dayalı menkul kıymet gibi finansal varlıklar verilebilir. Hisse senetleri veya gayrimenkul, menkul yatırım fonları katılım belgeleri gibi belirgin bir vadesi olmayan menkul kıymetler burada sınıflandırılmazlar⁴⁴⁰. Ayrıca işletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken; alım-satım amaçlı veya satılmaya hazır olarak belirlenen ya da işletme kaynaklı kredi ve alacaklar vadeye kadar elde tutulacak varlık olarak sınıflandırılmaz⁴⁴¹.

Ayrıca işletmenin finansal enstrümanı vadesine kadar elinde tutabilmesi için finansal imkanlarının yeterli olması gerekmektedir. Eğer işletmenin finansal yetersizlikten dolayı bunları vadesinden önce satma gibi bir pozisyon alma durumu varsa, varlık vadeye kadar elde tutulacak varlık olarak sınıflandırılmaz. Yalnız bu tür satış işlemi işletmenin durumunun kötüleşmesi sonucu değil de, finansal aracı ihraç edenin kredi değerliliğini yitirmesi, vergi oranlarının değişmesi, faiz oranları ve kurlarda dalgalanmalar gibi önemli değişimler neticesinde zarardan kurtulmak amacıyla yapılmış ise bu durumda vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymet olarak sınıflama yapılabilir⁴⁴².

Sigortacılık TDHP’de vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların hangi değerlendirme esaslarına göre değerlendirileceği belirtilmemekle beraber değerlendirme

⁴³⁷ Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **age**, 475.

⁴³⁸ **age**, 484

⁴³⁹ Aydın Karapınar ve diğ., **age**, 839.

⁴⁴⁰ Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **age**, 476.

⁴⁴¹ Aydın Karapınar ve diğ., **age**, 839.

⁴⁴² Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **age**, 476.

farklarının kar zarar hesaplarında kaydedilmesi öngörülmüştür⁴⁴³. UFRS’de ise vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar özellikle faizli borç belgelerinden meydana geldiklerinden ve bunların içinde hisse senedi ve fon katılma belgeleri bulunmadığı için etkin faiz yöntemiyle (bileşik faize göre hesaplanan iç iskonto veya iç verim oranı) hesaplanan itfa edilmiş maliyet (amortized cost) ile değerlenmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu tür finansal araçların borsada işlem görseler dahi itfa edilmiş maliyet ile değerlenirler. Yani piyasa fiyatı veya gerçeğe uygun değerle değerlendirilmezler⁴⁴⁴. Bu menkul kıymetlerin etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyet ile tarihi maliyetleri arasındaki fark kar zararda gösterilir. Gerçeğe uygun değerleri olmadığı için öz kaynakta gösterilen bir husus yoktur.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların işletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken; alım-satım amaçlı veya satılmaya hazır olarak belirlenen ya da işletme kaynaklı kredi ve alacaklar vadeye kadar elde tutulacak varlık olarak sınıflandırılmayacağına dair ilke istisnai ve olağanüstü bir durum sebebiyle geçici olarak değiştirilmiştir.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, 2008 yılında yaşanan ekonomik dalgalanmalar nedeniyle menkul kıymet faizlerinde oluşan faiz değişikliklerinden banka bilançolarının olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla, muhasebe standartlarında değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklikler, “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 105 Sıra No.lu Tebliğ” ve “Finansal Araçlar: Açıklamalara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 7) Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 106 Sıra No.lu Tebliğ” olarak 31 Ekim tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bankaların hazırlanmakta olan 2008 yılına ait 9 aylık bilançosunda, devlet iç borçlanma senetlerinin (“DİBS”) faizinde meydana gelen değişikliklerin olumsuz yansımaları azaltmak üzere, söz konusu uluslararası muhasebe standartlarındaki değişiklikler, hızla Türk muhasebe standardı olarak benimsenerek uygulamaya konulmuş, böylece, bankaların sermaye yeterliliği rasyosunda, DİBS faizlerindeki değişikliklerden kaynaklanan olumsuz etkinin en azından 2-3 puan azaltılmasına imkanı sağlanmıştır. Buna göre, bankalar, istedikleri DİBS’leri vadeye kadar elde tutmak şartıyla portföylerine aktarabilme

⁴⁴³ Metin Sariaslan, *age*, 84.

⁴⁴⁴ Remzi Örtün, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, *age*, 483.

imkanını yakalamışlardır⁴⁴⁵. Böylece finansal kuruluşlar krizde değeri düşen alım-satım amaçlı finansal varlıklarda sınıflandırılan menkul kıymetlerini vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklara sınıflandırdıklarından ve gerçeğe uygun değer yerine etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyet ile değerlendiklerinden dolayı olası büyük zararlardan kurtulmuşlardır.

▪ İşletme Kaynaklı Kredi Ve Alacaklar

İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken alım-satım amaçlı veya satılmaya hazır olarak belirlenen varlıklar ile alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılan ve hemen veya kısa vadede tekrar satılmak amacıyla elde edilen finansal araçlar dışında; daha ziyade doğrudan borç vermek veya mal ve hizmet satmak suretiyle oluşan, aktif bir piyasaya kote olmayan ve belirli veya sabit ödemeleri olan finansal araçlar işletme kaynaklı kredi ve alacaklar olarak sınıflandırılırlar⁴⁴⁶. Ticari alacaklar, bankaların kullandığı krediler, banka mevduatı, alınan çekler, iştiraklerden ve bağlı kuruluşlardan alacaklar gibi varlıklardan aktif bir pazarı olmayan bu tanıma uygundur⁴⁴⁷.

Kullandırılan kredi ve alacaklar etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile değerlendirilir. İtfa edilmiş maliyet SPK XI/25 nolu tebliği m.246'da "finansal varlık veya borcun iskonto edilmiş maliyeti" veya bazı yayınlarda "amorti edilmiş tarihi maliyet" ve "taşınmış kayıtlı değer" olarak da isimlendirilmektedir⁴⁴⁸.

Muhasebe hukukunda dönemsel kazancın tespitinde, gelir ve giderler tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmektedirler. Ancak dönemsellik ilkesi gereği borç veya alacak toplamının tahakkuku ile ödeme ya da tahsilatın aynı dönemde yapılmaması durumunda, bunların değerlerinin değerleme günündeki bedellerine indirgenmesi gerekli olmaktadır. Çünkü, değerleme günündeki senedin nominal değeri, değerleme günü ile senedin vade tarihi arasındaki süreye isabet eden faizi de kapsamaktadır. Bu yüzden dönem sonunda yapılacak reeskont işlemi ile nominal değer içinde bulunan gelecek dönem veya dönemlere ait faiz ayıklanmış olmaktadır. Sigortacılık düzenlemelerinde Sigortacılık Sigorta şirketlerinin alacak ve borçlarının çoğunluğunun sigorta ve reasürans sözleşmelerine dayanmaktadır ve bu sözleşmeler

⁴⁴⁵ "Bilançolara Kriz Düzenlemesi", http://www.finansgundem.com/haber/oku/bankacilik/2727/bilancolara_kriz_duzenlemesi/print, [10 Mart 2010].

⁴⁴⁶ Aydın Karapınar ve diğ., *age*, 840.

⁴⁴⁷ Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, *age*, 478.

⁴⁴⁸ *age*, 486,487.

VUK uygulamalarına göre senetsiz alacak ve borçlar durumundadır. Sigortacılık TDHP’te alacak ve borç senetlerinin reeskontu hesaplarının açılmasıyla beraber senetli-senetsiz ayrımı yapılmaksızın bütün alacak ve borçlarını tasarruf değeri ile değerlemesini sağlamak amacıyla reeskont yapılması öngörülmektedir. Reeskont işlemlerinde uygulanacak faiz oranı için de 1995 yılında yayınlanan 238 sıra No’lu VUK Genel Tebliği’ne göre kısa vadeli avans işlemleri için belirlenen faiz oranının esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Dövizli poliçelerde ise üzerindeki faiz oranı yazmıyorsa Londra Bankalar Arası Faiz oranının (Libor) kullanılması gerekmektedir⁴⁴⁹. Uygulamada Türk Lirası sözleşmeler reeskontu için İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (“İMKB”) web sitesinde yayımlanan raporlama dönemine ait KAS bültenindeki ağırlıklı ortalamalar da kullanılmaktadır.

Reeskont tutarı hesaplamasında iki formül vardır:

Dış iskonto: $F = A \times N \times T / 36500$

İç iskonto: $F = A \times N \times T / 36500 + (N \times T)$

A: Senedin nominal değeri

N: Senedin değerlendirme tarihi ile vade tarihi arasındaki gün sayısı

T: Uygulanacak faiz (reeskont) oranı

F: Faiz ya da reeskont tutarı

Sigorta şirketleri vergi matrahının tespitinde, hesapladıkları alacak reeskont tutarını gider, borç reeskont tutarını da gelir yazabilmektedirler. Sonuç olarak, reeskont işlemi, alacaklar içerisindeki faizin ayrıştırılması işlemidir. Yalnız prim alacakları içerisindeki faizin reeskont işlemi sonucu ayrıştırılması karşın bununla ilişki olan kazanılmamış primler karşılığı (“KPK”) içerisindeki paranın zaman değeri niteliğindeki faiz tutarının ayrıştırılması konusu açık değildir. KPK’nın içinde faiz bulunduğu bir gerçek olmakla beraber sigorta prim alacakları ve ilişkili KPK üzerinden reeskont ayrılıp ayrılmaması tartışmalı bir mevzudur. Müsteşarlığın yorumuna göre vadesi gelmemiş prim alacaklarının ve kazanılmamış primlerin reeskont tutarları aynı olacaktır. Aynı durum, vadesi gelmemiş reasürör borçları ile

⁴⁴⁹ Sarıaslan, **age**, 86-91.

kazanılmamış primlerin reasürör payları için de geçerlidir. Sonuçta reeskont geliri ve gideri aynı olacağı için reeskont yapılmasının çok önemi kalmamaktadır⁴⁵⁰.

▪ Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan borçlar ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak varlıklar veya alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılan menkul kıymetler dışındaki yani yukarıda belirtilenlerin dışında kalan diğer finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadırlar⁴⁵¹. Likit olmayan ve bağlı menkul kıymet adı altındaki faizli borç belgeleri ile hisse senetleri de bu sınıfa girmektedir⁴⁵².

Bu varlıklar da gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilmekte, ancak değerlendirme farklarının tamamı kar zarara verilmemekte, bilançoda öz sermaye içinde “finansal varlıklar yeniden değerlendirme” fonunda gösterilmektedir. Ayrıca işletme tarafından satın alınmış başka bir şirketin öz sermaye araçlarının temettüleri ve değer artış veya azalışları söz konusu olduğu için piyasa fiyatlarının artması sonucu çıkan değerlendirme farkları bilançoda toplanacak, değer düşüklüğü söz konusu ise bu fondan düşülecektir. Eğer değer düşüklüğü kayıtlı değer altına inmişse doğrudan zarar yazılmayacak, bilançoda öz varlıklar altında eksi değeri ile gösterilecektir. Ayrıca bu firmalar karlı ve öz sermayelerinde artış olsa da bu artış kayda alınmayacak, bunun fiyatlara yansımaları sonucunda gerçeğe uygun değerinin artması ölçüsünde fon hesabına alınacaktır⁴⁵³.

Yeni alınan ve satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetin etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile defter değeri arasındaki farkı kar zarara, önceden alınmış bir menkul kıymetse önceki dönemin etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile cari yılın etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değerinin farkı kar zarar yansıtılır. Gerçeğe uygun değer ile etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri arasındaki fark öz kaynakta yeniden değerlendirme fonu altında gösterilir⁴⁵⁴.

⁴⁵⁰ **age**, 91,92.

⁴⁵¹ Aydın Karapınar ve diğ., **age**, 840.

⁴⁵² Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **age**, 478.

⁴⁵³ **age**, 478.

⁴⁵⁴ Menkul Kıymetler Sunumu Eğitim Notları, **KPMG Türkiye, 22 Kasım 2008**, (İstanbul: 2008), 32.

Tablo 7: Finansal Varlık Değerlemeleri

Finansal Varlık Türü	İlk Kayıta Değerleme	Dönem sonu Değerleme	Değerleme Sonucunun Yer Aldığı Tablo
Gerçeğe Uygun Değer Seçimli Finansal Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer	Gelir Tablosu
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer	İskonto Edilmiş Değer, Değer Düşüklüğü	Gelir Tablosu
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer	İskonto Edilmiş Değer-Defter Değeri=Gelir Tablosu
			Gerçeğe Uygun Değer-İskonto Edilmiş Değer=Özkaynaklar
İşletme Kaynaklı Kredi ve Alacaklar	Gerçeğe Uygun Değer	İskonto Edilmiş Değer, Değer Düşüklüğü	Gelir Tablosu

Mustafa Hamamcıoğlu, **Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planı ve Sigorta Şirketlerinin Muhasebesi, 30-31 Ekim 2008** (İstanbul: TSEV): 20.

4.3.4.1.1.1.2.2. Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar

Bu hesap sigortacılığa özgü bir hesap olup özellikle hayat sigortası branşı için açılmıştır. Riski sigortalılara ait finansal varlıkların diğer finansal varlıklardan ayrı olarak gösterilmesinin sebebi Avrupa Birliği'nin 91/674 sayılı Muhasebe Direktifi hükümleri gereğidir⁴⁵⁵. Sigorta sözleşme (poliçe) şartlarına göre yatırım riski sigortalıya ait ve birikimli hayat sigortalarına ait teknik karşılıkların yatırıldığı değerler bu heabın altında yer alan hesaplarda izlenir. Sigortalıların hak ve menfaatleri aleyhine bir durum yaratmaması şartıyla Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar kendi içerisinde alım-satım amaçlı, vadeye kadar elde tutulacak ve satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılabilmekte ve değerlendirme esasları da bu çerçevede yapılmaktadır⁴⁵⁶. Teknik karşılıkların yatırılacağı varlıklar bölümünde riski sigortalılara ait finansal yatırımlarla ilgili ek açıklamalar yapılmıştır.

⁴⁵⁵ Hamamcıoğlu, age, 21.

⁴⁵⁶ age, 22.

4.3.4.1.1.1.3. Esas Faaliyetlerden Alacaklar

Esas faaliyetlerden alacaklar temel olarak sigortacılık faaliyetlerinden, reasürans faaliyetlerinden ve emeklilik faaliyetlerinden alacaklar ve bunların karşılıkları ve sigortalılara krediler (ikrazlar) ile bunların karşılığında oluşmaktadır. Bu hesaplarda kendi içlerinde sigortalılardan alacaklar, aracılarından alacaklar, sigorta şirketlerinden alacaklar, reasürans şirketlerinden alacaklar ve katılımcılardan alacaklar gibi alt hesaplara ayrılmıştır⁴⁵⁷. İkraz hayat branşına has bir husus olup; poliçedeki prim sigortalı tarafından belirli bir süre ödedikten sonra hayat poliçesinin sigorta şirketine rehni karşılığında iştira satın alma değerinin %95'ine kadar %12-20 oranında faiz uygulanması ile sigorta şirketlerince sigortalıya borç verilebilmektedir⁴⁵⁸.

Sigortalılardan alacaklar hesabı, sigorta şirketlerinin direkt satış kanalı ile düzenlemiş oldukları sigorta poliçeleri, tecditnameler ve zeyilnameler dolayısıyla sigortalılardan olan prim alacaklarının, acenteler hesabı ise sigorta şirketinin acenteler vasıtasıyla üretmiş oldukları prim alacaklarının takip edildiği hesaplardır. Reasürans şirketlerinden alacaklar hesabında ise sedan işletmenin reasüröre devredeceği riskler için ödeyeceği reasürans primlerinden kaynaklanan komisyonlar ve diğer alacaklar izlenir⁴⁵⁹.

Aşağıdaki hesap grupları genel olarak tüm hesap planlarında kullanılan hesaplar oldukları için ayrıntıya girilmemiştir.

4.3.4.1.1.1.4. İlişkili Taraflardan Alacaklar

Bu hesap grubu ortaklardan alacaklar, iştiraklerden alacaklar, bağlı ortaklıklardan alacaklar, müşterek yönetime tabi teşebbüslerden alacaklar, personelden alacaklar ve diğer ilişkili taraflardan alacaklardan oluşmaktadır. Bu hesaplar herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş olan ve en çok bir yıl içinde tahsil edilmesi beklenen senetli ve senetsiz alacaklar, ticari alacaklar dışında bir grup oluşturur⁴⁶⁰.

⁴⁵⁷ age, 22,23.

⁴⁵⁸ Uyanık, age, 530.

⁴⁵⁹ Tekşen, Atay, age, 46, 52.

⁴⁶⁰ Sevilengül, age, 283.

4.3.4.1.1.1.5. Diğer Çeşitli Alacaklar

Diğer alacaklar hesap grubu finansal kiralama alacakları, kazanılmamış finansal kiralama faiz gelirleri, verilen depozito ve teminatlar ve diğer çeşitli alacaklar hesabından meydana gelir. Miktarı önemsiz olduğu veya sık rastlanan işlemlerden dolayı ayrı bir defteri kebir hesabı açılmasını gerektirmeyen hesaplar bu grupta altında izlenir⁴⁶¹.

4.3.4.1.1.1.6. Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

Bu hesap grubu başlıca gelecek aylara ait giderler, tahakkuk etmiş faiz ve kira gelirleri gelir tahakkukları ve gelecek aylara ait diğer giderler ve gelir tahakkukları hesaplarından oluşur.

Bu hesap grubunda izleyen aylarla ilgili giderler, ilgili aylarda gider hesaplarına alınıncaya kadar bekletilir. Muhasebe standardında ertelenmiş giderler olarak nitelenen ve gelecek dönemde gider yazılacak tutarlar bu hesapta izlenmektedir. Ayrıca bilanço tarihi itibarıyla gerçekleşmiş fakat istenebilir duruma gelmemiş gelirlerin gelir tablosuna alınmasında kullanılmak üzere gelir tahakkukları hesabı kullanılmaktadır⁴⁶². Süre sonunda tahsil edilen kira gelirleri buna örnek verilebilir.

4.3.4.1.1.1.7. Diğer Cari Varlıklar

Diğer cari varlıklar, gelecek aylar ihtiyacı stoklar, peşin ödenen vergiler ve fonlar, ertelenmiş vergi varlıkları ve avanslardan oluşur.

4.3.4.1.1.1.2. Cari Olmayan Varlıklar

Bir yıldan ya da normal bir faaliyet döneminden daha uzun süre sonra, tahsil edilecek alacaklar, yararlanılacak peşin ödemelerle, bir yıldan daha uzun yararlanılacak maddi ve maddi olmayan durak varlıklar cari olmayan varlıklar altında izlenir⁴⁶³. Cari olmayan hesap grupları cari olan varlıklara paralel olup bu hesap grubunda cari varlıklardan farklı olarak farklı olarak maddi varlıklar ve maddi olmayan varlıkları gösterebiliriz.

⁴⁶¹ age, 287.

⁴⁶² age, 383,386.

⁴⁶³ age, 401.

4.3.4.1.1.1.2.1. Maddi Duran Varlıklar

Maddi duran varlıklar, işletmede bir etkinlik döneminden daha uzun sürelerde kullanılmak üzere edinilen maddi değerlerdir. Bir varlığın maddi duran varlık sayılabilmesi için, maddi bir yapıya sahip olması ve muhasebe kişiliğine ait bulunması, işletmede kullanılmak için alınmış ya da kiralanmış olup, normal şartlarda satılmasının düşünülmemesi ve özel durumlar dışında 1 yıldan daha uzun bir ömre sahip olması gerekir⁴⁶⁴. Maddi duran varlıklar, maliyet değerlerinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklükleri düşüldükten sonraki tutar üzerinden, kiralama veya idari amaçlı ya da halihazırda belirlenmemiş olan diğer amaçlar doğrultusunda inşa edilme aşamasındaki varlıklar ise maliyet değerlerinden varsa değer düşüklüğü kaybı düşülerek gösterilirler. Maliyete yasal harçlar da dahil edilir. Arazi ve yapılmakta olan yatırımlar dışında, maddi duran varlıkların maliyet tutarları, beklenen faydalı ömürlerine göre doğrusal amortisman yöntemi kullanılarak amortisman tabi tutulur. Beklenen faydalı ömür, kalıntı değer ve amortisman yöntemi, tahminlerde ortaya çıkan değişikliklerin olası etkileri için her yıl gözden geçirilir ve tahminlerde bir değişiklik varsa ileriye dönük olarak muhasebeleştirilir. Finansal kiralama ile alınan varlıklar, beklenen faydalı ömrü ile söz konusu kiralama süresinden kısa olanı ile ve sahip olunan maddi duran varlıklarla aynı şekilde amortisman tabi tutulur. Maddi duran varlıkların elden çıkarılması ya da bir maddi duran varlığın hizmetten alınması sonucu oluşan kazanç veya kayıp satış hasılatı ile varlığın defter değeri arasındaki fark olarak belirlenir ve gelir tablosuna kaydedilir⁴⁶⁵.

4.3.4.1.1.1.2.2. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Kontrolü şirketin elinde olan, saptanabilir ve kendine özgü yazılım ürünleri ile doğrudan ilişkilendirilebilen ve bir yıldan fazla süre ile maliyetinin üzerinde ekonomik fayda sağlayacak harcamalar maddi olmayan duran varlık olarak değerlendirilir. Maliyetler, yazılımı geliştiren çalışanların maliyetlerini ve genel üretim giderlerinin bir kısmını da içermektedir⁴⁶⁶.

⁴⁶⁴ Sevilengül, *age*, 440.

⁴⁶⁵ Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş., **31 Aralık 2009 Tarihi İtibariyle Finansal Tablolar**, 23,24, www.anadoluhayat.com.tr [23.03.2010].

⁴⁶⁶ *age*, 25.

4.3.4.1.1.1.3. Kısa Vadeli Yükümlülükler

Kısa vadeli yükümlülükler en çok bir yıl içinde ödenecek olan borçlardan oluşur. Burada yer alan en önemli hesap sigortacılık teknik karşılıklarıdır. Bu karşılıklar sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülükleri için ayırmış oldukları karşılıkların izlendiği hesaptır⁴⁶⁷. Sigorta şirketlerinin en temel yükümlülüklerini göstermeleri açısından teknik karşılıklar sigorta şirketlerinin analizinde ilk incelenen hesaplardır.

4.3.4.1.1.1.3.1. Finansal Borçlar

Bu hesap grubu başlıca kredi kuruluşlarına borçlar, finansal kiralama işlemlerinden borçlar, ertelenmiş finansal kiralama borçlanma maliyetleri, uzun vadeli kredilerin anapara taksitleri ve faizleri, çıkarılmış tahviller (bonolar) anapara, taksit ve faizleri ve çıkarılmış diğer finansal varlıklar hesaplarından oluşur⁴⁶⁸.

4.3.4.1.1.1.3.2. Esas Faaliyetlerden Borçlar

Esas faaliyetlerden borçlar temel olarak sigortacılık faaliyetlerinden, reasürans faaliyetlerinden ve emeklilik faaliyetlerinden borçlar hesaplarından meydana gelmektedir⁴⁶⁹.

4.3.4.1.1.1.3.3. İlişkili Taraflara Borçlar

Bu hesap grubunu ortaklara, iştiraklere, bağlı ortaklıklara, müşterek yönetime tabi teşebbüslere borçlar, personele borçlara ve diğer ilişkili taraflara olan borçlar hesapları oluşturur⁴⁷⁰.

4.3.4.1.1.1.3.4. Diğer Borçlar

Diğer borçlar hesap grubu alınan depozito ve teminatlar, diğer çeşitli borçlar ve diğer çeşitli borçlar reeskont hesaplarından oluşur⁴⁷¹.

⁴⁶⁷ “Sigortacılık Hesap Planı”, <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Maliye+ve+Muhasebe/sigortac%C4%B1%C4%B1 k+hesap+plan%C4%B1/> [20.05.2010].

⁴⁶⁸ Hamamcıoğlu, **age**, 191.

⁴⁶⁹ **age**, 192.

⁴⁷⁰ “Sigortacılık Hesap Planı”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Maliye+ve+Muhasebe/sigortac%C4%B1%C4%B1 k+hesap+plan%C4%B1/> [20.05.2010].

⁴⁷¹ Hamamcıoğlu, **age**, 192.

4.3.4.1.1.3.5. Sigortacılık Teknik Karşılıkları

Teknik karşılıklar hesapları cari dönemi aşan hesaplara ait yükümlülüklerin izlendiği hesaptır. Sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri sigorta sözleşmelerinden doğan yükümlülükleri için, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu m.16’da belirtilen esaslara göre yeteri kadar karşılık ayırmak zorundadır. Teknik Karşılıklar mevzuatta genel olarak 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu ve Sigorta Ve Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına Ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik ve çeşitli sektör duyuruları ile düzenlenmiştir.

Teknik karşılıklar sigorta işletmeleri ve reasürans şirketlerine özgü pasif nitelikli hesaplardan oluşmaktadır. Teknik karşılıkları oluşturan hesaplar kazanılmamış primler karşılığı, devam eden riskler karşılığı (“DERK”), muallak hasar ve tazminat karşılığı, hayat matematik karşılığı, dengeleme karşılığı (katastrofik riskler), ikramiye ve indirimler karşılığı, yatırım riski hayat sigortası poliçe sahiplerine ait poliçeler için ayrılan karşılık ve diğer teknik karşılıklardan oluşur⁴⁷².

4.3.4.1.1.3.5.1. Kazanılmamış Primler Karşılığı

Kazanılmamış prim karşılıkları belirli bir dönem içinde yazılmış prim gelirlerinin, dönemsellik ilkesi gereği dönem sonunda henüz kazanılmamış kısmını ifade eder⁴⁷³. Düzenlenen sigorta poliçelerinin yılsonunda sona ermeyen ve gelecek yıla sarkan bölümleri için sigorta işletmesinin sorumluluğu devam ettiği için karşılık ayrılması gerekmektedir. Yıl sonunda ayrılan kazanılmamış primler karşılığı gider, geçmiş yıl ayrılmış olan kazanılmamış primler karşılığı ise o yıl için gelir kabul edilir ve buna göre hesaplara intikal ettirilir⁴⁷⁴. Sigortacılık Kanunu’nda KPK şu şekilde tarif edilmektedir:

“Kazanılmamış primler karşılığı; yürürlükte bulunan her bir sigorta sözleşmesine ilişkin olarak yazılan brüt primin gün esasına göre takip eden hesap dönemine veya dönemlerine sarkan kısmından; yürürlükte bulunan yıllık hayat sigortaları ile süresi bir yılı aşan birikim priminin de alındığı hayat sigortalarında ise yazılan brüt primlerden varsa birikime ayrılan kısım düşüldükten sonra kalan tutarın takip eden döneme veya dönemlere sarkan kısmından oluşur. Ancak, gün esasına göre karşılık hesaplaması mümkün olmayan reasürans ve retrosesyon işlemlerinde, sekizde bir esasına göre kazanılmamış primler karşılığı ayrılması mümkündür”.

Bir sigorta riskinin gerçekleşme ihtimali sigorta sözleşmesi boyunca eşit olarak dağıldığından raporlama tarihi itibarıyla kazanılmamış primler karşılığının sigorta

⁴⁷² age, 192,193.

⁴⁷³ Sarıaslan, age, 128.

⁴⁷⁴ Tekşen, Atay, age,54.

sözleşmelerinin geri kalan sürelerinde oluşabilecek hasarları karşılayabilmesi beklenir. Yani KPK yürürlükteki poliçelerin gelecekte oluşabilecek hasarlarına ilişkin bir rezerv niteliğindedir⁴⁷⁵.

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise, esasen cari rizikolar karşılığı (CRK) ile kazanılmamış primler karşılığı (KPK) farklı kavramlar oldukları halde, eski mevzuatta ve uygulamada “kazanılmamış primler karşılığı” tanımlanırken “cari rizikolar karşılığı”nın kullanılmasıdır⁴⁷⁶. Gerçek anlamda cari rizikolar karşılığı ise doktrinde “devam eden riskler karşılığı”nın diğer ismi olarak kullanılmaktadır.

▪ **Kazanılmamış Primler Karşılığının Hesaplanması**

Kanunda da belirtildiği üzere KPK’nın hesaplanması için gün esaslı sistemi ile 1/24 ve diğer oransal sistemler olmak üzere 2 çeşit hesaplama yöntemi vardır. Öncelikle KPK’nın ancak dönem sonu itibarıyla yürürlükte olan poliçeler için ayrılması gerekmektedir. İptal edilmiş, tenzil veya süresi ona ermiş poliçeler için KPK hesaplanmaz. Diğer bir hesaplama yöntemi olan sabit oranlı yöntem yapılan bir yönetmelik değişikliği ile uygulamadan kaldırılmıştır⁴⁷⁷.

a) Gün Esası Sistemi: Bu yöntemde her bir poliçenin sigorta süresine bakılarak ertesi döneme sarkan gün sayısına isabet eden prim tutarı brüt veya net karşılık olarak ayrılır⁴⁷⁸.

b) 1/24 Ve Diğer Oransal Sistemler: Bu sistemde, belirli bir ay içinde düzenlenen poliçelerin bir yıllık bir süre için verildiği varsayımından hareketle, başlangıç tarihinin ayın ortasına indirgenmesiyle aylık prim her 15 güne ilişkin 1/24 ve katlarıyla çarpılarak KPK hesaplanır⁴⁷⁹. Örneğin, bir sigorta işletmesinde yens bir ürün için Eylül 2009’da ilk defa prim üretilmeye başlandığını varsayalım. Prim üretimi olarak ayın ortası yani 15 Eylül alınmaktadır. Buna göre eylül 15-1 ekim 2008 arası kazanılan prim için Prim/24 TL’dir. Toplam üretilen prim tutarı 14,295 TL olsun. Buna göre kazanılan prim tutarı $14,295/24 = 596$ TL olacaktır.

Kazanılmamış prim ise $14,295 - 596 = 13,699$ TL’dir.

⁴⁷⁵ Metin Sarıaslan, “Devam Eden Riskler Karşılığı’nın TFRS 4’teki Düzenlemelerle Karşılaştırılması”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, s.4 (2008): 19.

⁴⁷⁶ Sarıaslan, 2006, 131.

⁴⁷⁷ **age**, 128-133.

⁴⁷⁸ **age**, 128

⁴⁷⁹ **age**, 129.

Ekim sonu için ise eylülde üretilen primin kazanılan tutarı Eylül 15-Kasım 2009 arası 45 gündür ve üretilen Prim/24*3 olacaktır. Yani:

Kazanılan prim tutarı $14,295/24 * 3 = 1,787$ TL olacak

Kazanılmamış prim ise $14,295 - 1,787 = 12,508$ TL olarak karşılık ayrılacaktır.

Bunun yanında daha hassas hesaplamalar için yılın 15 günlük bölümünü esas alan 1/48 ya da yılı haftalar itibariyle değerlendiren 1/96 sistemleri uygulanabilir. Daha basit hesaplamalar için ise üçer aylık dönemleri esas alan 1/8 sistemi (reasürans ve retrosesyon işlemlerinde) ve yılı altışar aylık iki dönem halinde değerlendiren 1/2 veya %50 (nakliyat sigortaları) sistemi kullanılabilir⁴⁸⁰.

Hazine Müsteşarlığı'nın 28.12.2007'de yayınladığı 2007/25 sayılı "Kazanılmamış Primler Karşılığının Hesaplanmasına ve Ertelenmiş Komisyon Gelir Ve Giderleri İçin Kullanılacak Hesap Kodlarına İlişkin Genelge"sinde;

"5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'na dayanılarak çıkarılan Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmeliğin 5 inci maddesine göre; Kazanılmamış Primler Karşılığı 1.1.2008'den itibaren yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri için tahakkuk etmiş primlerin, herhangi bir komisyon veya diğer bir indirim yapılmaksızın brüt olarak gün esasına göre ertesi hesap dönemi veya dönemlerine sarkan kısımdan oluşmaktadır. Ancak; 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 'Karşılıklar' başlıklı 25 inci maddesine istinaden Kazanılmamış Primler Karşılığı eski ismiyle Cari Rizikolar Karşılığı, yürürlükte bulunan sözleşmeler için tahakkuk etmiş primlerden komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre ertesi yıla sarkan kısmı olarak ayrılmaktaydı. Buna göre; şirketler 2007 yılı içerisinde tanzim edilen tüm poliçeler için komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden KPK ayırırken 2008 yılı için ise komisyonlar düşülmeksizin KPK ayıracaklardır" olarak belirtilmektedir.

Buna göre eski ve yeni yöntemlere göre hesaplamalar şu şekildedir⁴⁸¹:

▪ **Eski yönteme göre hesaplama**

Yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri için tahakkuk etmiş primlerden komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre bilanço gününden sonraya sarkan kısımdan, reasürör payının düşülmesinden sonra kalan tutardır.

((Brüt primler-Acentelere verilen komisyon) - (Reasüröre verilen primler-Reasürörden alınan komisyonlar)) x Kalan Gün Sayısı / Toplam Gün Sayısı

⁴⁸⁰ age, 130.

⁴⁸¹ KPMG Türkiye, **Teknik Karşılıklar Çalışma Notları**, (İstanbul: 2008), 3.

▪ **Yeni yönteme göre hesaplama**

Yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri için tahakkuk etmiş primlerin herhangi bir komisyon veya diğer bir indirim yapılmaksızın brüt olarak gün esasına göre ertesi hesap dönemi veya hesap dönemlerine sarkan kısmından oluşur.

(Brüt primler - Reasüröre verilen primler) x Kalan Gün Sayısı / Toplam Gün Sayısı

Kazanılmamış Primler Karşılığının Hesaplanmasına ve Ertelenmiş Komisyon Gelir Ve Giderleri İçin Kullanılacak Hesap Kodlarına İlişkin Genelge'ye göre,

“2007 yılı için komisyon düşülerek ayrılan KPK'nın 2008 yılı mali tablolarına devredilmesinde uygulamada ortaya çıkacak sorunların önlenmesini teminen; bir önceki yıldan gelen poliçeler için ayrılan ve devreden olarak yeni yıl kayıtlarına alınan tutar ile bu poliçeler için yeni sisteme göre ayrılan kazanılmamış prim karşılığı tutarı arasında bir fark meydana gelmemesi amacıyla, 31.12.2007 tarihinden önce tanzim edilen poliçeler için komisyonlar düşüldükten sonra KPK ayrılması uygulamasına devam edilmesi, yeni yılda tanzim edilecek poliçeler için ise yeni sisteme göre işlem yapılması gerekli görülmüştür. Diğer taraftan; bilindiği üzere “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik” in 5 inci maddesinin 5 inci fıkrası; aracılar ödene komisyonlar, reasüröre devredilen primler nedeniyle alınan komisyonlar, üretim gider payları ile bölüşmesiz reasürans anlaşmaları için ödenen tutarların gelecek dönem veya dönemlere isabet eden kısmının ertelenmiş gelirler ve ertelenmiş giderler hesapları ile diğer ilgili hesaplar altında muhasebeleştirileceği hükmünü amirdi”

olarak belirtilmektedir.

Buna göre; aracılar ödene komisyonlar, reasüröre devredilen primler nedeniyle alınan komisyonlar, üretim gider payları ile bölüşmesiz reasürans anlaşmaları için ödenen tutarların gelecek dönem veya dönemlere isabet eden kısmı ertelenmiş gelirler ve ertelenmiş giderler hesapları ile diğer ilgili hesaplar altında muhasebeleştirilir. Bu hesaplar 2007/25 nolu genelgede belirtildiği üzere 180.01 ya da 280.01 Ertelenmiş komisyon giderleri ile 380.01 ya da 480.01 Ertelenmiş komisyon gelirleri hesapları kullanılacak, gelir tablosunda ise 614 ile 636 faaliyet giderleri hesaplarında takip edilecektir. Şirketler matematik karşılık ayrılan sigorta sözleşmeleri hariç diğer sözleşmeler için kazanılmamış primler karşılığı ayırmak zorundadırlar. Bu kapsamda, aktüeryal matematik karşılık ayrılan poliçeler için KPK ile ilgili hesaplamalar yapılmayacaktır.

▪ **Hayat Branşında Kazanılmamış Primler Karşılığının Hesaplanması**

Hayat branşı genel olarak uzun vadeli olduğu için primler yıllık prim üzerinden değil, vadesi gelen prim taksitlerinin tahakkuku şeklinde yapılmaktadır. Bir yıllık zeyilname düzenlenerek prim hesaplanmakta ve taksitlerin tahsil edilip edilmediğine bakılmaksızın tahakkuk ettirilmektedir. Yıllık veya bir yılı aşan hayat sigortaları

içerisinde olup, üzerinden matematik karşılığı ayrılmayan risk primleri için kazanılmamış primler karşılığı ayrılması öngörülmüştür. Böylece süresi bir yılı aşan ve birikimin priminin de alındığı hayat sigortası poliçelerinde ayrıştırma sonrası bulunan brüt risk primlerinden reasürör payı düşüldükten sonraki değer üzerinden KPK ayrılması gerekmektedir⁴⁸².

4.3.4.1.1.3.5.2. Devam Eden Riskler Karşılığı

5684 Sayılı SK'da devam eden riskler karşılığı; sigorta sözleşmesinin süresi boyunca üstlenilen risk düzeyi ile kazanılan primlerin zamana bağlı dağılımının uyumlu olmadığı kabul edilen sigorta branşlarında, ayrıca kazanılmamış primler karşılığının şirketin taşıdığı risk ve beklenen masraf düzeyine göre yetersiz kalması halinde ayrılır” şeklinde belirtilmiştir.

Açıklayacak olursak; yapılan risk değerlendirmesi sonucunda sigortalının riske göre eksik fiyatlama yapıldığının tespiti halinde veya daha sonra riskin arttığının tespit edilmesi halinde ve poliçe süresi bitmiş olmasına rağmen şirket üstünde hala risk varsa, kazanılmamış primler karşılığı, şirketin taşıdığı risk düzeyine göre yetersiz kalmakta veya alınan prim tutarı tamamen kazanılmış hale gelmesine rağmen şirket üzerindeki riskin devam etmekte olduğu görülmektedir. Yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri dolayısıyla ortaya çıkabilecek tazminatların ilgili sözleşmeler için ayrılmış kazanılmamış primler karşılığından fazla olma ihtimaline karşı, her hesap dönemi itibarıyla son 12 ayı kapsayacak şekilde yeterlilik testi yapmak zorundadır. Bu test yapılırken, kazanılmamış primler karşılığının beklenen hasar prim oranı ile çarpılması gerekmektedir⁴⁸³.

Beklenen net hasar prim oranı şirketin geçmiş deneyimlerine dikkate alınarak, yıl içinde gerçekleşen net hasarların, net kazanılmış prime oranlanması ile bulunur⁴⁸⁴:

Beklenen Net Hasar Prim Oranı = Net Gerçekleşen Hasar / Net Kazanılmış Prim

Beklenen Net Hasar Prim Oranı = net gerçekleşmiş hasarlar (net muallak tazminatlar + net ödenen tazminatlar – net devreden muallak tazminatlar) / net kazanılmış prim (yazılan primler + devreden kazanılmamış primler karşılığı - kazanılmamış primler karşılığı)

⁴⁸² age, 140

⁴⁸³ Yüksel, age, 4.

⁴⁸⁴ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 328.

Beklenen hasar prim oranının % 100'ün üzerinde olması halinde, % 100'ü aşan oranın net kazanılmamış primler karşılığı ile çarpılması sonucunda bulunan tutar o branşın devam eden riskler karşılığı olarak hesaplanır. Eski yönetmeliğe göre bu oran %95 idi.

Müsteşarlıkça 27.03.2009'da yayınlanan 2009/9 sayılı yayınlanan Teknik Karşılıklarla İlgili Mevzuatın Uygulanmasına İlişkin Sektör Duyurusu'na göre; devam eden riskler karşılığının hesabı sırasında beklenen hasar/prim oranı hesaplanırken dönem muallak tazminat karşılığını oluşturan tüm bileşenlerin (tahakkuk eden, raporlanmamış, tüm giderler, muallak tazminat yeterlilik farkı ve AZMM farkı) dikkate alınması ve nihai muallak tazminatların hesaplama dahil edilmesi gerekmektedir.

4.3.4.1.1.3.5.3. Muallak Hasar Karşılığı

Dönem içinde gerçekleşmiş ancak çeşitli nedenlerle işlemleri tamamlanmamış veya sigortalı ile tazminat miktarı konularında anlaşmazlığa düşmüş ve dönem sonu itibarıyla ödenmemiş hasarlar yani kayda geçmiş ancak ödenmemiş tazminat tutarları ile gerçekleşmiş ancak kayda geçmemiş tahmini tazminat tutarları ve bu tazminatlar ile ilgili yapılan gider karşılıkları ve bu tutarların yetersiz kalması durumunda Hazine Müsteşarlığı'na belirlenen esaslar çerçevesinde ayrılan ek karşılıklardır⁴⁸⁵.

Karşılık miktarı, tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş fiili tazminat bedellerinden veya hesaplanamamış ise tahmini değerlerden oluşur.

Ancak, hasarın, ekspertiz gibi gerekli formaliteleri ve işlemlerinin tamamlanmamış olması, sigortalı veya zarar görenler gerekli belgeleri sağlamamış veya zamanında şirkete vermemiş olmaları, sigortalıların tazminat tutarını almak üzere şirkete müracaat etmemeleri ve taraflar arasında tazminat tutarı ve tazminatla ilgili bazı konularda anlaşmazlık olması ve durumun hakem bilirkişi veya mahkemeye intikal etmesi gibi daha bir çok nedenlerle, cari yıl içinde gerçekleşen bir rizikoya ait tazminat bilanço tarihine kadar ödenmemiş olabilir. Bu durumda, sigorta şirketi cari yıla ait tazminatı sonraki yılda ödeyecek veya bazı durumlarda bir kaç yıl sonra ödemesi mümkün olacaktır⁴⁸⁶.

⁴⁸⁵ age, 330.

⁴⁸⁶ Yüksel, age, 10.

Bilanço tarihinde ödemesi gelecek yıl veya yıllarda da yapılacak hasarlardan bir kısmının kesin tutarı bilinebilir. Örneğin, 25 Aralıkta vefat ettiği bildirilen yüzbin TL'ye hayatı sigortalanmış olan bir kişinin mirasçılarına veya yararlananlarına ödenecek tazminatın, işlemlerin tamamlanmasından sonra gelecek yılın Ocak ayı içinde yüzbin TL olarak ödeneceği, bilanço tarihinde kesin bir tutar olarak bellidir. Bir kısım hasarların ise kesin tutarı bilinmemekte, ancak tahmin edilebilmektedir. Örneğin, 25 Aralık'ta yangın çıktığı haber verilen ve hasar miktarının tespiti uzun ekspertiz çalışmalarını gerektiren büyük bir sanayi kompleksine ödenecek tazminat, bilanço rakamlarının muhasebeye verilmesine kadar kesin olarak saptanmayabilir. Bu hasar ancak tahmin edilebilir. Bu durumda olup, cari yıl içinde tahakkuk etmiş fakat ödenmemiş veya sonraki yıllarda ödenmesi muhtemel hasarlara muallak hasar denir. Sigorta şirketinin bunların tutarını cari yıl gelirlerinden düşmesi yani zarar kaydetmesi, bilanço tekniği bakımından gereklidir⁴⁸⁷.

Muallak tazminat karşılığına ilişkin hesaplamalarda rücu, sovtaj ve benzeri gelir kalemleri tenzil edilmiş olarak dikkate alınmalıdır. Ancak hayat branşında rücu ve sovtaj olmadığı için bunlarla ilgili ayrıntıya girilmeyecektir.

Muallak hasar karşılığı uygulamada tahakkuk eden (dosya) muallakları, IBNR, dava muallakları, aktüeryal zincirden gelen muallaklardan oluşur. Teknik karşılık yönetmeliğinin 7. maddesi 6. fıkrasına göre cari hesap dönemi muallak tazminat karşılığı tutarı, Müsteşarlıkça belirlenen aktüeryal zincirleme merdiven metodu ile bulunan tutardan küçük olamaz.

▪ IBNR (Gerçekleşmiş Fakat Rapor Edilmemiş Hasar Karşılıkları)

Literatürde IBNR (Incurred but Not Reported) olarak bilinen gerçekleşmiş fakat rapor (ihbar) edilmemiş hasarlar yani hesap dönemi içinde gerçekleşmiş ancak bilanço tarihi itibarıyla ihbarı yapılmamış hasarları ifade etmektedir⁴⁸⁸. Gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedellerinin hesaplanması sırasında hesap dönemi sonu rakamları son 12 ayı kapsayacak şekilde dikkate alınır. Bu tarihlerden önce meydana gelmiş ancak bu tarihlerden sonra ihbar edilmiş tazminatlar, gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedelleri olarak kabul edilir. Gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedellerinin hesaplanması sırasında, sigorta ve reasürans

⁴⁸⁷ age, 11.

⁴⁸⁸ Bölükbaşı, Pamukçu, age, 332.

şirketlerinin bu bedellerle ilgili olarak son 5 veya daha fazla yıllarda; bu tarihlerden önce meydana gelmiş ancak sonrasında rapor edilmiş tazminatların, bunlara ilişkin rücu, sovtaj ve benzeri gelir tahsilatlarının tenzil edilmesinden sonra kalan tutarlarının, söz konusu yıllara ilişkin prim üretimlerine bölünmesi suretiyle bulunan ağırlıklı ortalama dikkate alınır. Cari hesap dönemi için gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedeli, yukarıda belirtilen şekilde hesaplanmış olan ağırlıklı ortalama ile cari hesap döneminden önceki 12 aylık toplam prim üretiminin çarpılması suretiyle bulunur⁴⁸⁹.

IBNR hasarlarının kaynakları; bilinmeyen bildirilmemiş hasarlar, kapanmış ancak gelecekte tekrar açılarak hasar ödemesi yapılacak hasarlar, bildirim yapılmış ve açık bulunan hasar dosyalarına gerçek miktarından farklı hasar miktarı işlenmiş hasar dosyaları ve raporlanmış fakat kaydedilmemiş (reported but not recorded-RBNR) olarak özetlenebilir⁴⁹⁰. Teknik karşılık yönetmeliğinin 7. maddesi 4. fıkrasında IBNR hesaplaması yapılırken “Cari hesap dönemi veya daha önceki hesap dönemlerinde ihbar edilmiş olmakla birlikte cari hesap döneminde herhangi bir sebeple bu dönem muallaklarında bulunmayan ancak bir sonraki yıl yeniden işleme alınan muallağa konu dosyalar da ilgili branşın gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedelleri hesaplarına dahil edilir” olarak da belirtilmektedir.

27 Ocak 2004 tarihli ve 25359 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” çerçevesinde 2004 yılından başlamak üzere, (2004-2008) sigorta şirketleri, her hesap döneminde branşlar itibariyle muallak hasar ve tazminat karşılığı yeterlilik tablosunu Müsteşarlıkça belirlenen formatta düzenleme, diğer mali tabloları ile birlikte yayımlamak ve Müsteşarlığa göndermek zorundadır. Bu tablo, şirketlerin son beş yıl itibari ile ayırdığı muallak tazminat karşılığının, bu karşılıkların konusu olan dosyalara ilişkin olarak tüm gider payları da dahil olmak üzere fiilen ödemiş olduğu tazminat bedeli toplamına oranı olan muallak tazminat karşılığı yeterlilik oranını gösterir. Müsteşarlıkça belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrı ayrı hesaplanacak muallak tazminat karşılığı yeterlilik oranının, cari hesap yılı hariç olmak üzere, son beş yıllık aritmetik ortalamasının % 95’in altında olması halinde, bu oran ile % 80 oranı arasındaki fark, cari yıl muallak

⁴⁸⁹ Yüksel, **age**, 10.

⁴⁹⁰ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 334.

tazminat karşılığı ile çarpılarak yeterlilik oranı fark tutarı bulunur. Yeterlilik oranı fark tutarı her bir branş için ayrı ayrı ilave edilerek cari yılda ayrılacak nihai muallak tazminat karşılığı hesaplanır. Eski yönetmelikte bu oran %80 idi. Cari hesap dönemi muallak tazminat karşılığı tutarı, Müsteşarlıkça belirlenen aktüeryal zincirleme merdiven metodu ile bulunan tutardan küçük olamaz. Aktüeryal zincirleme merdiven metodu ile alt sınır belirlenmiş olup 6 yıldır⁴⁹¹.

4.3.4.1.1.3.5.4. Hayat Matematik Karşılığı

SK'ya göre matematik karşılık, “bir yıldan uzun süreli hayat, sağlık, hastalık ve ferdi kaza sigortası sözleşmeleri için sigorta şirketleri tarafından sigorta ettirenler ile lehdarlara olan yükümlülüklerini karşılamak üzere sözleşme teknik esaslarında belirtilen, istatistiksel ve aktüeryal yöntemler kullanılarak hesaplanan karşılıklar ile taahhüt edilmişse, bu karşılıkların yatırıma yönlendirilmesi sonucu elde edilen gelirden sigortalılara ayrılan pay karşılıkları toplamıdır”. Hayat sigortalarında matematik karşılıklar her bir poliçe üzerinden ayrı ayrı hesaplanır. Matematik karşılıklar, yürürlükte bulunan her bir sözleşme için tarifedeki teknik esaslara göre ayrı ayrı hesaplanan aktüeryal matematik karşılıklar ve kar payı karşılıkları toplamından oluşur.

▪ Aktüeryal Matematik Karşılıklar

Sigorta şirketinin üstlendiği riziko için alınan primler ile sigorta ettirenler ve lehdarlara olan yükümlülüklerinin peşin değerleri arasındaki farktır. Aktüeryal matematik karşılıklar, bir yıldan uzun süreli hayat sigortaları için tarifelerin onaylı teknik esaslarında belirtilen formül veya esaslara göre ayrılır. Aktüeryal matematik karşılıklar, genelde sigortacının ileride yerine getireceği yükümlülüklerin peşin değeri ile sigorta ettiren tarafından ileride ödenecek primlerin bugünkü değeri arasındaki fark bulunarak hesaplanır. Birikim priminin de alındığı hayat sigortalarında ise bu farka birikim tarife primlerinin birikime kalan kısımları da eklenir⁴⁹².

▪ Hayat Kar Payı Karşılıkları

Hayat sigortası şirketlerinin kar payı vermeyi taahhüt ettikleri birikimli hayat sigortası sözleşmeleri için, sigorta ettirenlerle lehdarlara olan yükümlülüklerine

⁴⁹¹ Yüksel, age, 17.

⁴⁹² Sarıaslan, 2008, 19.

istinaden, sigortalının ödediği primlerden risk primi ile poliçe masraf payı düşüldükten sonra sigortalılar adına yatırıma sevk edilmek için ayrılan matematik karşılıklardır⁴⁹³.

- **Birikimli Hayat Sigortası** : Birikimli hayat poliçelerine "emeklilik poliçeleri" de denir. Bir kişinin emekli olabilmesi için en az 10 yıl prim ödemesi gereklidir. 10 yıl prim ödeyen sigortalı isterse prim ödemeye devam eder, isterse emekli olur, isterse de birikmiş parasının tamamını alarak sigortadan ayrılır. Sigortalı primleri bir havuzda toplanarak T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın öngördüğü yatırım araçlarına yönlendirilir. Bu yönlendirme sonucu elde edilen kar her sigortalıya, yatırmış oldukları prim doğrultusunda karpayı olarak yansıtılır ve ödemiş olduğu primlere eklenir⁴⁹⁴.

- **Kar payı karşılıkları** : Şirketlerin kar payı vermeyi taahhüt ettikleri sözleşmeler için sigorta ettirenler ile lehdarlara olan yükümlülüklerine istinaden ayrılan karşılıkların yatırıldıkları varlıkların gelirlerinden, onaylı kar payı teknik esaslarında belirtilen kar payı dağıtım sistemine göre hesaplanan teknik faiz geliri ile sınırlı olmak kaydıyla garanti edilen kısmın da dahil olduğu miktar ile önceki yıllara ait birikmiş kar payı karşılıklarından oluşur⁴⁹⁵. Genel olarak hayat matematik karşılıkları bazı kaynaklarda da aktüeryal matematik karşılıkları, birikim karlıkları ve kar payı karşılıkları olmak üzere üç şekilde de sınıflandırılmaktadır. Matematik karşılıklar şu şekilde hesaplanır⁴⁹⁶.

Matematik Karşılık = Sigortalının ödediği primlerin sonuç değeri / Sigorta Şirketinin Üzerine Aldığı riskin sonuç değeri, veya

Matematik Karşılık = Sigorta şirketinin yükümlülüklerinin peşin değeri - Sigortalı tarafından ödenecek primlerin peşin değeri

Matematiksel karşılıklar, her rçeşit hayat poliçesi için aktüerler tarafından tarifeler üzerinden hesaplanır⁴⁹⁷.

⁴⁹³ “Hayat Sigortalıları ve Bireysel Emeklilik”,
http://www.garanti.com.tr/hakli_musteri_hatti/sss/m01/m0108.htm l#12 [20.05.2010].

⁴⁹⁴ Yüksel, **age**, 13.

⁴⁹⁵ **Age**, 13.

⁴⁹⁶ Bölükbaşı, Pamukçu, **age**, 329.

⁴⁹⁷ Tekşen, Atay, **age**, 58.

4.3.4.1.1.1.3.5.5. Dengeleme Karşılığı

S.K.'ya göre dengeleme karşılığı (katastrofik riskler), takip eden hesap dönemlerinde meydana gelebilecek tazminat oranlardaki dalgalanmaları dengelemek ve katastrofik riskleri karşılamak üzere Hazine Müsteşarlığı'nca belirlenen branşlar için ayrılan karşılıktır. Müsteşarlık, bu karşılığı ikame edecek şekilde, belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde ihtiyat ayrılmasına karar verebilir.

Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik ile teknik karşılıklara ilişkin diğer mevzuat ile ilgili olarak sektörde farklı uygulamalara açıklık getirmek amacıyla T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü tarafından 2009/9 sayılı sektör duyurusu 27 Mart 2009 tarihinde yayınlanmıştır.

İlgili sektör duyurusuna göre şirketlerin deprem dolayısıyla meydana gelebilecek ölüm ve maluliyet, hayat ve kaza branşlarında deprem ek teminat verdikleri tarifeler için de dengeleme karşılığı ayıracakları açıklaması yapılmıştır. Bu karşılığın hesaplaması sırasında istatistiki çalışmalar yapılarak, deprem dolayısıyla, karşılaşılabilecek ölüm ve maluliyet risklerinin hesaplanması ve buna göre dengeleme karşılığı hesabında esas alınacak primlerin tespit edilmesi gerektiği ve gerekli istatistiksel çalışmanın yapılabilmesini teminen 30 Eylül 2009 tarihinde yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Başka bir sektör duyurusunda ise, bünyesinde gerekli istatistiki çalışmaları yapabilecek veri seti bulunmayan şirketlerin dengeleme karşılığı ayırırken portföyünü deprem bölgelerine göre ayrıştırarak, birinci derece deprem bölgesinde oturan sigortalılar için vefat priminin %12.5'ini; ikinci derece deprem bölgesinde oturan sigortalılar için de vefat priminin %10'unu deprem primi kabul edecekleri ve dengeleme karşılığının bu tutarların %12'si oranında hesaplanacağı belirtilmiştir.

4.3.4.1.1.1.3.5.6. İkramiye Ve İndirimler Karşılığı

S.K. m.16 b.7'ye göre; ikramiye ve indirimler karşılığı; sigorta şirketlerinin ikramiye veya indirim uygulamasına gitmesi durumunda, cari yılın teknik sonuçlarına göre sigortalılar veya lehdarlar için ayrılan ikramiye ve indirim tutarlarından oluşur. Yani bu karşılık sigorta sözleşmelerinde belirlenen şartlar çerçevesinde ortaya çıkması beklenen teknik kar veya fazlalıktan sigortalılara verilecek paylar ya da primlerin

düzgün ödenmesi nedeniyle sözleşme gereği öngörülen bonuslar veya gelecekte yapılacak prim indirimleri için ayrılan karşılıktır.

▪ **Teknik Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklar**

Teknik Karşılıklar Yönetmeliği m.11 sigorta şirketlerinde teknik karşılıkların yatırılacağı varlıkları belirtmektedir. Buna göre;

Şirketlerin, teknik karşılıklarını karşılayacak düzeyde varlık bulundurmaları şarttır.

Teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilebilecek varlıklar şunlardır;

- a) Türk Lirası,
- b) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı alım satım konusu yapılan dövizler,
- c) Vadeli ve vadesiz Türk Lirası mevduatı,
- ç) Katılım bankaları nezdinde açılan cari hesaplar ve katılma hesapları,
- d) Kredi kartı bloke hesapları,
- e) Döviz tevdiat hesapları,
- f) Devlet tahvili, hazine bonusu ve Devletin ihraç ettiği diğer finansal varlıklar,
- g) Özel sektör tarafından ihraç edilmiş tahvil ve diğer sabit getirili finansal varlıklar,
- ğ) Hisse senetleri ve diğer değişken getirili finansal varlıklar,
- h) Yatırım fonu katılma belgeleri,
- ı) Repo işlemleri,
- i) Esas faaliyetlerden alacaklar ve teknik karşılıklarda reasürör payları,
- j) Sigorta sözleşmelerine bağlı olarak veya bağlı olmadan verilen ikrazlar,
- k) Gayrimenkuller,
- l) Gayrimenkul hariç diğer maddi duran varlıklar,
- m) Peşin ödenen vergiler ve fonlar ile ertelenmiş vergi varlıkları.

Türkiye’de bulunan risklerle ilgili olarak ayrılmış bulunan teknik karşılıklara ilişkin varlıkların Türkiye’de saklanmaları esastır. Ancak, şirketler Devlet tahvili, hazine bonusu ve Devletin ihraç ettiği diğer finansal varlıklar için Sermaye Piyasası Kurulu tarafından uygun görülmek ve Takasbanka dışarıda saklanan varlıklar ve bunların değerleri konusunda gerekli bilgileri aktarmak veya erişimine olanak tanımak koşulu ile Takasbank dışında bir başka saklayıcıdan saklama hizmeti alabilir.

Şirketler portföylerinde bulundurdıkları varlıkların döviz, faiz ve piyasa riskleri gibi risklere karşı korunması amacıyla, Sermaye Piyasası Kurulu'nun görüşü alınarak Müsteşarlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde; opsiyon sözleşmeleri, forward, finansal vadeli işlemler ve vadeli işlemlere dayalı opsiyon işlemlerine taraf olabilir.

Yabancı ülkeler tarafından ihraç edilmiş ve yabancı ülke piyasalarında işlem gören derecelendirmeye tabi tutulmuş finansal varlıklar ile yabancı ülkelerde bulunan gayrimenkullerin teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilmesine ilişkin usul ve esaslar Müsteşarlıkça çıkarılacak Tebliğle belirlenir.

Şirketler matematik karşılıklarını ikinci fıkranın (ç), (k) ve (l); kar payı dağıtımı öngören hayat sigortası sözleşmelerine ilişkin olarak ayırdıkları teknik karşılıklarını ikinci fıkranın (d), (i) ve (m) bentlerinde belirtilen varlıklara yatıramaz.

Takasbank hariç olmak üzere, şirketlerin yatırıma yönlendirdikleri ve sakladıkları varlıklar en az iki finansal kuruluş nezdinde tutulur. Varlıkların finansal kuruluşlar arasında dengeli olarak dağıtılması esastır.

Müsteşarlık, mali bünyeleri ile ilgili alınacak tedbirler çerçevesinde, şirketlerin yatırıma yönlendirdikleri ve sakladıkları varlıkların tutulduğu finansal kuruluşların sayısı ile bu kuruluşlarda tutulan varlıkların oranlarını belirleyebilir ve ayrıca aynı topluluk içerisinde bulunulan finansal kuruluşlar nezdinde tutulan varlıkların oranına sınırlama getirebilir.

Müsteşarlık belirlediği kriterleri taşımayan esas faaliyetlerden alacaklar ile teknik karşılıklardaki reasürör paylarının teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilmemesini talep edebilir.

▪ Teknik karşılıkları karşılayan varlıkların hesaplanması

Teknik Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre; teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilecek varlıkların hesaplanması sırasında aşağıda belirtilen hususlara uyulur:

a) Bir varlığın edinilmesi şirketin borçlanmasına yol açmış ise, söz konusu borcun düşülmesinden sonra kalan tutar, teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilebilir,

b) Üçüncü kişiler veya gruplardan olan alacakların, ancak aynı kişi ve gruplara olan borçların düşülmesinden sonra kalan kısmı teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilebilir,

c) Maddi duran varlıkların amortismanı, finansal varlıkların değer düşüklüğü karşılığı ve esas faaliyetlerden şüpheli alacaklar karşılığı ayrıldıktan sonra kalan kısım teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilebilir,

ç) Temerrüde düşen alacaklar, yalnız temerrüde düşülmesini takip eden ilk iki aylık süre için teknik karşılıklara karşılık olarak gösterilebilir.

Ayrıca yönetmelikte Teknik karşılıkları karşılayan varlıklara ilişkin sınırlamalar da geniş çaplı olarak anlatılmıştır. Özellikle uyumluluk testleri sırasında teknik karşılıklar yönetmeliğinin incelenmesi gereklidir.

4.3.4.1.1.2. Gelir Tablosu

Gelir tablosu teknik ve teknik olmayan bölüm olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümlerde hayat ve hayatdışı olarak kendi içlerinde ikiye ayrılırlar.

Teknik kar zararı oluşturan hesaplar, alınan primler, alınan komisyonlar, ödenen tazminatta reasürörler payı, devreden teknik karşılıklar, ayrılan karşılıklarda reasürörler payı ve diğer gelir hesapları iken; teknik giderleri oluşturan hesaplar ise reasürörlere verilen primler, ödenen komisyonlar, ödenen tazminatlar, ayrılan teknik karşılıklar ve diğer giderlerden oluşmaktadır⁴⁹⁸. Teknik olmayan bölüm ise yatırım gelirleri, yatırım giderleri, diğer faaliyetlerden ve olağandışı faaliyetlerden gelir ve karlar ile gider ve zararlar hesaplarından oluşmaktadır.

Sigortacının prim gelirleri, doğrudan sigortalılardan elde edilen primler ve reasürans işlemlerinden elde edilen primler olmak üzere belli başlı iki kaynaktan gelmektedir. Prim giderleri ise reasürans işlemleri dolayısıyla diğer sigorta işletmelerine verilen prim gideridir. Sigorta şirketleri sigortalıların ödemiş oldukları prim tutarlarının büyük bir kısmını tazminat ödemeleri şeklinde tekrar sigortalılara geri ödemektedirler. Tazminat giderleri hayat ve hayatdışı branşlarında farklı hesaplanmaktadır. Özellikle hayat branşında bireyin hayatını ölçebilecek bir kriter olmadığı için sigorta meblağı esas alınarak hiçbir kesintiye uğramadan sigortalıya veya varislerine ödenir⁴⁹⁹. Yatırım gelirleri hesabı sigorta şirketlerinin hisse senetleri, tahviller, diğer kıymetli kağıtlar ve diğer varlıklara yapmış oldukları yatırımlar

⁴⁹⁸ Uyanık, **age**, 541.

⁴⁹⁹ Tekşen, Atay, **age**, 62-67.

sonucu menkul ve gayrimenkul gelirleri, banka mevduat faiz gelirleri, kar payı gelirleri gibi unsurlar bu bölümde izlenmektedir.

4.4. Bağımsız Denetimin Yararları

Sigorta günümüzde küresel bir olgu haline gelmiştir. Sektörün hızlı büyümesi sigorta hizmeti sağlayıcıları - sigorta şirketleri-, sigorta hizmetinin kullanıcıları -sigortalılar-, toplum ve devlet gibi paydaşların çıkarları için sigorta işlemlerinin kontrolünde düzenleyici bir rejimi gerekli kılmaktadır⁵⁰⁰. Bu çerçevede bağımsız denetim toplumdaki çeşitli sosyal gruplara değişik yararlar sağlamakta ve ekonomik yaşamı düzenlemektedir⁵⁰¹. Bağımsız denetimde kayıtlara, dolayısı ile bunlara dayanılarak düzenlenen mali tablolara işletmeyle ilgilenen gruplar güvenerek işletme hakkında karar alıp uygulamalarını sağlar. Bağımsız denetimin uygulama hayatına sağladığı faydalar olarak denetlenen işletmeye, ortaklara ve iş hayatının diğer üyeleri ile yatırımcılara sağladığı faydalar ile kamuya sağladığı faydalar gösterilebilir⁵⁰².

4.4.1. Denetlenen İşletmeye Sağladığı Yararlar

Bağımsız denetim sonucu düzenlenen raporlar işletme yönetimine işletmenin mali durumunun ne olduğunun tarafsız bir biçimde ortaya koyar. Bağımsız denetçi tarafından tasdik edilen bir mali tablo güvenilir, doğru ve şeffaftır. Bu da işletme yöneticisine daha sağlıklı karar verebilme imkanı sunar⁵⁰³. Ayrıca bağımsız denetim finansal tabloların güvenilirliğini artırır, işletme yönetimi ve işletmede çalışanların sahtekarlık yapma eğilimlerini azaltır, denetlenmiş finansal tablolar kredi olanaklarının genişletilmesini sağlar, gelirlerin ve giderlerin doğru olarak gösterilmesine yardımcı olur⁵⁰⁴.

4.4.2. İşletmenin Ortaklarına, İş Hayatının Diğer Üyelerine ve Yatırımcılara Sağladığı Yararlar

Bağımsız denetimin tamamen tarafsız kişilerce yürütülmesi tarafsız bir şekilde raporlanması nedeniyle bağımsız denetimden geçmiş bir işletmede tüm ortakların hakları daha iyi korunmuş olur. İşletme içi ve dışı her türlü eksik, yanlış ve haksız

⁵⁰⁰ A.V. Narsimha Rao, "Insurance Regulatory Regime and the Insurer", *Journal of Insurance Law*, (2007), 34.

⁵⁰¹ Güredin, *age*, 16.

⁵⁰² Erdoğan, *age*, 61.

⁵⁰³ *age*, 62.

⁵⁰⁴ Güredin, *age*, 16.

uygulama açıkça ortaya çıkar⁵⁰⁵. Denetlenmiş finansal tabloların kredi veren yeri ve yabancı kurumlara kredi verme ile ilgili kararlarında kolaylık sağlaması, gelecekteki küçük tasarruf sahibi yatırımcılara yatırım kararlarında fikir vermesi, işletmeyle ticari ilişkide bulunan veya bulunmayı planlayan diğer işletmelere yardımcı olması ve bir işyerinin satılması alınması veya birleşim halinde alıcı ve satıcıya güvenilir nesnel bilgiler verilmesi ve denetlenen işletmenin karlılığı, faaliyetlerinin verimliliği ve finansal yapısının durumu hakkında güvenilir bilgiler sunmasını da iş hayatının diğer üyelerine sağladığı yararlar olarak belirtilebilir⁵⁰⁶.

4.4.3. Denetlenen İşletmenin Kamu Kuruluşlarına Sağladığı Yararlar

Bağımsız denetimden geçmiş ve bir işletme güvenilir ve tercih edilir bir işletmedir⁵⁰⁷. Kamu kurumları açısından, denetlenmiş finansal tablolara dayanılarak hazırlanmış vergi beyannamelerini ve mali raporların güvenilirliği artmaktadır. Kamu yararına faaliyet gösteren kuruluşlara ait finansal tabloların bağımsız denetimden geçmiş olması halinde resmi denetim kurumların veya organların kamu kurumlarda yapacakları denetimin kapsamı daraltılarak, kamunun üstündeki yük hafiflemektedir. Ayrıca denetlenmiş finansal tablolar borçluluk ve iflas hallerinde, vekalet ve ortaklık sözleşmelerinin düzenlenmesinde adli mercilere bağımsız ve güvenilir bilgi sağlamaktadır⁵⁰⁸. Bunun yanında bağımsız denetim, denetlenen işletmede çalışanlara, danışmanlık kuruluşlarına ve kamuoyuna da sağladığı şeffaflıkla fayda sağlamaktadır⁵⁰⁹.

⁵⁰⁵ Erdoğan, **age**, 62.

⁵⁰⁶ Güredin, **age**, 16, 17

⁵⁰⁷ Erdoğan, **age**, 62.

⁵⁰⁸ Güredin, **age**, 17.

⁵⁰⁹ Bozkurt, **age**, 19.

5. HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE BAĞIMSIZ DENETİM UYGULAMASI

Bağımsız denetim sigorta şirketlerinin mali tablolarının şeffaflık ve doğruluk ilkelerine uygunluğu ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Hayat sigorta şirketlerinde ise bağımsız denetim hayat dışı branşlara göre daha fazla önem arz etmektedir. Çünkü hayat sigorta şirketleri bireylerin tasarruflarından aktardıkları birikimleri fonlara yönlendirerek ve bu fonları yöneterek önemli bir sermaye piyasası aracılığı görevini yerine getirmekte ve bireylerin geleceğe olan yatırımlarını güvence altına almaktadırlar.

Karşılıklı güvene dayanan ve sermaye piyasasının temel kuruluşlarından olan sigorta sektöründe sağlıklı bir bağımsız denetime olan ihtiyaç hızla küreselleşen yeni dünya düzeninde iyice artmaktadır. Artık insanların güven duyacağı sigorta şirketlerine başvurmaları, sigorta şirketlerinin fon yaratma isteğiyle halka açılmaları, yabancı sigorta şirketlerinin başka ülkelerde sektöre yatırım yapmak istemeleri ve bunun için de yerli sigorta şirketleri ile ortaklık kurma yoluna gidebilmelerinde sigorta şirketinin gerçek mali pozisyonu görülmek istenmektedir. Bu aşamada ise şeffaf mali tablolar, bu tablolardaki verilerin doğruluğu dolayısıyla da denetim kavramları gündeme gelmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de faaliyet göstermekte olan hayat sigorta şirketlerinde bağımsız denetim incelenmiştir. Bu bölümde sırasıyla metodoloji açıklanmış ve ayrıntılı olarak uygulama sürecine ilişkin açıklamalara ve bulgulara yer verilmiştir.

5.1. Uygulanmanın İncelenmesine Yönelik Metodoloji

Uygulanmanın incelenmesine yönelik metodolijide çalışmanın konusu, çalışmanın amacı, çalışmanın önemi, çalışmanın kapsamı ve sınırları ile çalışmanın yöntemi ve denetimde kullanılan tekniklere değinilmiştir.

5.1.1. Çalışmanın Konusu

Türkiye’de 31 Aralık 2009 itibariyle aktif olarak hayat dışı branşta 32 şirket, hayat branşında 10 şirket, hayat/emeklilikte 12 şirket, emeklilikte 1 şirket ile toplamda 55 sigorta şirketi, reasürans branşında ise 1 şirket faaliyet göstermektedir. Çalışmanın konusu, genel anlamda Hazine Müsteşarlığı mevzuatına göre sürekli denetime tabi olan üç adet hayat sigortası şirketinin hesaplarının kullanılarak tek bir şirket olarak yılsonu bağımsız denetimlerinin incelenmesidir. Özel anlamda ise Türkiye’de faaliyet gösteren ve merkezleri İstanbul’da bulunan üç hayat sigortası şirketinin 31.12.2009 tarihi itibariyle henüz kamuya açıklanmamış, dolayısıyla taslak olarak kabul edilebilecek temel mali tabloları kullanılarak yapılan bağımsız denetim çalışmalarının bir bütün olarak incelenmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus bu üç şirketin uygulamada iç kontrol sistemi, departmanları ve hesap sınıfları ile tek bir şirket olarak ele alındığıdır.

Hesapların kullanılması esnasında bilanço, gelir tablosu ve geçmiş yıl kar/zarar hesaplarının analitik açıdan tutmasını sağlamak için ortaya çıkan farklar öz sermaye ve sigortacılık ile çalışma açısından az önem teşkil eden diğer hesapların içinde gösterilmiştir.

5.1.2. Çalışmanın Amacı

Uygulamanın konusuna bağlı olarak, uygulamanın amacı bağımsız denetimin hayat sigortacılık branşındaki tatbikini ve sonuçlarını uygulamalı olarak ortaya koymaktır.

Genel olarak ulaşılmak istenen ana amaç ise hayat sigorta branşında bağımsız denetim faaliyetlerinin nasıl yürütülmesi gerektiğini, iç kontrol ve mevzuatla uyumunu ve bağımsız denetim yaklaşımının gerekliliğini ortaya koymaktır.

Çalışmada seçilen işletmelerin incelemeye konu edilmesinin nedeni; mevcut hayat sigorta şirketleri içerisinde portföy büyüklüğü ve çeşitliliği açısından önemli şirketler olmaları, yabancı menşeli olmaları, çoklu dağıtım kanalı stratejisi uygulamaları ve sektörle ilgili olarak karşılaşılabilecek birçok özel durumun işletmelerin bünyelerinde var olmasıdır. Firmalar ayrıca hayat branşı dışında, ferdi kaza branşında da faaliyet göstermektedirler.

5.1.3. Çalışmanın Önemi

Çalışmada, yürürlükteki mevzuata göre hayat sigorta şirketlerinde bağımsız denetimin genel çerçevesi çizilmiş; planlama safhasından, işletmenin iç denetim ve iç kontrol prosedürlerine, sigorta muhasebesine münhasır hesapların denetiminden, rapor yazılıp kamuya duyurulması aşamasına kadar yürütülen denetim uygulamaları incelenmiş ve bulgular sunulmuştur.

Uygulamada hayat sigortacılık branşında seçilen süreçler kapsamında bağımsız denetiminin nasıl gerçekleştirildiği, sonuçların nasıl yorumlandığı ve nasıl raporlandığı bu kapsamdaki maddi doğruluk ve analitik testlerin kapsamının nasıl belirlendiğine yer verilmiştir.

Bu çalışmanın sigorta sektörüne katkısı, alanında ilk defa genel itibariyle sigortacılık tek düzen hesap planı açısından önem arz eden hesapları bağımsız denetim teknikleri ile açıklaması ve yeni analitik testler sunarak denetimin daha etkin, daha verimli ve daha kısa sürede yapılmasına yardımcı olacak bir yaklaşım sunmasıdır. Ayrıca çalışmanın akademik anlamdaki katkısı ise, daha sonra bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalara bir kaynak niteliği taşıyacak olmasıdır.

5.1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Hayat sigorta şirketlerinde bağımsız denetim süreci çalışmanın genel kapsamı olarak belirlenmiştir. Özel kapsamda ise Türkiye’de faaliyet gösteren ve merkezleri İstanbul’da bulunan üç hayat sigortası şirketinin 31.12.2009 tarihi itibariyle henüz kamuya açıklanmamış, dolayısıyla taslak olarak kabul edilebilecek temel mali tabloları baz alınmıştır.

5.1.5. Çalışmanın Yöntemi ve Denetimde Kullanılan Teknikler

Denetim faaliyetinin genel olarak ne olduğu, türleri, önemi ve sigorta şirketlerinde bağımsız denetim konuları çalışmanın dördüncü bölümünde teorik çerçevede ele alınmıştır. Bu bölümde konunun daha somut hale gelmesi maksadıyla önceki bölümde anlatılan denetim faaliyetine ait teorik çerçevenin, uygulama incelemesiyle zenginleştirilmesi ve bağımsız denetim faaliyetinin piyasa şartlarında, güncel hayatta nasıl uygulandığının ortaya konulması hedeflenmektedir.

Bağımsız denetim çalışması Hazine Müsteşarlığı tarafından sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketlerinde bağımsız denetim yapılmasına ilişkin yayımlanan yönetmelik ve genelgeler çerçevesinde belirlenen denetim standartlarına uygun olarak çeşitli denetim teknikleri kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiş olup, denetim çalışmalarında Hazine Müsteşarlığı yönetmelikleri, tebliğleri, genelgeleri ve sektör duyuruları ile hayat sigorta şirketlerini ilgilendiren diğer mevzuata uygunluk ve Türkiye Finansal Raporlama ve Muhasebe Standartları göz önünde bulundurulmuş ve sözkonusu incelemenin sonuçları denetim raporunun hazırlanması sırasında dikkate alınmıştır.

Yapılan denetim çalışması esnasında sayım ve envanter incelemesi, belge incelemesi, gözlem, bilgi toplama, doğrulama, karşılaştırma ve aritmetik inceleme ve analitik inceleme tekniklerinin her biri yapılan işin gerektirdiği durumlarda kullanılmıştır. Sözkonusu tekniklerin kullanımı denetimin farklı aşamalarında değişkenlik gösterirken, belirli bir denetim tekniğinin kullanılma yoğunluğu da denetim süreci sırasında farklılık göstermiştir.

Bu amaca yönelik olarak denetim sürecinin başından itibaren denetim ekibiyle birlikte hareket edilmiş, sürecin her aşaması gözlemlenmek suretiyle çalışmalar devam ettirilmiştir. Gerekli görülen yer ve durumlarda bilgi toplama faaliyetinin bir unsuru olarak gerek bağımsız denetim kuruluşunun denetim ekibine gerekse de müşteri işletmenin ilgili personeline sorular sorulmuş ve gerekli görülen çalışmaların kağıtları derinlemesine incelenmiştir. Alınan cevaplar ve gözlemlenen konular not alınmak suretiyle kaydedilmiş, uygun görülen denetim evraklarından fotokopiler alınarak incelenmiştir.

Denetim faaliyetleri müşteri işletmeler içerisinde gösterilen uygun mekanlarda 10 Ocak – 15 Şubat 2010 tarihleri arasında yürütülmüştür.

5.2. Hayat Sigorta Şirketinde Bağımsız Denetim Uygulamasının İncelenmesi

Bu bölümde müşteri seçimi ve işin kabul edilmesi, denetimin planlanması, müşteri işletme ve faaliyet alanı hakkında bilgi edinilmesi, iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi ve test etme aşamaları açıklanacaktır.

5.2.1. Müşteri Seçimi ve İşin Kabul Edilmesi

İlgili hayat sigorta şirketi, bağımsız denetim çalışması yaptırmak üzere ihale açacağını bağımsız denetim kuruluşuna bildirmiş, yapılacak ihalenin yerini ve zamanını belirterek kuruluşu ihaleye davet etmiştir. Yapılan ihale neticesinde denetim işine talip olan denetim firmaları arasından bir tanesi ihaleyi kazanarak aday müşteri işletme ile temasa geçmiştir. Bu aşamada bağımsız denetim kuruluşu; önceki denetçi ile görüşmüş, müşteri kabul politikası çerçevesinde müşteriyi risk değerlemesine tabi tutmuş ve müşteri işletme ile denetim sözleşmesini imzalayarak işi kabul etmiştir.

Önceki denetçi ile görüşmeye sorumlu ortak başdenetçi ve denetçilerden oluşan bir ekip gitmiş ve önceki denetim kuruluşunun denetim işini niçin sürdüremediği, denetim çalışmaları sırasında engellemelerle karşılaşp karşılaşmadığı, ücretlerini düzenli bir şekilde tahsil edip etmedikleri konularında görüşülmüştür. Görüşme olumlu bir havada geçmiş ve görüşme sonucunda bir tutanak düzenlenerek konuşulan konular kayıt altına alınmıştır.

Denetim firması yetkilileri, önceki denetçiyle yapılan görüşmeden olumlu düşüncelerle ayrıldıktan sonra denetlenecek şirket hakkında tam bir kanaate sahip olmak için ilgili şirketi değerlemeye tabi tutmuşlardır. Bu değerlendirme yapılırken, şirketin denetim işinin yapılmasıyla üstlenilecek riskler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda şirketin büyük oranda risk taşımadığı, şirket yönetiminin denetim kuruluşuna ilgiyle yaklaştığı ve yapılacak çalışmalar sırasında yardımcı olacağı konusunda söz alınması nedenlerinden dolayı denetim işi kabul edilerek denetim sözleşmesi imzalanmıştır.

5.2.2. Denetimin Planlanması

Bağımsız denetim kuruluşu ile müşteri işletme arasında denetim sözleşmesi imzalanmış ve denetim sözleşmesinde denetimin başlangıç ve bitiş tarihleri belirlenmiştir. Bu süreler arasındaki zamanın denetim çalışmalarıyla geçeceği dikkate alınarak bir planlama yapma gerekliliği ortaya çıkacağı açıktır. Sorumlu ortak başdenetçi, başdenetçi ve bir kıdemli denetçi denetim faaliyetinin planlamasını gerçekleştirmişler ve bu çerçevede;

- Müşteri İşletme ve Faaliyet Alanı Hakkında Bilgi Edinilmesi,

- İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi,
 - Denetim Riskinin ve Önemlilik Sınırının Belirlenmesi,
 - Denetim Zamanının Planlanması,
 - Veri Akışının Planlanması,
 - Denetim Ekibinin Kurulması ve Koordinasyonu,
 - Denetim Çalışmalarının Bölümlenmesi,
 - Denetim Programının Hazırlanması
- konularında çalışmalar yapmışlardır.

5.2.2.1. Müşteri İşletme ve Faaliyet Alanı Hakkında Bilgi Edinilmesi

Müşteri işletmenin ve faaliyet alanının tanınması amacıyla öncelikle denetime gitmeden firmanın web sitesi, Hazine Müsteşarlığı web sitesi ile ilgili diğer kurumların web siteleri, sektöre ilişkin mesleki yayınlar Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (“TSRŞB”) ve Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı (“TSEV”) adlı mesleki kuruluşların çalışmaları takip edilmiştir. Ayrıca uluslararası düzeyde gerçekleştirilen sigorta zirveleri ile basında yer alan sektör odaklı haberler takip edilmiştir ve gerekli görülen bilgiler not alınmak suretiyle kaydedilmiş, uygun görülen veriler ve bilgiler içinse fotokopiler alınmıştır. Denetim başlangıcında ise işletme personeli ve yöneticilerine sorular sorulmuş, verilen cevapların yanlı bilgiler içermesi olasılığına karşın şirketle ilgili olarak;

- Şirket ana sözleşmesi,
- Yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul tutanakları,
- Şirketçe hazırlanan yönetmelik ve genelgeler,
- İşle ilgili yapılan sözleşmeler,
- Önceki dönemlere ait denetim raporları

istenmiş ve sözkonusu belgeler incelenmek suretiyle şirketin daha yakından tanınması sağlanmıştır.

Ayrıca müşteri işletme Hazine mevzuatı çerçevesinde faaliyet gösterdiğinden Müsteşarlığın yayınladığı “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik” ,“Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” ve “Hayat Sigorta Yönetmeliği” dikkatle incelenmiş ve Müsteşarlığın sigortacılık faaliyetleriyle ilgili olarak yaptığı diğer

düzenlemeler ve taslak halinde olan diğer düzenlemeler hakkında bilgi edinilmiştir. Müsteşarlığın bültenlerinde yer alan diğer sigorta ve hayat sigortası şirketlerinin durumları takip edilerek sektör hakkında bilgi sağlanmıştır.

5.2.2.2. İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi

Müşteri işletmenin iç kontrol sistemi incelenirken üç unsur üzerinde durulmuştur. Bunlar; sistemin kendisi, iç denetim ve iç kontrol olup, sistemle ilgili incelemelerde işletmenin organizasyon yapısı, iş akış şemaları, iç yazışmalar, işletmedeki prosedürler ve süreçler ele alınmıştır. Her bir işlemle ilgili sürecin hangi aşamada başlayıp, hangi kademelerden geçtiği, nasıl sona erdiği ve geri beslemenin nasıl yapıldığı konuları üzerinde durulmuştur. Çünkü işletme personeline yapılabilecek hata ve hileler, bahsi geçen süreçlerin güvenilirliği ve iyi organize olması ile doğru orantılı olarak artacak ya da azalacaktır. Ayrıca hata ve hilelerin bir işletmede yoğun olarak görülmesi de bağımsız denetim kuruluşunun üstleneceği riskin yüksek olması sonucunu doğuracaktır. Şirketin iç denetim yapısı incelenirken uyum açısından Müsteşarlığın 21 Haziran 2008’de yayınladığı ve sigorta ve reasürans şirketleri ile emeklilik şirketlerinin kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemleri ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlediği “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik” baz alınmıştır. Şirket; İç Denetim, İç Kontrol, Risk Yönetimi, Satış ve Pazarlama, Operasyon, Muhasebe, Nakit ve Fon Yönetimi, Bütçe ve Raporlama, İdari İşler ve Satın Alma, Kurumsal İletişim, Sistem Geliştirme ve Bilgi Teknolojileri ve Teknik, Reasürans ve Aktüerya, Çağrı Merkezi ve İnsan Kaynakları departmanlarından oluşmaktadır. Bu departmanlar da kendi içlerinde alt birimlere ayrılmaktadır.

Sistemin incelenmesi çalışmaları kapsamında hakkında bilgi edinilen bir diğer önemli konu ise muhasebe sistemidir. Muhasebe departmanı, işletmenin mali nitelikli faaliyetlerinin kayıtlarının tutulduğu birim olması nedeniyle denetçiyi özellikle ilgilendirmektedir. Bu nedenle denetçiler öncelikle muhasebe biriminin organizasyon yapısındaki yerini ve departman içerisinde işlerin nasıl paylaşıldığını gözlemlemişlerdir.

Mali tablolar oluşturulurken istifade edilen üç şirketin iş akış şemaları incelenmiş ve kapsamlı olduğuna hükmedilen bir şirketin muhasebe departmanına ait iş akış şeması EK.1’de verilmiştir. EK 2’de ise muhasebe departmanın kontrol prosedürleri ve iç

kontrol noktaları verilmiştir. Daha sonra da işletmenin muhasebe kayıtlarını bilgisayar ortamında tutması nedeniyle bu ortamın güvenilirliğini araştırılmıştır. Ek 3'te de iç denetim departmanının iş akış şeması görülmektedir. Bu amaçla; yöneticiler ve şirketin bilişim sistemi uzmanlarıyla görüşülmüş, sistemi tanıtan basılı evraklar incelenmiş, muhasebe kayıt, belge ve iç raporları incelenmiştir. İç denetim ve iç kontrol sistemleri değerlendirilirken işletmede çalışan iç denetçiler ve iç kontrol uzmanları ve bunların çalışma şartları hakkında da araştırma yapılmıştır. İç denetim sorumlusu ile bizzat görüşülerek iç sistemler hakkında detaylı bilgi ve şirketin iç sistemleri yönetmeliği, saptanan kontrol noktaları, organizasyon şeması, iş akış şemaları ve işletmedeki prosedürler ve süreçler alınıp, incelenmiş ve gerekli görülen bilgiler not alınmak suretiyle kaydedilmiş, uygun görülen veriler ve bilgiler için ise fotokopiler ve bilgisayar datası formatlarında bilgiler alınmıştır.

Bunun yanında işletmenin iç denetim sisteminin etkin, iç kontrol noktalarının ise var olup olmadığı var ise etkin çalışıp çalışmadığına dair çeşitli testler yapılmıştır.

Aşağıda işletmedeki önemli prosedürler ve süreçler için ilgili departman yöneticilerine, bilgi-işlem uzmanlarına ve ilgili personele sorulan sorular ışığında bağımsız denetim ekibinin yapmış olduğu iç denetim ve kontrol testleri görülmektedir:

- Nakit Ve Nakit Benzeri Varlıklar

Kasa: Şirket günlük olarak kasa hareketlerini düzenlenen evrak ve mahsup fişiyle takip etmekte; gün sonunda kasada bulunan parayı; kasa muavini ile tutturmaktadır. Gün sonunda merkez kasadaki giriş ve çıkışlar mahsup fişi, tediye veya tahsilat fişleri ile yapılmaktadır. Kasa sorumlusu kasaya giriş ve çıkışları tediye, tahsilat ve mahsup fişleri ile takip etmektedir. Tahsilat kasası tahsilat departmanında bulunmakta ve tahsilatla ilgili tahsilat fişlerini hazırlayıp; kasa sorumlusuna teslim etmektedir. Gün sonunda ise kasa, kasa sorumlusu tarafından kapatılmaktadır. Kasa kapatıldıktan sonra kasadaki işlemlere ilişkin hazırlanan evraklar ile kasada bulunan para miktarı gün sonunda muhasebe şefi tarafından kontrol edilmekte; ve yapmış olduğu kontrollere ilişkin belgeler şirketin imza sirkülerine göre ikinci derece imza yetkisi dahilinde onaylanmaktadır. Ertesi gün saat 9:00'a kadar sistemdeki kasa hesabı kasa sorumlusu tarafından giriş ve çıkışa kapatılmaktadır.

Haftalık kontrollerde ise haftanın ilk günü sabahında kasadan sorumlu şef tarafından kasa muavini ile kasadaki tutarın tutup tutmadığına bakılmaktadır. Şirket ay sonunda yine günlük ve haftalık olarak yaptığı kontrolleri yapmaktadır. Ay sonunda kasadaki tutarların diğer aya göre neden daha çok veya daha az olduğu araştırılmaktadır. Şirket ayrıca her çeyrekte ve yılsonlarında kasa sayım tutanağı hazırlamaktadır.

Yapılan tahsilatlar için muhasebe kaydı şu şekilde atılmaktadır;

B. 100 Kasa XXX

A. 120 Alacaklar XXX_

Tahsilat: Tahsilatlar tek kasa aracılığıyla yapılmaktadır.

Tahsilat kasası: Gün içerisinde elde edilen tahsilatlar, muhasebe departmanının kasasında birikmektedir. Tahsilat işlemleri içinde en çok gerçekleşenler acentelardan tahsil edilen avanslar ve ürün gelirleridir. Bu kasa girişleri için muhasebe müdürü gözetiminde operasyon birimindeki yetkili çalışanlar giriş yapabilmekte ve buna istinaden makbuz kesebilmektedirler Operasyon departmanından çıkan tüm makbuzlar operasyon müdürü tarafından onaylanmaktadır. Kesilen makbuzların fazlalığına bağlı olarak gün içinde birden fazla da gerçekleşecek şekilde tahsil fişi kesilebilmektedir. Tahsil fişinin kesilmesiyle gerçekleşen tahsilatlar muhasebe sistemine aktarılmaktadır. Tahsil fişinin kesilmesiyle, kesilen fiş ilgili personel tarafından paraflanarak muhasebe departmanına teslim edilmektedir. Kesilen fiş muhasebe müdürü tarafından da paraflanmaktadır. Bu makbuzlardan biri müşteride, biri muhasebede, biri ise operasyon biriminde kalmaktadır.

Ödeme: Kasa işlemlerinden bir diğeri olan çıkış işlemleri için de mahsup fişi kesilerek işlem muhasebeleştirilmektedir. Şirket prensip olarak kasa işlemlerini minimum düzeyde tutmaya çalışmaktadır. Kasa çıkışları ağırlıklı olarak mesai ücretlerinden ya da gerçekleşecek masraflara ait olarak oluşmaktadır. İlgili departman müdürü, muhasebe müdürüne e-posta yoluyla yapılacak giderin kimlerle ilgili olduğu ve tutarları kişi bazında bildirilmektedir. Muhasebe müdürünün ilgili e-pastayı kasa sorumlusuna iletmesiyle kasa sorumlusu, kasa çıkışını gerçekleştirmektedir. Geri ödemeler 1 gün sonunda yapılacağından herhangi bir

belge imzalanmamaktadır. Sonraki gün ilgili fişler ilgili departmanların müdürleri tarafından imzalanıp, muhasebe müdürünün de onaylamasından sonra fişler kasa sorumlusuna ulaşmakta ve bu personel kendisine iletilen fişe istinaden işlemi muhasebeleştirilmektedir.

Avans verilirken atılan kayıt;

B 195 İş avansları XXX
A. 100 Kasa XXX_

Fiş muhasebeleştirilirken atılan kayıt;

B. İlgili Gider Hesabı XXX
A. 195 İş avansları XXX_

Kredi Kartları Hesabı (bloke): Operasyon bölümü ilk önce poliçeleri girmektedir. Ödeme planı oluşturulmakta, ödeme ve tipi belirlenmektedir. Her ayın belli tarihinde yapılacak ödemeler bu planda belirtilmektedir. Her ayın o tarihinde tahakkuk yapılmakta ve otomatik olarak bankaya gönderilen listede bu alacaklar çıkmaktadır. Banka bu listeyi alarak işlemekte ve provizyonu geri göndererek, ne kadarının tahsil edilip edilmediğini belirtmektedir. Tahsil edilenler otomatik olarak bir banka hesabına geçmekte ve sistem poliçe bazında bu ödemeleri yazmaktadır. Bu tahsil edilenler anlaşmalı bankanın kredi kartları ise 27 gün sonunda, diğer banka kartları ise 45 gün sonunda hesaba yatmaktadır. Bu süre içerisinde tahsilatlar bloke olarak kalmaktadır. Şirket süreyi beklemekte herhangi bir kırdırma işlemi bulunmamaktadır.

Banka: Banka hesaplarında vadeli hesaba bağlanacak bakiyeler için nakit ve fon yönetimi departmanından sorumlu personel çalışılan bankalardan telefon görüşmeleri ile teklif almaktadır. Alınan tekliflerden en karlı olan seçilmekte ve departman müdürünün sözlü onayıyla nakit bu bankada mevduata yatırılmaktadır. Bu işlemlerden yüksek tutarlı olanlar için Muhasebe ve Finans Baş Sorumlusu'nun ("CFO") e-posta yolu ile onayı alınmaktadır. Bu yüksek tutar için şirkette kabul edilmiş limitler yazılı olarak mevcut değildir.

Yapılacak işleme karar verildikten sonra nakit ve fon yönetimi departmanının müdürünün onayıyla bankaya talimat gönderilmektedir.

Vadeli hesaba bağlanan para için para bağlandıktan sonra bankadan işlemle ilgili yazı alınmaktadır. Alınan bu yazıya istinaden muhasebe departmanında bankalarla ilgili personel tarafından aşağıdaki kayıt atılmaktadır:

B. 117 Vadeli hesap XXX (anapara* kur)

A. 102 Vadesiz hesap XXX

Paranın vadesi dolunca ise kayıtlar şu şekilde atılmaktadır.

B. 117 Vadeli Hesap XXX(faiz tutarı*kur)

A. 623 Faiz geliri XXX

B. 637 Vergi gideri XXX (BSMV)

A. 360 Ödenecek Vergi XXX

B. 193 Stopaj Kesintisi XXX

A. 117 Vadeli Hesap XXX

B. 102 Vadesiz Hesap XXX

A. 117 Vadeli Hesap XXX

İşlem yapıp muhasebe fişinin çıkarılması sonrasında mahsup fişi ilgili muhasebe personeli tarafından imzalanmaktadır. Vadesi dolan bakiye faiz geliriyle beraber ilgili banka hesaplarına aktarılmaktadır.

Finansal Varlıklar Ve Yatırımlar: Nakit ve fon yönetimi departmanı Türk Lirası ve yabancı para menkul kıymetleri ve vadeli mevduatları alıp satarken çeşitli risk yönetimi prosedürleri uygulamaktadır. Yasal ve düzenlenmiş limitler dışında şirket tarafından belirlenmiş limitler yoktur. Şirkette yalnız 1. derece imzaların tüm menkul kıymet alım satım işlemleri için yetkisi vardır. Bu yüzden departman personeli,

müdür dahil genel müdür yardımcıları veya genel müdür onayı olmadan menkul kıymet alım/satımı gibi işlemler yapamamaktadırlar.

Nakit ve fon yönetimi departmanı pazar hedeflerini tanımlamak, fiyatları belirleyip yatırımlar için portföy oluşturmak, ürünlerin pazarlamasını yürütmek, menkul kıymetlerin sınıflandırılmalarını kontrol etmek ve dengeli bir portföy için ürün ve hizmetleri, şirketin stratejisini, yılın her çeyreğinde toplanan yatırım komitesinin kararlarını, piyasa veri koşullarını, şirketin likidite ve yabancı para durumunu, ekonomik ve politik durumları ve Müsteşarlığın düzenlemelerini dikkate almakla yükümlüdür. Ayrıca nakit ve fon yönetimi departmanı TL ve yabancı para değerli kağıtları, blokajlı ve blokajsız mevduatı ve hayat fonlarının yönetimi ile şirketin karlılığını artırmakla görevlidir.

Menkul Kıymet Alım/Satımı: Bir finansal varlık yani menkul kıymet alım/satımı için departman müdürü, departmandaki ilgili personel tarafından bilgilendirilir. Bu personel bankalarla iletişime geçerek piyasa şartlarına göre teklifleri alır. Bu tekliflerin listesi departman müdürü tarafından incelenir ve şirketin menfaatine uygun olanı seçilerek ilgili bankaya veya finans kuruluşuna gönderilecek olan alım/satım veya diğer işlemler için emir hazırlanır. Şirket risklere karşı portföyünü dağıttığı için alım emirlerinde yüksek faiz oranı şirket için birinci derecede tercih sebebi olmamaktadır. Bir adet birinci derece ve bir adet ikinci derece imza yetkisi onayıyla alım/satım ve diğer işlemler için emir ilgili banka veya finans kuruluşuna verilir. Bu konuda ayrıca Müsteşarlık da bilgilendirilir.

Yazılı emir bankaya veya finans kuruluşuna gönderildikten sonra işlem banka veya finans kuruluşu tarafından gerçekleştirilir ve şirkete işlemle ilgili dekont gönderilir. Muhasebe departmanından ilgili personel dekontu inceleyerek ilgili alım/satım emriyle mutabık olur. Muhasebe müdürü tarafından onaylandıktan sonra ilgili işlem için gerekli muhasebe kaydını atılarak muhasebe fişi kesilir.

Blokaj/Deblokaj: Bu işlemlerde nakit ve fon yönetimi departmanı, teknik, reasürans ve aktüerya departmanı ile koordineli çalışırlar. Şirketin aktüeri blokaj tutarları ile ilgili hesaplamayı nakit ve fon yönetimi departmanı gönderir. İlgili personel hesaplamayı kontrol eder ve departman müdürüne ilgili yatırımın blokaj veya deblokaj (mevduatın çözülmesi) olarak belirlenmesi için iletir. Genel müdür yardımcısının onayından sonra blokaj/deblokaj süreci başlar. Blokaj işleminde departman müdürü bankaya direktif göndererek Müsteşarlığın namı hesabına ilgili

menkul kıymetin tutulmasını talep eder. Banka blokaj yazısı ve diğer evrakları Müsteşarlığa gönderir. Bu evrakların birer kopyası da şirket arşivlerinde saklanır.

Deblokaj işlemlerinde de şirketin Müsteşarlığın onayına ihtiyacı vardır. Deblokaj için yatırımdaki ilgili menkul kıymetler ve aktüeryal matematik karlıklar hesaplaması ile ilgili rapor Müsteşarlığa faks yoluyla gönderilir. Müsteşarlıktan izin çıkınca da izin yazısı ve transfer direktifi ilgili bankaya gönderilerek, işlem gerçekleştirilir.

Blokaj işleminde olduğu gibi deblokaj işlemlerinde de şirket kendi içinde birinci dereceden imza yetkisinin onayına ihtiyacı vardır. Deblokaj işleminden sonra muhasebe departmanında ilgili personel tarafından muhasebe müdürünün onayından sonra gerekli kayıt atılarak fiş kesilir.

Her ay sonlarında rutin olarak blokaj/deblokaj menkul kıymetler, yatırım fonları ve vadeli mevduatların listesi teknik, reasürans ve aktüerya ve muhasebeye gönderilerek kontrolü, incelenmesi ve mutabakatı yapılır.

Denetçiler tarafından blokaj/deblokaj süreci önemli görülmüş ve sigorta şirketinin kontrolünün gerçekten var olup olmadığı ve varsa etkinliği için iki adet iç kontrol testi yapılmıştır.

Test 1:

Kontrol tanımı	Anti-hile kontrolü	Kontrolün dizaynı ve uygulanmasının değerlendirilmesi				
		Dizayn ve uygulanmasının değerlendirilmesin sonuçları			Çalışma Kağıdı Referansı	
Birinci derecede imzaya haiz yönetimin kontrolü	☐	X Etkatif ☐ Etkatif değil				
Önemli hesap/dipnotlar	Bütünlük	Varolma	Doğruluk	Değerleme	Haklar&Yüküm.	Açıklama
Menkul Kıymetler Vadeli Mevduatlar	X	X	X	☐	☐	☐

Kontrolün çalışmasının etkinliğinin değerlendirilmesi			
Denetim prosedürünün yapısı, süresi ve kapsamı	Kontrolün efektif çalışmasının test(ler) sonucu	Denetçi/tarih	Çalışma Kağıdı Referansı
Yeterli ve uygun denetim kanıtı sağlamak amacıyla bankalara gönderilen son 10 emir yazısını al ve ilgili onayların verilip verilmediğine emin ol	X Etkatif ☐ Etkatif Değil		

Test 2:

Kontrol tanımı	Anti-hile kontrolü	Kontrolün dizaynı ve uygulanmasının değerlendirilmesi	
		Dizayn ve uygulanmasının değerlendirilmesin sonuçları	Çalışma Kağıdı Referansı

Alım/satım emriyle banka dekontunun mutabakatı	☐	X Etketif ☐ Etketif değil	
--	--------------------------	---	--

Önemli hesap/dipnotlar	Bütünlük	Varolma	Doğruluk	Değerleme	Haklar&Yüküm.	Açıklama
Menkul Kıymetler Vadeli mevduatlar	X	X	X	☐	☐	X

Kontrolün çalışmasının etektifliğinin değerlendirilmesi			
Denetim prosedürünün yapısı, süresi ve kapsamı	Kontrolün etektif çalışmasının test(ler) sonucu	Denetçi/tarih	Çalışma Kağıdı Referansı
Bankadan gönderilen dekontlarla alım/satım emirlerinin mutabık olup olmadığının kontrolü için son 5 alım/satım emrini ve ilgili banka dekontunu incele.	X Etketif ☐ Etketif Değil		

Yapılan iç kontrol testleri sonucunda sigorta şirketinin blokaj/deblokaj ile ilgili kontrollerinin var olduğu ve bu kontrollerin etektif olarak görölmüştür.

- Sigortacılık Teknik Karşılıkları

Sigortacılık teknik karşılıkları, teknik ve aktüerya departmanı tarafından ilgili aktüer tarafından hesaplanmaktadır.

Kazanılmamış Primler Karşılığı (KPK): Kazanılmamış Primler Karşılığı, Ocak 2008 itibari ile geçerli olan teknik karşılıkları düzenleyen yönetmeliğine göre hesaplanmaktadır. Bu yönetmeliğe göre daha önceden kazanılmamış primler karşılığı içinde gösterilen, alınan ve verilen sigorta komisyonları, 2008 yılından itibaren 180 ve 380 hesapta takip edilmeye ve KPK brüt prim üzerinden hesaplanmaya başlanmıştır. 01.01.2008 tarihinden önce kesilen poliçeler içinse muhtemel karışıklığı önlemeye yönelik eskisi gibi net prim üzerinden (komisyonlar düşöldükten sonra) hesaplanmaya devam edilmesi kararlaştırılmıştır.

Karşılık hesaplamalarında sistemden çekilen datanın doğruluğu önem kazanmaktadır.

KPK hesaplaması yıllık olan poliçeler için yapmakta, uzun süreli olan poliçelerde ise hayat matematik karşılığı ayrılmaktadır. Birikimli hayat sigortasında vefat tazminatı yıllık olduğu için vefat üzerinden gün esaslı olarak KPK hesaplanmaktadır.

Şirket hazineye ilişkin olarak yaptığı KPK hesaplamasında uzun süreli (uzun süreli ferdi hayat, uzun süreli grup hayat) sigortalara ilişkin olarak prim devirlerini reasürörlere yıllık olarak devretmektedir. Ancak bu sigortalar şirket açısından uzun süreli olarak işlem görmekte ve bunlara ilişkin olarak matematik hayat karşılığı ayrılmaktadır. Ancak reasürans tarafına devredilen primler yıllık olduğundan bu primler için KPK, gün esasına göre hesaplanmaktadır.

Aktüerler tarafından yeni çıkan tarifeler çıktıkları ay formulasyon bazında kontrol edilmekte ve her ay üst yönetime gönderilmek üzere ürün bazında kar/zarar tablosu hazırlanmaktadır.

Oracle tabanlı bir yazılım sistemi poliçenin hazırlanması aşamasında girilen bilgiler ışığında otomatik olarak çalışmakta ve KPK tutarlarını hesaplamaktadır. Şef aktüer, sistemden alınan hesaplamaları, periyodik olarak her üründen örnek seçmek suretiyle kontrol etmektedir. Sistemin hesapladığı karşılıkları teknik departman poliçe bazında makroda tekrar hesaplayıp çıkan farkları tespit etmektedir. Fark çıkması halinde ise düzeltmeye gidilmektedir.

Bu kontroller ve yeniden yapılan hesaplamalar, sistem üzerinden gerekli veriler çekildikten sonra, manuel olarak bildirilmektedir. Daha sonra teknik ve aktüer departmanı tarafından excel formatında, bölge bazlı dağılım yapılarak, direk olarak muhasebeye gönderilmektedir. Muhasebe müdürü ay sonu itibariyle ilgili hesapların onayını vermekte ve ilgili karşılık kayıtları atılmaktadır.

Kazanılmamış Primler Karşılığı Muhasebe Kayıtları:

B. # 621.01 Kazanılmamış Primler Karşılığında Değişim XXX

A. # 350.01 Kazanılmamış Primler Karşılığı XXX

B. # 621.02. Kazanılmamış Prim Karşılığı Değişim Reasürör Payı XXX

A. # 350.02 Kazanılmamış Primler Karşılığı Reasürör Payı XXX

Muallak Tazminat Karşılığı : Şirket, tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş ancak daha önceki hesap dönemlerinde veya cari hesap döneminde fiilen ödenmemiş tazminat bedelleri veya bu bedel hesaplanamamış ise tahmini bedelleri ile

gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedelleri için muallak hasar karşılığı ayrılmaktadır. Hayat sigorta şirketlerinde hasar kavramı önceden de belirtildiği gibi kişinin ölümüyle ve birikimli poliçenin bitmesiyle oluşmaktadır.

Hasar süreci ihbar gelmesiyle başlar, daha sonra ise

- Sigorta şirketi menfaat taraflarından veya varislerden belge talebinde bulunur,
- İhbarın alınmasından itibaren hasar takibi başlar,
- İhbar ile ödeme arasında oluşan muallak için karşılık ayrılır.

Hasar için bildirimler, şirkete telefon veya faks yoluyla; müşteri hizmetlerine bildirilir. Bu kanallardan da operasyon departmanı ile teknik ve aktüerya departmanı bilgilendirilir ve ilgili police için muallak tazminat karşılığı ayrılır. Dosya ilk açıldığında ne kadar tazminat ödeneceği belli olduğundan o tutar kadar karşılık ayrılır ve akabinde de yazışmalar başlatılır.

Muallak tazminatlar karşılığı çalışmasını ve sürecini hasar birimi sorumlusu inceler fakat yapılan kontrole dair herhangi bir imza ya da onay prosedürü yoktur. Dövizli poliçeler ise ihbar tarihinin efektif satış kurundan değerlendirilmektedir. Muallak oluşturan poliçeye sahip çıkan olmadığı takdirde 10 yıl saklanmakta, ve bu 10 yılın sonunda tazminat Hazine'ye ödenmektedir. Ancak yılda 1 kere muallak hasar oluşturan poliçe sahibinin yakınlarının adreslerine yazı yazılarak hatırlatma yapılmaktadır.

IBNR (Incurred but not Reported): IBNR, gerçekleşmiş ancak henüz şirkete bir bilgi ulaşmamış ve şirket kayıtlarına geçmemiş tazminatlar için şirketin geçmiş yıllara ilişkin istatistiki verileri çerçevesinde hesaplanarak ayrılmaktadır. Hesaplama Müsteşarlığın açıkladığı oranlar kullanılmaktadır. IBNR hesaplaması aktüer tarafından ayda bir geçmiş yıllara ilişkin veriyi kullanılarak hesaplanır. Şef aktüer tarafından da bu hesaplama kontrol edilmektedir.

Tazminat Ödemesi: Tazminat oluştuğunda acente ya da doğrudan bölge müdürlüğüne riskin gerçekleştiği bilgisi iletilir. Tazminat sürecinde öncelikle sigortanın başlatıldığı acentelerden veya şubelerden veya varislerden, işlem ile ilgili evraklar istenip, ilgili dokümanlar tamamlandıktan sonra, e-posta, faks, posta veya elden teslim yollarıyla operasyon departmanına iletilir ve operasyon tarafından sistemde muallak hasar dosyası oluşturulur. Gelen belgeler kontrol edilir,

eksik belge tekrar istenir ve tamamlandıktan sonra doktor, gerektiğinde avukat ve diğer bilirkişilerden uzman görüşü istenir. Uzman görüşü bildirildikten sonra teminat tutarına bağlı olarak dosya yönetime sunulur. Dosya tutarı ne olursa olsun dosya hasar komitesine girer. Dosya onayı verilmezse ret mektubu gönderilir. Yönetim dosyaya onay verdiğinde ise poliçe prim borcu mevcut ise tahsilat yapılır ve ödeme süreci başlatılır. Daini Mürtehin (sigortalının birinci derecede alacaklısı) varsa acenteden borç bilgisi talep edilir, borcu varsa tazminat ödeme ibranamesi hazırlanır, ilgili acenteye gönderilir, ödenecek tutar tahsil edilir ve ibraname imzalanarak gönderilir. (Daini mürtehin süreci için poliçede daini mürtehin ifadesi yer almalıdır). Kalan bakiye yoksa süreç sonlanmış olur. Eğer sigortalının daini mürtehini yoksa ya da ödeme yapıldıktan sonra bakiye kalıyorsa tazminat türünün vefat olup olmadığına bakılır.

Eğer vefat değilse ibraname hazırlanıp imza için müşteriye gönderilir, ve sonra müşteri imzalı form operasyon birimine gönderilir. Banka ekranlarına ödeme tutarı girilir ve liste muhase departmanına gönderilir. Müşteriye ödeme transferi gerçekleşir ve ibraname arşive kaldırılır.

Eğer tazminat türü vefatsa, veraset ve intikal vergisi borcu varsa borç tutarı vergi dairesine ödenir ve ödendi bilgisi muhasebe departmanına iletilir. İlgili vergi dairesine ödendiğine dair yazı gönderilir ve süreç sona erer.

Eğer tazminat türü vefatsa ve veraset ve intikal vergisi borcu yoksa ya da tazminat türü vefat değilse ve imzalı ibraname operasyon birimine ulaştıysa ödemeler için ödeme listesi fon yönetimine iletilir, fon transferi ilgili hesaplara yapıp operasyon birimine bilgi ve ilgili ödemenin banka dekontu verilir ve ibraname dosyaya kaldırılır. Muhasebe departmanı da ilgili işlem için kaydı atıp fişi keser.

Kısacası tazminat ödeme süreci operasyon nakit ve fon yönetimi ve muhasebe arasında cereyan etmektedir. Teknik ve aktüerya departmanına ise ilgili dosya hasar komitesine iletilmeden ödenecek tutar için kontrol amaçlı gönderilmektedir.

Tazminat talebinde gerekli olan belgeler şunlardır:

A - Vefat tazminatı

- 1) İmzalı ibraname,
- 2) Ölüm raporu veya gömme izin kağıdı,

- 3) Vukuatlı nüfus kağıdı örneği,
- 4) Veraset ilamı (Lehdar olarak kanuni mirasçılar atanması halinde)
- 5) Varislere ait vergi numarası ve vergi dairesi,
- 6) Kanuni varisçilere ait kimlik fotokopisi,
- 7) Varislere ait banka hesap numarası,
- 8) Sözleşme aslı yok ise kayıp beyanı,

B - Kaza neticesi vefat tazminatı

1. Sigorta Poliçesi,
2. Gömme izin kağıdı / Defin Ruhsatı
3. Nüfus idaresi tarafından verilecek olan tasdikli ve vukuatlı nüfus kayıt örneği,
4. Ölüm kaza sonucu olmuş ise, kaza tespit tutanağı,
5. Gaiplik halinde mahkemeden alınacak olan gaiplik kararı,
6. Lehdar tayin edilmediği durumlarda veraset ilamı,
7. Poliçede üzerinde Daini Mürtehin tanımı mevcut ise, Daini Mürtehinden sigortalının kendisine olan borç tutarını gösterir belge
8. Tazminat talebinin değerlendirilebilmesi için şirket tarafından gerekli görülebilecek bilgi ve belgeler

Tazminat ödemelerinde yetki onay limitleri: Şirkette önceden de belirtildiği üzere birinci ve ikinci dereceden imza yetkileri vardır. İkinci derece imzaların yetkisi kısıtlıdır. Birinci derece imza yetkileri yönetim kurulu, genel müdür ve genel müdür yardımcılarında vardır.

Limitler, 400.000 TL veya 250.000 Euro veya 300.000 USD 'ye kadar iki adet birinci derece imza ve bir adet ikinci derece imza yetkisi ile, 400.000 TL veya 250.000 Euro veya 300.000 USD üzeri ise iki adet birinci derece imza ve iki adet ikinci derece imza yetkisi ve yönetim kurulu kararı ile gerçekleşmesi şeklindedir.

Ödenen Tazminatın Muhasebeleştirilmesi: Operasyon departmanı tarafından hazırlanan tazminat ödeme listeleri nakit ve fon yönetimine gelmektedir. Nakit ve fon yönetimi departmanı kendine gelen listeleri sistemden kontrolünü yaptıktan sonra ödemeleri 2 iş günü içerisinde yapmaktadır. Muhasebe departmanı da fişleri keserek kaydı atmaktadır. Aynı anda tazminat listesini muhasebe departmanı sistemdeki cari hesap ile tutturmaktadır. Çünkü bankadan ödemenin yapılması için hasar ile cari

hesabın tutturulması gerekmektedir. Bu işlem yapıldıktan sonra hangi bankadan ödeme yapılması gerektiği nakit ve fon yönetim departmanına sorulmaktadır. Ödeme listesi banka havale programı ile oluşturulmakta ve imzalı liste şeklinde fon yönetim departmanına verilmektedir. Nakit ve fon yönetim departmanı imzalı listeyi sistemden kontrol ettikten sonra ödeme listelerini sistemden otomatik olarak ilgili bankalara göndermektedir. Bu listeler otomatik olarak hazırlandıktan sonra ön yazı ile ilgili bankaya fakslanmaktadır. Ödeme işlemleri gün sonunda muhasebe departmanı tarafından kontrol edildikten sonra sistem içerisinde bulunan transfer programında (cari hesap içinde) yapılan havaleye göre muhasebeleştirilmesi yapılmaktadır.

Bütün ödemelerle ilgili işlemler tamamlandıktan sonra ay sonlarında sistemden teknik ve aktüerya departmanı tarafından muallak hasar listesi çekilmekte ve muhasebe departmanına gelmektedir. Muhasebe departmanına gelen listeler kontrol edildikten sonra mahsuplaşma işlemi yapılmaktadır. Muhasebede ilgili kayıtlar şu şekilde atılmaktadır:

Ferdi Kaza için;

B. Muallak Hasar XXX

A. # 353.01 Muallak Hasar-Kaza XXX

B. # 353.02 Muallak Hasar Karşılığı Reasürör Payı XXX

A. # 631.01 Muallak Hasar Karşılığı Reasürör Payı XXX

Hayat için;

B. # 631.01 Muallak-Hayat XXX

A. # 353.01 Muallak Hasar-Hayat XXX

B. # 353.02 Muallak Tazminat Karşılığı Reasürör Payı XXX

A. # 631.02 Muallak Tazminat Karşılığı Reasürör Payı XXX

Denetçiler tarafından tazminat ödemesi süreci önemli görülmüş ve sigorta şirketinin kontrolünün gerçekten var olup olmadığı ve varsa etkinliği için bir adet iç kontrol testi yapılmıştır.

Test:

Kontrol tanımı	Anti-hile kontrolü	Kontrolün dizaynı ve uygulanmasının değerlendirilmesi	
		Dizayn ve uygulanmasının değerlendirilmesin sonuçları	Çalışma Kağıdı Referansı

Vefat tazminatı için gerekli belgeler	☐	☒ Etketif ☐ Etketif değil	
---------------------------------------	--------------------------	---	--

Önemli hesap/dipnotlar	Bütünlük	Varolma	Doğruluk	Değerleme	Haklar&Yüküm.	Açıklama
Teknik Karşılıklar Ödenen Hasar	X	X	X	☐	☐	☐

Kontrolün çalışmasının etektifliğinin değerlendirilmesi			
Denetim prosedürünün yapısı, süresi ve kapsamı	Kontrolün etektif çalışmasının test(ler) sonucu	Denetçi/tarih	Çalışma Kağıdı Referansı
Son 5 ödenen vefat tazminatı için şirkete ulaşan dosyaları incele. İlgili belgelerin ve tamlığından, varlığından emin ol.	☒ Etketif ☐ Etketif Değil		

Hayat Matematik Karşılığı: Matematik karşılıklar yürürlükte bulunan her bir sözleşme için tarifedeki teknik esaslara göre ayrı ayrı hesaplanan aktüeryal matematik karşılıklar, birikim karşılıkları ve kar payı karşılıkları toplamından oluşur.

Matematik karşılıklar ürün ve tarife bazlı, teknik esaslar uyarınca hesaplanmaktadır. Bu hesaplama ya; Matematik karşılık = Prim-Komisyon-Şarjman-Risk primi ya da; yaş ve sigorta süresi bazında oluşturulan, Prim ve teminat ihtiyat katsayıları çarpılarak bulunur. (Risk primi yoksa kazanılmamış primler karşılığı ayrılmamaktadır).

Matematik karşılık sistem tarafından otomatik olarak hesaplanmaktadır. İlk olarak birikim birikimleri fon adedine çevrilmekte, ve toplam fon adediyle fon birim değeri çarpılarak bulunmaktadır. Bu toplamdan teknik faiz ihtiyatı düşüldüğü zaman kar payı bulunmaktadır. Ürün tanımları ve tarifeler sisteme operasyon departmanın alt birimi olan ürün geliştirme birimi tarafından girilmekte ve sistem bu veriler üzerinden otomatik olarak hesabı yapmaktadır. Sisteme girip bu verileri değıştirme yetkisi ürün geliştirme birimi haricinde hiçbir persone verilmemiştir. Bu departman

sadece tarife girişlerini yapmaktadır. Takip ve raporlama teknik ve aktüerya departmanı tarafından yürütülmektedir.

Reasürans primi için, satılan poliçe teminatları kişi başı konservasyonla işleme alınmakta, kalan kısmından prim ve teminatlar yıllık olarak devredilmektedir. Hayat matematik karşılığının doğruluğunu test etmek için KPK'da da olduğu gibi, ihtiyaç görüldüğünde sistemin hesapladığı karşılıkları teknik departman poliçe bazında makroda tekrar hesaplayıp çıkan farkları tespit etmektedir Fark çıkması halinde düzeltmeye gidilmektedir. Ayrıca yetkili aktüer sistemden matematik karşılık rakamlarını çekip ve her ay üst yönetime gönderilmek üzere ürün bazında kar/zarar tablosu hazırlamaktadır.

Hayat matematik karşılığı birikimli hayat sigortaları ve uzun süreli hayat poliçeleri için iştirah ödemeleri yapılırken de kontrol edilmektedir.

Muhasebeleştirilmesi :Ay sonunda teknik ve aktüerya departmanı matematik karşılıkların, TL ve döviz karşılıklarını detaylandığı listeyi muhasebeye verir.

B. # 633.01 Hayat Matematik Karşılığı XXX

A. # 452.01 Hayat Matematik Karşılığı XXX

Uzun süreli hayat sigorta poliçeleri için:

B. # 633.02 Hayat Matematik Karşılığı Reasürör Payı XXX

A. # 452.02 Hayat Matematik Karşılığı Reasürör Payı XXX

Denetçiler tarafından karşılık hesaplamalarının aktüer tarafından kontrolü önemli görülmüş ve sigorta şirketinin kontrolünün gerçekten var olup olmadığı ve varsa etkinliği için bir adet iç kontrol testi yapılmıştır.

Test:

Kontrol tanımı	Anti- hile kontrolü	Kontrolün dizaynı ve uygulanmasının değerlendirilmesi	
		Dizayn ve uygulanmasının değerlendirilmesin sonuçları	Çalışma Kağıdı Referansı

Teknik Karşılıkların aktüerler tarafından belirli dönemlerde hesaplanması	☐	XEfektif ☐ Efektif Değil	
---	--------------------------	--	--

Önemli hesap/dipnotlar	Bütünlük	Varolma	Doğruluk	Değerleme	Haklar& Yüküm.	Açıklama
Teknik Karşılıklar	X	X	X	☐	☐	☐

Kontrolün çalışmasının efektifliğinin değerlendirilmesi			
Denetim prosedürünün yapısı, süresi ve kapsamı	Kontrolün efektif çalışmasının test(ler) sonucu	Denetçi/tarih	Çalışma Kağıdı Referansı
Sistem tarafından otomatik olarak hesaplanan teknik karşılıkların hangi peryotlarla aktüerler tarafından hesaplandığına emin ol ve son hesaplayı temin et.	XEfektif ☐ Efektif Değil		

- Sigortacılık Faaliyetinden Alacaklar

Acente Oluşumu: İşletmede acente Sözleşmesinin imzalanabilmesi için iki farklı yol izlenmektedir. Bunlardan birincisi acenta açmak isteyen kişinin gelip şirket acente satış müdürlüğü ile görüşme yapması, ikinci ise şirketin kendisinin acente bulması yöntemidir. En çok kullanılan yöntem şirketin potansiyeli olan acenteleri gezerek kendi temsilciliğini vermesi olarak tanımlanmaktadır. Yeni acente olmak için istekliler ilk olarak şirketten acenteler yetkilisi ve daha sonra acenteler yönetmeni ile muhatap olurlar. Bu yönetmen acente isteklisi ile ilk görüşmeye gider ve değerlendirme formunu doldurur. Bu formu doldururken isteklinin potansiyeli hakkında görüş beyanında bulunur eğer değerlendirmesi olumlu ise bunu ilgili koordinatöre yönlendirir Akabinde herhangi bir olumsuz beyan olmaması durumunda ilgili genel müdür yardımcısının onayına sunulur. Onay çıkması durumunda acenteler yönetmeni istekli kişiden gereken evrakları ister.

Gerekli Evraklar: Tüzel kişi için gerekli evraklar şunlardır:

- 1) Şirket Ortakları ile temsilcilerinin

- İkametgah Belgeleri
- Nüfus Cüzdanı Suretleri
- Savcılık Belgeleri
- İflas Konkordato Bildirim Belgeleri
- 2) Şirket Yöneticilerinin Öğrenim Durum Belgeleri
- 3) Şirket Yöneticilerinin İmza Sirküleri
- 4) Şirket Kuruluşuna Ait Ticaret Sicili Gazetesi
- 5) Acente Başvuru Değerlendirme Formu
- 6) Teminat
- 7) İki Adet Resim (Yönetici ve Yöneticilerin)
- 8) Şirketin Ticari Hesap Numarası
- 9) Vergi Levhasının Fotokopisi

Gerçek kişi içinse gerekli evraklar şunlardır:

1. İkametgah Belgesi
2. Nüfus Cüzdanı Sureti
3. Öğrenim Durum Belgesi
4. Savcılık Belgesi
5. İflas Konkordato Bildirim Belgesi
6. İmza Sirküleri
7. Firma Kuruluşuna ait Ticaret Sicil Gazetesi
8. Acente Başvuru Değerlendirme Formu
9. Teminat
10. İki Adet Resim
11. Banka Hesap No
12. Vergi Levhası

Bu evrakların teslim alınmasının akabinde şirket Acentelik Sözleşme ve Vekaletnamesi'ni hazırlayıp istekliye verir. İstekli bu evrakları ticaret odasına bildirmek ve Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayınlamakla yükümlüdür. En son aşamada yayınlanan bu Gazete'yi şirkete teslim etmesinin sonrasında acenteliği başlatılmış olur. Acentelere ait gerekli döküman ve evraklar acente adına düzenlenmiş dosyalarda muhafaza edilmektedirler. Bununla beraber acenteleşme gerçekleştikten sonra dönemsel olarak acenteler işletme yetkilileri tarafından düzenli olarak ziyaret edilir. Bununla birlikte acentelik hakkı kazanmış olanlara sigorta başvuru formları

üzerilerine zimmetli olarak verilir ki bunlar kıymetli evrak niteliği taşımaktadırlar. Acenteye gelen müşterilerin kimlik ve hesap bilgilerini içerecek olan bu formlar sigorta işlemi sürecinin başlangıç noktası olarak tanımlanabilir.

Acente Teminatlarının Kontrolü: Sigorta şirketine acenteler tarafından verilen teminatların sürelerinin takibi acenteler yönetmeni tarafından takip edilmektedir ve teminatların vadelerinin dolması durumunda teminat sahibine bilgilendirme yapılmakta ve bilgilendirmenin yapılmasına takiben bir ay içerisinde güncellenmeyen teminat mektupları için ikinci defa bilgilendirme yazılı olarak yapılmaktadır. Bunun sonucunda da güncelleme gerçekleşmezse acenteye ait komisyonlar dondurulup beklemeye alınır.

Acentelerde Sigortalama İşlemi : Şirket acentesine sigorta yaptırmaya istekli gelir ve sigorta başvuru formunu doldurur. Yetkili sigorta acentesi görevlisi doldurulan ve kıymetli evrak niteliği taşıyan başvuru formlarını şirket genel merkezine iletir. Sigorta riskini ve buna bağlı fiyatı belirleyen personel (underwriter) ve operasyon departmanlarında gerekli inceleme ve işlemler yapılır tahakkukları kesildikten sonra sigorta poliçesi basılır. Bu poliçede en az iki yetkili imza onayı olmak zorundadır. Birinci derece ve ikinci derece imza gereklidir. Sonrasında tahsilatı ile ilgilenilmek üzere tahsilat departmanına gönderilir. Poliçelerde ki bilgilere istinaden operasyon departmanında yetkili personelce tahakkuk işlemi göze alınarak tahsilat işlemleri yapılır ve onayları verilir. Tahsilatın ayrıntıları aşağıda tahsilat işlemleri kısmında anlatılmıştır. Tahsilat işlemleri başarı ile yapılan poliçeler muhasebe kayıtları yapılmak üzere operasyon departmanı görevlilerince sisteme girişleri yapılır ve sistem otomatik olarak bunları muhasebeye iletir. Tahsilatları başarı ile yapılmış olan poliçeler acente yetkililerine teslim edilir ve bu yetkililerde bu dökümanları sigorta isteklilerine ulaştırırlar.

Denetçiler tarafından acente oluşum süreci önemli görülmüş ve sigorta şirketinin kontrolünün gerçekten var olup olmadığı ve varsa etkinliği için bir adet iç kontrol testi yapılmıştır.

Test :

Kontrol tanımı	Anti-hile kontrolü	Kontrolün dizaynı ve uygulanmasının değerlendirilmesi	
		Dizayn ve uygulanmasının değerlendirilmesin sonuçları	Çalışma Kağıdı Referansı

Acente oluşumu için gerekli belgeler	☐	☒ Etkif ☐ Etkif değil	
--------------------------------------	--------------------------	---	--

Önemli hesap/dipnotlar	Bütünlük	Varolma	Doğruluk	Değerleme	Haklar&Yüküm.	Açıklama
Sigorta faaliyetlerinden alacaklar	X	X	☐	☐	X	X

Kontrolün çalışmasının efektifliğinin değerlendirilmesi			
Denetim prosedürünün yapısı, süresi ve kapsamı	Kontrolün efektif çalışmasının test(ler) sonucu	Denetçi/tarih	Çalışma Kağıdı Referansı
Son 5 acente iznini alan gerçek veya tüzel şahıslar için ilgili dosyaları incele. İlgili belgelerin ve tamlığından, varlığından emin ol.	☒ Etkif ☐ Etkif Değil		

Reasürans İşlemi: Şirketin konservasyonu sınırı police tipinde kullanılan teminata göre yılbaşında yapılan reasürans anlaşmalarına göre değişmektedir. Konservasyon tutarı reasürans anlaşmasına göre bazen ise oran üzerinden belirlenmektedir. Şirket cari yılda dört reasürans şirketi ile çalışmaktadır. Bunların sözleşmeleri alınıp incelenmiştir.

Dönem başında yönetim kurulunun değerlendirmeleri sonucu karara bağlanan ve yapılan anlaşma doğrultusunda belirlenen oranlar üzerinden, tüm primlerin belirli bir yüzdelik kısmı reasüröre devredilir ve reasürörden komisyon alınır.

Tahsilat İşlemleri

Bu bölümde şirketin nakit tahsilat, çek tahsilatı, banka ile tahsilat, kredi kartı ile tahsilat süreçleri anlatılacaktır.

-Nakit Tahsilat: Acentelerden nakit olarak yapılan tahsilata istinaden acente yetkilisine tahsilat makbuzu verilir. Makbuzun aslı acenteye, diğer nüshası da sistem girişi yapılarak parayla birlikte muhasebe departmanında kasa sorumlusuna imza karşılığı teslim edilmektedir. Genelde ilk pay nakit tahsilat olmaktadır.

-Çek Tahsilatı: Şirkette genel itibariyle çek ile tahsilat çok az yapılmaktadır. Ancak olması durumunda da bazı şartlara tabi tutulmaktadır. Ödeme planını sigorta isteklisi, acente tarafından kendisine sunulan alternatifler içinden seçer ve poliçeye bu işlenir sonrasında poliçe üzerindeki vadelere göre hazırlanmış çekler alınır ve vadeleri geldiği zamanlarda tahsilatları yapılmak üzere bankaya tahsile verilir. Bu çekler acente pazarlamacısı tarafınca merkeze getirilir. Burada muhasebe müdürü tarafından yapılan kontrol üzerine çek uygun görülürse üç nüsha halinde çek bordrosu düzenlenir ve ilki çeki getirene, ikincisi tahsilat servisinde saklanmak üzere yetkiliye diğeri de çek ile beraber muhasebe departmanına verilir. Çekin takip ve takas işlemleri muhasebe departmanı tarafından sürdürülür.

-Banka ile Tahsilat: Sigorta yaptırmak isteyen şahıs tarafından şirketin ilgili hesaplarına taraflarca kabul görmüş sigorta bedelleri yatırılır. Bankadaki hesapların kontrol edilmesi ve ödemenin yapılmış olduğunun görünmesinin akabinde prosedürün son kısmı olan sigortalama işlemi yapılır.

-Kredi Kartı ile Tahsilat

Kredi kartı tahsilatı şirkette mail order ve merkez POS tahsilatı şeklinde olmaktadır.

Mail Order Talimatı ile Tahsilat: Prim borcunu kredi kartı ile ödemek isteyen sigortalılar kredi kartı formunu doldurup imzaladıktan sonra üç nüshadan oluşan formun aslı kendisinde, ikinci nüshası acentede kalacak şekilde üçüncü nüshası acente tarafından teknik operasyon sorumlusuna iletilir. Operasyon departmanı tarafından günlük olarak hangi kredi kartından hangi tutarın çekileceği takip edilmektedir.

Merkez POS Tahsilatı: Acente veya sigortalıdan merkezdeki POS makinalarından tahsilat alınarak sisteme giriş yapılır. Online olarak, sistemden kaynaklanan hata ve kartın internete kapalı olması gibi nedenlerle tahsil edilemeyen kredi kartı borçları, merkezde bulunan POS cihazlarından sorumlu personelce çekilir. Gün sonlarında tüm ekstrelerin sisteme girişleri yapılır ve muhasebe departmanına icmalleri yollanır. Son yıllarda sanal POS ve havale-EFT uygulamaları ile de tahsilatlar yapılabilmektedir.

Tahsilat Raporlama: Tahsilat oranları raporu üretim kaynaklarının tahsilat performanslarını analiz etmek amacıyla operasyon sorumlusu tarafından hazırlanan, aylık olarak ürün bazında yapılan değerlendirmeler doğrultusunda ortalama kaç gün

içinde tahsilatların yapıldığını ayrıntılı olarak gösteren ve üst yönetime sunulan rapordur.

Prim Üretiminin Muhasebeleştirilmesi: Sigorta şirketleri, riskleri üstlenirken sigortalılarından buna karşılık prim almaktadırlar. Şirketler primleri, ya doğrudan kendi merkez ve bölge müdürlükleri aracılığı veya yetkilendirdikleri acenteleri vasıtasıyla almaktadırlar.

Üretim işlemlerin muhasebe kayıtları şu şekildedir:

Poliçe Düzenlendiğinde:

B. # 120.01 Sigortacılık faaliyetlerinden alacaklar-sigortalılar XXX

A. #600.01 Brüt Yazılan primler XXX

Prim Tahsil edildiğinde:

B. #100 Kasa veya #102 Banka XXX

A. # 120.01 Sigortalılardan alacaklar XXX

Acenteler şirket adına prim tahsil ettiklerinde:

B. # 120.03 Acentelerden alacaklar XXX

A. #600.01 Brüt Yazılan primler XXX

Acente tahsil ettiği primleri şirkete ödediğinde:

B. #100 Kasa veya #102 Banka XXX

A. # 120.03 Acentelerden alacaklar XXX

5.2.2.3. İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi Sonucu Ulaşılan Bulgular

Süreçlerin denetçiler tarafından anlaşılması ve şirkette etkin olan kontrollerin dizaynı ve efektifliği açısından yapılan testler sonucu aşağıdaki bulgular şirket iç denetim ve iç kontrol departmanlarıyla, ilgili departmanlar ve üst yönetimle paylaşılmıştır. Bu bulgular özetle şunlardır:

- Sektörde iç sistemler uygulaması yeni olduğu için sigorta şirketlerinde genel bir sorun olmakla beraber iç kontrol, risk ve iç denetim bölümlerinde çalışan sayıları yetersizdir. İç kontrol bölümünde çalışan sayısı artırılarak, ilgili birimlerde rutin

kontroller yapmaları sağlanabilir. İç denetim bölümünde çalışan sayısı artırılarak bölge ve acente denetimleri planlanabilir. İç denetim ve iç kontrol birimlerinde faaliyetini yürüten personelin rotasyona tabi olma durumlarında değişiklikler yapılabilir.

- İç denetim biriminin, iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin uygulamaları ile yeterlilik ve etkinliklerini değerlendiren çalışmalar yapması gerekir.
- Teknik karşılıklara ilişkin kontroller yeterli görülmemektedir. Aktüerlerin yapacağı kontroller ve yeniden hesaplamalar periyodik olmalıdır.
- İç sistemler yönetim kurulu sorumluluğundadır, fakat iç sistemlerden sorumlu bir yönetim kurulu üyesinin belirlenmesi faaliyetlerin yürütülmesi ve koordinasyon açısından faydalı olacaktır.
- Üretimde rol oynayan danışman ve yöneticilerin takibi ve satışlarının kalitesinin değerlendirilmesi ve takip edilmesi konusunda iç denetim ve iç kontrol prosedürleri henüz kurulma aşamasındadır.
- Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin İç Denetimlerine İlişkin Yönetmelik m.17, f.2'ye göre;

“İç denetim birimi; genel müdürlükteki tüm birimleri, bölge müdürlükleri ve şubeleri ile taşra teşkilatı için yılda en az bir kez, tüm acenteleri için en az üç yılda bir kez raporlama yapmalıdır. Ancak, bankalar hariç olmak üzere şirketin toplam prim üretimi içerisindeki payı en az %5 ve daha yüksek olan veya tahsilat oranı düşük olan acenteler için yılda en az bir kez yerinde denetim yapılmalıdır. Diğer taraftan, acentelerde yapılacak olan inceleme ilgili şirketin iş ve işlemleri ile sınırlıdır” olarak belirtilmektedir.

Bu ifadeye rağmen işletmenin iç denetim biriminin yılda en az bir kez denetim gerçekleştirecek yapılanması bulunmamaktadır. Ayrıca iç denetim biriminin acente denetimi ile ilgili çalışmaları henüz taslak aşamasındadır.

5.2.2.4. Denetim Riskinin ve Önemlilik Sınırının Belirlenmesi

i) Denetim riski:

Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi işletme ve denetim riski olmak üzere iki çeşit risk vardır. Denetim riski ise kendi içinde yapısal risk, kontrol riski ve bulgu riski olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Denetim riski; şu şekilde formüle edilmektedir:

$$DR = YR \times KR \times BR$$

Bu formülde;

DR : Arzu edilen denetim riski

YR : Yapısal risk

KR : Kontrol riski

BR : Bulgu riski

Buna göre denetim çalışmasında kıdemli denetçi yapısal riskin % 80, kontrol riskinin % 50 ve bulgu riskinin de % 10 olması gerektiğine karar vermiştir. Buna göre denetim riski % 4 ($DR = 0.80 \times 0.50 \times 0.10$) olarak belirlenmiştir.

ii) Önemlilik:

Önemlilik, bir bütün olarak mali tablolar içerisindeki belirli bir unsurun nisbi olarak önemini ve ağırlığını açıklayan bir ifadedir. Uygulamada önemlilik kavramı, denetim ortamına, denetlenen işletmeye, denetim konusuna ve denetçinin özelliklerine göre değişmektedir⁵¹⁰.

Önemlilik, mali tablolarda yer alan bilgilerle ilgili olması ile “mali tablo düzeyinde önemlilik” ve mali tablolardaki yanlışlıkların belirli hesap ya da hesap kalanlarından kaynaklanabileceğinden hareketle “hesap bazında önemlilik” olarak iki sınıfa ayrılır. Mali tablo bazında önemlilik sınırı belirlenirken vergi öncesi kar, net satışlar toplamı, aktif toplamı ya da özkaynak toplamı gibi kriterler ölçüt alınabilir. Hesap bazında önemlilik sınırının tespiti ise her hesap için farklı olabilmektedir⁵¹¹.

Buna göre denetim çalışmasında kıdemi denetçi tarafından işletmenin muhasebe prosedürlerinin sistemsal ve uyumlu olduğu ayrıca kontrol noktalarının etkin olduğu düşünülerek hesap bazında önemlilik sınırı tespiti değil, mali tablo bazında önemlilik sınırının tespiti yapılarak önemlilik sınırı tespit edilmiştir. Mali tablo bazında önemlilik sınırı belirlenirken kıdemli denetçi aktif toplamı üzerinden hesaplama yapıp bir eşik değeri belirlemiştir. Ek 4’te görülen denetlenen hayat sigortası şirketinin mali tablolarında da görüldüğü gibi aktif toplamı 86,670,095 TL’dir.

⁵¹⁰ Kaya, Ziya, “Sab 99 Çerçevesinde Denetim Sürecindeki Önemlilik Kavramı”, 3-4, www.muhasabenet.net, [20.02.2010].

⁵¹¹ Çaldağ, 2007, 63.

Tablo 7: Önemlilik

	Toplam Aktif	
	86,670,095	A
	2.0%	B
MPP	1,733,402	C=A*B
SMT	1,300,051	D=C*0.75
ADPT	86,670	E=C*0.05

Önemlilik (Materiality Planning Purpose), (“MPP”) finansal tablolarda kullanıcıları etkileyebilecek ve denetim görüşünü değiştirebilecek olan bir ihmalin veya yanlış bir beyanın nicel önemlilik ölçüsünü gösteren bir ölçüttür. MPP, bakacağımız hesapları belirleyen ölçüt olan Önemli Yanlışlık Eşiği (Significant Misstatement Threshold), (“SMT”) belirlerken kullanılır⁵¹². Denetim Farkı Atama Eşiğinin (Audit Difference Posting Threshold), (“ADPT”) altında kalan farklar önemsiz olarak kabul edilir. ADPT, MPP’nin %5’i olarak kabul edilir.

Denetim çalışması sırasında Önemli Yanlışlık Eşiğinin (Significant Misstatement Threshold-SMT) altındaki Denetim Farkı Atama Eşiğinin üstünde kalan farklar ise düzeltilerek ayrıyeten gösterilir. SMT, MPP’nin %75’i olarak kabul edilir.

$$\text{MPP} \times 0.75 = \text{SMT}$$

$$\text{MPP} \times 0.05 = \text{ADPT}$$

Hesaplama bağımsız denetimde uluslararası kabul görmüş bazı kriterlere göre % 2 veya % 0.5 üzerinden yapılmaktadır. Denetimin başlangıcında kıdemli denetçi şirketin iç kontrollerinin yeterli olduğunu gözönünde bulundurarak önemlilik derecesini artırarak sınırı yükseltmiş; böylece denetim ortamından toplanacak olan deliller ve yapılacak analitik testler ve diğer denetim prosedürleri azalmıştır. Yani denetimde 1,300,051 TL ve üzeri hesaplar denetim prosedürlerine tabi tutulacaktır. Bunun altındaki bakiyeler gerekli görülürse kıdemli denetçinin insiyatifiyle denetlenebilir. Ayrıca bağımsız denetim ile ilgili yönetmelik m.24 f.2’de önemlilik ile ilgili şu husus belirtilmiştir:

“Şirket aktifleri toplam tutarının yüzde 5’i veya şirketin vergi sonrası kar ya da zarar tutarının veya öz sermayesinin yüzde 10’u düzeyindeki önemlilik ölçütlerinden, bağımsız denetçinin denetlenen şirketin finansal tablolarını dikkate alarak ve mesleki bilgi, takdir ve kanaatini kullanarak seçmiş olduğu önemlilik ölçütünden fazla ya da eksik olacak şekilde gerçek durumu yansıtmayan eksik, yanlış veya yanıltıcı rapor düzenlenmesinin bağımsız denetçinin kusuru,

⁵¹² KPMG, **Audit Workbook**, (USA, 2005),61.

ihmali veya gerekli mesleki özeni göstermemesi sonucunda meydana gelmesi bağımsız denetim kuruluşunun uyarılması ve şirketlerde bağımsız denetim yapma yetkilerinin geçici veya sürekli kaldırılmasına yol açabilmektedir”.

5.2.2.5. Denetim Zamanının Planlanması

Denetim çalışmaları içerisinde hangi faaliyetin hangi zamanda yapılacağına ve ne kadar süreceğine ilişkin zaman planlaması sorumlu ortak başdenetçi tarafından yapılmıştır. Bu planlama yapılırken geçmiş ve sektör deneyimlerine dayanarak denetim işinin bütünü hakkında bir kurgulama yapılarak aynı anda farklı işlerin farklı kişilerce yapılması ve elde edilen sonuçların birbirleriyle bağlantılı ve eş zamanlı olarak kullanılması planlanmıştır. Denetim zamanının planlaması aşağıdaki gibi yapılmıştır:

1 Ağustos-30 Eylül 2009 : Müşterinin seçimi ve işin kabul edilmesi

: Denetimin planlanması

15 Ocak – 25 Ocak 2010 : İşlemlerin test edilmesi

: Hesap kalanlarının test edilmesi

28 Şubat - 31 Mart 2010 : Denetimin tamamlanması ve raporunun yayınlanması

5.2.2.6. Veri Akışının Planlanması

Denetçiler, denetim faaliyeti icra edilirken istedikleri her bir bilgiyi elde etmek maksadıyla müşteri işletmenin ilgili departmanına müracaat etmeyi uygun bulmamış, bunun çok fazla zaman kaybettireceğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle işletmenin muhasebe departmanından bu konuda yardım istenmiş ve ihtiyaç duyulan bilgilere ilişkin liste müşteri işletmenin muhasebe müdürüne verilmiştir. Bu liste Ek 5’te yer almaktadır.

Şirketin muhasebe müdürü, denetim kuruluşunun kendisine verdiği listeye istinaden ilgili departmanlarla iç yazışmalar yaparak istenilen belge ve bilgilerin toplanması için harekete geçmiştir.

5.2.2.7. Denetim Ekibinin Kurulması ve Koordinasyonu

Bağımsız denetim kuruluşu tarafından müşteri işletmede yapılan çalışmaların mevcut duruma gelmesini sağlayan sorumlu ortak başdenetçi, başdenetçi ve kıdemli denetçiden oluşan ekip, işletmenin denetim riskinin derecesini ölçmüş, yapılacak faaliyetlerin hangi noktalarda yoğunlaştırılacağını, hangi konuların daha fazla risk

taşıdığını tespit etmişlerdir. Bu ekip sorumlu ortak başdenetçinin başkanlığında 1 başdenetçi, 1 kıdemli denetçi, 2 denetçi ve 2 denetçi yardımcısından oluşmuştur. Ayrıca sözkonusu ekip ve denetimde yer alan diğer denetçilerin mesleki bilgi ve tecrübe düzeyi ile gözetim yetenekleri göz önünde tutularak ilgili görevler verilmiştir. Sigortacılıkta Bağımsız Denetim İlkeleri Yönetmeliği'ne göre bu husus “bağımsız denetim faaliyeti sırasında, denetçilere bilgi verecek ve veri hazırlayacak personelin belirlenmesi ve bunlar arasında koordinasyon sağlanması ve bağımsız denetim faaliyetini yürütecek ekip içinde iş bölümünün yapılması ve koordinasyonun sağlanması şarttır” olarak belirtilmektedir.

5.2.2.8. Denetim Çalışmalarının Bölümlenmesi

Denetim çalışmaları bölümlendirilirken sorumlu ortak başdenetçi tarafından mali tabloların denetimine ilişkin denetim alanları; bilanço hesapları, gelir tablosu hesapları ve maliyet hesapları olmak üzere üç grupta ana çatı teşekkül ettirilmiştir. Sözkonusu hesaplar, birbirleriyle ilişkileri dikkate alınarak gelir tablosu ve maliyet hesapları beraberce, bilanço hesapları da ayrıca değerlendirilmiştir. Görevlendirme yapılırken denetim ekibinin bilgi ve birikimleri de göz önünde bulundurulmuş, her gruba en iyi oldukları sahada çalışma imkanı tanınmıştır. Ayrıca her bir grubun incelediği alan içerisindeki birbiriyle ilişkili hesapların aynı personel tarafından denetlenmesi sağlanmış, böylece olası tekrarların önüne geçilerek zaman kaybının olmaması temin edilmiştir.

5.2.2.9. Denetim Programının Hazırlanması

Sigortacılıkta Bağımsız Denetim İlkeleri Yönetmeliği' m.14'de bağımsız denetim programı şu şekilde açıklanmaktadır:

“Bağımsız denetim planı, kullanılacak denetim tekniklerinin türünü, yapılacak denetimin zamanlamasını ve kapsamını belirten bağımsız denetim programları çerçevesinde uygulanır. Bağımsız denetim programları, bağımsız denetimin yürütülmesi sırasında her bir denetim alanı için uygulanması planlanan denetim tekniklerini belirleyen ve bunları çalışma kağıtlarıyla ilişkilendiren belgelerdir. Bağımsız denetim programı çerçevesinde yapılacak görevlendirmelerde, ekip elemanlarının sorumluluk, mesleki teknik bilgi, yetenek ve deneyimleriyle ilgili hususlara dikkat edilir ve görevleri açıklıkla belirlenir. Hazırlanan bağımsız denetim programı bağımsız denetim çalışmaları sırasında gözden geçirilir. Gerekli görüldüğü takdirde, denetim programında gerekçesi belirtilerek değişiklik yapılabilir. Uygulanan bağımsız denetim programları, ilgili çalışma kağıtları ile birlikte yapılan iş için bir kanıt oluşturur”.

Bu çalışma ile denetim kuruluşu her bir denetim alanında uygulanacak olan denetim işlem ve tekniklerinin hazırlanan formlar aracılığı ile yapılmasını temin etmiş, her bir

formu belirli bir denetim alanı ile ilişkilendirmiştir. EK 6'da bağımsız denetim kuruluşunun hazırladığı denetim programından alınan ve tahsilat döngüsü için hazırlanan program verilmiştir:

5.2.3. Test Etme Aşaması

Test etme aşamasında denetimin önceki aşamalarında yapılan hazırlıklar ile ilgili belge ve bilgileri toplanan mali tablo kalemlerinin doğruluğuna ilişkin testler yapılır. Söz konusu testler; kontrol testleri, maddi doğruluk testleri ve analitik testlerden oluşmaktadır. Bu çerçevede mali tablolarda yer alan hesaplar, birbirleri arasındaki bağlantılar da dikkate alınmak suretiyle incelenir. Denetim ekibi test etme aşamasında bilanço ve gelir tablosu hesapları ile maliyet hesaplarını incelemek üzere görev paylaşımı yapmış ve denetim ekibi deneyim, beceri ve kıdemlerine göre bilanço, gelir tablosu ve maliyet hesaplarında kendilerine düşen bölümleri incelemiş, gerekli testleri yapmışlardır. Burada denetimi yapılan her bir mali tablo hesabının ayrıntısına girilmeyecek, genel olarak sigortacılık ve hayat sigortacılığı hesap planı ve mevzuatı çerçevesinde önem arz eden kalemlerin ve sigortanın sektörel yapısı nedeniyle farklı ve önemli olan hesap kalemlerinin denetimi ile ilgili açıklamalarda bulunulacaktır. Müşteri işletmenin 31.12.2009 tarihli bilanço ve gelir tablosunun denetimi yapılırken;

-Denetim çalışmaları sırasında Sigortacılık mevzuatı ve Müsteşarlığın ilgili tebliğlerine aykırılığı tespit edilen konular bağımsız denetim kuruluşu tarafından işletmeye bildirilerek gerekli düzeltme kayıtlarının işletme tarafından yapılması sağlanmıştır.

-Denetime başlanmadan önce dönem sonu itibarıyla şirketin tüm ticari defterlerinin yazdırıldığı görülmüştür.

Ayrıca hesap incelemeleri yapılırken;

Gerçeği yansıtmayan işlemlerin varlığı, gerçek dışı veya gerçek tutarın altında veya üstünde belge alınıp/verilmesi, hesap hataları ve maddi hatalar, mevzuata ilişkin önemli aykırılıklar, muhasebe politikalarının tutarlılığı ve gerekli görülen diğer hususların belirtilmesi zorunludur⁵¹³.

⁵¹³ Uyanık, **age**, 337.

Denetim teknik ve standartları açısından tüm işletmelerde benzer prosedürler uygulansa da müşteri işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektörler sebebiyle kullandıkları hesap planlarındaki farklı hesaplar sebebiyle bilanço ve gelir tablosunda belirli farklılıklar görülebilmektedir. Sigorta şirketlerinin de diğer şirketlerden en önemli farkı esas sigortacılık faaliyetine bağlı olarak oluşan cari hesaplar ile teknik karşılıklar (hayat sigorta şirketlerinde hayat matematik karşılıkları), teknik ve teknik olmayan gelir ve gider⁵¹⁴ ile komisyon hesaplarıdır. Bu nedenle bu hesaplar özellikle ayrı ayrı olarak incelenmiştir. Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin bölümlere göre ayrılmasında Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan 4 Ocak 2008 tarihli “Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planı Çerçevesinde Hazırlanmakta Olan Finansal Tablolarda Kullanılan Anahtarların Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge”de belirlenen dağıtım anahtarı esas alınmaktadır.

5.2.3.1. Bilanço Kalemleri

Bilanço kalemleri içinde Sigortacılık TDHP esas alınarak ve önemlilik çalışması sonucu belirlenerek denetlenecek olan hesaplar aşağıda belirtilmiştir. Bilanço kalemlerinin denetimi yapılırken önemlilik derecelerine bakılmış, fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi önemliliğin altında olan bazı hesapların işletme için önemli olduğu varsayılarak başdenetçi tarafından insiyatif kullanılarak bunlar da çeşitli inceleme ve denetime tabi tutulmuşlardır. Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkeleri Yönetmeliği m.16, f fıkrasında “analitik incelemelerde, finansal bilgiler ile finansal olmayan bilgiler arasındaki ilişkiler ve cari döneme ait bilgiler ile önceki dönemlere ilişkin bilgiler karşılaştırmalı olarak incelenir” olarak belirtildiği için tablolar ve hesap grupları ile alt hesaplar bir önceki mali yılla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca hesaplamalarda kolaylık olması için bakiyelerin kuruş farkları yuvarlanmıştır.

5.2.3.1.1. Cari Varlıklar

Cari varlıklar veya TDHP çerçevesinde dönen varlıklar nakit ya da bir yıl içinde nakde dönüşecek değerleri gösterir⁵¹⁵. Çalışmada cari varlıklar olarak; nakit ve nakit benzeri varlıklar, finansal varlıklar ve riski sigortalılara ait finansal yatırımlar, esas faaliyetlerden alacaklar, gelecek aylara ait giderler ve gelir tahakkukları ve diğer cari varlıklar hesap grupları ve bunların ilgili alt hesapları incelenmiştir.

⁵¹⁴ age, 337.

⁵¹⁵ Özerol, age, 56

5.2.3.1.1.1. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

Nakit ve nakit benzerleri grubunun denetimi yapılırken bu hesap grubunun içinde yer alan ve mali tablolara yansıyan hesap kalemleri kontrol edilmiş; kasa, bankalar ve diğer nakit ve nakit benzeri varlıklar hesapları denetlenmiştir. Aşağıdaki tabloda 8’de nakit ve nakit benzeri varlıklar karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 8: Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
A- Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	25,777,439	30,953,974
1- Kasa	2,641	5,217
2- Alınan Çekler	-	-
3- Bankalar	16,975,928	23,108,352
4- Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri	-	-
5- Diğer Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	8,798,870	7,840,405

- **Kasa**

Öncelikle kasanın envanter denetimi için 31.12.2009 tarihinde düzenlenen kasa sayım cetveli ile 31.12.2009 itibariyle kasa defteri bakiyesi karşılaştırılmıştır. Burada bir farklılık görülmemiştir. Eğer görülseydi bu farklılık için 197 Sayım Tesellüm Noksanları ile 397 Sayım Tesellüm Fazlalıkları hesabının incelenmesi gerekecekti. Burada önemli olan asıl konu ise bir denetçi yardımcısının 31.12.2009 yani yılsonu kapanışı itibariyle firmada kasa sayımına katılıp bunu düzenleyeceği kasa sayım tutanağı ile belgelemesidir. Kasa sayımında kasadaki mevcut TL ve döviz bakiyelerin yanında işletmenin elinde bulunan (cüzdandaki) çek ve senetler de sayılır. Daha sonra denetçi yardımcısı bu tutanağı kasa sorumlusu, muhasebe müdürü ve varsa ilgili diğer personele imzalatıp kendisi de sayıma katıldığına dair imza atarak denetim tarihinde kullanılmak üzere muhafaza eder. EK 7’de kasa sayım tutanağı görülmektedir.

Dönem sonunda kasadaki yabancı para yılsonu TCMB döviz alış kuru üzerinden değerlendirilir ve oluşan kur farkları ise ilgili gelir/gider hesaplarına aktarılır. Çalışmada sayım sonucu düzenlenen tutanakla genel mizandaki kasa hesabının bakiyesini ve

kasa defterinin bakiyesi karşılaştırılmış, bu üç tutarın birbiriyle mutabık olduğu görülmüştür. Kasadaki yabancı para tutarı oldukça düşük olduğu için oluşan kur farkları göz önüne alınmamıştır. Ayrıca denetim sırasında müşteri işletmenin nakit hareketlerinin yetkilendirilmiş personelin imzalarını taşıyıp taşımadığı, sayım günü sayımı yapılan nakitin gerçekten işletmeye ait olup olmadığı, ödeme günleri dışında hesapta yüksek tutarlı hareketlerin varlığı da araştırılmıştır.

- **Bankalar**

Öncelikle genel mizan üzerinden yılsonu itibariyle 102 numaralı bankalar hesabının vadeli ve vadesiz dökümü verilmiş, yatay mali tablolar analizine göre geçmiş yıla göre hesaplardaki artış ve azalışlar analitik olarak sorgulanmıştır. Dövizli bakiyeler TCMB yılsonu kuru üzerinden TL'ye çevrilmiştir. Bankaların denetimi yapılırken müşteri işletmenin birlikte çalıştığı bankaların tümüne veya önemli bakiye kalanı veren bankalara mutabakat mektupları gönderilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken konu bu mutabakat mektuplarının bağımsız denetim firmasının formatında olup bağımsızlık ilkesi gereği müşteri şirket tarafından çalışılan yerli ve yabancı bankalara gönderilecek olmasıdır. Daha sonra ilgili bankadan, müşteri işletmenin yılsonu kalan hesap bakiyesini yazıp denetçinin adresine göndermesi istenir. Bu mutabakat mektuplarında yılsonu itibariyle TL ve yabancı para vadeli ve vadesiz hesapların yanında varsa alınan krediler, teminat mektupları, şirket adına banka kasalarında muhafaza edilen kıymetli evraklar, bankada tahsilat veya teminata verilen senetler ve para alım-satım (swap, options, forward, futures) işlemleri tutarları da banka tarafından yazılacağı için denetim çalışmasının bütünü için önemli bir kanıt teşkil eder. Ara dönem denetimlerinde müşteri şirketin kendi yapmış olduğu mutabakatlar alınabilir.

Dönem sonu itibariyle mutabakat mektuplarını göndermeyen bankalar müşteri tarafından birkaç kez aranmış ve elde edilemeyen mutabakat mektupları için alternatif prosedürler uygulanmıştır. Bunun için ilgili bankanın yıllık muavini muhasebeden istenmiş ve hareketlere bakılarak önemli görülen veya yüksek bakiyeli hareketler için varsa matbu olarak banka ekstreleri yoksa ilgili bankanın internet bankacılığından ilgili dekont çıktısı alınarak hesabın denetimi yapılmaya çalışılmıştır. Gelen mutabakat mektupları için ise hesap ekstreleri ile müşteri işletmenin genel mizanındaki bakiyeler karşılaştırılmış ve tutarlı olup olmadığı

kontrol edilmiştir. Bu konuda bir bankanın göndermiş olduğu mutabakat mektubundaki vadeli mevduat bakiyesinde mutabakatsızlık görülmüş ve muhasebe departmanında bankalarla ilgili personelle görüşülmüştür. Personelin yaptığı incelemede bankanın bu bakiyeyi 31.12.2009 itibari ile değil, yeni yılın ilk iş günü yani 4 Ocak 2010 itibariyle yazmış olduğu belirlenmiştir. İlgili personel bankayla bu konuyu görüşüp mutabakatın düzeltilip yeniden gönderilmesini istemiştir.

Banka hesaplarında da kasa hesaplarında olduğu gibi yabancı para mevduatlar için değerlendirme, vadeli mevduatlardan kazanılan faiz gelirinin dönemsellik ilkesine göre doğru tahakkuk edilip edilmediğine dair inceleme yapılmış ve oluşan kur farklarının doğru hesaplanıp, doğru muhasebeleştirilip muhasebeleştirilmediği kontrol edilmiştir.

Banka hesaplarında dikkat edilmesi gereken en önemli husus vadeli mevduatlardan doğan faiz gelirlerinin dönemsellik ilkesine uygun olarak kaydedilmesidir.

Denetim şirketi burada sigorta şirketinin de aynı hesaplamayı yapmasına rağmen, yeniden hesaplama yöntemiyle bankadaki TL ve yabancı vadeli mevduatlar için iskonto (reeskont) hesaplaması yapmış ve şirketin yaptığı hesaplamayla karşılaştırmıştır. Çıkan farklar ADPT'nin altında olduğundan önemsiz görülmüş ve herhangi bir düzeltme kaydı çıkartılmamıştır. Aşağıdaki tabloda vadeli ve vadesiz mevduatlar için verilen kırılım ve tablo 10'da ise yapılan reeskont çalışması görülmektedir.

Tablo 9: Vadeli Ve Vadesiz Mevduatlar İçin Verilen Kırılım

	31 Aralık 2009	31 Aralık 2008	Değişim %
Vadesiz	16,444,886	22,636,082	(0.27)
Vadeli	531,042	472,270	(0.12)
	16,975,928	23,108,352	(0.27)

Bu çalışma yapılırken;

“Toplam gün”, vade tarihi – açılış günü

“Vadeye kalan gün”, vade tarihi – 31.12.2009

“Bileşik Faiz Oranı”, $1 + (\text{faiz oranı} \times \text{toplam gün} / 365)^{(365 / \text{toplam gün})}$

“Düz iskonto”, TL bakiye x faiz oranı x 31.12.2009 – açılış günü + 1)/365

“Denetim şirketine göre iskonto tutarı” , TL bakiye x (1 + bileşik faiz oranı)^
(31.12.2009 – açılış günü + 1)/365

“İskonto tutarı” ise TL bakiye – denetim şirketine göre iskonto tutarı

formülleri kullanılmıştır.

Tablo 10: Reeskont Çalışması

Bank	Kur	Kur oranı	Açılış Günü	Vade	Toplam Gün	Vadeye Kalan Gün	Faiz Oranı	Yabancı Para Bakiyesi	Bileşik Faiz oranı	TL Bakiye	Düz İskonto	Denetim şirketine göre iskonto tutarı	Şirkete göre iskonto tutarı	İskonto Tutarı
A Bankası	TL	1.0000	04.12.2009	18.01.2010	45	18	9.40%	1,288,960	9.80%	1,288,960	9,295	1,298,235	1,297,902	9,275
A Bankası	TL	1.0000	22.12.2009	21.01.2010	30	21	10.75%	820,517	11.30%	820,517	2,417	822,926	822,685	2,409
A Bankası	TL	1.0000	10.12.2009	22.01.2010	43	22	9.80%	1,422,000	10.23%	1,422,000	8,400	1,430,376	1,429,994	8,376
A Bankası	TL	1.0000	10.12.2009	14.01.2010	35	14	9.80%	971,342	10.25%	971,342	5,738	977,070	976,809	5,728
B Bankası	TL	1.0000	18.12.2009	19.01.2010	32	19	10.25%	470,533	10.74%	470,533	1,850	472,378	472,246	1,845
C Bankası	TL	1.0000	15.12.2009	15.01.2010	31	15	10.00%	1,700,000	10.47%	1,700,000	7,918	1,707,903	1,707,437	7,903
C Bankası	TL	1.0000	25.11.2009	08.01.2010	44	8	9.25%	2,200,000	9.64%	2,200,000	20,629	2,220,611	2,220,051	20,611
C Bankası	TL	1.0000	03.12.2009	11.01.2010	39	11	9.25%	1,000,000	9.64%	1,000,000	7,349	1,007,340	1,007,086	7,340
C Bankası	TL	1.0000	31.12.2009	04.01.2010	4	4	6.65%	2,650,000	6.87%	2,650,000	483	2,650,483	2,650,000	483
D Bankası	TL	1.0000	24.12.2009	27.01.2010	34	27	10.50%	301,829	11.01%	301,829	695	302,521	302,435	692
E Bankası	TL	1.0000	16.12.2009	15.01.2010	30	15	9.30%	362,765	9.71%	362,765	1,479	364,241	364,149	1,476
E Bankası	TL	1.0000	09.12.2009	15.01.2010	37	15	9.40%	723,800	9.81%	723,800	4,287	728,080	727,893	4,280
F Bankası	TL	1.0000	18.11.2009	08.01.2010	51	8	9.00%	788,223	9.36%	788,223	8,552	796,768	796,572	8,545
F Bankası	TL	1.0000	10.12.2009	14.01.2010	35	14	9.75%	375,000	10.19%	375,000	2,204	377,200	377,100	2,200
F Bankası	TL	1.0000	10.12.2009	14.01.2010	35	14	9.75%	1,033,005	10.19%	1,033,005	6,071	1,039,065	1,038,789	6,060
G Bankası	TL	1.0000	30.12.2009	14.01.2010	15	14	4.75%	33,901	4.86%	33,901	9	33,910	33,905	9
H Bankası	CHF	1.4492	23.12.2009	04.02.2010	43	35	1.00%	151,660	1.00%	219,786	54	219,840	219,834	54
										Toplam Vadeli		16,448,945	16,444,886	87,286
										Fark		4,058		

Diğer Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

Bu hesap POS makinasından kredi kartı alacakları bakiyelerinden oluşmaktadır. Muhasebe departmanından ilgili bankaların internet bankacılığı hizmetleri kullanılarak yıllık POS hesap hareketleri raporu alınarak vadelerine göre aşağıda verilen hareket tablosu oluşturulmuştur. Bu hareket tablosunun toplamı ile müşteri işletmenin genel geçici mizanındaki bakiyeler karşılaştırılmış ve tutarlı olup olmadığı kontrol edilmiştir. Ayrıca bankalardan gelen mutabakatlarda eğer varsa toplam POS bakiyesi buradan da kontrol edilmiştir. Bu farkların iadelerden geldiği muhasebe müdürü tarafından denetim ekibine beyan edilmiştir. Sonuç itibariyle farklar ADPT'nin altında kaldığı için fazladan denetim prosedürü uygulanmasına gerek görülmemiştir.

Tablo 11: POS Dağılımı

		Vade dağılımı						
	Mizan	0-1 ay	1-3 ay	3-6 ay	6-12 ay	12 ay ve üzeri	Toplam	Fark
A Bankası	8,748,272	5,248,963	1,749,654	1,312,241	437,260	-	8,748,118	(154)
B Bankası	16,739	14,615	1,674	1,674	0	-	17,962	1,223
C Bankası	33,858	23,701	6,900	3,386	0	-	33,986	128
Toplam	8,798,870	5,287,279	1,758,228	1,317,301	437,260	-	8,800,067	1,197

5.2.3.1.1.2. Finansal Varlıklar Ve Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar

Bu hesap temel olarak finansal varlıklar ve riski sigortalılara ait finansal yatırımlar olmak üzere iki ana hesaptan oluşur. Finansal varlıklar hesabı ise satılmaya hazır finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar ve alım satım amaçlı finansal varlıklar ve işletme kaynaklı kredi ve alacaklar olmak üzere 4 hesaba ayrılır. Aşağıdaki tablo 12'de finansal varlıklar ve riski sigortalılara ait finansal yatırımlar geçmiş yıllar karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 12: Finansal Varlıklar ile Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar

	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
B- Finansal Varlıklar ile Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	48,456,696	42,448,489
1- Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	18,894,486	12,447,262
2- Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	229,786	-
3- Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	1,322,455	-
4- Krediler	-	-
5- Krediler Karşılığı	-	-
6- Riski Hayat Poliçesi Sahiplerine Ait Finansal Yatırımlar	28,009,969	30,001,227
7- Şirket Hissesi	-	-
8- Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı	-	-

- **Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar**

Üçüncü bölümde de belirtildiği gibi işletme faaliyetlerinden kaynaklanan borçlar ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak varlıklar veya alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin dışında kalan diğer finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlık (“SHFV”) olarak sınıflandırılırlar.

İşletmenin portföyünde SHFV olarak TL bazda 22 adet, USD bazda ise 1 adet menkul kıymeti vardır. SHFV portföyünün değerlemesi nakit ve fon yönetimi departmanı tarafından yapılmaktadır ve hazırlanan bu çalışma denetim ekibine sunulmuştur. Denetim ekibinde menkul kıymet döngüsünden sorumlu olan denetçi bu çalışmayı ve menkul kıymet icmalini alarak yeniden hesaplama yöntemiyle tekrar hesaplamış böylece kar zarara ve öz sermayeye giden tutarların doğru olup olmadığını kontrol etmiştir. Sonuç itibarıyla farklar ADPT’nin altında kaldığı için fazladan denetim prosedürü uygulanmasına gerek görülmemiştir. Bu farkların şirket ile denetim ekibinin kullanığı iç verim fiyat hesaplamasındaki +1/-1 gün farklarından olduğu anlaşılmıştır.

SHFV değerlemesinin nasıl yapıldığını göstermek için 3 menkul kıymet üzerinden örnek tablo aşağıda verilmiştir.

Portföydeki menkul kıymetleri tanımlamak için öncelikle ilgili kağıdın alış tarihi, vadesi, para birimi ve ISIN koduna ihtiyacımız vardır. ISIN kodu (international securities identification numbers) denilen ve dünya üzerinde ihraç edilen bütün menkul kıymetlerin herbiri için üretilen tekil numara olan 12 haneli ve ülke kodu, menkul kıymet kodu, ihraççı kodu, ihraç sıra numarası veya itfa (vade) tarihi ve kontrol hanesinden oluşan kodlardır. Örneğin;

TRT190111T13

Ülke kodu: TR-Türkiye

Menkul kıymet kodu: T-Tahvil (Treasury Bill)

İtfa (vade tarihi): 19.01.2011

İhraççı kodu: T-T.C. Hazine Müsteşarlığı

Kontrol hanesi: 13

Daha sonra İMKB'nin internet sitesinden 31.12.2009 itibariyle Kamu Menkul Kıymet endeksi olan "KAS bülteni" alınır. Bu bültende değerlendirme için gerekli olan kirli fiyatta denilen ağırlıklı ortalama takas fiyatı alınır. Burada kirli fiyat temiz fiyat ayrımını da açıklamakta yarar vardır:

Kirli fiyat, gerçekleşen alım satımların takas işlemleri sırasında kıymet bedeli, birikmiş kupon faizi eklenerek hesaplanmakta ve birikmiş faizin de dahil olduğu fiyata denilmekteyken; temiz fiyat ise birikmiş kupon faizlerinden arındırılmış fiyat olarak adlandırılır. Uluslararası piyasalarda Eurobondlar temiz fiyat ile işlem görmektedir⁵¹⁶. Şirketin elinde kuponlu ve kuponsuz tahviller bulunmaktadır. Değerleme birikmiş faizin dahil olduğu fiyat üzerinden yapılacağı ve finansal varlıkların biri hariç tümü TL olduğu için kirli fiyat kullanılmıştır. Örnekte de görüldüğü gibi 1 tane finansal varlığın para birimi USD'dir. Bunun değerlendirilmesi de yine İMKB'nin web sitesinde açıklanan "tahvil bono ve yabancı menkul kıymetler piyasaları finansal araçlar değerlendirme raporu" üzerinden ilgili kağıdın bu rapora göre son işlem tarihi kullanılarak yapılır.

Hazine, devlet tahvili ve hazine bonosu olmak üzere başlıca iki çeşit DİBS ihraç etmektedir. Devlet tahvilleri 1 yıl ve daha uzun, hazine bonoları ise 1 yıldan kısa

⁵¹⁶“Eurobond Hakkında Sıkça Sorulan Sorular”, <http://www.millenniumbank.com.tr/eurobondsoru.aspx>, [15.03.2010].

vadeli borçlanma senetleri olup, pazarlanabilir borçlanma araçlarıdır. İhale yoluyla ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonoları genelde kuponsuz senetler olup, iskontolu olarak satılmaktadır. Sabit faizli, kuponlu devlet tahvilleri ise Hazine'nin mevcut piyasa faizlerinin yüksek bulunduğu durumlarda Hazine borçlanmasının vadesini kısaltarak uzun vadeli maliyetlerini düşürmeye çalışmak için ihraç ettiği kağıtlardır⁵¹⁷. Şirketin sahip olduğu SHFV portföyündeki kağıtlar sabit faizli ve iskontoludur.

Daha sonra tahvilin nominal değeri ile ağırlıklı ortalama takas fiyatı (kirli fiyat) çarpılıp 100'e bölünerek gerçeğe uygun değeri bulunur. Daha sonra da ilgili tahvil için o kağıda ait iç verim hesaplanarak iskonto edilmiş fiyatı bulunur. Bu iskonto edilmiş fiyat nominal değer ile çarpılıp 100 bölünerek ilgili tahvilin iskonto edilmiş değeri yani itfa edilmiş değeri bulunur. Daha sonra bu değerlemenin kar zarara ve öz kaynak hesaplarına yansımaya bakılır. Üçüncü bölümde de anlatıldığı gibi yeni alınan ve satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetin etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile defter değeri arasındaki fark kar zarara, önceden alınmış bir menkul kıymetse önceki dönemin etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile cari yılın etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değerinin farkı kar zarar yansıtılır. Gerçeğe uygun değer ile etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri arasındaki fark öz kaynakta menkul değer değer artış fonu hesabında gerçekleşmemiş kar/zararlar olarak takip edilir. .

Aşağıdaki tablo 13'de birinci ve üçüncü örnekteki tahviller 2007 yılında yani cari yıldan önce SHFV olarak sınıflandırıldığı için önceki dönemin etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile cari yılın etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değerinin farkı kar zarara yansıtılmıştır. İkinci örnekteki tahvil ise yeni alındığı için itfa edilmiş değeri ile defter değeri arasındaki fark kar zarara yansıtılmıştır. Tahvillerin tümü içinse gerçeğe uygun değerleri ile itfa edilmiş değeri arasındaki fark öz kaynakta gösterilmiştir. Hesaplama sonucunda finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri bilançodaki bakiye olan 18,894,486 TL'ye gelmiştir. USD para birimli tahvil ise TL'ye değerlendirirken yılsonu TCMB döviz alış kuru üzerinden değerlendirilmiştir.

⁵¹⁷ "Bütçe Finansmanında Kullanılan Devlet İç Borçlanma Senetleri", http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/butfe_finansmaninda_ic_borclanma_senetleri.html [18.04.2010].

Ayrıca 2009 yılında satın alınan ve SHFV portföyünde yer alan tahvillerin DİBS iç verim fiyat hesaplamasında önemlilik arz eden alış tarihleri ve maliyet tutarları banka dekontlarından ve banka müşteri ekstrelerinden kontrol edilerek ilgili hesaplamadaki bakiyelerle mutabık olunmuştur. Bu esnada şirketin çalışmış olduğu bir bankanın %0.0001 işlem komisyonu kestiğini ve bunun da muhasebe departmanı tarafından tahvillerin maliyetine eklenip muhasebeleştirildiği görülmüştür. TMS 39'a göre gerçeğe uygun değer farkının kar/zarara yansıtılan finansal varlıklar hariç işlem maliyetleri ilgili finansal varlıklar üzerinden aktifleştirilebilirler. Bu yüzden bu uygulamanın doğru olduğunu teyit edilmiştir.

Tablo 13: Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

Alım Tarihi	Vade	Isin Code	Para Birimi	Nominal	İMKB Fiyatı (kirli fiyat)	Finansal varlığın iskonto edilmiş fiyatı	İMKB Değeri (Gerçeğe uygun değer)	Finansal varlığın iskonto edilmiş değeri	Sabit faizli/ iskontolu	Kupon Oranı	31.12.2008 finansal varlığın iskonto edilmiş değeri	Kar Zarar Etkisi	Öz sermaye etkisi
18.07.2007	19.01.2011	TRT190111T13	TL	5,551	112.073	99.877	6,221	5,543	sabit faizli	7.00	5,270	273	678
20.07.2009	03.11.2010	TRT031110T10	TL	1,000,000	93.931	91.746	939,311	917,456	İskontolu	0.00	-	41,266	21,855
21.03.2007	20.01.2010	TRT200110F17	USD	1,190,000	102.707	102.430	1,222,217	1,218,917	sabit faizli	2.75	1,215,814	3,103.25	3,300.05

Tablo 14: Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar

Alım Tarihi	Vade	Isin Code	Para Birimi	Nominal	İMKB Fiyatı (kirli fiyat)	Finansal varlığın iskonto edilmiş fiyatı	İMKB Değeri (Gerçeğe uygun değer)	Finansal varlığın iskonto edilmiş değeri	Sabit faizli/ iskontolu	Kupon Oranı	31.12.2008 finansal varlığın iskonto edilmiş değeri	Kar Zarar Etkisi
05.08.2009	02.02.2011	TRT020211T11	TL	215,635	91.6836	90.039	197,702	194,155	iskontolu	0.00	-	7,430

- **Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar**

Çalışmanın üçüncü bölümünde de belirtildiği üzere vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar belirli veya sabit ödemeleri olan, sabit bir vadesi bulunan ve işletmenin vadesine kadar elde bulundurma niyetinde ve yeteneğinde olan finansal araçlardan oluşur. Çalışmada kolaylık olması açısından vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar İngilizce isminden Held-to-Maturity kısaltılarak ve uygulamada da kullanıldığı üzere (“HTM”) olarak adlandırılacaktır.

İşletmenin portföyünde HTM olarak sadece 1 adet menkul kıymeti vardır. HTM portföyünün değerlemesi yine nakit ve fon yönetimi departmanı tarafından yapılmaktadır ve hazırlanan bu çalışma denetim ekibine sunulmuştur. Denetim ekibinde menkul kıymet döngüsünden sorumlu olan denetçi bu çalışmayı ve menkul kıymet icmalini alarak yeniden hesaplama yöntemiyle tekrar hesaplamış ve kar zarara tutarların doğru olup olmadığını kontrol etmiştir. Önceden de belirtildiği gibi HTM değerlemede öz kaynaklara giden bir değerlendirme tutarı yoktur. .Sonuç itibariyle farklar ADPT’nin altında kaldığı için fazladan denetim prosedürü uygulanmasına gerek görülmemiştir. Bu farkların şirket ile denetim ekibinin kullanımı iç verim fiyat hesaplamasındaki +1/-1 gün farklarından olduğu anlaşılmıştır.

HTM değerlemesinin nasıl yapıldığını göstermek için bu menkul kıymet üzerindeki örnek tablo yukarıda Tablo 14’de verilmiştir.

Portföydeki menkul kıymetleri tanımlamak için öncelikle ilgili kağıdın alış tarihi vadesi, para birimi ve ISIN koduna ihtiyaç vardır.

Daha sonra SHFV portföyünde yapılan değerlendirme gibi İMKB’nin internet sitesinden 31.12.2009 itibariyle Kamu Menkul Kıymet endeksi olan “KAS bülteni” alınır. Bu bültenden yine değerlendirme için gerekli olan kirli fiyatta denilen ağırlıklı ortalama takas fiyatı alınır.

Şirketin sahip olduğu HTM portföyündeki kağıtlar sabit faizli ve iskontoludur. Sonra tahvilin nominal değeri ile ağırlıklı ortalama takas fiyatı (kirli fiyat) çarpılıp 100’e bölünerek gerçeğe uygun değeri bulunur. Daha sonra da ilgili tahvil için o kağıda ait iç verim hesaplanarak iskonto edilmiş fiyatı bulunur. Bu iskonto edilmiş fiyat nominal değer ile çarpılıp 100 bölünerek ilgili tahvilin iskonto edilmiş değeri yani itfa edilmiş değeri bulunur. Daha sonra bu değerlemenin kar zarara yansımaya bakılır. Üçüncü bölümde de belirtildiği üzere vadeye kadar elde tutulacak finansal

varlıklar özellikle faizli borç belgelerinden meydana geldiklerinden ve bunların içinde hisse senedi ve fon katılma belgeleri bulunmadığı için etkin faiz yöntemiyle (bileşik faize göre hesaplanan iç iskonto veya iç verim oranı) hesaplanan itfa edilmiş maliyet (amortized cost) ile değerlendirilir. HTM'lerin gerçeğe uygun değerleri denetçiler tarafından rapor notu amaçlı olarak hesaplanmaktadır. Şirketin elindeki kağıtta bir kamu-özerk kuruluşunda bulundurması gereken karşılıktan dolayı vade tarihine kadar blokelidir.

Tablo 14'deki örnekte tahvilin itfa edilmiş değeri ile defter değeri arasındaki fark kar zarara yansıtılmıştır. Hesaplama sonucunda finansal varlığın iskonto edilmiş değeri 194,155 TL olup aradaki 35,631 TL'lik fark ters repo işleminden dolayı toplam bilançodaki bakiye olan 229,786 TL'ye gelmiştir. Şirket 31.12.2009'da elinde kalan bakiyeyi ters repo yaparak değerlendirmiştir.

Ters repo işlemleri yoluyla verilen fonlar Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen hesap planı çerçevesinde kredi ve alacaklar olarak değerlendirilmiş ve finansal tablolarda TMS 39 ile uyumlu olarak etkin faiz yöntemine göre belirlenen itfa edilmiş maliyet bedelleri üzerinden gösterilmiştir.

31.12.2009 ve bir önceki denetim tarihi olan 30.09.2009 HTM portföyleri incelenmiş ve iki dönem arasında vadesinden önce satılarak nakde çevrilmiş ya da itfa olmuş herhangi bir varlık olmadığı tespit edilmiştir. Bu kağıdın blokeli olduğuna ilişkin bankadan blokaj yazısı alınmış ve ilgili referanslama yapılarak çalışma dosyasında belgelenmiştir. Ayrıca tahvil itfaları da kontrol edilmiştir.

- **Alım Satım Amaçlı Elde Tutulacak Finansal Varlıklar**

Üçüncü bölümde de belirtildiği üzere eğer bir varlık kısa bir sonra satılmak veya geri alınmak üzere kısa sürede kar sağlanması amacıyla alınıyor ve bu varlıkların ediniminde amaç kısa süre sonra satarak spekülasyon kar elde etmekse bu varlıklar alım satım-amaçlı finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır. Bu yatırımlar kısa vadeli olup, yatırıma konu olan finansal araçların kısa vadeli olması gerekli değildir.

İşletmenin alım satım amaçlı elde tutulacak finansal varlıklar portföyü 50 çeşit ve çok sayıda hisse senedinden oluşmaktadır. Hisse senedi portföyünün değerlemesi yine nakit ve fon yönetimi departmanı tarafından yapılmaktadır ve hazırlanan bu çalışma denetim ekibine sunulmuştur. Denetim ekibinde menkul kıymet döngüsünden sorumlu olan denetçi bu çalışmayı ve menkul kıymet icmalini alarak

yeniden hesaplama yöntemiyle tekrar hesaplamış ve kar zarara tutarların doğru olup olmadığını kontrol etmiştir. Sonuç itibarıyla farklar düşük ve önemsiz çıktığı için fazladan denetim prosedürü uygulanmasına gerek görülmemiştir. Bu farkların şirket değerleme için İMKB 31.12.2009 ağırlıklı ortalama değerlerini kullanırken, denetim ekibinin yılın son 5 iş günü için olan İMKB ağırlıklı ortalama değerlerini kullanmasından kaynaklandığını görülmüştür. Alım satım amaçlı elde tutulacak finansal varlıklar yani hisse senedi değerlemesinin nasıl yapıldığı aşağıda Tablo 15’de verilmiştir.

Hisse senedi değerlemesi yapılırken öncelikle portföyde bulunan ilgili hisse senetlerini 31.12.2009 itibarıyla kapanış fiyatları İMKB’den alınmıştır.

Daha sonra ilgili hisse senetlerinin 31.12.2009 ağırlıklı ortalama fiyatları ile pay adetleri çarpılarak gerçeğe uygun değerleri bulunmuştur. Şirket değerleme esnasında sadece bilanço tarihi ağırlıklı ortalama fiyatlarını kullanmasına rağmen denetim ekibi hesaplamasında son 5 iş gününün ağırlıklı ortalama fiyatlarını kullanmış ve bu 5 günün ortalamasını alıp defter değeri ile çarparak gerçeğe uygun değeri hesaplamıştır. Bu yüzden de yukarıda da belirttiğimiz gibi şirketin hesaplaması ile denetim ekibinin hesaplaması arasında fark çıkmıştır. Bu fark ADPT’nin altında olduğu için geçilmiş ve şirketin hesaplamasında bilançoya gelen 1,322,455 TL’ye ulaşılmıştır. Önceden de belirtildiği üzere alım-satım amaçlı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerle değerlendirilmekte ve değerlemeden doğan kazanç yani tarihi maliyet (defter değeri) ile gerçeğe uygun değer arasındaki fark ister faiz tabanlı isterse hisse senetlerinde olduğu gibi fiyat yükseltmelerinden kaynaklansın kazancın olduğu dönemde kar zarar tablosuna yansıtılmaktadır.

Tablo 15: Hisse Senedi Değerlemesi

Pay Adedi	Birim Alım Bedeli	Cinsi	Defter Değeri	Şirketin hesaplamasında (Gerçeğe uygun değer)	31.12.2009 İMKB Fiyatı (Ağırlıklı Ortalama)	30.12.2009 İMKB Fiyatı (Ağırlıklı Ortalama)	29.12.2009 İMKB Fiyatı (Ağırlıklı Ortalama)	28.12.2009 İMKB Fiyatı (Ağırlıklı Ortalama)	25.12.2009 İMKB Fiyatı (Ağırlıklı Ortalama)	5 Günlük Ağırlıklı Ortalama Fiyatları	Denetim ekibinin hesaplamasında (Gerçeğe uygun değer)	Kar Zarar Etkisi
4,000	7.1	A Hissesi	28,400	38,360	9.59	9.39	9.50	9.54	9.47	9.50	37,992	9,960
8,000	8.65	A Hissesi	69,200	76,720	9.59	9.39	9.50	9.54	9.47	9.50	75,984	7,520
6,000	8.7	A Hissesi	52,200	57,540	9.59	9.39	9.50	9.54	9.47	9.50	56,988	5,340
1,500	9.55	B Hissesi	14,325	20,820	13.88	13.73	13.78	14.29	14.31	14.00	20,997	6,495
1,000	10.4	B Hissesi	10,400	13,880	13.88	13.73	13.78	14.29	14.31	14.00	13,998	3,480
1,000	13.3	B Hissesi	13,300	13,880	13.88	13.73	13.78	14.29	14.31	14.00	13,998	580
1,760	13.6	B Hissesi	23,936	24,429	13.88	13.73	13.78	14.29	14.31	14.00	24,636	493
180	56.5	C Hissesi	10,170	12,380	68.78	67.81	68.41	68.77	67.92	68.34	12,301	2,210
300	62	C Hissesi	18,600	20,634	68.78	67.81	68.41	68.77	67.92	68.34	20,501	2,034

- **İşletme kaynaklı kredi ve alacaklar**

Üçüncü bölümde de belirtildiği üzere işletmenin doğrudan borç vermek veya mal ve hizmet satmak suretiyle oluşan, aktif bir piyasaya kote olmayan ve belirli veya sabit ödemeleri olan finansal araçlar işletme kaynaklı kredi ve alacaklar olarak sınıflandırılmaktadır. Ticari alacaklar, bankaların kullandığı krediler, banka mevduatı, alınan çekler, iştiraklerden ve bağlı kuruluşlardan alacaklar gibi varlıkların aktif bir pazarı olmayanlar bu tanıma uygundur. Mevduatlar ve alacaklar etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş değeri ile değerlendirilir. Şirketin esas faaliyetlerinden alacaklar, banka mevduatı ve bu tanıma uygun diğer varlık ve yükümlülükleri zaten ilgili bölümlerde açıklanmış (bkz. kasa ve banka) veya açıklanacağı için burada tekrar bahsedilme gereği görülmemiştir. Bu hesap uygulamada çok kullanılmamakta olup bu tanıma söz konusu olan varlıklar ilgili hesaplarda izlenmektedir.

Son olarak denetçiler menkul kıymetler üzerinde rehin bulunup bulunmadığını araştırmışlar, bazı menkul kıymetler üzerinde bulunan rehin ve ipoteklerin geçmiş dönem denetim raporunda da yer almasına rağmen, muhasebe departmanı tarafından hazırlanan bilanço dipnotlarında olmadığı gözlemlenmiştir. Bu konu muhasebe departmanına iletilmiş ve dipnotlar düzeltilmiştir.

5.2.3.1.1.3. Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar

Yatırımların denetiminde temel amaç, bunların varlığını, yasallığını, neye göre değerlendirildiğini ve bunlardan elde edilen gelir ve kazançlar ile uğranılan zararların muhasebesinin nasıl tutulduğunun belirlenmesidir⁵¹⁸. Birikimli hayat sigortası için yapılmış olan prim ödemelerinden risk primi ile sigorta şirketinin söz konusu poliçeyle ilgili masraf payı düşüldükten sonra geri kalan tutar sigorta şirketi tarafından günlük olarak yatırıma yönlendirilir. Hayat sigortası birikimlerinin değerlendirilebileceği emniyetli ve verimli yatırım enstrümanları devlet tarafından belirlenmiştir. Ayrıca sigorta şirketinin yatırımlarını bu enstrümanlara hangi oranlarda yapabileceği de Hayat Sigortaları Yönetmeliği'nde açıkça belirtilmiştir. Yönetmeliğin 18. maddesinde “Şirketler, kar payına esas teşkil eden, önceki yıllara ilişkin matematik karşılıklar ile cari yıla ait tahsilat esaslı matematik karşılıkların toplamını günlük olarak yatırıma yönlendirmek zorundadır” diye belirtmektedir.

⁵¹⁸ Çaldağ, age, 91.

Önceki bölümde de belirtildiği üzere sigortalıların hak ve menfaatleri aleyhine bir durum yaratmaması şartıyla riski sigortalılara ait finansal yatırımlar kendi içerisinde alım-satım amaçlı, vadeye kadar elde tutulacak ve satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılabilmekte ve değerlendirme esasları da bu çerçevede yapılmaktadır. Yalnız hayat sigortalarında iştirak söz konusu olduğu için hayat sigorta şirketleri kağıtlarını vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflamayı tercih etmemektedirler. Burada da denetim prosedürü yukarıda anlatıldığı üzere şirketin kendi portföyünde bulunan finansal varlıklarda yapılan değerlendirme prosedürü ile aynıdır. Şirket kendi portföyünde bulunan finansal varlıklarla riski sigortalılara ait finansal varlıkları finansal tablolarında ayrı ayrı takip etmektedir. Birikimli hayat sigortası poliçelerine istinaden yapılacak yatırımların sınırlılıkları Sigorta Ve Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik'te açıkça belirtilmiştir.

Bu hesabın değerlemesi de nakit ve fon yönetimi departmanı tarafından yapılmaktadır ve hazırlanan bu çalışma denetim ekibine sunulmuştur. Denetim ekibinde menkul kıymet döngüsünden sorumlu olan denetçi bu çalışmayı alarak yeniden hesaplama yöntemiyle tekrar hesaplamış ve kar zarara giden tutarların doğru olup olmadığını kontrol etmiştir. Şirketin nakit mevcudu da yatırımlarda önemlidir. Fakat şirketin para durumu zaten bankalar bölümünde incelendiği için burada fazladan denetim çalışması yapılmamıştır. Şirketin taşınmaz mallara yapmış olduğu yatırım olmadığı ve bu teyit edildikten sonra sabit aktiflerle ilgili koşullar incelemeye alınmaya gerek görülmemiştir. Ayrıca bu hesabın 31.12.2008'e göre azalmanın sebebi vadesi dolan banka mevduatlarından dolayı 117 hesaptaki bankalar mevduatının azalması ve devlet iç borçlanma senetlerindeki rayiç değer değişimleridir. Özellikle yabancı para vadeli mevduat faizlerindeki düşüş nedeniyle, vadesi dolan yabancı para mevduat portföyü yerine Eurobond alımları yapılmıştır.

Sonuç itibarıyla farklar düşük ve önemsiz çıktığı için fazladan denetim prosedürü uygulanmasına gerek görülmemiştir.

5.2.3.1.1.4. Esas Faaliyetlerden Alacaklar

Esas faaliyetlerden alacaklar temel olarak sigortacılık faaliyetlerinden, reasürans faaliyetlerinden ve emeklilik faaliyetlerinden alacaklar ve bunların karşılıkları ve sigortalılara krediler (ikrazlar) ile bunların karşılıklarından oluşmaktadır. Aşağıda

tablo 16’da esas faaliyetlerden alacaklar hesabının kırılımı geçmiş yılla karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 16: Esas Faaliyetlerden Alacaklar

	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
C- Esas Faaliyetlerden Alacaklar	3,621,680	2,410,721
1- Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar	3,415,226	1,810,408
2- Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar Karşılığı	(534,926)	(350,940)
3- Reasürans Faaliyetlerinden Alacaklar	185,367	-
4- Reasürans Faaliyetlerinden Alacaklar Karşılığı	-	-
5- Sigorta ve Reasürans Şirketleri Nezdindeki Depolar	-	-
6- Sigortalılara Krediler (İkrazlar)	914,816	981,175
7- Sigortalılara Krediler (İkrazlar) Karşılığı	-	-
8- Emeklilik Faaliyetlerinden Alacaklar		
9- Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Şüpheli Alacaklar		
10- Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Şüpheli Alacaklar Karşılığı	(358,803)	(29,922)

5.2.3.1.1.5. Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar

Şirketin cari yılda sigortacılık faaliyetlerinden alacakları temel olarak sigortalılardan alacaklar, aracılardan alacaklar ve reasürans faaliyetlerinden alacaklar hesaplarından meydana gelmektedir.

Sigortacılık faaliyetlerinden alacaklar hesap grubunun %93’ünü meydana getiren sigortalılardan alacaklar hesabı henüz süresi dolmamış hayat sigortası poliçelerinin toplanmamış primlerinden oluşmaktadır. Bunlar belirli tarihlerde tahsil edilecek primlerdir.

İkinci bölümde de belirtildiği gibi TTK m. 1325 1. fıkrasının hükmüne göre, “sigorta ettiren hayat sigortalarındaki gerek ilk gerekse takip eden prim borçlarını ifa etmez ise sigortacı bunların zorla ifasını talep edemez.” Sigortacı gerek süresi 1 yılın altındaki ve gerekse daha uzun süreli hayat sigortalarında sigorta ettireni takip eden primleri ödemediği için temerrüde düşürüp, dava açıp takip edemez yani onu ifaya

zorlayamaz. Hayat sigorta sözleşmelerinde takip eden primlerde temerrüt açısından fesh sadece TTK m.1297 1. fıkrasındaki prosedür çerçevesinde olabilir. Bu itibarla hayat sigortalarında prim ödeme borcu isteğe bağlı bir nitelik taşıdığı ve tasarruf amacıyla yapıldıkları için, sigorta ettiren aleyhine primi ödemesi için icra takibi yoluna gidilmesi veya dava açılması mümkün değildir⁵¹⁹.

Sigortalılardan alacaklar hesabının denetimi yapılırken öncelikle bu hesaba ait alt kırılım verilir. 31.12.2009 itibariyle sigortalılardan alacaklar hesabının kırılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 17 :Sigortalılardan Alacaklar Hesabının Kırılımı

	31 Aralık 2009	31 Aralık 2008	Değişim %
Risk esasli sigortalar	2,878,150	1,657,430	0.74
Birikimli hayat sigortaları	128,849	150,452	(0.14)
Hayat sigortalıları	3,006,999	1,807,882	0.66
Ferdi kaza sigortalıları	163,776	2,000	80.88
Mortgage ferdi kaza sigortalıları	5,607	525	9.67
Sigortalılardan Alacaklar	3,176,381	1,810,408	0.75

Risk esaslı sigortalar yıllık hayat, uzun vadeli hayat, kredili hayat, mortgage hayat ve uzun süreli ferdi kaza sigortalarından oluşmaktadır. Risk esaslı sigortaların %86'sı yıllık hayat sigortalarından oluşmaktadır. Bu poliçeler toplam hayat sigortalarının da %82'sini oluşturmaktadır. Birikimli hayat sigortalarının bakiyesinin düşük fakat riski sigortalılara ait olan finansal yatırımların yüksek olması birikimli hayat sigortalarına talebin özellikle bireysel emeklilik sistemi çıktıktan sonra düşmesinden ve yeni birikimli ürünlerin şu an itibariyle şirket tarafından yürürlüğe konulmamasından kaynaklanmaktadır. Önceki bölümde de belirtildiği üzere hayat matematik karşılığı aktüer matematik karşılıklar, birikimli sigortalara istinaden poliçe sahipleri tarafından ödenmiş birikimler ve hayat kar payı karşılıklarından oluşmaktaydı. Kar payı karşılıkları poliçe sahiplerinin birikimlerine isabet eden birikmiş kar paylarından oluşmaktaydı. İşte riski sigortalılara ait olan finansal yatırımların bakiyesini bu iki göstergenin toplamıyla bağdaştırmak gerekmektedir. Bu kapsamda mevzuat sigortalılara bireysel emekliliğe geçiş imkanı verdiği için çok sayıda sigortalı emeklilik sistemine geçiş yapmışlardır.

⁵¹⁹ Kayıhan, age, 256.

Bununla beraber ertelenmiş, ödenmesi gecikmiş primlerin tutarlarını bulmak için tahsil edilecek brüt primler tutarı ile geçerliliğini yitirmemiş her poliçeyi gözden geçirmek gerekir. Fakat onbinlerce poliçe olacağı için bunlar denetim şirketinin sahip olduğu bir istatistiki yazılım programıyla (IDEA) örneklem yapılarak seçilen poliçeler incelenmiştir.

Bununla beraber önemli bir prosedür olan mutabakat süreci bu hesap grubu (sigortalılardan alacaklar, aracılarından alacaklar ve reasürans faaliyetlerinden alacaklar) için de uygulanır. Sigortalılardan alacaklar hesabının denetimi yine istatistiki yazılım programı kullanılarak örneklem yapılmış, bunun sonucunda yaklaşık olarak toplam alacağın %70'ine denk gelen bir oranla büyük bakiyeli sigortalılardan mutabakat istenmiştir ve bankalar hesabında olduğu gibi mutabakat prosedürü uygulanmıştır. Gelen mutabakat yanıtları genel geçici mizandan kontrolü yapılmış ve farklılığın söz konusu olduğu bakiyeler için muhasebe departmanı ile görüşülmüş ve hatalı kayıt varsa veya karşı taraftan başka bir tarih itibariyle gönderildiyse düzeltilmiştir. Mutabakatı gelmeyen alacaklar için de alternatif prosedürler uygulanmıştır. İlgili cari hesabın yıllık muavini muhasebeden alınmış ve önemli görülen hesap hareketleri için yapılan tahsilatlara yani prim ödemelerine ilişkin banka dekontları varsa matbu yoksa internet bankacılığı üzerinden kontrol edilmiştir.

Ayrıca seçilen poliçelerin tahsilat ve tahakkuk bilgileri sistemden test edilmiş, toplam poliçe tutarı, prim bilgileri ve ödeme planları da sistemden çekilerek tarayıcıyla matbu hale getirilen orjinal poliçelerden kontrol edilmiştir. Bu prosedür yıllık hayat, uzun vadeli hayat, kredili hayat, mortgage hayat ve uzun süreli ferdi kaza poliçeleri için uygulanmıştır.

Ayrıca müşteri bakiyeleri için yaşlandırma çalışması işletmenin muhasebe departmanından alınmış ve sahip olduğu muhasebe maneline ve sektörel deneyime dayanarak uzun vadeli alacaklar için bankalar hesabında olduğu gibi reeskont çalışması yapılmıştır. Reeskont hesaplamasında TMS 39 gereği iç verim oranı (IRR) metodu kullanılır. Buna göre alacaklar,

Bugünkü değer = Gelecekteki Değer / $(1+i)^{\text{Vadeye Kalan Süre} / \text{Vade Bazi}}$

i: etkin faiz oranı

formülü ile reeskonta tabi tutulmuştur. Şirket ilgili reeskont çalışmasını yaptığı ve denetim ekibi tarafından da yapılan çalışmada fark görülmediği için fazladan denetim prosedürü uygulanmasına gerek kalmamıştır.

Ayrıca şirketin döviz bazındaki poliçelerinin yılsonunda doğru kur değerlemesine tabi tutulup tutulmadığı başlanıç tarihleri ve raporlama tarihi kur değerleri alınarak hesaplanmış ve kontrol edilmiştir.

Daha sonra bilanço tarihi itibarıyla kayda geçmemiş alacakların tespiti için, muhasebe müdürü ile konuşulmuş ve bilançoda herhangi bir nedenden dolayı önemli alacak kalanlarının olup olmadığı araştırılmıştır.

Tahsilat yapılmaması durumunda hangi işlemler uygulandığı ve avans verilip verilmediği, komisyonlar ve ödeme şekillerine ait işlemler analiz edilmiştir. Şirketin muhasebe departmanı şirket prensibi gereği değer düşüklüğüne uğradığını belirlediği alacakları için TMS 39'a uygun olarak ilgili borçlulardan ileride yapmayı düşündüğü nakit akımlarını, alacağın ilk oluştuğu tarihteki etkin faiz oranı ile bugüne indirgemek suretiyle hesaplanan tutarlar ile ilgili alacakların defter değerlerini karşılaştırmak suretiyle karşılık ayırmaktadır. Şirketin sigortacılık faaliyetlerinden alacaklar karşılığı 534,926 TL'dir. Alacaklar karşılığının %98'i risk esaslı sigortalı poliçelerden oluşmaktadır.

Denetim tarihi itibarıyla şirketin çalışmakta olduğu avukatlara da şirket tarafından bağımsız denetim firmasına geri iletmek üzere avukat mektupları gönderilmiş ve avukatlardan gelen cevaplarda yasal takibe düşmüş davalar incelenmiş ve özellikle şirket aleyhine açılmış işe iade davaları için ilgili avukatlarla ve şirket hukuk birimi ile görüşülmüştür. Şirketin Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 1290'da düzenlenen akit öncesi ihbar görevine aykırı hareket etmesi nedeniyle tazminat talebiyle açılan davaların çoğunluğu şirket aleyhinde sonuçlanacağı düşünüldükten 105,000 TL ek karşılık ayrılması gerektiğine karar verilmiş ve ilgili düzeltme muhasebe departmanına bildirilmiştir.

Acentelerden alacaklar bakiyesi toplam sigorta alacaklarının %6'sını oluşturmaktadır. Bakiyenin doğruluğunu test etmek için maddi doğruluk testlerinin yanı sıra örneklem metoduyla seçilen acentelerden mutabakatlar alınmış ve mutabakat cevaplarının genel mizana uygun olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca bakiyesi yüksek olan acentelerle yapılan sözleşmeler incelenmiş ve şirketin

acentelerinden vadesi 90 günü aşan alacakları için yasal yollara başvurmakta olduğu ve bu alacaklar için karşılık ayırdığı görülmüştür.

Reasürans faaliyetlerinden alacak bakiyesi şirketin endirekt prim üretimden alacağından oluşmaktadır. Şirket burada reasürör şirket konumundadır. Bu sigorta dahilinde kişinin isteği dışında işsiz kalması durumunda kart borçları ve kart hırsızlığı, cüzdan kaybı şirket tarafından hastalık veya kaza gibi risklere karşı güvenceye alınmış olmaktadır. Sadece vefat ve ferdi kazadan dolayı gelen primler şirkete devredilmektedir. Bununla ilgili üretilen primler için aktüerin yapmış olduğu hesaplama alınıp kontrol edilmiş ve sedan durumundaki sigorta şirketinden mutabakat alınıp üretilen primlerle, söz konusu teminatlar sebebiyle oluşan reasürans alacaklarının kayıtlara doğru yansıtıldığı tespit edilmiştir.

- **Sigortalılara Krediler (İkrazlar)**

İkraz, önceki bölümlerde de belirtildiği üzere aksine sözleşme ile kısaltılmış olmadıkça üç yıllık primi ödenmiş bulunan birikimli hayat sigortalarında sigorta ettiren tarafın talebi üzerine ve poliçenin birikimleri üzerinden sigortacı tarafından belli bir faiz oranı belirlenerek ödünç para verilmesidir.

Muhasebe departmanından 31.12.2009 tarihleri itibariyle ikrazlar icmal tablosu alınmış ve bu listeye ilişkin hesaplanan faiz ve reeskont uygulamasının doğruluğu teyit edilmiştir. Ayrıca şirketin ödemiş olduğu ikraz listesinden 20,000 TL ve üzeri ödeme yapılan müşterileri seçilmiş bu müşterilere yapılan ödeme talimatları ve tutarları müşteri dosyalarından teyit edilmiştir.

5.2.3.1.1.6. Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

Gelecek aylara ait giderler ertelenmiş komisyon giderleri, diğer ertelenmiş üretim giderleri ve gelecek aylara ait giderlerden oluşmaktadır. Hazine Müsteşarlığı'nın 28.12.2007'de yayınladığı 2007/25 sayılı "Kazanılmamış Primler Karşılığının Hesaplanmasına ve Ertelenmiş Komisyon Gelir ve Giderleri İçin Kullanılacak Hesap Kodlarına İlişkin Genelge"sine göre;

"Aracılara ödenen komisyonlar, reasüröre devredilen primler nedeniyle alınan komisyonlar, üretim gider payları ile bölüşmesiz reasürans anlaşmaları için ödenen tutarların gelecek dönem veya dönemlere isabet eden kısmı ertelenmiş gelirler ve ertelenmiş giderler hesapları ile diğer ilgili hesaplar altında muhasebeleştirilir".

Bu hesaplar izlenirken 2007/25 nolu genelgede belirtildiği üzere 180.01 ya da 280.01, Ertelenmiş komisyon giderleri ile 380.01 ya da 480.01 Ertelenmiş komisyon gelirleri hesaplarının kullanılması gerekmektedir.

Tablo 18 :Gelecek Aylara ait Giderler Hesabının Kırılımı

	31.12.2009	31.12.2008	Değişim %
Ertelenmiş komisyon giderleri	2,866,722	3,136,91	0.91
Diğer ertelemiş üretim giderleri	374,156	228,313	1.64
Gelecek aylara ait giderler	952,039	921,646	1.03
	4,192,917	4,286,850	0.98

Ertelenmiş komisyon giderleri kazanılmamış primler karşılığı bölümü anlatılırken de değinileceği gibi şirketin yeni KPK hesaplamasına göre hazırlamış olduğu icmal alınarak her bir poliçe için kazanılmamış gün / 365 x komisyon oranı ile çarpımı kullanılarak tekrar hesaplanmıştır. Her tarifiedeki komisyon oranları farklıdır. Bazı poliçelerde yine tarifesinden dolayı veya grup sigortalarındaki sözleşmeler gereği komisyon oranı yoktur. KPK hesaplaması incelenirken teminatları yüksek olan seçilmiş poliçeler için komisyon oranları ilgili tarifelerden bakılarak incelenmiş ve hesaplamaların sistemsel olmasından dolayı da seçilmiş poliçelerde komisyon oranlarının doğru tanımlandığı ve hesaplamanın da doğru olduğu teyit edilmiştir. Prim üretimlerinde %194'lük bir artış olmasına rağmen komisyon giderlerinin %2'si düşmesi sektörde artan rekabet yüzünden komisyon oranlarının düşmesi ve şirketin prim üretimini geçen yıllara göre acentelerden çok direkt satış kanalı yani kendi satış personeli ve bağlı ortaklığı olduğu banka üzerinden yapmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 19: Ertelenmiş Komisyon Giderleri Hesabının Kırılımı

	31.12.2009
Ertelenmiş Komisyon Giderleri Hayat	2,376,494
Ertelenmiş Komisyon Giderleri Ferdi Kaza	490,227
Gelecek Yıllara Ait Giderler	2,866,722

Gelecek aylara ait giderlerin denetimi için öncelikle bu hesabı oluşturan bakiyelerin hesap mahiyetinin uygun olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu hesap temel olarak sigorta ve kira giderlerinden oluşmaktadır. Sigorta giderleri denetlenirken işletmeden

peşin ödenmiş sigorta ile ilgili sigortanın kapsamı, sigorta kıymeti, sigorta meblağı, prim tutarı ve peşin ödenen primlerin yer aldığı bir döküm cetveli alınmıştır. Örnekler seçmek suretiyle sigorta poliçeleri incelenmiş; sigorta konusu, sigorta meblağı, sigortalı varlık, prim kapsamı ve süresi incelenmiştir. İlgili prim tutarının döneme uygun kaydedildiği poliçedeki ödeme şemasından kontrol edilerek, bir aykırılığa rastlanılmamıştır. Kira giderleri içinse şirketin kira ödediği binalar ve diğer gayrimenkuller için kira kontratları alınmış, bunların döneme ait kira tutarlarının stopaj oranlarıyla doğru muhasebeleştirilip muhasebeleştirilmediği hesaplanmış ve denetim tarihi itibarıyla süresi sona ermiş olan kira kontratlarının yenilenip yenilenmediği kontrol edilmiştir.

5.2.3.1.1.7. Diğer Cari Varlıklar

Diğer cari varlıklar genel itibarıyla peşin ödenen vergiler ve fonlar alt hesabından oluşmaktadır. Bu da kaynakta kesilen stopajdan oluşmaktadır. Şirket yılsonu itibarıyla sene boyunca ödenen ve şirketin elde ettiği gelirler üzerinden kesilen stopajların hepsini mahsup edebilmektedir. 2009 Kurumlar Vergisi'nde bu tutar mahsup edilecektir. Şirkette süregelen bir zarar olduğu ve cari yılda da zarar beyan edileceği için vergi mesuliyeti yoktur.

5.2.3.1.2. Cari Olmayan Varlıklar

Şirketin cari olmayan varlıkları genel itibarıyla maddi duran varlıklar ve maddi olmayan duran varlıklarından oluşmaktadır. Sigorta şirketlerinde de maddi ve maddi olmayan duran varlıkların denetimi diğer işletmelerden farklı değildir.

5.2.3.2.1.1. Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi duran varlık denetimi de önceki hesapların denetimi gibi hazırlanan denetim programına göre yürütülür. Denetim ekibi denetim öncesi yapmış olduğu iç denetim ve iç kontrol sistemlerinin yeterliliği ile ilgili testlerde maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için kontrollerin yeterli ve etkin olduğunu görmüş ve gerekli görülen birkaç kalemin incelemesini yapmıştır.

Öncelikle muhasebe departmanından sabit kıymet listesi ve amortisman tablosu alınmıştır ve ilk olarak bu listenin başlangıcının yani dönem başı bakiyesinin geçen senenin kapanışlarıyla aynı olup olmadığı incelenmiştir. VUK'a göre farklı olarak

sigorta şirketleri Finansal Raporlamaya Yönelik Yönetmelik m. 4’de de belirtilen “şirket faaliyetlerinin, Müsteşarlıkça çıkarılacak tebliğler hariç olmak üzere, bu Yönetmelik ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun (“TMSK”) finansal tabloların hazırlanma ve sunulma esaslarına ilişkin mevzuat hükümleri çerçevesinde muhasebeleştirilmesi esastır” ilkesi ile diğer mali kalemlerinin muhasebeleştirilmesi ve değerlemesinde de olduğu gibi maddi varlıklarda tüm kalemler için kıst amortisman yöntemini kullanmaktadır. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için kalem bazında aşağıdaki örnek tabloda görüldüğü bir hareket tablosu oluşturulmuştur:

Tablo 20: Sabit Kıymet Hareket Tablosu

MALİYET						
Tanım	31 Aralık 2008	İlaveler	Transfer	Çıkışlar	31 Aralık 2009	Mizan
Demirbaş ve Tesisatlar						
Özel Maliyet						
Haklar						
Yazılımlar						
BİRİKMİŞ AMORTİSMAN						
Tanım	31 Aralık 2008	İlaveler	Transfer	Çıkışlar	31 Aralık 2009	Mizan
Demirbaş ve Tesisatlar						
Özel Maliyet						
Haklar						
Yazılımlar						

Vergi mevzuatımıza göre binek otomobiller dışındaki, tüm duran varlıklarda, varlık yılın hangi dönemde alınırsa alınsın o dönemin tümü için amortisman ayrılmaktadır. İlgili maddi varlığın alındığı tarihten dönem sonuna kadar olan kısmı için amortisman ayrılması sözkonusudur⁵²⁰. Şirket yılsonu itibarıyla maddi duran varlıklarını iki değerlendirme yönteminden biri olan maliyet yöntemiyle değerlemekte, amortismanı ise normal bakiyeler yöntemine göre ayırmaktadır. Buna göre sabit kıymet hareketleri yeniden hesaplanmış ve amortismanların doğru ayrılıp ayrılmadığı kontrol edilmiştir.

⁵²⁰ Remzi Örtün, **age**, 210.

Ayrıca maddi duran varlıklar için yapılan harcamaların aktifleştirilmesi ile ilgili bir muhasebe politikasının olup olmadığı⁵²¹ muhasebe müdürüyle görüşülerek ve önemli kalemlerin hesap hareketleri incelenerek teyit edilmiştir. Ayrıca işletme faaliyetlerinde firmanın merkez binası ve bölge müdürlükleri hariç kira ile kullanılan maddi varlık olmadığı tespit edilmiştir.

TMS'ye göre işletmeler varlığa ait faydalı ömrü rasyonel olma şartıyla belirlemede serbesttirler. Buna göre belirlenen ömürlerin gerçekçi ve makul olup olmadığı da tüm sabit kıymetlerin faydalı ömürleri incelenerek ve geçmiş yıllarla aynı olup olmadığı kontrol edilmiştir.

Maddi olmayan duran varlıklar ve bu varlıklara ilişkin avanslara ilişkin bakiyelerde meydana gelen artışın başlıca sebebi şirketin 2009 yılında, önceden kullandığı bilişim sistemini aşamalı olarak terk edip oluşturmakta olduğu yeni bilişim sistemlerine yapmış olduğu yatırımdan kaynaklanmaktadır.

Maddi ve maddi duran varlık hesaplarına ait bakiyelerde meydana gelen değişimler ilaveler, çıkışlar veya transfer gibi nedenlerle ortaya çıkar⁵²².

İlaveler yani yapılan sabit kıymet alımlarına dair liste muhasebe departmanından alınmış, toplam ilave tutarın fazla olmaması sebebiyle tüm girişler için sabit kıymet alım faturaları alınıp, satınalma fiyatı, tarihi ve satıcının adı incelenmiştir. Ayrıca önemli alımlar için örneğin şirkete alınan bir jeneratör ve santral sistemi için bu varlıklar fiziki olarak görülüp çalışabilirlikleri kontrol edilmiştir.

Aynı prosedür bozulmuş, hurdaya çıkmış veya diğer nedenlerle satılan, hibe edilen maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için de izlenmiş ve bunların satıldıysa satış faturaları, yoksa çıkış fişleri ve muhasebe kayıtları incelenmiştir. Ayrıca elden çıkarılması sonucu oluşacak kazanç ve kayıpların da doğru muhasebeleştirilip muhasebeleştirilmedikleri kontrol edilmiştir. Sabit kıymet icmali incelendiğinde özellikle maddi olmayan duran varlıkların içinde küçük tutarlı faturaların olduğu görülmüştür. TMS 16 gereği işletmeler sabit kıymet bakım ve onarım gibi harcamaları aktifleştiremezler. Bu yüzden bakım veya onarım bedeli olma ihtimali olan bu küçük tutarlı faturalar muhasebeden istenerek incelenmiş ve bunların sabit kıymetin ömrünü artırıcı nitelikte olan tek bir bilgisayar için alınan lisans bedelleri

⁵²¹ Güredin, age, 98.

⁵²² age,299.

ve alan adı (domain name) yenilemeleri olduğu görüldüğü için aktifleştirilmelerinde mazur görülmemiştir. Bunun dışında yıl içinde transfer veya trampa işlemleri de olmadığı için daha fazla denetim prosedürü uygulanmamıştır.

5.2.3.1.3. Kısa Vadeli Yükümlölükler

Kısa vadeli yükümlölükler sigortacılık teknik karşılıkları, ödenecek vergi ve benzeri diğerk yükümlölükler ile karşılıkları, diğerk risklere ilişkin karşılıklar ve diğerk kısa vadeli yükümlölüklerden oluşmaktadır.

5.2.3.1.3.1. Sigortacılık Teknik Karşılıkları

Sigorta şirketlerinin en temel yükümlölüklerini ve hesap dönemini aşan sigortacılık faaliyetleri için ayrılan karşılıkları göstermeleri açısından teknik karşılıklar sigorta şirketlerinin analizinde ilk incelenen hesaplardandır.

Police karşılıklarının belirlenmesinde iki önemli etken tahmin edilen ölüm oranı ve faiz oranıdır⁵²³. Burada aktüerin hesaplamada baz aldığı mortalite tabloları ve faiz oranları önemlidir.

Teknik karşılıklarının tutarlarının hesaplarının analizinde; ayrılan karşılık tutarlarının doğru hesaplanıp hesaplanmadığı, dönemi aşan poliçelerin tutarları ile karşılıkların tutarının uygunluğu, ayrılan karşılıkların konservasyon planına uygunluğu, hasarlar ve tazminat ödemeleri ile karşılıklar arasındaki hesapsal ilişkilerin gerçek ve doğru olup olmadığı, ayrılan karşılıklarda ve ödenen hasarlarda reasürans paylarının ilgili reasürans sözleşmelerine göre hesaplanma biçimi ve tutarları ve hayat matematik karşılıklarının hesaplanmasıyla alınan primler sonucu oluşan fonların kullanım yerleri ve getirilerinin tazminat ödemelerini karşılama düzeyi incelenmektedir⁵²⁴.

Sigortacılık teknik karşılıklarının denetimi daha derinlemesine yapılması için üç önemli karşılık olan kazanılmamış primler karşılığı, muallak tazminatlar karşılığı ve hayat matematik karşılıkları için şu metot uygulanmıştır⁵²⁵:

- Riskin belirlenmesi
- Yıllık değişimlerin analitik incelenmesi

⁵²³ Çaldağ, 1982, 97.

⁵²⁴ Uyanık, **age**, 341,342.

⁵²⁵ Insurance Training Notes, **KPMG Slovakia, 23-27 June 2008**, (İstanbul: 2008),15-18.

- Beklentiler ve aksiyomlar kurarak rasyonalizasyon testleri yapmak
 - İcmaller ve seçilen poliçeler üzerinden yeniden hesaplama yöntemi
 - Bilgi işlem sisteminin incelenmesi
 - KPK için devam eden riskler karşılığı, muallak tazminatlar karşılığı için muallak yeterlilik testi ve AZM, hayat matematik karşılığı için de mortalite çalışmalarının incelenmesi.
- **Kazanılmamış Primler Karşılığı**

Sigorta şirketleri uzun süreli hayat sigortaları dışındaki taahhütleri için kazanılmamış primler karşılığı hesaplamak zorundadırlar. Yıllık yenilenen sigorta teminatı içeren bir yıldan uzun süreli sigorta sözleşmelerinin yıllık sigorta teminatına karşılık gelen primleri için de kazanılmamış primler karşılığı ayrılır.

KPK incelemiden önce risk unsuru olarak sistemsel yanlış hesaplama, KPK'nın hayat matematik karşılığı ile uyumsuzluk ihtimali ve olası bilgi sistem sorunları belirlenmiştir. KPK hesaplaması yapılırken öncelikle aktüerya bölümünden KPK icmalı ve ilgili hesaplama alınmış ve ilgili çalışmanın metodolojisi incelenmiştir. Bu hesaplama denetim ekibinde karşılıklar bölümünü yapmakla görevli denetçi tarafından denetim şirketinin kendi oluşturduğu genel geçer ve diğer sigorta şirketlerinde de uygulanan formata göre tekrar hesaplanmıştır. Bu hesaplama hayat poliçelerindeki yıllık teminatlar ve yıllık ferdi kaza poliçeleri için ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Bu çalışmanın özü sigorta şirketinin sistemsel yaptığı KPK hesaplamasını excel üzerinde formüller kurarak yeniden hesaplamaktır. Sadece hayat ve ferdi kaza KPK değil, aynı zamanda reasürans payları, ertelenmiş reasürans komisyon geliri, ertelenmiş reasürans komisyon gideri ve ertelenmiş masraflar da hesaplanır. Bu hesaplamayı açacak olursak;

$$KPK = \text{Kazanılmamış Gün} / 365 \times \text{Brüt Prim}^*$$

$$^*\text{Brüt prim} = \text{net prim} + \text{komisyon} + \text{masraf}$$

KPK icmalinde poliçelerin döviz kurları belli olduğu için 31.12.2009 itibariyle TCMB döviz alış kurundan TL'ye değerlendirilir.

$$KPK'da \text{ reasürans payı} = \text{Kazanılmamış Gün} / 365 \times \text{Reasüröre verilen prim}$$

$$\text{Ertelenmiş reasürans komisyon geliri} = \text{Kazanılmamış Gün} / 365 \times \text{Reasürörden alınacak komisyon geliri}$$

Ertelenmiş komisyon giderleri = Kazanılmamış Gün / 365 x komisyon gideri

Ertelenmiş masraflar (istihsal giderleri) hesaplanırken öncelikle her tarife için ayrı ayrı düzenlenen masraf tablosundan ilgili oranlar alınır. Ertelenmiş brüt primden ertelenmiş brüt komisyon çıkartılarak safi (net) prim bulunur. Daha sonra,

Safi net prim x masraf oranı / 1 + masraf oranı ile ertelenmiş masraflar bulunur.

Hesaplamalar heyat ve ferdi kaza branşları için ayrı yarı yapıldıktan sonra toplamalar sigorta şirketinin yapmış olduğu hesaplamayla karşılaştırılarak özet bir tabloda sunulur ve genel mizana bağlanır.

Tablo 21: Kazanılmamış Primler Karşılığı Özet Tablosu

	Sigorta Şirketi	Denetim	Fark	
Hayat KPK	5,343,364	5,342,902	463	
Ferdi Kaza KPK	1,409,524	1,409,527	- 3	
Uzun Ferdi Kaza Matematik Karşılığı	110,396	110,396	-	
Endirekt Primler KPK	180,899	180,899	-	
Kazanılmamış Primler Karşılığı, Brüt	7,044,153	7,043,724	428	A
KPK'da RE Payı (Hayat)	545,047	545,043	4	
KPK'da RE Payı (FK)	85,693	85,693	-	
UFK Matematik Karşılığı RE Payı	4,429	4,429	-	
Kazanılmamış Primler Karşılığı RE Payı	635,146	635,165	- 19	B
Kazanılmamış Primler Karşılığı, Net	6,409,006	6,408,559	447	C=A-B
Ertelenmiş Reasürans Komisyon Gelirleri (Hayat)	151,760	151,760	-	
Ertelenmiş Reasürans Komisyon Gelirleri (Ferdî Kaza)	25,708	25,708	-	
Gelecek Aylara Ait Gelirler	177,468	177,468	-	
Ertelenmiş Komisyon Giderleri Hayat	1,799,529	1,799,529	-	
Ertelenmiş Komisyon Giderleri FK	490,227	490,227	-	
Gelecek Yıllara Ait Giderler	2,866,722	2,866,722	-	
Ertelenmiş Masraflar Hayat	374,156	374,517	- 361	
Ertelenmiş Masraflar Ferdî Kaza	-	-		

Tabloda da görülebileceği gibi 2008 öncesi uzun dönem ferdi kaza poliçeleri için hayat matematik karşılığı hesaplanmakta ancak ferdi kaza branşına girdiği için KPK altında 350 hesapta sınıflandırılmaktadır. 2008 sonrası çıkan bir tebliğle ise bu uzun süreli ferdi kaza poliçeleri hayat branşı altında 450 hesapta sınıflandırılmıştır.

Tablodaki endirekt primler KPK ise reasürans alacakları bölümünde belirtildiği gibi şirketin başka bir sigorta şirketiyle yapmış olduğu bir işte ölüm ve ferdi kaza durumlarında reasürör olması sebebiyle elde edeceği primlerin KPK'sıdır.

Şirkette tablodan da görülebileceği gibi bir yıldan kısa ferdi kaza poliçelerinde masraf erteleme yapılmamaktadır. 5684 Sayılı Sigortacılık Kanuna İstinaden Çıkarılan; Sermaye Yeterliliği, Teknik Karşılıklar Ve Finansal Raporlamaya İlişkin Yönetmelikler İle İlgili Sorulara İlişkin Sektör Duyurusunda bu husus şu şekilde belirtilmektedir:

“Uygulamada yıllık yenilenen sigorta teminatı içeren bir yıldan uzun süreli sigorta sözleşmelerinde KPK uygulaması söz konusu olduğundan m.5 f.5 içerisinde düzenlenen gider erteleme yapılabilmektedir. Bir yıldan uzun süreli sağlık, hayat, ferdi kaza poliçelerinde ise bu aşamada gider erteleme imkanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bu konu ile ilgili olarak çalışmalar Müsteşarlıkça başlatılmış olup durum daha sonra tekrar değerlendirilecektir.”

Bu ifadeden zaten uzun ferdi kazalar için gider erteleme yapılamayacağı görülmektedir. Daha sonra yayımlanan 2008, 34 sayılı sektör duyurusu ile sadece yıllık yenilenen 1 yıldan uzun süreli hayat, sağlık ve ferdi kaza (yani üzerinden KPK hesaplanan) branşlar için erteleme yapılabileceği anlaşılmaktadır. Bu sektör duyurusu ile ilgili sektörün ortak görüşü ve uygulaması şu şekildedir:

Yıllık yenilenen kaza, hayat ve sağlık poliçeleri (1 yıldan uzun) Gider payı ertelenir

Yıllık hayat.....Gider payı ertelenir

Yıllık ferdi kaza.....Erteleme yok

Yıllık sağlık..... Erteleme yok

Elementer şirketlerin masraf (gider) erteleme yapmaması ise sigorta şirketlerinde yürürlükte bulunan yıllık hayat sigortalı ile süresi bir yılı aşan birikim priminin de alındığı hayat sigortalarında yazılan brüt primlerden varsa birikime ayrılan kısım düşüldükten sonra kalan tutarın takip eden dönem veya dönemlere sarkan kısmından hesaplanan karşılık daha önce CRK adı altında net olarak hesaplanırken şimdi KPK ve brüt olarak hesaplanmasından ileri gelmektedir.

Örneğin: 100 TL Brüt Prim 10 TL Masraf, 20 TL komisyon içeriyorsa Net Prim 70 olarak hesaplanıyordu. Bunun CRK'sı da 6 aydan 35 TL idi.

Yeni KPK hesaplaması ile birlikte ise bu 100 TL brüt primin KPK'sı 6 ayda 50 TL olmaktadır. Hayat branşında 10 TL masrafın 5 TL KPK'sı ve 20 TL komisyonun da 10 TL KPK'sı olup bunlar düşülürse nette yine 35 TL'ye gelmektedir.

Fakat ferdi kazaya gelince CRK ile KPK arasında fark oluşmaktadır. Şöyleki:

Hayat şirketlerinde toplam prim;

Toplam Prim = Risk Primi (Net-Safi Prim) + Masraf + Komisyon iken

Elementer şirketlerde;

Toplam Prim = Prim + Komisyon

şeklindedir. Burada masraf primin içindedir.

Burada erteleme yapılıncı 100 TL brüt üzerinden 50 TL KPK ve 20 TL komisyon üzerinden 10 TL KPK hesaplanacağından nette 40 TL'ye gelmektedir. Bu yüzden masraf zaten primin içinde olduğundan elementer şirketler masraf ertelemesi yapmamaktadır.

Hesaplama yapıldıktan sonra brüt primler kontrol edilmiş ve brüt primi "0" olan hayat KPK hesaplamasında toplam 9 dosya görülmüştür. Bunlar incelendiğinde 6 dosyanın üçer teminattan 1998'den gelen ve 2010'da sona erecek 2 tane birikimli poliçe olduğu ve prim ödemeleri çok küçük olduğu için sistemin "0" getirdiği görülmüştür. Diğer 3 dosya ise başka bir poliçenin üç teminatından meydana gelmekte ve bunun "0" gelmesinin sistemsal bir hatadan meydana geldiği tespit edilmiştir. Her birinin teminat tutarları küçük olduğundan hesaplandığında toplam brüt primlerinin 1,000 TL civarında olması gerektiğini görülmüştür. Bunların KPK'sı da yaklaşık olarak 30 TL olacağı için ve bu da ADPT'nin altında olduğu için daha fazla denetim çalışması yapılmamıştır.

Bazı poliçelerde komisyon olmamasının sebebi poliçenin tarifesinden ve grup sigorta anlaşmalarından kaynaklanmaktadır.

Daha sonra muhasebeden aylık yazılan ve reasüröre devredilen prim tutarları alınmış rasyonalizasyon testi yapılmıştır. Bu teste göre brüt (reasürör payı düşülmeden) ve net primler aylık olarak hesaplanıp 1/24 esasına göre KPK hesaplanmış ve ADPT tutarına kadar hata payı ile hesaplamada teyit edilen genel geçer mizandaki KPK tutarına ulaşılmıştır.

KPK için hayat branşından risk ürün tipli ve muhtelif tarifeli 30 adet, kaza branşından da 30 adet teminatı yüksek poliçe istatistiki yöntemlerle seçilmiş, bu poliçelerin yıllık primleri ve teminat tutarları ekran görüntülerinden ve KPK listesinden mutabık olunmuştur.

Yabancı para poliçelerde KPK'nın cari kurla değil, tarihi kurla takip edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple KPK'nın üzerindeki kur etkisi incelenmiş ve şirketin

KPK'da dövizli bakiyeleri poliçenin yazıldığı günün kuruyla (tarihi kur) değerlemeyip her ay sonundaki efektif döviz satış kuruyla değerlediği görülmüştür. Bu uygulama doğru olmayıp aktüerler ve muhasebe müdürü ile görüşülmüş ve bundan sonra tarihi kurdan değerlendirme yapılması gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra yukarıda KPK icmalı hesaplamasındaki Euro ve USD üretilen poliçelerin, KPK ve reasürör payları 2008 ve 2009 ortalama efektif satış kuru üzerinden hesaplanıp ilgili kur farkı düzeltme kaydı çıkartılmıştır. Fakat tutar ADPT'nin altında olduğu için geçilmiştir. Bu husus uygulamada henüz tartışmalı olmakla beraber denetçiler tarafından etkisine bakılmalıdır.

Ayrıca KPK'daki reasürör payının denetimi için denetim ekibinin istatistiki örnekleme yazılımı olan IDEA'da örnekleme 30 adet poliçe seçilmiş ve bunların reasürans paylarının doğru olup olmadığı ilgili reasürör anlaşmalarındaki oranlar ve konservasyon payları göz önüne alınarak kontrol edilmiştir.

Son olarak KPK hesaplaması sonucu çıkan toplam tutar ile brüt prim tutarını mizandaki üretim tutarı ile karşılaştırılmış ve KPK'ya baz olan icmalin tamlığından ve doğruluğundan emin olunmuştur.

- **Devam Eden Riskler Karşılığı**

Yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri dolayısıyla ortaya çıkabilecek tazminatların ilgili sözleşmeler için ayrılmış kazanılmamış primler karşılığından fazla olma ihtimaline karşı, son 12 ayı kapsayacak şekilde yeterlilik testi yapılmaktadır. Bu test, gerçekleşmiş hasarların (muallak tazminatlar + ödenen tazminatlar - devreden muallak tazminatlar) kazanılmış prime (yazılan primler + devreden kazanılmamış primler karşılığı - kazanılmamış primler karşılığı) bölünmesi -kısaca gerçekleşen hasarlar / kazanılmış primler- suretiyle bulunan hasar prim oranının %100'ün üzerinde olması halinde, %100'ü aşan oranın, net kazanılmamış primler karşılığı ile çarpılması sonucunda bulunan tutar, o branşın devam eden riskler karşılığı olarak hesaplanmaktadır.

Devam eden riskler karşılığının doğru ayrılıp ayrılmadığını görmek için öncelikle aktüerlerin yapmış olduğu hesaplama alınıp incelenmiş ve tekrar hesaplama yöntemiyle görevli denetçi tarafından test edilmiştir. Buna göre öncelikle muhasebe departmanından şu belgeler alınmıştır:

- Cari yıl ve önceki yıl (devreden) muallak hasar bedelleri (muallak tazminatlar) hayat ve ferdi kaza branşları için ayrı ayrı ve bu hasarların reasürans payları,
- Cari yılda yani 1 Ocak-31 Aralık 2009 tarihleri arasında ödenen ve üzerinden KPK hesaplanan 1 yıllık ödenen tazminatlar icmali,
- Cari yılda yazılan (üretilen) ve üzerinden KPK hesaplanan brüt prim ve bunların reasürör payları.

Burada hayat matematik karşılığı hesaplanan bir yıldan uzun poliçeler hesaplanmaya katılmaz varsa bu ürünlerin yıllık vefat veya başka teminatları hesaplamaya eklenir.

- Cari yıl ve önceki yıl (devreden) kazanılmamış brüt primler icmali.

Bu veriler alınarak yukarıdaki formülde yerine konulmuş ve hesaplamanın sonunda beklenen hasar prim oranı yani devam eden riskler karşılığı hayat branşı için %13, kaza branşı içinse %3 olarak hesaplanmıştır ve devam eden riskler karşılığı ayrılmasına gerek olmadığı görülmüştür.

TFRS 4'te hayat sigortaları için bu test yapılırken gömülü opsiyonlar ve garantilerin de dikkate alınması gerektiği düzenlenmiştir⁵²⁶.

• **Muallak Hasar ve Tazminat Karşılığı**

Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere muallak tazminatlar dönem içinde gerçekleşmiş ancak çeşitli nedenlerle işlemleri tamamlanmamış veya sigortalı ile tazminat miktarı konularında anlaşmazlığa düşmüş ve dönem sonu itibariyle ödenmemiş hasarlar için ayrılacak karşılıklardır.

Muallak hasar karşılığı uygulamada tahakkuk eden (dosya) muallakları, IBNR, dava muallakları, muallak yeterlilik testi sonucu ulaşılan tutarlar ve aktüeryal zincir merdiven metodundan ("AZMM") gelen muallaklardan oluşur. İlgili sigorta şirketinde tahakkuk eden olarak sınıflayabileceğimiz fakat daha net göstermek için endirekt prim muallakları ayrı olarak gösterilmiştir.

Muallak hasar ve tazminat karşılığının doğru ayrılıp ayrılmadığını görmek için öncelikle aktüerlerin yapmış olduğu hesaplama alınıp incelenmiş ve tekrar hesaplama yöntemiyle görevli denetçi tarafından test edilmiştir. Buna göre öncelikle muhasebe

⁵²⁶ Sarıaslan, 2008, 25.

departmanından tahakkuk (dosya) muallaklarında hayat ve ferdi kaza branşları için ayrı ayrı hasar bordrosu ve icmali alınmıştır.

Brüt ve net bazda IBNR hesaplaması, önceden de belirtildiği gibi IBNR hesap dönemi içinde gerçekleşmiş ancak bilanço tarihi itibarıyla ihbarı yapılmamış hasarları ifade etmektedir. Şirket aktüerleri IBNR hesaplamasını yaparken son 6 yıl (2009 - 2004) içinde meydana gelmiş ancak sonrasında rapor edilmiş tazminatların, söz konusu yıllara ilişkin prim üretimlerine bölünmesiyle buldukları ağırlıklı ortalamasını dikkate almaktadırlar. Cari hesap dönemi için gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedeli ise hesaplanmış olan ağırlıklı ortalama ile cari hesap döneminden önceki 12 aylık toplam prim üretiminin çarpılması suretiyle bulunmaktadır.

Davalar için ise şirketin çeşitli nedenlerle hasar komitesinin onayından geçmeyen ve bu yüzden sigortacı tarafından şirkete açılan davaların dosyası şirket avukatından alınıp incelenir. Burada önemli olan husus, Teknik Karşılıklar Yönetmeliğinin 7. maddesi 4. fıkrasında bahsedilen ve Müsteşarlığın da son zamanlarda üzerinde durduğu konulardan biri olan, dönem içinde açılıp kapanan ve dönem sonundan sonra tekrar açılan dava dosyaların IBNR hesaplamasında dikkate alınıp alınmadığıdır. Yapılan incelemelerde şirketin bunu dikkate almadığı görülmüştür. Bunun üzerine hasarı geçmiş yılda gerçekleşip, bir sonraki yıl dava açılan dosyalar IBNR hesaplamasına eklenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve IBNR tekrardan hesaplanmıştır. Ayrıca dava masraflarının da muallak tutar ve faizle beraber karşılığa dahil edilip edilmediği incelenmiştir. Ayrıca cari hesap dönemi veya daha önceki hesap dönemlerinde ihbar edilmiş olmakla birlikte cari hesap döneminde herhangi bir sebeple bu dönem muallaklarında bulunmayan ancak bir sonraki yıl yeniden işleme alınan muallağa konu dosyalar da ilgili branşın gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedelleri de hesaplamaaya dahil edilir.

Tablo 22 : Muallak Hasar Ve Tazminat Karşılığı Özet Tablosu

MUALLAK	Hayat	Ferdi Kaza	Toplam Muallak
Tahakkuk (Dosya)	1,180,160	21,189	1,201,349
IBNR (Raporlanmayan)	207,511	42,573	250,084
Dava muallakları	548,388	-	548,388
AZM	-	-	-
Endirekt prim muallak		65,000	65,000
Muallak Hasar ve Tazminat Karşılığı, Brüt	1,936,059	128,762	2,064,821
Reasürör Payı (-)	118,088	-	118,088
Davalardaki Re Payı (-)	169,280	-	169,280
Muallak Hasar Ve Tazminat Karşılığı Re Payı (-)	-	-	287,368
AZM Re Payı (-)	-	-	-
IBNR Re (Brüt Re-Net Re) (-)	24,443		24,443
Toplam Re Payı (-)	311,812	-	311,812
Tahakkuk Eden, Net	1,624,247	128,762	1,753,009

Sigortacılık Teknik Karşılıkları Yönetmeliğine göre halen iki yöntem muallak tazminat karşılığının yeterliliğinin tespitinde kullanılmaktadır. Bunlar aktüeryal zincir merdiven metodu (Chain ladder) ve muallak tazminat yeterlilik testi/tablosudur. Aktüeryal zincir merdiven metodu ile aktüerler hasar tahmini yaparken, hasar sayısının yanında raporlanmış ve ödenmiş hasarların projeksiyonuna da başvurup, uygulama alanı bulmaktadırlar⁵²⁷. Cari hesap dönemi muallak tazminat karşılığı tutarı, Müsteşarlıkça belirlenen aktüeryal zincirleme merdiven metodu ile bulunan tutardan küçük olamaz. Zincirleme yöntemi yöntemi hasar karşılığı ayırma yöntemleri içinde en çok kullanılan yöntemdir. 2010 yılında Müsteşarlık yayınladığı bir sektör duyurusu ile şirketlerin hali hazırda kullanılan beş zincir metodundan birini seçerek 2010 sonu itibarıyla 3 yıl değiştirmeyerek kullanmalarını zorunlu kılmıştır.

⁵²⁷ Cuma Yılmaz, “Sigortacılıkta Hasar Karşılığı Hesaplama Yöntemleri Ve Aktüeryal Zincirleme Merdiven Metodu Türkiye Uygulaması”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2009),78.

Aktüer tarafından yapılan zincir brüt ve net olarak alınıp incelenmiştir ve zaten ayrılan muallak karşılık AZMM ile bulunan tutardan oldukça yüksek olduğu için AZMM'den karşılık gelmemiştir.

Son olarak muallak hasar bordrosundan hasar bedeli en yüksek olan 20 adet poliçe örneklem metoduyla seçilmiş ve bu poliçelere ait hasar dosyalarını operasyon bölümünden alınıp, tek tek incelenip, bulgular yazılmıştır. Toplam ayrılan muallak karşılığı, sigorta bitiş, başlangıç tarihleri poliçelerle karşılaştırılmıştır. Süresi sona ermiş, herhangi bir toplu ödemeye konu olmuş ya da ölümle tamamlanmış poliçelerin, karşılıklar listesinden düşüp düşülmediği incelenmiştir. Vefata bağlı hayat sigortaları ilgili dosyalarda ise ölüm raporu ile defin ruhsatını ve diğer belgeleri incelenmiştir. Ayrıca dosyada en son prim taksidinin ödenip ödenmediğine bakılmıştır. Ayrıca ilgili dosyaların davalık olup olmadıklarını görmek için avukat mektubuyla da karşılaştırılmıştır.

- **Muallak Yeterlilik Testi**

27 Ocak 2004 tarihli ve 25359 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” çerçevesinde 2004 yılından başlamak üzere, (2004-2008) sigorta şirketleri, her hesap döneminde branşlar itibariyle muallak hasar ve tazminat karşılığı yeterlilik tablosu düzenlemek ve diğer mali tabloları ile birlikte yayınlamak zorundadır. Muallak hasar karşılığı yeterlilik oranının; cari hesap dönemi hariç olmak üzere, son beş yıllık ortalamasının yüzde 95'inin altında olması halinde, sigorta şirketlerince cari hesap döneminde, bu oran ile yüzde 95 oranı arasındaki fark tutarı kadar muallak hasar ve tazminat karşılığı yeterlilik farkı ilave edilir. Yeterlilik tablosu düzenlemesi sırasında ve muallak tazminat karşılığı hesabında; tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş, gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş muallak tazminatlar ile tüm gider payları dikkate alınır. Bu tablo, şirketlerin son 5 yıl itibari ile brüt ve net değerler üzerinden ayırdığı muallak tazminat karşılığının, bu karşılıkların konusu olan dosyalara ilişkin olarak tüm gider payları da dahil olmak üzere fiilen ödemiş olduğu tazminat bedeli toplamına oranı olan muallak tazminat karşılığı yeterlilik oranını göstermektedir.

Şirket varlıklarının şimdiki değerleriyle ölçülmediği takdirde, bu varlıkların defter değerlerinin azaltılmasının gerekli olup olmadığını belirleyecek bir değer düşüklüğü

testinin yapılmasının gerektiği gibi, sigorta borçlarının da şimdiki değerleriyle ölçülmediği durumlarda, bu borçların defter değerlerinin arttırılmasının gerekli olup olmadığını belirleyecek bir borç yeterlilik testinin yapılması gereklidir⁵²⁸.

Bu testi yaparken alınan muallak karşılık bordrosu tüm ödenen hasarları yani muallağa düşmeden ödenen hasarları da içermektedir. Muallak hasarlar bordrosu kümüle gittiği için hayat ve kaza için ayrı ayrı 2008 yılı ve öncesinde (5 yıl) tahakkuk etmiş muallak hasarlar daha sonra bunlara ilişkin 2009'da toplam ödenmiş tazminatlar alınmıştır. Bu testle, ayrılan karşılıkların gerçekleşen ödemeleri ne kadarı karşıladığı görülmektedir.

12 aylık ödenen hasarlar bordrosunu üzerinden ve muallak karşılık bordrosu ve ödenen hasarlar bordrosu üzerinden poliçe numaraları üzerinden yapılan karşılaştırma sonucu brüt ve net olarak ayrılmış muallak tazminat karşılığı oranını bulunmuştur. Muallak tazminat karşılığı yeterlilik oranının, cari hesap yılı hariç olmak üzere son beş yıllık aritmetik ortalamasının %95'in üstünde olması sebebiyle (Hayat branşı için: %95.72, kaza branşı için: % 100) ek bir karşılığa gerek kalmamıştır.

Tablo 23: Muallak tazminat karşılığı yeterlilik tablosu

HAYAT					
Dönem sonu	Tahakkuk etmiş muallak hasar	Dönemler		Bu dosyalara ilişkin gerçekleşen ödemeler	Yeterlilik oranı
31.12.2002	119,638	01.01.2003	31.12.2003	119,638	100.00
31.12.2003	88,810	01.01.2004	30.12.2004	89,950	98.73
31.12.2004	190,770	01.01.2005	31.12.2005	222,729	85.65
31.12.2005	273,795	01.01.2006	31.12.2006	277,258	98.75
31.12.2006	335,414	01.01.2007	31.12.2007	327,195	102.51
31.12.2007	211,907	01.01.2008	31.12.2008	230,387	91.98
31.12.2008	463,198	01.01.2009	31.12.2009	483,398	95.82
Alt Toplam	1,475,083			1,540,967	95.72
KAZA					
31.12.2002	-	01.01.2003	31.12.2003	-	100.00
31.12.2003	-	01.01.2004	30.12.2004	-	100.00
31.12.2004	-	01.01.2005	31.12.2005	-	100.00
31.12.2005	257,000	01.01.2006	31.12.2006	257,000	100.00
31.12.2006	23,900	01.01.2007	31.12.2007	23,900	100.00
31.12.2007	-	01.01.2008	31.12.2008	-	100.00
31.12.2008	368	01.01.2009	01.01.2010	368	100.00
Alt Toplam	281,268			281,268	100.00
TOPLAM	1,756,351			1,822,236	96.38

⁵²⁸ Sariaslan, 2008, 19.

- **İkramiye ve İndirimler Karşılığı**

Bu hesabın bakiyesi denetlenen sigorta şirketinde önemliliğin altında olmakla beraber karşılık hesaplarının tümünün denetimini için incelenmeye katılmıştır. Teknik karşılıklar yönetmeliğine göre ikramiye ve indirimler karşılığı, sigorta şirketlerinin ikramiye ve indirim uygulamasına gitmesi durumunda, cari yılın teknik sonuçlarına göre sigortalılar ve lehdarlar için ayrılan ikramiye ve indirim tutarlarından oluşmakta ve ikramiyeler ve indirimler cari hesap dönemi içinde lehdar veya sigortalının lehine tahakkuk etmiş ve ödenmiş ya da ödenecek tüm tutarları kapsamaktadır. Bu ödeme sigortalının ilerideki primlerinden indirim yapılması veya matematik karşılıklarında artırım yapılması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Şirket, büyük gruplar için kara iştirak poliçeleri düzenlemektedir ve kara iştirak oranını %30 olarak belirlenmiştir. 31.12.2009 itibarıyla kara iştirak tutarı 65,908 USD'dir. Başlangıç tarihi 15 Mayıs olduğu için raporlama tarihine kadar geçen süre için ayrılması gereken karşılık 41,531 USD yani 61,570 TL olarak hesaplanmıştır. Bunun için sigortalı grupla yapmış olduğu grup poliçesi alınıp incelenmiş ve kara iştirak oranı ile başlangıç ve bitiş tarihleri sözleşme üzerinden ilgili hesaplamayla kontrol edilmiştir.

5.2.3.1.3.2. Ödenecek Vergi ve Benzeri Diğer Yükümlülükler ile Karşılıkları

Ödenecek vergi ve benzeri diğer yükümlülükler ile karşılıkları kısaca ödenecek vergi ve fonlar hesap grubundan oluşmaktadır. Bu hesap işletmenin ekonomik faaliyetlerde bulunmasının sonucu ilgili mali mevzuat uyarınca mükellef veya sorumlu sıfatıyla işletmenin kendisine, personeline ve üçüncü kişilere ilişkin olarak ödenmesi gereken vergi, resim, harç ve fonların izlendiği hesaptır. Hayat için stopajlar, toplam birikimin belli oranları alınarak kesilmektedir. 10 yılı doldurmadan ayrılan kişi için %15, 10 yılını doldurup emekli olmadan çıkarsa %10, 10 yılını doldurup emekli olursa birikimin %25'inden muaf, geri kalanın %5'i kesilmektedir.

Ödenecek vergi ve fonlar; genel itibarıyla gelir vergisi, kurumlar vergisi ve BSMV'den oluşmaktadır.

Şirket; çalıştırdığı personele yapılan ödemelerden ve on yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler için %15 tevkifat ve on yıl süreyle

katkı payı ödemiş olmakla birlikte çeşitli sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, malûliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler %10 tevkifat uygulamaktadır.

Gelir vergisi hesabının denetimi için hesabın yıllık muavini alınıp muhtasar ödemeleri banka dekontlarından ve bakiye de muhtasar beyannamelerden incelenip mutabık kalınmıştır. Ücret ödemelerinden kaynaklanan gelir vergisi içinse ilgili hesabın muavini alınıp ücret tahakkukları icmallerden kontrol edilmiştir. Ödenecek sosyal güvenlik kesintileri içinse ilgili hesabın muavini alınıp her ayın ödemeleri ve SSK tahakkukları ve banka dekontlarından kontrol edilmiştir.

Şirket zarar etmeye devam ettiğinden ve öngörülebilir bir gelecekte kar beklenmediğinden ertelenmiş vergi varlığı kayıtlara alınmamıştır Bu husus TMS 12- Gelir Vergileri standartında'de şu şekilde açıklanmıştır:

“Muhasebeleştirilmemiş ertelenmiş vergi varlığının tekrar değerlendirilmesi’ başlığı altında; işletmelerin her bilanço gününde önceki dönemlerde, muhasebeleştirmediği ertelenmiş vergi varlıklarını tekrar gözden geçirmesi ve bu gözden geçirme sonucunda bir işletmenin ileriki dönemde vergiye tabi kar elde etmesinin olası olması halinde bu tutarlarla sınırlı olmak üzere önceden muhasebeleştirilmeyen ertelenmiş vergi varlığının muhasebeleştirilmesi gerekmektedir”.

5.2.3.1.3.3. Diğer Risklere İlişkin Karşılıklar

Bu hesap maliyet giderleri karşılığından oluşmaktadır. Bu hesap grubu ise genel itibariyle personel jestiyon karşılığı, satış kampanya karşılığı, izin ücret karşılığı, iş hukuku davaları karşılığı ve satış primleri karşılığından oluşmaktadır. Bu hesapların denetimi şu şekilde yapılmıştır:

• Personel Jestiyon Karşılığı

Tüm personele performanslarına göre verilen bonus tutarlarıdır. Aylık olarak karşılık ayrılmaktadır. Cari yılın jestiyon primi gelecek yılın (2010) Nisan sonunda personele ödenmektedir. 2009'da aralık kadar bütçede aylık olarak karşılık ayrılmıştır. Bunun için bütçe alınmış ve toplam karşılık tutarı ile mutabık olunmuştur. Bunun yanında jestiyonun nasıl hesaplandığı ve neyi baz aldığını görmek için insan kaynakları departmanı ile görüşülmüştür. Buna göre performans puan hesaplaması şu kriterlere göre yapılmaktadır:

Hesaplamalar departmanın performans puanı ve kişisel hedef puanı olmak üzere iki kriter üzerine kurgulanmıştır. İnsan kaynaklarının kullandığı yazılımın belirlediği

oranlar ve bu iki kritere karşılık gelen katsayılar dikkate alınarak yıllık ücret üzerinden bonus tutarı hesaplanmaktadır. Hesaplamalarda kişilerin 2008 sistem oranı ve 2008 Aralık yıllık ücret bilgileri kullanılmıştır. Sistemden jestiyon primi almaya hak kazanmış 3 personeli seçilmiş ve bu kişilerin sahip olduğu puanlar ve kriterlere göre jestiyon primlerinin nasıl hesaplandığını ilgili yazılım üzerinde test edilmiştir.

- **Satış kampanya karşılığı**

Şirket, şirketiçi bir kampanya düzenleyerek 1 Ocak 2009 - 31 Aralık 2009 tarihleri arasında 1 yıllık rating puanına göre en başarılı satış temsilcilerine çeşitli hediyeler vermeyi planlamıştır. Kriterler, hayat komisyon hedef gerçekleşme(%40) ve hayat adet hedef gerçekleşme (%30) ve ferdi kaza hedef gerçekleşme (%30) olarak belirlenmiştir. Mart 2010'a kadar tahsilat ve poliçe devamlılıkları izlenecek ve performans raporuna bakılacaktır. Bunun için 2009 bütçeden ayrılan tutar 2010 yılında kullanılacaktır. 2009 bütçesinde ilgili karşılık denetim ekibi tarafından incelenmiş ve süreç denetim tarihi itibariyle henüz devam ettiği için daha fazla denetim çalışması yapılmamıştır.

- **İzin ücret karşılığı**

Personelin kullanılmamış izni için hesaplanan izin karşılığıdır. Şirket TMS gereği çalışan personelin kullanmaya hakettiği fakat kullanmadığı izin günleri için kullanılmamış izin yükümlülüğü karşılığı ayırmaktadır. Kullanılmamış izin yükümlülüğü miktarının doğru hesaplandığını kontrol etmek için sistem üzerinden detay test çalışması yapılmış ve seçilen örneklerde kişilerin brüt maaşlarının ücret bordrolarındaki yazılı olan tutar ile aynı olduğunu görülerek mutabık olunmuştur. Hakettiği ve kullanmadığı izin günlerinin doğru hesaplandığını kontrol edilip ayrıca izin kartlarından teyit edilmiştir. Yapılan detay testler sonucunda herhangi bir uyuşmazlığa rastlanmamış ve hesap bakiyesinin genel geçer mizandaki bakiye ile tutarlılığı teyit edilmiştir. Ayrıca insan kaynaklarından izin hakkı bulunanların tüm listesi ile kullanılmamış izin günleri ve aralık ayı itibariyle brüt maaş tutarları alınarak bu iki değer çarpılarak 30 güne bölünmüş ve toplam ayrılması gereken izin karşılığı analitik olarak da test edilip ayrılan karşılıkla aynı olduğu teyit edilmiştir.

- **İş hukuku davaları karşılığı**

Şirket aleyhine açılan iş davaları için ayrılan karşılık tutarıdır. İş sözleşmesi haksız sebeple feshedildiğini ileri süren eski personel tarafından şirket aleyhine açılmış davalardır. Bununla ilgili avukat mektubu incelenmiş, ilgili avukat ve şirketin hukuk müşavirlerinin davaların seyri ile ilgili görüşleri alınmıştır. Sektör ve denetim tecrübesine dayanılarak iş davalarının genel itibarıyla şirket aleyhine sonuçlanacağı gözönüne alınarak ilgili dava tutarları için yüzde yüz karşılık ayrılması uygun görülmüştür.

- **Satış primleri karşılığı**

Bu hesapta üretilen poliçenin ardından yapılan tahsilat üzerinden satış personeline verilen prim için ayrılan karşılık izlenmektedir. Geçen yıla göre yazılan primler azaldığı için satış primleri de azalmıştır. Satış Primleri, yapılan tahsilat üzerinden hesaplanmaktadır. Bu primler hesaplanırken, ürün bazında oranlar kullanılmaktadır. İlgili hesaplama incelenmiş ve hesaplamayı yapan operasyon bölümünden yetkili kişi ile hesaplama mantığı üzerine konuşularak baz oranlar alınmış ve örnek 5 adet hesaplama yapılarak karşılığın anlamlı olarak ayrılıp ayrılmadığı test edilmiştir.

5.2.3.1.3.4. Diğer Çeşitli Kısa Vadeli Yükümlülükler

Kısa vadeli yükümlülüklerde diğer çeşitli kısa vadeli yükümlülükler hesabının bakiyesi genel olarak geçici hayat tahsilatlarından oluşmaktadır. Bu ödemesi gelen fakat evrak eksikliği nedeniyle poliçeleştirilmemiş tahsilatlardan oluşmaktadır. Poliçelettikten sonra bu hesap kapatılmaktadır.

5.2.3.1.4. Uzun Vadeli Yükümlülükler

Şirketin uzun vadeli yükümlülükleri hayat matematik karşılığı, diğer teknik karşılıklar (dengeleme karşılığı) ve kıdem tazminatı karşılığından oluşmaktadır.

5.2.3.1.4.1. Sigortacılık Teknik Karşılıkları

Uzun vadede sigortacılık teknik karşılıkları hayat matematik karşılığı ve dengeleme karşılığından oluşmaktadır.

- **Hayat Matematik Karşılığı**

Hayat ve hayat dışı branşında faaliyet gösteren şirketler bir yıldan uzun süreli hayat, sağlık ve ferdi kaza sigorta sözleşmeleri için sigorta ettirenler ile lehdarlara olan yükümlülüklerini karşılamak üzere aktüeryal esaslara göre yeterli düzeyde matematik karşılık ayırırlar. Hayat matematik karşılığı; aktüeryal matematik karşılıkları, birikim karşılıkları ve kar payı karşılıkları olmak üzere üç şekilde sınıflandırılmaktadır.

Şirketin hayat matematik karşılıkları şu şekilde ayrılmaktadır:

Risk Ağırlıklı Hayat Sigortaları: Sadece vefat teminat sigortası poliçeler için genellikle bankalardan kredi alanlara verilir ve peşin primli çalışılır. Birinci bölümde ayrıntılı biçimde anlatılan ve taşıdıkları risklere göre sınıflandırıldıkları için risk ürünü de denilen bu ürünlere örnek olarak kredi hayat, mortgage hayat ve uzun süreli ferdi kaza ürünleri verilebilir. Bu primin gelecek dönemlere sarkan kısmı KPK gibi aktüeryal matematik karşılığı olarak ayrılmaktadır.

Birikimli Hayat Sigortası: Bu sigortalılar periyodik olarak prim ödemektedirler ve bu primlerden kesilen komisyon oranı (tarifeye göre değişmektedir ancak genel olarak 1. yıl için %45, 2. yıl için %20 ve 3. yıl için de %30) ile genel giderler, masraflar ve teknik faizler düşüldükten sonra kalan tutar için hayat matematik karşılığı ayrılmaktadır. Ayriyeten bu kalan tutar birikime aktarılmakta ve şirketin hazine tarafından bloke edilmiş menkul kıymet ve mevduatları büyüklüğünde oluşturulan fondan (riski hayat poliçesi sahiplerine ait finansal yatırımlar) poliçe sahibinin hissesi oranında sanal fon verilmektedir. Yıllarında ise değerlendirilip, yeni değerlendirilmiş tutarla poliçe sahibinin o güne kadar yatırdığı prim toplamı arasındaki fark kadar kar payı oluşmakta ve bunun %90'ı yine hayat-matematik karşılığı olarak ayrılmaktadır.

Birikimli hayat sigortası poliçelerinde aktüeryal matematik karşılığı ve kar payı hesaplanırken yıllık teminatlar için KPK da hesaplanmaktadır. Örneğin yıllık vefat veya tehlikeli hastalık gibi teminatlar için KPK ayrılırken, sigortalının yatırdığı primlerden yapılan kesintiler sonrası yatırıma giden tutar üzerinden aktüeryal matematik karşılığı hesaplanıp ayrılmaktadır.

Hayat matematik karşılığı hesaplaması için öncelikle birikim ve risk ürünleri için icmaller alınmış ve ürün bazında tahakkuk eden matematik karşılıkları ile kar payları çekilerek bir hayat matematik karşılığı tablosu aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Tablo 24: Hayat Matematik Karşılığı Tablosu

Risk Ağırlıklı Hayat Sigortaları			
Ürün Kodu	Tahakkuk	Kar Payı	Toplam
KH-Kredili Hayat	6,079,506	-	6,079,506
MH-Mortgage Hayat	4,362,634	-	4,362,634
UFK-Uzun Süreli Ferdi Kaza	202,253	-	202,253
Diğer		-	
Diğer	1,714	-	1,714
Toplam	10,887,301	-	10,887,301
Birikimli Hayat			
Ürün Kodu	Tahakkuk	Kar Payı	Toplam
Karma Hayat	22,092,787	2,214,586	24,307,374
Diğer	1,435,998	446,982	1,882,980
Diğer	258,564	337,759	596,323
BH-Birikimli Hayat	8,006	11	8,017
Toplam	23,795,356	2,999,338	26,794,694

Şirket birikimli ürünler üzerinde uygulamada da olduğu gibi reasürans payı ayırmamaktadır. Şirketin risk ağırlıklı hayat sigortaları üzerinden ise ayırdığı reasürans payı düşülerek net risk ağırlıklı hayat sigortaları bakiyesi bulunmuştur.

Tablo 25: Hayat Matematik Karşılığı Özet Tablosu

Risk Ağırlıklı Hayat	10,887,301
Reasürans Payı	(310,289)
Net	10,577,012
Birikimli	23,795,356
Birikimli Kar Payı	2,999,338
Birikimli Toplam	26,794,694
TOPLAM	37,371,706

Hayat matematik karşılıklarının (birikimli ve risk) ve kar payı karşılıklarının poliçe bazındaki listesi alınıp bu listeden matematik karşılıklar icmal tablosunda yer alan 30 ürün için uzun süreli vefat teminatı ve birikimli hayat sigortası poliçesi seçilerek, bunlara ilişkin hayat matematik karşılığının, KPK ve kar payı karşılıklarının doğru hesaplandığı teyit edilmiştir.

Örnek vermek gerekirse, seçilen poliçelerden X nolu poliçe 2004 yılında başlamış olup 04.01.2010 tarihine kadar vefat teminat tutarı 17,500 TL'dir. Poliçenin prim tutarı 5,000 TL'dir. Bu tutar üzerinden 1. yıl için 6,83 TL tutarında risk primi, risk priminin %1'i kadar tahsil masrafı, primin %4'ü kadar idari masraf, primin %5'i kadar istihsal masrafı kesilmektedir. Riziko primi yaşa ve vefat teminatına göre değişken olduğu için her yıl değişmektedir. Poliçe başlangıcından 04.01.2010 tarihine geçen sürede 6 yıl boyunca police sahibinin vefat teminat tutarı ile mortalite tablosunda belirtilen katsayılarla çarpılarak risk primleri bulunmaktadır. Risk primi görüldüğü gibi yıl ilerlemesine bağlı olarak artan yaşla birlikte artmaktadır. Son dönem için hesaplanan risk primi tutarı üzerinden kalan gün sayısına göre KPK hesaplaması ve yaşa göre değişen mortalite katsayıları ise Müsteşarlıkça onaylanan tarifelerden incelenerek kontrol edilmiştir.

Her sigorta ürününün kendine göre bir tarifesi bulunmaktadır. Bu tarifiedeki komisyon, istihsal giderleri, ödeme sıklığı ve teminat katsayısına göre aktüeryal matematik karşılığı hesaplanmaktadır. Bir sigorta şirketinde bu şekilde onbinlerce ürün olabileceği için bu hesaplamalar sistemsel olarak yapılmaktadır. Sistem kontrolleri ise gerek bilişim sistemleri uzmanları gerekse aktüerler tarafından belli dönemlerde yapılmaktadır. Şirket yeni bir ürün çıkaracağı zaman aktüer bunun çeşitli aktüeryal hesaplamalara dayananak oluşturduğu formülünü sisteme girerek ürünü aktif kılmaktadır. Bu hesaplamayı test etmek için hayat matematik icmalinden 30 adet poliçe seçilip bunların müsteşarlıkça onaylı tarifeleri alınmış ve tarifelerdeki oranlara göre yeniden hesaplama yöntemiyle test edilmiştir. Örneğin;

Para birimi TL, ödeme sıklığı yılda bir, teminat katsayısı 60, süresi 10 yıl, poliçe başlangıç tarihi 20.04.2006 ve yıllık prim tutarı 800 TL olan bir poliçenin sistemsel ve denetim ekibi tarafından hesaplanması tablo 26'daki gibidir:

Tablo 26: Tarife hesaplaması

SİSTEM HESAPLAMASI									
Yıl	Ay	Yas	Vadetar	Hesap Tarihi	Yıllık Prim	Sarjn	Tpx	Risk Kapital	Vt
1	1	53	20.04.2006	19.04.2007	800	0.15	0.01047	4000	638.12
2	13	54	20.04.2007	19.04.2008	880	0.13	0.011441	4400	1353.38
3	25	55	20.04.2008	19.04.2009	968	0.11	0.0125	4840	2154.4
4	37	56	20.04.2009	31.12.2009	1064.8	0.05	0.013663	5324	3093.22
DENETÇİ HESAPLAMASI									
Vefat Risk Primi		Komisyon	Masraf	Birikim Primi (AMK)		Aylık AMK (Sistem)		Fark	
41.88		80	40	638.12		638.12		-	
50.34		70.4	44	715.26		715.26		-	
60.50		58.08	48.4	801.02		801.02		-	
72.74		0	53.24	938.82		938.82		-	

Vefat risk primi bulunurken risk kapitali ile teminat ihtiyarı katsayısı (Tpx) çarpılmaktadır.

Sigortalının yıllık ödeyeceği komisyon tutarı bulunurken, yıllık ödenecek prim ile şirketin tarifede belirlediği o yıla ait komisyon oranları çarpılmaktadır. 1. yıl için komisyon oranı %10, 2. yıl için %8 ve 3. yıl için %6'dır. Daha sonraki yıllar için komisyon bulunmamaktadır.

Masraf tutarı için ise, tarifede her yıl için %5 olarak belirtilen masraf oranı ile prim taksidi çarpılır. Matematik karşılık (Vt) için ise, yıllık primden komisyon, masraf ve risk primi çıkartılır.

Yukarıda da belirtildiği üzere birikime aktarılan tutar yatırma yönlendirilerek şirketin hazine tarafından bloke edilmiş menkul kıymet ve mevduatları büyüklüğünde oluşturulan fondan (riski hayat poliçesi sahiplerine ait finansal yatırımlar) poliçe sahibine hissesi oranında sanal fon verilmektedir. Yıllarlarında ise değerlendirilip, yeni değerlendirilmiş tutarla poliçe sahibinin o güne kadar yatırdığı prim toplamı arasındaki fark kadar kar payı oluşmakta ve bunun %90'ı yine hayat matematik karşılığı olarak ayrılmaktadır.

Kar payının testi için hayat matematik karşılığı hesaplanan poliçelerden IDEA kullanılarak 70 adet poliçe seçilmiş ve birikimli hayat poliçelerinin sistemle uyumluluğu kontrol edilip herhangi bir sorunun olmadığını görülmüştür.

Kar payını hesaplaması sırasıyla şu şekilde olmaktadır:

1. Endeks değeriyle toplam fon adetini çarpıp poliçe fon değerini bulunmaktadır.
2. Daha sonra matematik karşılığı ayrılmaktadır.
3. Fon değerinden matematik karşılık düşülüp net değer bulunmaktadır.
4. Yılsonunda verilen kar payına bakılmaktadır.
5. Eğer net değer 31.12.2008'de verilen kar payından büyükse bir önceki yılın kümüle kar payı düşülerek kalan tutar %90 ile çarpılmakta ve bu müşteriye verilmekteyken, %10'u ise şirkette kalmaktadır. Seçilen poliçelerin hepsinde net değer, 31.12.2008'de verilen kar payından büyüktür.
6. Son olarakta dönem toplam kar payını bulmak için cari yıl kar payı ve bir önceki yıl kar payı toplanmaktadır.

Aşağıda Tablo 27'de örnek bir kar payı hesaplaması görülmektedir:

Tablo 27: Kar Payı Özet Tablosu

Toplam fon Adet	2,240
Endeks Değeri	6.0107
Poliçe fon değeri	13,464
31.12.2009 AMK	8,552
Net değer	4,912
31.12.2008 kar payı	4,050
2009 cari kar payı	776
31.12.2009 kar payı	4,828

Şirket hayat matematik karşılığının kısaya düşen kısmı için kısa vadeli karşılıklar adı altında bir ayırım yapmamaktadır.

- **Dengeleme Karşılığı**

Şirket, hayat ve kaza branşlarında deprem ek teminat verdikleri tarifeler için deprem dolayısıyla meydana gelebilecek ölüm ve maluliyetler için dengeleme karşılığı hesaplayıp, ayırmakla yükümlüdür. İlgili çalışam aktüerden alınıp incelenmiştir. İlgili duyuru gereği Şirket 31 Aralık 2009 itibarıyla portföyünü deprem bölgelerine göre ayrıştıracak verisi olmadığı için birinci derece risk olarak, 31.12.2009 itibarıyla 2009 için 235,419 TL, 2008 için de 282,435 TL ayırarak toplamda 517,855 TL dengeleme karşılığı ayırmıştır.

Şirket, hesaplamayı yapması için yazılan primleri teminatlara göre ayırması gerekmektedir. Önce üretimler sonra da resüröre verilen primler teminat bazında

bölünmüştür. Aşağıdaki tabloda şirketin dengeleme karşılığına konu olan teminatları görülmektedir.

Tablo 28: Şirketin dengeleme karşılığına konu olan teminatları

KOD	AÇIKLAMA	BRANŞ KOD
VEF	Vefat Teminatı	H
DMAL	Daimi Maluliyet	H
DKVEF	Deprem Dahil Kaza Sonucu Vefat	K
DKMAL	Deprem Dahil Kaza Sonucu Maluliyet	K
DHTED	Deprem Dahil Tedavi Masarfları	K
DGTAZ	Deprem Dahil Gündelik Tazminat	K

Önce alınan primlerden reasürans primleri çıkartılarak net primler bulunmuştur. Şirket deprem dahil olarak teminat vermektedir. Fakat dengeleme karşılığı ayırmak için deprem teminatını bulmak yeterlidir. Bunun için net primlerdeki şirketin deprem dahi için vermiş olduğu primi bulmak için de reasürörün verdiği deprem hariç ve deprem dahil fiyatların farkının deprem dahile oranının 1. derece riskli olan fiyatı ile net prim çarpılarak dengeleme karşılığı hesaplanacak asıl net prime ulaşılmıştır.

Örneğin; 110 TL prim 10 TL re payı olduğunda, net prim 100 TL'dir.

DKVEF teminatı için deprem hariç fiyat 0.450, deprem dahil fiyat 0.599'dur.

$0.599 - 0.450 / 0.599 = 0.2487$ deprem dahil için kullanılacak olan fiyattır.

$100 * 0.2487 = 24,87$ ise dengelemeye karşılığına konu olacak asıl net primdir

Daha sonra bu net primle önce vefat priminin %12'sinin %12.5'u dengeleme karşılığı olarak ayrılır. Diğer primlerin de sadece %12'i dengeleme karşılığı olarak alınmıştır. Vefat teminatı doğrudan vefat olduğu için deprem dahil reasürans fiyatı hesaplanmamaktadır. Direkt net prim üzerinden önce %12.5 sonra %12 hesaplanmaktadır.

5.2.3.1.5. Öz Sermaye

Özsermayenin denetimi yapılırken, ödenmiş sermaye hesabı incelenmiştir. Bunun için şirketin ana sözleşmesinde sermaye ile ilgili değişikliklerin tespiti gerekmektedir. Cari yıl itibarıyla şirketin ödenmiş sermayesinde 7,401,233 TL'lik bir artış görülmektedir. Bu artışa ve şirketin kuruluşunu ilan ettiği ticaret sicil gazetesi alınarak, ödenmiş sermaye kontrol edilmiş ve cari ve geçmiş yıllardan itibaren

yapılan sermaye artışlarına ilişkin yönetim kurulu kararları yönetim kurulu karar defterinden görülmüş ve ilgili hesaba yapılan kayıtlar kontrol edilmiştir. Ayrıca son artışa ilişkin banka dekontları görülmüştür. Aşağıdaki tabloda şirketin özsermaye hareket tablosu görülmektedir.

Tablo 29 : Özsermaye Hareket Tablosu

	Sermaye	Finansal Varlıklardaki değer artışı	Yasal Yedekler	Geçmiş yıl zararları	Net dönem karı	Toplam
31.12.2008 Kapanış	41,360,590	18,251	224,906	(13,325,497)	(1,472,870)	26,805,380
Sermaye Arttırımı	7,401,233	--	--	--	--	7,401,233
Finansal Varlıklardaki değer artışı	--	36,904	--	--	--	36,904
Net dönem karı/(zararı)	--	--	--	--	(529,834)	(529,834)
Dağıtılan Temettü	--	--	--	--	--	--
Transfer	--	--	--	1,472,870	(1,472,870)	--
31.12.2009 Kapanış	48,761,823	55,155	224,906	(11,852,627)	(3,475,574)	33,713,683

Şirketin Müsteşarlığa göndermiş olduğu sermaye yeterlilik tabloları incelenmiş, şirketin sahip olduğu öz sermayenin hesaplamaya göre çıkan gerekli öz sermaye tutarının yaklaşık 2 katından fazla olması ve teknik iflas gibi bir gösterge olmaması sebebiyle sebebiyle ek bir denetim çalışması yapılmamıştır.

5.2.3.2. Gelir Tablosu

Sigorta sektöründe yaratılan fonların kaynağı, teknik işlemler ve finansal yatırımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sigorta şirketleri, ana faaliyet konuları olan sigortacılık iş ve işlemlerinden prim ve komisyon alırlar/verirler, riskler gerçekleştiğinde hisseleri oranında tazminat alırlar/öderler ve diğer teknik gelir/gider sağlarlar⁵²⁹.

5.2.3.2.1. Teknik Bölüm

Gelir tablosu kalemleri içinde Sigortacılık TDHP esas alınarak ve önemlilik çalışması sonucu belirlenerek denetlenecek olan hesaplar aşağıdaki gibidir. Gelir tablosu kalemlerinin denetimi yapılırken önemlilik derecelerine bakılmış, fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi SMT'nin altında olan bazı hesapların işletme için önemli olduğu varsayılarak başdenetçi tarafından insiyatif kullanılarak bunlar da çeşitli inceleme ve denetime tabi tutulmuşlardır. Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkeleri Yönetmeliği m.16, f fıkrasında “analitik incelemelerde, finansal bilgiler ile finansal olmayan bilgiler arasındaki ilişkiler ve cari döneme ait bilgiler ile önceki dönemlere ilişkin bilgiler karşılaştırmalı olarak incelenir” olarak belirtildiği için tablolar ve hesap grupları ile alt hesaplar bir önceki mali yılla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca hesaplamalarda kolaylık olması için bakiyelerin kuruş farkları yuvarlanmıştır.

Gelir tablosu kalemleri incelenirken hesap bazında değil birbirleriyle bağlantılı hesaplar olduğu için grup bazında değerlendirilmiştir.

5.2.3.2.1.1. Brüt Yazılan Primler

Hayat dışı teknik gelir hesabı kazanılmış primler (reasürör payı düşülmüş olarak), teknik olmayan bölümden aktarılan yatırım gelirleri ve diğer teknik gelirlerden oluşmaktadır. Bakiye açısından önemli olan kalem kazanılmış primler olduğu için bu hesap incelenmiştir. Kazanılmış primler yazılan yani yıl içinde üretilen primler ve kazanılmamış primler karşılığında değişim (reasürör payı ve devreden kısım düşülmüş olarak) hesaplarının toplamından oluşur. Yazılan primler ise brüt primlerden reasüröre devredilen primler düşülerek bulunmaktadır.

⁵²⁹ Tekşen, Atay, **age**, 62,65.

Satış ve pazarlama departmanından aylık bazda brüt üretilen primler dağıtım kanalları bazında aylık olarak alınmıştır. Şirket bankasürans, direkt satış, kurumsal satış ve acenteler ve az da olsa dolaylı satış kanallarıyla prim yazmaktadır. 31.12.2009 itibarıyla şirketin üretiminin %80.8'i bankasürans kanalı ile yapılmıştır. %8.04 acente kanalı ile satış, %6.15'i direkt satış, %2.51 endirekt satış ve %2.50'si ise kurumsal satış olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 30 : Yıllık Brüt Yazılan Primler Toplamı

Kasım 2009 Kümülatif Brüt Prim Toplamı	21,403,233
Birikimli Hayat	235,401
Yıllık Hayat	1,345,082
Uzun Süreli Hayat	55,352
Kredili Hayat	497,635
Ferdi Kaza	127,016
Aralık 2009 Brüt Prim Toplamı	2,260,486
Yıllık Brüt Prim Toplamı	23,663,719

Şirketin toplam hayat ve hayat dışı brüt prim üretimi 31 Aralık 2008 itibarıyla 28,645,588 TL iken 31 Aralık 2009 itibarıyla 23,663,719 TL olarak gerçekleşmiştir. Brüt prim üretimi bir önceki yıla göre %17 azalış göstermiştir.

Birikimli hayat ürünlerinde aralık ayına kadar üretim olmamıştır, sadece eski müşteriler tarafından ödenen primlerden oluşmaktadır. Aralıktaki artışın nedeni ise bu ayda çıkan ve acentalar aracılığıyla satılan yeni birikimli üründür.

Yıllık hayat, kendi içinde çok fazla ürün çeşitleri içermektedir. Yıl içinde çeşitli kampanyalarla satış artırılmaya çalışılmıştır.

Uzun süreli hayat, eski ürün kategorilerinden biridir. Aralık ayındaki artışın nedeninin bu kampanya ve satış danışmanlarının yılsonu hedeflerini gerçekleştirmeleridir.

Kredili Hayat, mortgage ve normal banka kredi müşterilerine yönelik üretilmektedir. Bu ürün grubunda sapma oranları belirgin olmamakla beraber standart bir seyir izlemektedir. Yıl içinde olan artışlar krizin etkisinin yavaş yavaş geçmesiyle kullanılan kredilerin artmasıdır.

Ferdi kaza kategorisinde mikro krediler en çok satılan ürünlerdendir. Hedefler doğrultusunda bu ürünün üretim miktarı belirlenmektedir.

Ferdi kaza branşında reasürörlerle eksedan anlaşması bulunmaktadır. Ferdi kaza branşında da verilen teminatlar genellikle bu limitlerin altında kaldığı için reasürörlere prim devri düşük oranda gerçekleşmektedir.

31.12.2009 itibariyle sigorta yükümlülükleri ve reasürans varlıklarının hareket tablosu aşağıdaki gibidir:

**Tablo 31: Sigorta Yükümlülükleri ve Reasürans Varlıklarının Hareket Tablosu
31 Aralık 2009**

<u>Kazanılmamış primler karşılığı</u>	Brüt	Reasürör Payı	Net
Dönem başı kazanılmamış primler karşılığı	7,760,706	-504,340	7,256,366
Dönem içerisinde yazılan primler	23,663,719	-2,036,731	21,626,988
Dönem içerisinde kazanılan primler	-24,380,249	1,905,901	-22,474,348
Dönem sonu kazanılmamış primler karşılığı	7,044,176	-635,170	6,409,006

5.2.3.2.1.2. Reasüröre Devredilen Primler ve Reasürör Payı

Reasüröre devredilen primler ve reasürör payları kazanılmamış primler karşılığı, devam eden riskler karşılığı, muallak hasar karşılıkları ve ikramiye ve indirimler karşılığı hesapları incelenirken bahsedilmiştir. Reasüröre devredilen primler ve reasürör paylarının doğru ayrılıp ayrılmadığını test etmek için öncelikle ilgili reasürörle yapılan ve cari yıla ilişkin reasürans sözleşmeleri alınıp incelenmelidir. Birinci bölümde de bahsedildiği üzere reasürans sözleşmesinin ihtiyari mi yoksa mecburi/trete sözleşmesi mi olduğunu anlamak gerekmektedir. Çünkü ihtiyari reasürans sözleşmelerinde sedan şirketin riski devretme, reasürörün de devredilen işi kabul etme zorunluluğu yokken; mecburi/trete sözleşmelerinde ise hiçbir tarafın seçme hakkının olmadığı ve verilen teminatın otomatik olarak işlediği sözleşmelerdir. Şirket 2009'da hayat ve ferdi kaza branşlarında eksedan-bölüşmeli, kredi kartı kullanıcıları için yapmış olduğu ferdi kaza ile tehlikeli hastalıklar sigortasında kotpar, katastrofik sigortalarda ise hasar fazlası anlaşmaları yapmıştır. Şirket 2009'da yeni yapılanmaya giderek konservasyon payını artırmış ve reasüröre devredilen primlerde azalma meydana gelmiştir. Ayrıca brüt yazılan primlerde meydana gelen azalma sonucu paralel şekilde reasürör payları da düşmüştür.

Reasürans denetiminde IDEA'dan reasürör payı olan 50 adet poliçe seçilmiş ve reasürör payı olan brüt yazılan primlerle ilgili reasürans anlaşmalarına göre

belirlenen oranların gerçekten kullanılıp kullanılmadığı yeniden hesaplama yöntemiyle test edilmiştir.

5.2.3.2.1.3. Brüt Ödenen Hasarlar

Muallak tazminat karşılığının tahmin edilmesinde kullanılan ana varsayım şirketin geçmiş dönemlerdeki hasar gelişim tecrübesine dayanmaktadır. Hukuk kararları veya yasalardaki değişiklikler gibi dış faktörlerin muallak tazminat karşılığını nasıl etkileyeceğinin belirlenmesinde, şirket yönetimi kendi hükümlerini kullanmaktadır. Yasal değişiklikler ve tahmin etme sürecindeki belirsizlikler gibi bazı tahminlerin duyarlılığı ölçülebilir değildir. Ayrıca, hasarın meydana geldiği zamanla ödemenin yapıldığı zaman arasındaki uzun süren gecikmeler, bilanço tarihi itibarıyla muallak tazminat karşılığının kesin olarak belirlenebilmesini engellemektedir. Dolayısıyla, toplam yükümlülükler, değişebilmekte ve toplam yükümlülüklerin tekrar tahmin edilmesi sonucu oluşan farklar daha sonraki dönemlerde finansal tablolara yansımaktadır.

Şirketin yıl içinde yaptığı hasar ödemelerini gösteren hasar bordrosu aylık olarak muhasebeden alınmış ve geçici maluliyet, işтира, kaza sonucu maluliyet, tenzilden işтира, vefat ve vade gelimi gibi durumlardan dolayı yapılan hasar ödemelerinin aylık dalgalanmaları yatay analiz yöntemiyle analitik olarak incelenmiştir. En yüksek hasar ödemesi işтира, vefat ve tenzilden işтиralardan gelmektedir. Sigorta şirketi prim ödeme günü geçen poliçe sahiplerine tenzil süresi tanımaktadır. Bu süre zarfında kendi isteğiyle poliçesini sonlandıranlara ödenen tazminata tenzilden işтира denmektedir. Bu da işтира gibi ekonomik faktörlere bağlıdır. Şirketin ödemeleri direkt hasar ödemelerinden gelirken küçük bir bakiye de indirekt hasar ödemesinden gelmektedir. Hasar ödemesi yüksek olan poliçeler için ilgili banka dekontları incelenmiştir.

Tablo 32: Muallak Tazminat Karşılığı
Muallak tazminat karşılığı

		31 Aralık 2009	
Dönem başı muallak tazminat karşılığı	1,494,418	(292,951)	1,201,467
Dönem içerisinde bildirim yapılan hasarlar ve dönem başı muallak tazminat karşılığına ilişkin tahminlerdeki değişiklikler	10,651,580	(396,833)	10,254,747
Dönem içinde ödenen hasarlar	(10,081,177)	377,972	(9,703,205)
Dönem sonu muallak tazminat karşılığı	2,064,821	(311,812)	1,753,009

5.2.3.2.1.4. Ödenen Hasarlarda Reasürör Payı

Ödenen hasarlarda reasürör payı da devredilen primlerdeki reasürans payı gibidir. Aradaki fark devredilen primlerde reasürörün taşıdığı riske karşılık ödenen bir tutar varken, ödenen hasarlardaki reasürör paylarında ise gerçekleşen hasarlara ait reasürörün ödediği bir tutar vardır. Şirketin konservasyon oranını artırması ve yazılan primlerdeki azalışla beraber ödenen hasarlardaki reasürör payı da azalmıştır.

Ödenen hasarlarda reasürör payları için de reasüröre devredilen primlerdeki denetim takip edilmiş, IDEA'dan reasürör payı olan 50 adet poliçe seçilmiş ve reasürör payı olan ödenen hasarlarda ilgili reasürans anlaşmalarına göre belirlenen oranların gerçekten kullanılıp kullanılmadığı yeniden hesaplama yöntemiyle test edilmiştir.

5.2.3.2.1.5. Faaliyet Giderleri

Faaliyet giderleri; üretim komisyonu giderleri, personele ilişkin giderler, dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler, reasürans komisyonları, pazarlama ve satış giderleri, yönetim giderleri ve diğer faaliyet giderlerinden oluşmaktadır.

Üretim komisyonu giderlerinde ertelenmiş komisyon giderleri önemli bir bakiye teşkil etmektedir. Acente ve reasürans komisyon oranlarını test etmek için; 31.12.2009 ve 31.12.2008 itibariyle 180.01 hesabın bakiyesi ile yıl içinde direk yazılan primlerin diğer komisyonları toplanarak yıl içinde gerçekleşen komisyon giderleri hesaplanmıştır. Yıl içinde gerçekleşen komisyon oranlarından 31.12.2008 ve 31.12.2009 180.01 hesabı çıkartılarak yıl içindeki gerçekleşen net komisyon gideri bulunmuştur. 12 ayda direkt yazılan primler ile gerçekleşen komisyon giderleri (12 aylık net) oranlanıp, acente komisyon oranları tekrar hesaplanmıştır.

Faaliyet giderleri içinde önemli olan diğer bir hesapta memur ücretleridir. Bu hesabın denetimi için öncelikle kıdem çalışmasından istatistiki örneklem metoduyla 20 kişi seçilmiş ve bu kişilerin işe giriş tarihleri, ve brüt maaşları bordrolarından kontrol edilmiştir. Daha sonra ilgili kişilerin TC kimlik numaraları alınarak SGK web sitesinden kıdem tazminatında önemli bir kriter olan emekliliğe kalan yaşlarının şirket tarafından hesaplamaya katılırken doğru olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca

daha öncede bahsedilen ve rasyonalizasyon testi denilen analitik testlerle gelir tablosu kalemlerini daha rasyonel bir şekilde test edilebilmektedir.

Kira giderleri, faiz giderleri, ücret giderleri ve kambiyo kar/zarar gibi hesaplarda detay testler yapılsa da zaten ilgili ücretler ödenmiştir. Banka dekontlarına, kira sözleşmeleri veya bordrolara bakarak olağandışı gerçekleşmiş durumlar gözden kaçabilir. Oysa geçmiş yılların bakiyeleri üzerinden bir beklenti oluşturularak yapılan rasyonalizasyon testleri ile örneğin ücretlerde makul olmayan bir dalgalanma yani ara dönemlerdeki jestiyon ödemesi, yüksek ücretli veya yönetim kademesinde personelin işten çıkarılması veya alınması, yıl içinde yüklü sayıda personelin işten çıkarılması gibi durumlar fark edilip, buna göre denetim riski değiştirilebilir. Ücret rasyonalizasyon testi aşağıda tablo 33'deki gibi yapılabilir:

Tablo 33: Ücret Rasyonalizasyon Testi

2008'de toplam ücret ödemesi	8,428,826	A
2008 ortalama personel sayısı	301	B
2008'de aylık ortalama ücret	2,334	C=A/B/12
Nisan 2009'da ücret artışı	11.00%	D
2009'da aylık ortalama ücret	2,590	E=C*(1+D)
31.03.2009 itibariyle ortalama personel sayısı	310	F
30.06.2009 itibariyle ortalama personel sayısı	305	G
31.12.2009 itibariyle ortalama personel sayısı	300	H
Ocak-Mart 2009 arası toplam ücret ödemeleri	2,170,213	I=C*F*3
Mart-Haziran arası toplam ücret ödemeleri	2,370,082	J=E*G*3
Haziran-Aralık arası toplam ücret ödemeleri	4,662,457	K=E*H*6
Ücret	9,202,752	L=I+J+K
Mizan	9,426,115	M
Fark	223,363	N=M-L
Sapma Oranı	2.37%	

Kira sözleşmeleri alınarak aynı mantıkla ve bir önceki yıldan veya dönemden hareketle kira rasyonalizasyon çalışması, operasyonel kiralama ile alınan araçların da sözleşmeleri alınarak kiralık taşıt kira giderleri, için rasyonalizasyon çalışmaları yapılmıştır. ADPT'nin üzerinde sapmalar için muhasebe departmanından ilgili kişilerle görüşülmüştür.

Reasürans komisyonları ise reasürans şirketlerinden alınan kar komisyonlarıdır. Kar komisyonları üretime bağlı olmayıp reasüransların aldığı prim, ödediği komisyon ve hasardan oluşur.

5.2.3.2.1.5.1. Faaliyet Giderlerinin Dağıtımı

01.01.2008 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere “Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planı çerçevesinde hazırlanmakta olan finansal tabloların Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge” kapsamında sigorta şirketleri faaliyet giderlerini dağıtmak için çeşitli çalışmalar yapıp bunu Müsteşarlığın onayına sunmaktadırlar. Şirketin yapmış olduğu faaliyet giderlerinin dağıtım anahtarı ise şu şekildedir:

Faaliyet Giderleri, 636 (Hayat), 614 (Hayat Dışı) ve 652 (Emeklilik) olarak 3 ayrı hesapta izlenmektedir. 2007’de Muhasebe, İdari İşler, Operasyon ve Sistem Geliştirme ve Satış ve Pazarlama birimlerinin katıldığı, Satış kadrolarında ise rassal örneklem yöntemine göre 258 kişilik kadrodan 82 kişilik örneklem grubuna mail yöntemiyle anket uygulanması sonucunda her bölümün branşlar için çalışma süreleri yüzde bazında belirlenmiştir. Şirket bünyesindeki 17 ayrı bölgeye uygulanan anketlerde ortaya çıkan yüzdelerden oluşan dağıtım anahtarı gözönünde bulundurularak, giderler yukarıdaki üç hesaba dağıtılmıştır.

Büro giderleri, eğitim, kültür ve yayın giderleri, ortak giderlere katılma payları, seyahat giderleri, sigorta giderleri, kira giderleri, dava, icra ve noter giderleri gibi yönetim giderleri bahsedilen iş gücü anketleri sonucunda çıkan yüzdeler doğrultusunda dağıtılırken; temsil ve ağırlama giderleri 2008 yılı bütçe verileri üzerinden çıkartılan ağırlıklı oranlar üzerinden; aidatlar aidat türüne göre; poliçe kabul giderleri hayat dalı içerisinde; tescil ve ilan giderleri bir önceki yıl verileri gözönünde bulundurularak oluşturulan oran üzerinden; vergi ve harçlar ise kaynağında direkt ürüne göre dağıtılmaktadır.

Araştırma ve geliştirme giderleri, mevcut yıl bütçe rakamları kullanılarak oluşturulan oranlar üzerinden branşlara dağıtılmaktadır.

Pazarlama ve satış giderlerinden tanıtım ve pazarlama giderleri, bir önceki yıl yazılan yeni iş poliçe adetleri bazında oluşturulan oranlar üzerinden; reklam giderleri toplam üretim içindeki prim ve katkı payı üretimi oranında; acente giderleri ise iş gücü anketi sonucunda oluşan yüzdeler doğrultusunda dağıtılmaktadır.

Dışarıdan sağlanan fayda ve hizmet giderlerinden; enerji, yakıt ve su giderleri, bakım, onarım giderleri, taşıt giderleri, temizlik giderleri ve diğer dışarıdan sağlanan fayda ve hizmet giderleri iş gücü anket sonuçlarına göre dağıtılmaktadır. Haberleşme giderleri, ürün türüne göre; nakliye giderleri tüm ürünlere eşit oranda; müşavirlik giderlerinden bilgi işlem hizmet, hukuk müşavirliği, tercüme, insan kaynakları danışmanlığı giderleri iş gücü anketleri baz alınarak, mali müşavirlik ve bağımsız denetim giderleri ise toplam üretim içindeki prim ve katkı payı üretim oranları çerçevesinde dağıtılmaktadır. Müşteri arama giderleri de ürün türüne göre ayrılarak dağıtılmaktadır.

Bununla ilgili şirketin Müsteşarlığa gönderdiği yazı incelenmiş ve Müsteşarlığın onayının geldiği görülmüştür.

5.2.3.2.2. Teknik Olmayan Bölüm

Teknik olmayan bölüm yatırım gelirleri, yatırım giderleri ve diğer faaliyetlerden ve olağandışı faaliyetlerden gelir ve karlar ile gider ve zararları hesaplarından oluşmaktadır.

5.2.3.2.2.1. Yatırım Gelirleri

Şirkette yatırım gelirleri genel itibariyle finansal yatırımlardan elde edilen gelirler ve finansal yatırımların değerlemesi hesaplarından oluşmaktadır. Finansal yatırımlardan elde edilen gelirler yatırıma yönlendirilen finansal varlıkların getirileri sonucu oluşmaktadır. Bölümün başında finansal varlıklar ve sınıflandırılmaları ayrıntılı şekilde incelendiği için tekrar bahsedilmeyecektir. Finansal yatırımlardan elde edilen gelirleri incelemek için şirketin menkul kıymet portföyünde dönem başında ve dönem sonunda hangi kağıtların olduğu incelenip önemli görülen hesapların yıl içindeki hareketini görmek için muavin alınarak incelenmiştir. Şirketin mevzuata uygun bir şekilde yatırım yaptığını kontrol etmek için yapılan yatırımlar ile Sigortacılık Teknik Karşılıklar Yönetmeliği'ndeki sınırlılıklar karşılaştırılmıştır. Finansal yatırımların değerlemesinden şirket cari yılda önemli ölçüde zarar etmiştir. Bunda şirketin portföyünü daha riskli enstrümanlara yönlendirmesi önemli rol oynamıştır.

5.2.4. Denetimin Tamamlanması Ve Denetim Raporunun Yazılması

Denetimin bu aşamasında denetçiler; test etme kısmında denetimi tamamlama, yapılan faaliyetlerin ve sonuçların değerlendirilmesi işlerini yaparak edindikleri denetim görüşünü yazmaya hazır hale gelmişlerdir. Ancak raporun yazımından önce denetimin tamamlanması faaliyetleri kapsamında;

- Şarta bağlı borçların gözden geçirilmesi,
- Bilanço tarihinden sonraki olayların gözden geçirilmesi,
- Sonuçların gözden geçirilmesi

işleri yapılarak denetim raporu yazılmıştır.

5.2.4.1. Şarta Bağlı Borçların Gözden Geçirilmesi

Denetçiler hayat sigorta şirketinin şarta bağlı borçlarının olup olmadığını tespit etmek için aşağıdaki yöntemleri uygulamışlardır:

- Kaydedilmemiş şarta bağlı borçların ve zararların olup olmadığına ilişkin yönetime yazılı ve sözlü sorular sorma,
- Yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı tutanaklarını tekrar gözden geçirme ve 31.12.2009 sonrası alınan yönetim kurulu kararlarını inceleme,
- Şarta bağlı borçların ve zararların bir göstergesi olarak avukatlara ve hukuk danışmanlarına yapılan ödemeleri gözden geçirme.

Denetçiler yaptıkları inceleme sonucunda müşteri işletmenin verilen teminat mektupları ve kefaletler nedeniyle bir yükümlülük altına girebileceğini fakat bu teminat mektupları ve kefaletlerin yüksek bir tutar teşkil etmemesi ve zararın meydana gelmesinin zayıf bir olasılık olması nedeniyle mali tablo dipnotlarında yer almasının gerekmediği sonucuna varmışlardır.

5.2.4.2. Bilanço Tarihinden Sonraki Olayların Gözden Geçirilmesi

Denetçiler, denetlenen işletmenin bilançosunu kesinleştirdikten sonra meydana gelen ve denetçi görüşünün değişmesine neden olabilecek çaptaki olayların ortaya çıkıp çıkmadığını araştırmışlardır. Bu araştırma sonucunda bilanço tarihinden, bağımsız denetim raporunun kesinleştiği tarihe kadar olan zaman dilimi içerisinde;

- Müşteri işletmenin portföyündeki iştirak şirket hisselerinin satışı
- Müsteşarlığın 2010 yılında AZMM ile ilgili yeni uygulaması

olaylarının ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu iki hususla ilgili düzeltmelerin denetlenen yılı ilgilendirmedeği için şirkete herhangi bir düzelttirme yapılmamış ancak mali tablo dipnotlarında bu konularla ilgili açıklama olmadığından dolayı bağımsız denetim raporunda ek bir açıklama paragrafıyla konuya yer verilmiştir.

5.2.4.3. Sonuçların Gözden Geçirilmesi

Denetçiler sonuçların gözden geçirilmesi çalışmalarını çerçevesinde aşağıdaki konular üzerine odaklanmışlar ve bunlarla ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuşlardır:

- Denetim esnasında toplanılan kanıtların yeterliliğini değerlendirme,
- Önemlilik düzeyinin ve denetim riskinin son değerlendirmesini yapma,
- İşletmeden hataların düzeltilmesini isteme,
- Denetçilerin faaliyet esnasında ürettikleri çalışma kağıtlarını gözden geçirme.

Öncelikle denetim esnasında toplanan kanıtların yeterli miktarda ve güvenilir olduğu konusunda fikir birliğine varılmış, şirketin önmeli hesaplarına ilişkin toplanan kanıtların daha yüksek yoğunluklu olduğu görülmüştür.

Önemlilik düzeyi ve denetim riskinin oranı başlangıçtaki gibi kalmış, zaten SMT altındaki kalemlerin de genel itibarıyla incelenmesi sebebiyle denetim görüşünü etkileyecek yanlışlıkların yapılmaması için daha küçük tutarlı işlemlerin de kontrolüne gerek kalmamıştır.

Denetçiler, müşteri işletmeden bulunan hataların düzeltilmesini talep etmiş ve bunun takibini yapmış, işletmenin bu düzeltme kayıtlarında istikrarı sağlayabilmesi için üst yönetimle görüşülmüştür.

Denetim esnasında hazırlanan çalışma kağıtlarının kıdemli denetçiden sonra başdenetçi tarafından da son kez kontrolü yapılmış ve denetim sırasında ortaya çıkan tüm muhasebe, denetim ve raporlama sorunlarının düzeltilmesine emin olunmuş, böylece denetim raporunun yazılması aşamasına geçilmiştir.

5.2.4.4. Denetim Raporunun Yazılması ve Yayınlanması

Bağımsız denetim kuruluşunun sigorta şirketinde denetim yapmak üzere görevlendirilen denetim ekibi, çalışmaları neticesinde bir denetim görüşüne ulaşmış ve bu görüş doğrultusunda şirkete “olumlu görüş” içeren rapor yazılması uygun bulunmuştur.

Yazılan olumlu görüş içeren rapor, sorumlu ortak başdenetçinin imzası olmaksızın yani taslak halinde iken sigorta şirketine gönderilmiş ve şirketteki ilgili kişilerce raporun incelenip, rapor üzerinde mutabık olduklarına dair görüş beklenmiştir. Şirket raporu incelemiş, raporda yer alan herhangi bir konuda farklı düşünmediklerini beyan etmiştir.

Bunun üzerine rapor sorumlu ortak başdenetçi tarafından imzalanarak kesinleşmiş ve şirkete teslim edilmistir. Bu aşamadan sonra bağımsız denetim kuruluşu, raporun yazılıp şirkete teslim edildiği şekliyle kamuya açıklandığını izlemiş ve bu gerçekleştikten sonra da görevi sona ermiştir.

6. SONUÇ

İlk uygulamaları çok eski çağlara kadar uzanan hayat sigortaları, sigortalılara çalışamayacakları yaşlılık günlerinde bir gelir kaynağı sağlayan ve beklenmeyen ciddi bir hastalık, maluliyet ya da yaşam kaybı halinde uğranılacak gelir kayıplarını karşılamayı amaçlayan uzun dönemli ekonomik bir hizmet ve finansal anlamda kurulan bir güç birliğidir. Bu hizmet sadece tasarruf sahiplerine yani sigorta yatırımcılarına fayda sağlıyormuş gibi görünse de aslında ekonomik yapıda meydana getirdiği dışsal faydalar sadece yatırımcılara değil, ekonominin büyük kesimlerine ve kamuya da yansımaktadır. Bu itibarla iktisadi açıdan ülke ekonomisinin işlerliği, istikrarlı devamlılığı ve büyümenin sürdürülebilir kılınması için, ölçeği büyük ve olumlu dışsallığı fazla olan sigortacılık gibi sektörlerin ekonomide daha geniş yer alması ve daha etkin olması gerekmektedir.

Gelişmiş ülkelerde ekonominin makro dengelerini etkileyebilecek boyutta fonların oluşumunu sağlayan sigorta sektöründe asıl fon oluşumu hayat branşında meydana gelmektedir. Çünkü hayat dışı branşta kazanılan primler esas itibariyle mal sigortası karşılığı için kullanılmaktayken, hayat branşı primleri bireylerin yatırım güdüsüyle doğrudan yapmış oldukları tasarruflardan oluşmaktadır.

Kazanılan primlerin ve bu primler vasıtasıyla oluşturulan fonların ekonomide kullanılması ülke ekonomilerinin büyümesi açısından önemi çok büyüktür. Ülkemizde son 10 yılda milyarlarca TL'lik bir yatırım sektörü boyutuna ulaşan sigortacılıkta, devletin, yatırımcıların, işletme ortakları ve çalışanlar gibi milyonlarca bireyin menfatı olduğu gözönünde bulundurulursa bu menfaat sahiplerine güvenilir ve doğru bilginin ulaştırılması da hayati önem taşımaktadır. Bunun sağlanmasında ise kuşkusuz denetimin rolü çok büyüktür.

Sigorta şirketleri yapmış oldukları tüm çalışmaların doğru ve güvenilir olup olmadığını anlamak ve bu çalışmaların düzenli olarak yürütülmesi için mevzuata uygun olarak kurmuş oldukları kontrol mekanizmalarıyla iç kontrollerini yapmakta

ve işletme dışı kişi ya da kurumlar tarafından işletmenin finansal tablolarının doğruluğu ve güvenilirliğini anlamak amacıyla yasal yaptırımla da dış denetim yani bağımsız denetim yaptırmaktadırlar. Ayrıca sigorta şirketlerinin bilgi yetersizlikleri yüzünden piyasa belirsizliklerinden olumsuz etkilenmelerini önlemek, sigorta ve reasürans piyasasında oluşabilecek riskleri minimuma indirmek ve piyasada güven ve itibarı arttırmak için de sigorta şirketlerinin denetlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak uygulamalı olarak ele aldığımız bu çalışmada bu sorunları giderebilmek için denetçilerin neler yapması gerektiğini ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Uygulama ile bir hayat sigortası şirketinde bağımsız denetim uygulamasının nasıl olması gerektiği aşama aşama incelenerek, şirketin temel mali tablolarının ve bu tablolarda yer alan bilgilerin gerçek durumu yansıttığı ortaya konulmuştur. Ayrıca şirketin temel mali tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartları ışığında doğruluğu, dürüstlüğü ve gerçekliği bağımsız denetçi tarafından düzenlenen olumlu raporla da gösterilmiştir. Buna göre denetim işinin kabulünden başlayarak müşteri kabul ve değerlemesi, denetim sözleşmesinin imzalanması, denetim zamanı, veri akışı planlanması ve denetim ekibinin kurulup koordinasyonu, müşteri işletmenin tanınması ve faaliyet alanının incelenmesi, iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi, denetim riski ve önemlilik sınırının tespiti edilmesi, denetim programının hazırlanması, işlemlerin ve hesap kalanlarının test edilmesi, şarta bağlı borçların ve bilanço tarihi sonraki olayların incelenmesi ve nihai olarak da sonuçların gözden geçirilip denetim görüşünün oluşturulup denetim raporunun yazılmasına kadar olan süreç ayrıntılı ve açıklayıcı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada sigortacılığa özgü teknik karşılıklar ve finansal varlıklar gibi hesap sınıflarının denetim çalışmalarına öncelik verilmiş ve sadece hayat sigortacılığına has olan hayat matematik karşılığı ve riski sigortalılara ait finansal yatırımlar hesap grupları için yapılması gerekli olan denetim çalışmaları ayrıntılı olarak, birebir uygulamalı analitik ve detay testlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Literatür incelendiğinde yeteri kadar yer verilmediği görülen analitik testlere çalışmada ağırlık verilmiş olup bağımsız denetimde analitik testlerin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada tanımlama ve karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılarak da değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışma sonucunda öncelikle iç kontrol sistemi değerlendirilmiş ve süreç sonunda bulunan bulgular ve işletme yönetimine sunulan öneriler iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi sonucu ulaşılan bulgular bölümünde ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Hesap gruplarının test aşamasında ise özellikle yeniden hesaplama yöntemiyle yapılan testlerde küçük farklılıklar bulunmuş fakat bunlar ADPT'nin oldukça altında olduğu için geçilmiştir. Bunun yanında avukat mektupları incelendiğinde şirket aleyhine açılan bazı iş davaları için yeterli karşılık ayrıldığı görülmüş; TTK m. 1290'da düzenlenen akit öncesi ihbar görevine aykırı hareket edilmesi nedeniyle tazminat talebiyle açılan davaların sektör tecrübesi gözönünde bulundurularak çoğunluğu şirket aleyhinde sonuçlanacağı düşünülerek 105,000 TL ek karşılık ayrılması gerektiğine karar verilmiş ve ilgili düzeltme muhasebe departmanına bildirilmiştir.

Dönem içinde açılıp kapanan ve dönem sonundan sonra tekrar açılan dava dosyaların IBNR hesaplamasında dikkate alınması gerekmektedir. Yapılan incelemelerde şirketin bu hususun farkında olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine hasarı geçmiş yılda gerçekleşip, bir sonraki yıl dava açılan dosyalar IBNR hesaplamasına eklenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ve IBNR tekrardan hesaplanmıştır.

Son olarak menkul kıymetler üzerinde rehin bulunup bulunmadığını incelenmiş ve bazı menkul kıymetler üzerinde bulunan rehin ve ipoteklerin geçmiş dönem denetim raporunda da yer almasına rağmen, muhasebe departmanı tarafından hazırlanan bilanço dipnotlarında olmadığı gözlemlenmiştir. Bu konu muhasebe departmanına iletilmiş ve dipnotlar düzeltilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Atalay, Ali Utku. **AB Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi.** Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2004.

Ataman, Ümit, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt. **Muhasebe Denetimi Uygulamaları,** 1. bs. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2001.

Aydemir, Kenan. **Bilgiden Belgeye Pratik Muhasebe.** İstanbul: Der Yayınları, 2001.

Bozer, Ali. **Sigorta hukuku, Genel Hükümler-Bazı sigorta Türleri.** Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2004.

Bozkurt, Nejat. **Muhasebe Denetimi.** 4. bs. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2006.

Bölükbaşı, Ayşe Gül, Baturalp Pamukçu, **Sigortanın Temel Prensipleri.** İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009.

Çaldağ, Yurdakul. **Denetim ve Raporlama.** 5.bs. Ankara: Gazi Kitabevi, 2007.

_____. **Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi,** Ankara: A.İ.T.İ.A Yayınları, 1982.

Çankaya, İslam. **Mali Müşavirlik Tamamlama Sınavları,** 4. bs. Ankara: Meslek Yapıtları, 2008.

Dorfman, Mark S. **Introduction to Risk Management and Insurance.** 7th ed. New Jersey: Prantice Hall, 2002.

Gezgin, Mehmet Fikret. **Hukukun Temel Kavramları.** İstanbul:Yerküre, 2003.

Güredin, Ersin. **Denetim.** 10 bs. İstanbul: Beta, 2000.

Güvel, Enver Alper, Afıtap Öndaş Güvel, **Sigortacılık.** 2. bs. Ankara: Seçkin, 2004.

Güven Sigorta, **Dünya’da ve Türkiye’de Sigorta ve Reasürans Tarihçesine Kısa bir Bakış.** İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları,1990.

_____. **Sigorta Bilgileri.** İstanbul 1988.

- Kahya, Mehmet. **Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Finansal Analiz**. İstanbul: Sentez, 2001.
- Kabukçuoğlu Özer, Dilek. **Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2005.
- Karabulut, Muhittin. **Sigorta Pazarlaması**. İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları, 1988.
- Karacan, Ali İhsan. **Sigortacılık ve Sigortacı Şirketleri**. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1994.
- Karapınar, Aydın, Rıdvan Bayırlı, Hasan Bal, Adem Altay, Emine Çına Bal, Salih Torun. **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık**. 2. bs. Ankara: Gazi Kitabevi, 2008.
- Kayıhan, Şaban. **Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu**. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004.
- Kender, Rayegan. **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**. .8 bs İstanbul: Arıkan,2005.
- KPMG. **Audit Workbook**. USA, 2005.
- Koçel, Tamer. **İşletme Yöneticiliği**. 11 bs. İstanbul: Arıkan, 2007.
- Kubilay, Huriye. **Özel Sigorta Hukuku**. 2 bs. İzmir: Barış Yayınları,2003.
- Nomer, Cahit, Hüseyin Yunak, **Sigortanın Genel Prensipleri**. İstanbul: Ceyma Matbaacılık,2000.
- Örten, Remzi, Hasan Kaval, Aydın Karapınar. **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**. 3. bs. Ankara: 2009.
- Özel, İsmet. **Waldo Sen Neden Burada Değilsin**. İstanbul: Şule Yayınları, 2007.
- Özer, Mevlüt. **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Sermaye Piyasası Mevzuatı ve 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Denetim**. Ankara: Özkan Matbaacılık, 1997.
- Özerol, Hakan. **Finansçı olmayanlar için Finans**. 6. bs. Ankara: Elma Yayınevi, 2006.
- Pekiner, Kamuran. **Sigorta İşletmeciliği, Prensipleri-Hesap Bünyesi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1516, 1970.
- Sarıaslan Metin. **Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Muhasebesi, UFRS ile Karşılaştırmalı**. İstanbul: TSEV, 2006.
- Serici, Erdoğan. **Sigorta ve Pazarlama, Makaleler**. İstanbul: Can Matbaa, 2001.
- Sevilengül, Orhan. **Genel Muhasebe**. 14. bs, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.

Tekşen, Ömer, Serdar Atay, **Sigorta İşlemleri Muhasebesi**. Ankara: Asil Yayın, 2006.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu. **Türkiye Muhasebe Standartları Seti**. Ankara, 2009.

Ulaş, Işıl. **Can Sigortası Hukuku**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002.

_____. **Uygulamalı Can sigortası hukuku, Hayat ve Kişisel Kaza Sigortaları**. Ankara: Turhan Kitabevi 1997.

Uyanık, Atilla. **Denetim, Muhasebe ve Vergilendirme (Sigorta Sektörü Uygulamalı)**. İstanbul: Beta Basım, 2001.

Yolcu, Halil. **Avrupa Birliği sürecinde Türk sigorta Sektörü**. (İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2009

Yürük, Ayşe Tulin. **Banka ve Sigorta Hukuku**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1712, AÖF Yayını no:894, 2006.

Makaleler

Acar, Onur. “Avrupa Birliği’nde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği: Solvency II”. **Sigorta Araştırmaları Dergisi**. s.1 (2005): 4, 5.

Akkoyunlu, Okan. “Sigortacılığın Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi”. **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtımı Dergisi (BEST)**. s. 40, (2007):17.

_____. “Sigorta Sektöründe Geleceğin Teminatı Denetim”. **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtımı Dergisi (BEST)**. s.38, (2007), 33.

Altan, Mikail, İsmail Aslanlar. “Sosyal Güvenlik Kuruluşlarımızın Özel Sigorta Şirketleriyle Entegrasyonu Temelinde Bir Özelleştirme Modeli”. **Reasürör**. s.19 (2001):19.

Altuntepe, Derya. “Sektörün Beklediği Sigortacılık Kanunu Tasarısı Kabul Edildi”. **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtımı Dergisi (BEST)**. s.41, (2007), 25.

Bikker, J. A., M. van Leuvensteijn. “Competition and Efficiency in the Dutch Life Insurance Industry”. **Applied Economics Journal**. s.40, (2008): 2063–2084

Çiftçi, Hakkı. “Türk Sigorta Sektörünün Sorunları; Dea Analizi İle Türk Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi”. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-Dergisi**. c.13, s.1 (2004): 124.

Çiftçi Murat. “Potansiyel Zorunlu Sigorta Alanı Olarak Özel Emeklilik Sistemi”. **Reasürör**. s.52, (2004): 34.

Çuhacı, Kemal. “Mali Yeterlilik II (Solvency II), Sistemine İlişkin Son Gelişmeler”. **Reasürör**. s.72, (2008): 11.

Dalgın, Nihat. “Sosyal Güvenliğe Katkısı Bağlamında Karşılıklı Sigortalar”. **Sigorta Araştırmaları Dergisi**. s.1 (2005): 49.

- Doğukanlı Hatice, Yıldırım Önal. “Sigorta Şirketlerinde Denetim ve Ödeme Gücünün Belirlenmesi Uygulamaları; Türkiye İçin Optimum Çözümler”. **Reasürör**. s.44, (2000):44.
- Dönmez, Adnan, Ayten Ersoy. “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları – AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması”. **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**. s.9, (2005): 53.
- Ege, İlhan, Ali Bayrakdaroğlu. “Türk Sigorta Sektörüne Yabancı Sermayenin İlgisi: Ulusal Ve Yabancı Sermayeli Sigorta Şirketlerinin Finansal Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi”. **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. s.1, (2009),63.
- E. Godfrey III, Joseph. “Life Insurance- Dispelling Illusions”. **The CPA Journal**. (2001), 41-42.
- Ersan, İrma. “Reform Yaratacak Yeni Türk Ticaret Kanunu Geliyor”. **Bireysel Emeklilik ve Sigorta Tanıtımı Dergisi (BEST)**. s.32, (2006), 39-42.
- Glenn, Brian J. “Risk Insurance, and the Changing Nature of Mutual Obligation”. **Law and Social Inquiry**. (2002), 299.
- Ginneken, Wouter Van. “Extending Social Security Coverage: Concepts, Global Trends and Policy Issues”. **International Social Security Review**. c.60, s.2-3 (2007): 40.
- Gopalakrishna, G. “The Legal Philosophy of Life Insurance”. **ICFAI Journal of Insurance Law**. (2009), 43.
- Gökçen, Gürbüz. “Şahıs Sigorta Primlerinin Vergisel Durumu ve Muhasebeleştirilmesi”. **Mükellefin Dergisi**. s.77 (1999): 58.
- Gövemli, Oktay. “Dünya Muhasebeciler Kongreleri ve Muhasebe Denetimi”. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. s.26 (2005): 30.
- Jones, Rob. “International Accounting Standards: Threat or Opportunity?”. **Global Reinsurance Highlights**. (2003), 41.
- Kaya, Mehmet. “Sigorta Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi ile Fon Yaratma İşlevi ve Sermaye Piyasalarındaki Etkinliği”. **Reasürör**. s.37. (2001):22-30.
- Memiş, Mehmet Ünsal.. “Türkiye’de İç Denetim Profiline Belirlenmesine İlişkin Bir Araştırma, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. c.16, s.1 (2007), 461.
- Neubourgab, Chris De, Christine Weigand. “Social Policy as Social Risk Management”. **Innovation**. c.13, s.4 (2000), 411.
- Önen, Aziz.”Ülkemizde Hayat Sigortalarının 62 yıllık Öyküsü”. **Reasürör**. s.5 (1992):12.

- Rao, A.V. Narsimha. "Insurance Regulatory Regime and the Insurer". **Journal of Insurance Law**. (2007), 34.
- Sağlar, Jale, Koray Tuan, "İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerindeki Etkileri". **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.18, s.1 (2009), 344.
- Sariaslan, Metin. "Devam Eden Riskler Karşılığı'nın TFRS 4'teki Düzenlemelerle Karşılaştırılması". **Sigorta Araştırmaları Dergisi**. s.4 (2008): 19.
- Stuart Cotton, Mound Wollan & Greengrass, "Azami İyi Niyet", çev. Ekin Zarakol, **Reasürör**, s. 64, (2007):26.
- Tiryaki, Tercan. "IAIS Prensipleri Çerçevesinde Reasürans İşlemlerinin Denetimi". **Reasürans**. s. 53 (2004):32.
- Türkot, Mustafa. "Finansal Muhasebede Uluslararası Standartlar". **Yaklaşım Dergisi**. s.148, (2005), 1,2.
- Yıldırım, Suat. "Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Anonim Şirketlerde Denetim". **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. s.1, (2008), 145.

Tezler

- Hatman, Ömer. "Hayat Sigortalarının Dünyadaki Uygulamaları ve Türkiye ile İngiltere Sigorta Sektörlerinin Karşılaştırılması". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2006.
- Keleş, Zerrin. "Reasürans Denetimi: Ülke Örnekleri Ve Türkiye Uygulaması". Uzmanlık Tezi. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü. 2007.
- Sayın, Hikmet Onur. "Türkiye'de Sigorta Sektörünün Gelişimi Açısından Vergilendirmenin Rolü ve Önemi". Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Ulusoy, Yasin. "Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetim". Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Yılmaz, Cuma. "Sigortacılıkta Hasar Karşılığı Hesaplama Yöntemleri Ve Aktüeryal Zincirleme Merdiven Metodu Türkiye Uygulaması". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2009.

Kongre / Sempozyum Bildirileri Ve İnternet Kaynakları

- Aysan, Mustafa A. "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Ulusal Uyum: Türkiye Örneği". **12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi, 20-24 Temmuz 2008**. İstanbul: 2008: 46, 47.
- Bağımsız Denetim Derneği. **Türk Mali Sektörü Raporu Eki Bağımsız Denetim Sektörü Raporu, 2004 Türkiye İktisat Kongresi. 5-9 Mayıs 2004**. İzmir: 1.

Ekener, Haşim, Bahir Sevenser. “Sigorta Endüstrisinin Ekonomideki Yeri, Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri”. **Türkiye Sigorta Türk Derneği Ve Türkiye Sigorta Ve Reasürans şirketleri Birliği ile Düzenlenen, IV. Sigorta Semineri Bildiriler, Tartışmalar, Ankara, 15-16 Mayıs 1978**, Ankara: Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1979: 17-18.

Ergüner, Oktay. “Türkiye’de Yapı Üretiminde Çağdaş Sigorta ve Finans Sistemleri”, **2. TMMOB-İnşaat Mühendisleri Odası ve Yunanistan Teknik Odası Semineri Bildirileri, 21-22 Eylül 2006**. Atina: 2006: 3.

Hamamcıoğlu Mustafa. **Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planı ve Sigorta şirketlerinin Muhasebesi, 30-31 Ekim 2008**. İstanbul: TSEV: 16 -60.

KPMG Türkiye. **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) In-Charge Eğitimi Notları**. 1-5 Haziran 2009. İstanbul: KPMG, 2009: 5-130.

KPMG Türkiye. **Menkul Kıymetler Sunumu Eğitim Notları. 22 Kasım 2008**. İstanbul: 2008: 32.

KPMG Slovakia. **Insurance Training Notes 23-27 June 2008**. İstanbul: KPMG, 2008: 15-18.

Özkan Turgut, “Sigortacılık Sektörünün Temel Riskleri”. **TSRşB 1. Ulusal Sigorta Sempozyumu AB Uyum Sürecinde Türk Sigorta Sektörü Bildiri Özetleri Kitabı, 24 Mayıs 2005**. İstanbul: TSRşB, 2005: 75.

Sigortacılık Eğitim Merkezi. **Sigorta Acenteleri Teknik Personel Eğitim Programı Ders Notları. İstanbul: 8-9 Ocak 2010**. İstanbul: SEGEM, 2009: 8-49.

Taşbaşı, İbrahim. “Sigorta Sektöründe Denetim ve Gözetim”. **TSRşB 1. Ulusal Sigorta Sempozyumu AB Uyum Sürecinde Türk Sigorta Sektörü Bildiri Özetleri Kitabı. 24 Mayıs 2005**. İstanbul: TSRşB, 2005: 403.

Uluğ, İlknur. “Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler”. “**Türkiye Barolar Birliği Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu**”, 19-20 Kasım 2004. İstanbul: Dedeman Otel, 2004: 318-319.

Yüksel, Abdullah. **KPMG FS LOB Semineri Sigorta Denetimi Sunumu. 13 Aralık 2009**. İstanbul: KPMG: 2009, 2.

İnternet Kaynakları

“30 Haziran 2009 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolara Ait Dipnotlar”. Demir Sigorta A.ř. <http://demirsigorta.com.tr/wp-content/uploads/2008/06/30062009Dipnotlar.pdf> [30.04.2010].

“31 Aralık 2009 Tarihi İtibariyle Finansal Tablolar”. Anadolu Hayat Emeklilik A.ř. www.anadoluhayat.com.tr [23.03.2010].

- “2008 Yılı Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor”. TC Basbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu. <http://www.hazine.gov.tr/> [18.12.2009].
- “Bilançolara Kriz Düzenlemesi”. Finans Gündem. http://www.finansgundem.com/haber/oku/bankacilik/2727/bilancolara_kriz_duzenlemesi/print, [10 Mart 2010].
- “Bireysel Emeklilik Sistemi”. Hazine Müsteşarlığı, <http://www.bireyselemeklilik.gov.tr/tarihce.htm> [29.12.2009].
- “Bütçe Finansmanında Kullanılan Devlet İç Borçlanma Senetleri”. Ekodialog. http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/butfe_finansmaninda_ic_borclanma_senetleri.html [18.04.2010].
- Demiröz, Filiz. “Insurance Sector in Turkey”. **KPMG Sigortacılık Konferansı, 5 Mayıs 2010**. http://www.kpmg.com.tr/dbfetch/52616e646f6d49560ef6ab4852d577200431f92b5638540a/02-_insurance_sector_in_turkey.pdf [18.05.2010].
- “Eurobond Hakkında Sıkça Sorulan Sorular”. Milleniumbank. <http://www.millenniumbank.com.tr/eurobondsoru.aspx>, [15.03.2010].
- “European Commission Study Into The Methodologies To Assess The Overall Financial Position Of An Insurance Undertaking From The Perspective Of Prudential Supervision. European Commission. <http://intranet.icea.es/solvencia/Documentos/KPMG%20solv%20final%20report%20annexes-300402.pdf> [16.12.2009].
- “Güvence Hesabı”. <http://www.guvencehesabi.org.tr/> [28.02.2010].
- “Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik”. http://www.garanti.com.tr/hakli_musteri_hatti/sss/m01/m0108.htm l#12 [20.05.2010].
- IAA Insurance Regulation Committee. **Report of Solvency Working Party**. (February 2002). http://www.actuaries.org/CTTEES_INSREG/Documents/Solvency_Report_EN.pdf [21.12.2009].
- Katırcıoğlu, Hakan. “10 Soruda Basel-II Kararları Ve Reel Sektöre Etkisi”. <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/hakan/002/> [30.04.2010].
- Kaya, Ziya.. “Sab 99 Çerçevesinde Denetim Sürecindeki Önemlilik Kavramı”. www.muhasibenet.net. [20.02.2010].
- “Mevzuat”. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği. <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Mevzuat/Yururlukteki+Mevzuat/Kanunlar+ve+KHK/> [22.12.2009].
- “Özel Riskler”, <http://www.parkbroker.com.tr/index.php?p=133> [13.01.2010].
- Pinara, Jose. “Çalışanların Güçlendirilmesi: Şili’deki Sosyal Güvenlik Sisteminin Özelleştirilmesi”. http://www.josepinera.com/pag/pag_tex_penschiletu.htm [29.12.2009].

“Sigortacılık Hesap Planı”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği.
<http://www.tsrbs.org.tr/tsrb/Maliye+ve+Muhasebe/sigortac%C4%B1%C4%B1k+hesap+plan%C4%B1/> [20.05.2010].

“Sigortacılık Mevzuatı”. Hazine Müsteşarlığı. www.hazine.gov.tr [22.12.2009].

“Sigortanın Tarihi”. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği.
<http://www.tsrbs.org.tr/tsrb/Sigorta/Sigortan%C4%B1n+tarihi/> [09.01.2010].

“Sigorta Terimleri Sözlüğü”. Trafik Sigortaları Bilgi Merkezi.
<http://www.traport.org.tr/sozluk.php?str=T> [30.01.2010].

“Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Ruhsat Sahibi Olduğu Branşları Gösterir Tablo”. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği.
<http://www.sigortacilik.gov.tr/index.html> [21.12.2009].

“Sigortacılık Hesap Planı İzahnamesi Hakkında Tebliğ (Sigortacılık Muhasebe Sistemi) Tebliğ no:1” <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/12/20041230.htm#12> [15.05.2010].

Tezel, Ali. “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Dönem”. www.spf.boun.edu.tr/docs/3-AliTezel.ppt

“Türk Sigorta Sektörü Verileri”. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği.
<http://www.tsrbs.org.tr/tsrb/Istatistikler/Genel+Sektör+verileri/Türk+sigorta+sektörü+verileri/2008yilsonuprincipolicyeni> [18.05.2010].

“Türk Sigortacılık Sektörüne İlişkin İstatistikler (31.12.2009)”. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü). <http://www.sigortacilik.gov.tr/> [29.05.2010].

“Vergi Uygulamaları”. AIG Sigorta. <http://www.aigsigorta.com.tr/tr/company/vergiUygulamalari.asp?m=3&s=8> [28.02.2010].

“Yabancıların Çalışma İzinleriyle İlgili Diğer Kanun Hükümleri”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1018> [24.01.2010].

“Yeni Hayat Sigortası Yönetmeliği Bireysel Emeklilikçileri Kızdırdı”. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/11215258.asp>, 16 mart 2009, [30.01.2010].

Diğer Kaynaklar

Datamonitor. **Global Life Insurance Industry Profile**. November 2009.

“Insurance”. **Columbia Electronic Encyclopedia**. 6. bs. 2009.

KPMG Türkiye. **Teknik Karşılıklar Çalışma Notları**. İstanbul: 2008.

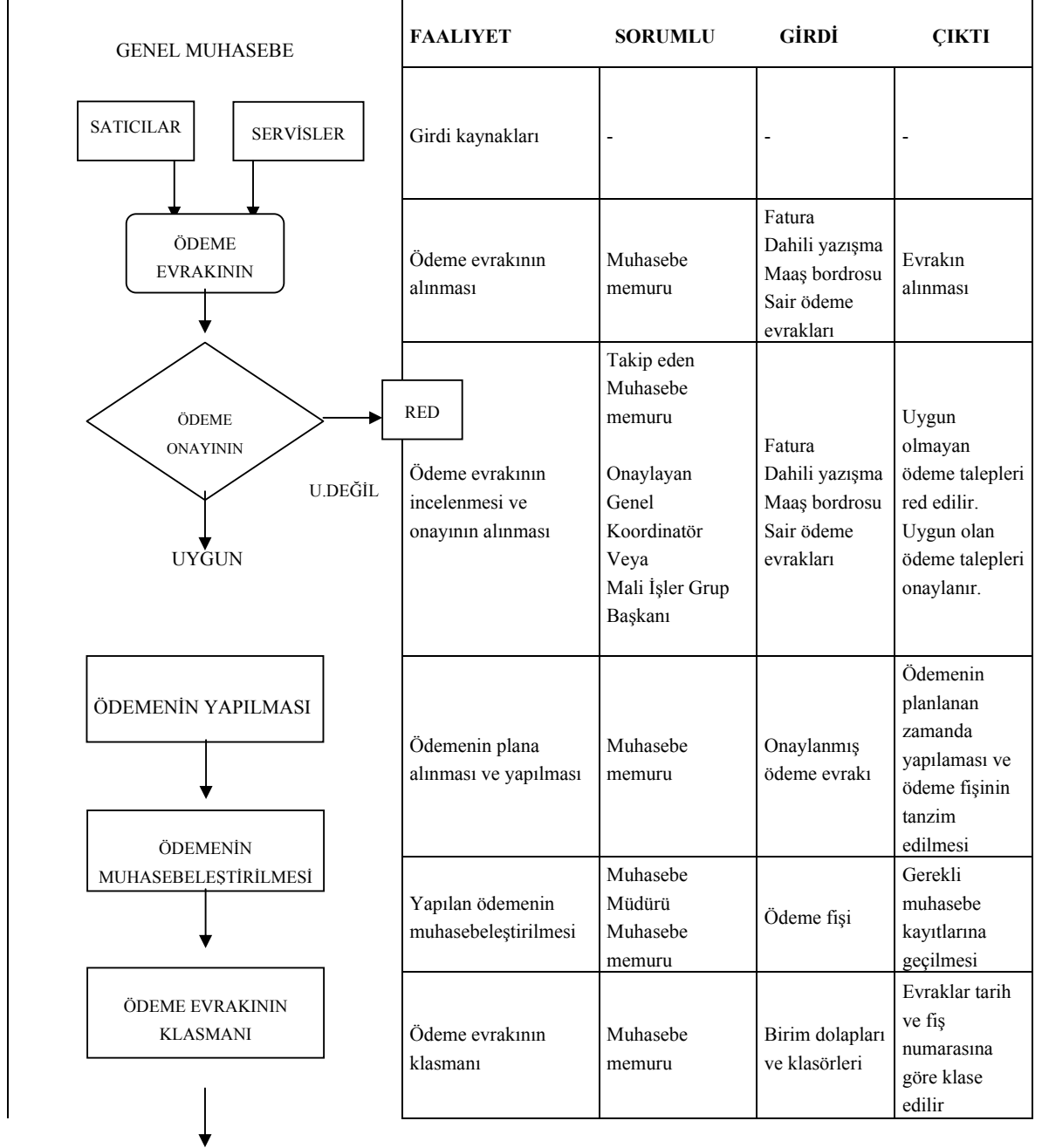
PricewaterhouseCoopers Türkiye. **Gelmekte Olan Yeni Türk Ticaret Kanunu-10 Soru 10 Cevap-**. İstanbul: 2006.

PricewaterhouseCoopers Türkiye. **Türk Ticaret Kanunu Tasarısı**. İstanbul: 2009.

TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü. **2008 Yılı Sigortacılık Sektörü Piyasa Analiz Raporu**. Ankara: Mayıs 2009.

EKLER

Ek 1. Muhasebe Departmanının İş Akış Şeması

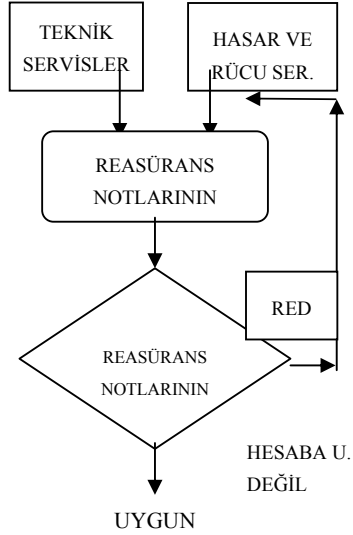

KANUNİ DEFTERLERİN
YAZIMI

EVRAKLAR VE KANUNİ
DEFTERLERİN
CİTLENMESİ

EVRAKLAR VE KANUNİ
DEFTERLERİN
ARŞİVLENMESİ

TEKNİK MUHASEBE

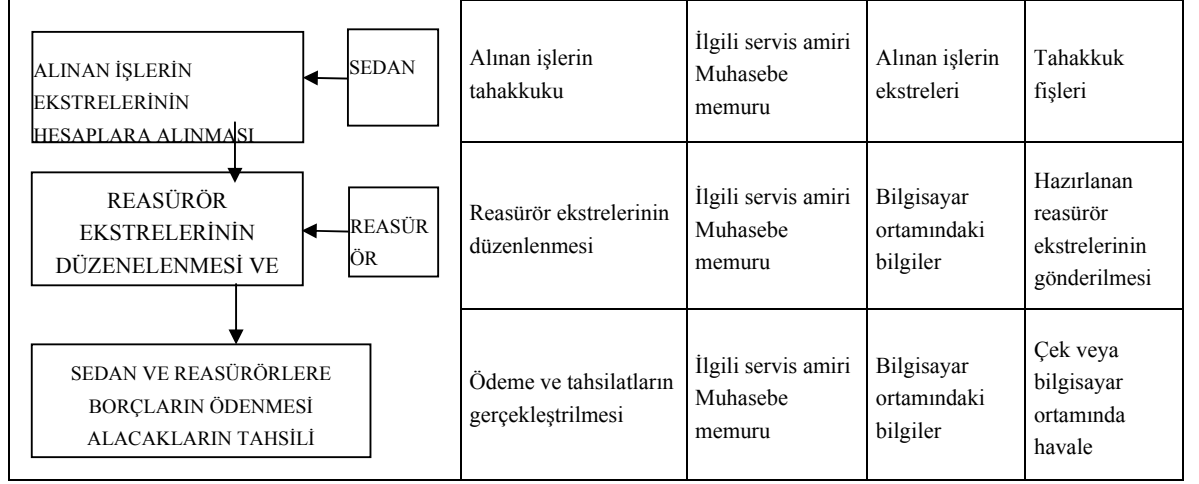

ÜRETİM, ÖDENEN VE
MUALLAK HASARIN
HESAPLARA ALINMASI

ÜRETİM, ÖDENEN VE MUALLAK
HASARIN HESAPLARA
ALINMASI

TEKNİK KARŞILIKLARIN
HESAPLANMASI VE
HESAPLARA ALINMASI

Kanuni defterlerin tutulması	Muhasebe memuru	Bilgisayar ortamında	Defterlerin yazılması
Evrakların ve kanuni defterlerin ciltlenmesi	Muhasebe memuru Ciltçi	Tüm evraklar	Evrakların ciltci tarafından ciltlenip tanımlanması
Evrakların ve kanuni defterlerin arşivlenmesi	Muhasebe memuru	Ciltlenmiş evraklar	Konu ve tarih bütünlüğü içerisinde arşivlemenin yapılması
Girdi kaynakları	-	-	-
Ayın kapatılması ve reasürans notlarının alınması	İlgili servis amiri Muhasebe memuru	Reasürans notları	İlgili ayın kapatılması
Reasürans notlarının hesaba uygunluğunun kontrol edilmesi	İlgili servis amiri Muhasebe memuru	Reasürans notları	Hesaba uygun olmayanlar ilgili birim tarafından düzeltilir.
Üretim, ödenen ve muallak hasarın hesaplara alınması	İlgili servis amiri Muhasebe memuru	Reasürans notları (bilgisayar ortamında)	Tahakkuk fişleri
Üretim, ödenen ve muallak hasarın hesaplara alınması	İlgili servis amiri Muhasebe memuru	Bilgisayar ortamındaki bilgiler	Plasman fişleri
Teknik karşılıkların hesaplanması	İlgili servis amiri Muhasebe memuru	Bilgisayar ortamındaki bilgiler	Karşılık tabloları ve fişler

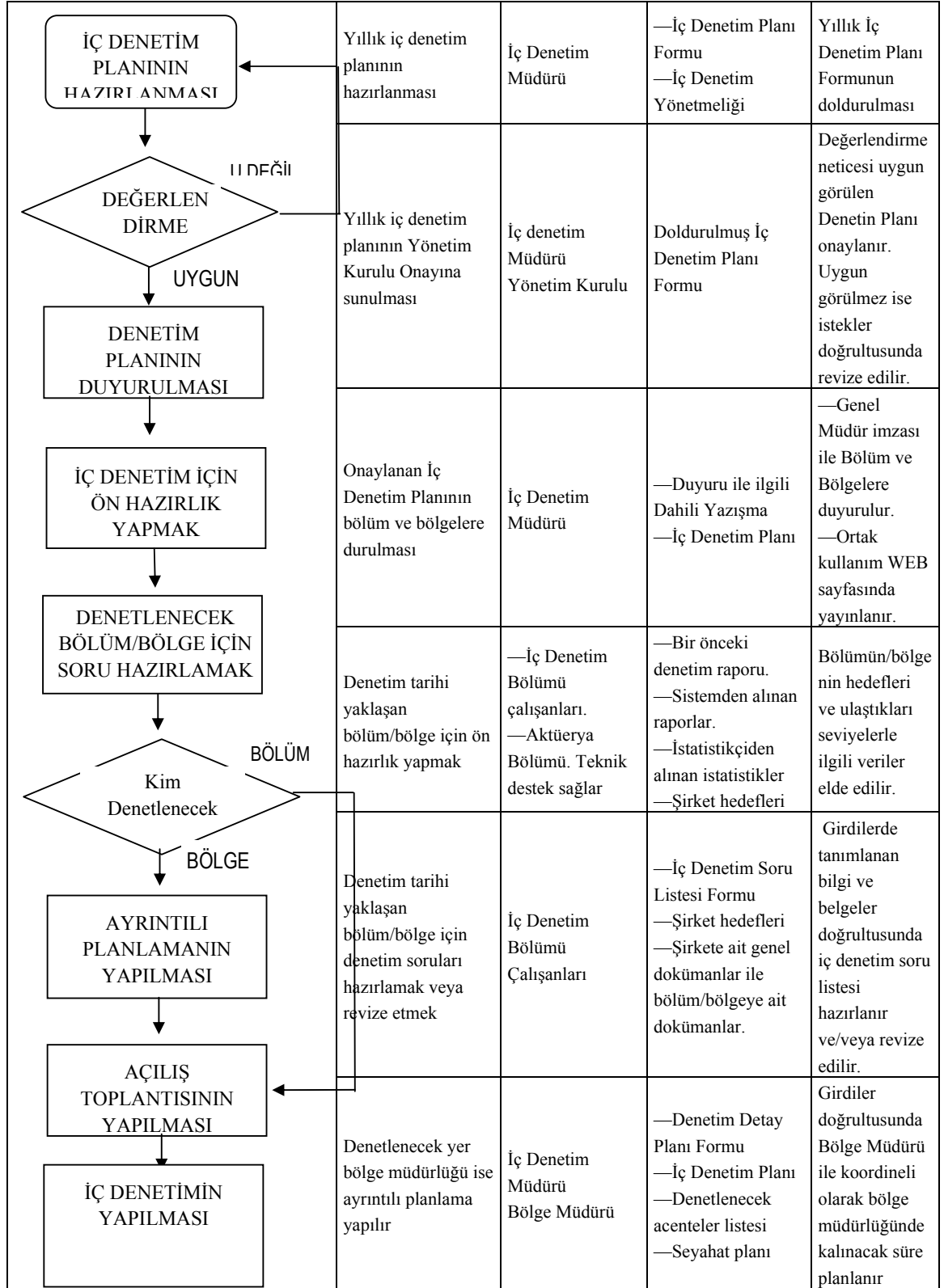

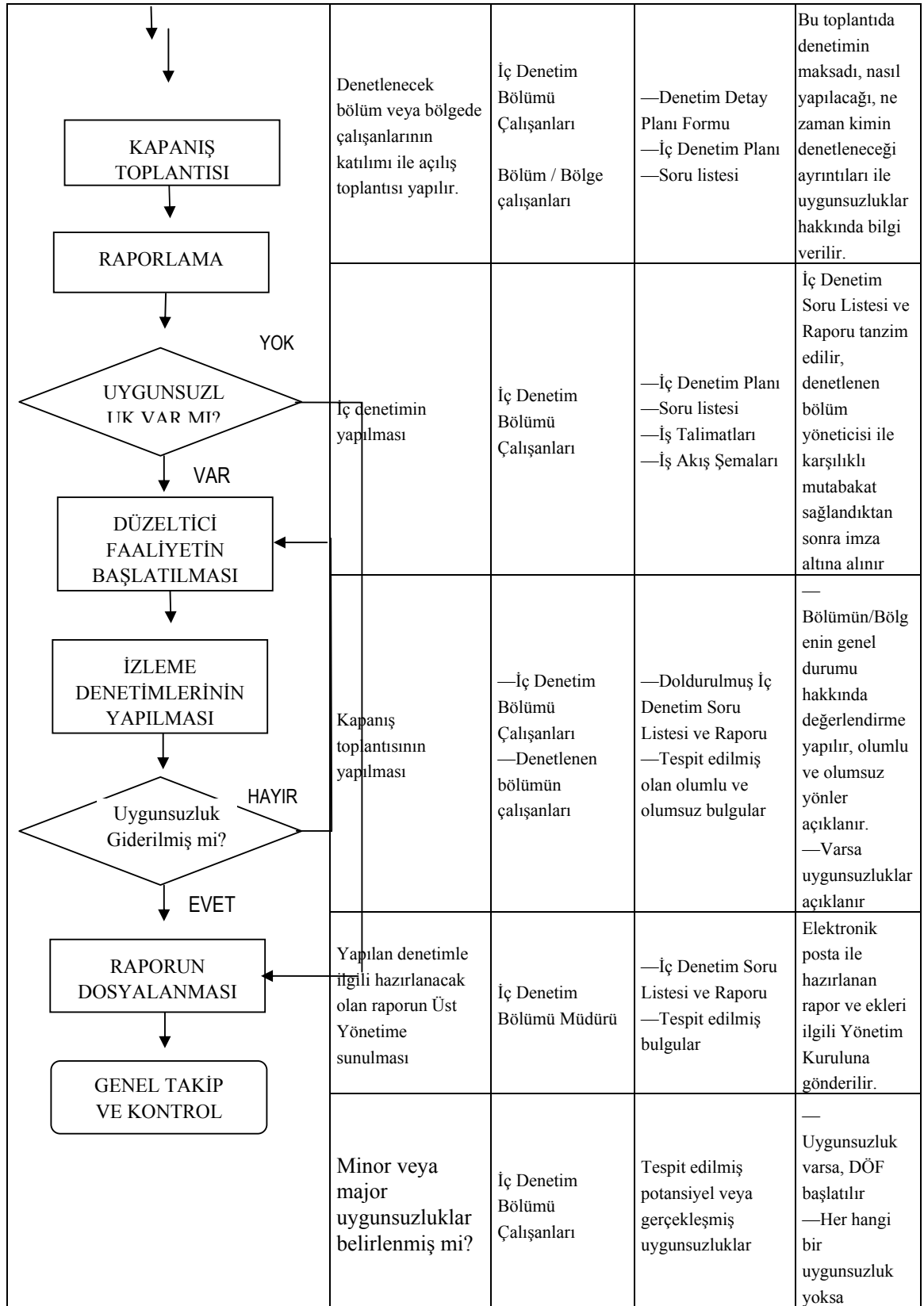
Ek 2. Muhasebe Departmanının Kontrol Prosedürleri Ve İç Kontrol Noktaları

Kontrol Noktaları		
İşlemler	İşlemler Alt Başlıklar	Mevcut Kontroller
Günlük Muhasebe İşlemleri	Günlük Muhasebe İşlemleri	Muhasebeleştirilmek üzere birime gelen muhasebe evrakının (fatura, yazar kasa fişi, perakende satış fişi, gider bildirim formu) onayları ve limitleri, yönetmeliklere ve varsa sözleşmelere göre kontrol edilir Şirket adına kesilen her türlü hizmet ve mal alım
		Onay ve limit uygun değilse; Evrağı gönderen birime/tarafa bilgi verilir ve yönetmeliklere/sözleşmelere uygun olarak gerekli onayların tamamlanması sağlanır
		Muhasebeleştirilen işlemler Muhasebe Birimi Yöneticisi tarafından kontrol edilir ve imzalanır.
		İmzalanan ve kontrol edilen belgeler dosyalanır.
		Dosyalanan belgeler periyodik olarak kontrol edilir ve birbirini takip eden numaralarda klase edilir.
Kasa İşlemleri	Muhasebe birimi tarafından	Gün sonunda fiili nakit sayılır ve kasa tutturulur.
		Kasa tutanağı Kasa Görevlisi ve Muhasebe Birimi Yöneticisi tarafından imzalanır ve imzalanan tutanak tarih sırasında dosyalanarak birimde muhafaza edilir.
Komisyon ödeme listesinin hazırlanması	Muhasebe birimi tarafından	Nakit ve Fon Yönetimi Birimi tarafından ödemeler gerçekleştirildikten sonra, banka ekstrelerinden gerekli kontroller yapılır ve ödeme işlemleri “Günlük Muhasebe İşlemleri” başlığında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.
Şirket finansal Yatırımlarının Muhasebe işlemleri	Muhasebe birimi tarafından	"Günlük Muhasebe İşlemleri" başlığında belirtildiği şekilde teslim edilen belge ve vadeli hesap cüzdanlarına istinaden gerekli kontroller yapılarak, işlemler muhasebeleştirilir.
Mizan Bakiye Kontrolleri	Muhasebe birimi tarafından	Ay sonunda tüm muhasebe hesaplarının bakiyeleri kontrol edilir ve aylık mizan Bütçe ve Planlama Birimi'ne gönderilir.
Kredi kartı tahsilatları	Hayat kredi kartı tahsilatları	Muhasebe programından muhasebeleşen kayıtların muavin defteri çekilir ve kayıtlar kontrol edilir.
		Ekstreler ile kredi kartı günlük muavin defteri karşılaştırılır, açıkta kalan işlemler belirlenerek excele kaydedilir.
Havale ve Otomatik ödeme tahsilatları	Muhasebe birimi tarafından	Sigorta Operasyonları Bölümü tarafından sisteme girilen bilgiler kontrol edilir ve tahsilat bilgileri aktarım programı ile muhasebe programına aktarılır.

Hayat sigortaları banka mutabakatı	Muhasebe birimi tarafından	Ay sonlarında çalışılan tüm bankalardan hesap ekstreleri alınır.
		Gerçekleştirilen tahsilatlar ilgili yazılımlardan onaylanır, virman işlemleri “Günlük Muhasebe İşlemleri” başlığında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.
		Gerekli onay ve muhasebeleştirme işlemlerinden sonra açıkta kalan işlemler listelenir ve Sigorta Operasyonları Bölümü’ne gönderilir.
		Operasyonları Bölümü’nden gelen bilgilere istinaden kalan işlemler “Günlük Muhasebe İşlemleri” başlığında belirtildiği şekilde muhasebeleştirilir.
Mutabakat mektuplarının gönderilmesi	Acentelere gönderilen mutabakat mektupları	Acentelere ilgili aya ait komisyon bakiyelerini içeren mutabakat mektupları hazırlanır ve gönderilir.
		Acentelere her ay hesap bakiyesi mutabakatı için mutabakat mektupları hazırlanır ve gönderilir.
		Cevabı gelmeyen mutabakat mektupları ile ilgili, ilgili taraflara dönülür ve mektuplara cevap verilmesi sağlanır.
		Mutabakat mektuplarına gelen yanıtlar kontrol edilir.
		Mutabık kalınamıyorsa ilgili problem giderilir ve yeni mutabakat mektubu gönderilir.
		Mutabık kalınan mektuplar Birimde dosyalanır.
	Hizmet alınan satıcılara gönderilen mutabakat mektupları	Hizmet alınan satıcılara 3’er aylık periyotlarda hesap bakiyelerini içeren mutabakat mektupları hazırlanır ve gerekli imzalar tamamlanarak satıcılara gönderilir.
		Cevabı gelmeyen mutabakat mektupları ile ilgili, ilgili taraflara dönülür ve mektuplara cevap verilmesi sağlanır.
		Mutabakat mektuplarına gelen yanıtlar kontrol edilir.
		Mutabık kalınamıyorsa ilgili problem giderilir ve yeni mutabakat mektubu gönderilir.
		Mutabık kalınan mektuplar Birimde dosyalanır.
		Her ay Muhtasar, KDV ve BSMV Beyannameleri, üç ayda bir Geçici Vergi Beyannamesi ve yıllık olarak Kurumlar Vergisi Beyannamesi düzenlenir. Tüm beyannameler düzenlendikten ve gerekli kontroller yapıldıktan sonra e-beyanname ile ilgili kurumlara iletilir.
		Ay sonunda menkul kıymetlere ait muhasebe mutabakatı gerçekleştirilir ve mutabakat ile ilgili belgeler birimde dosyalanır.
		Genel giderlerin şirket faaliyetlerine göre dağıtılması sonucu oluşan branş giderlerinin maliyet dağıtım tablosu ile karşılaştırılması ve mutabakat sağlanması.
Diğer işlemler	Muhasebe birimi tarafından	

Ek 3. İç Denetim Departmanın İş Akış Şeması

	Düzeltilici ve önleyici faaliyetin başlatılması	İç Denetim Bölümü Müdürü İlgili Bölüm/Bölge Yöneticisi	—Belirlenmiş hata ve potansiyel risk —DÖF Formu —Uygun Olmayan Hizmetin Kontrolü Prosedürü —Düzeltilici ve Önleyici Faaliyetler Prosedürü	—Belirlenen uygunsuzluğun giderilmesi için DÖF Formu doldurularak ilgili bölüm yöneticisine verilir. — Uygunsuzluğun giderilebilmesi için hedef tarih belirlenir.
	Uygunsuzluğun giderilmesi ile ilgili	İç Denetim Bölümü Çalışanları	DÖF başlatılmış uygunsuzluk	Belirlenmiş hedef tarih dolunca ilgili bölüm/birim o konuda yaptığı düzeltilici faaliyetin uygunluğu kontrol edilir.

Ek 4. Temel Mali Tablolar

VARLIKLAR		
I- Cari Varlıklar	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
A- Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	25,777,439	30,953,974
1- Kasa	2,641	5,217
2- Alınan Çekler	-	-
3- Bankalar	16,975,928	23,108,352
4- Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri	-	-
5- Diğer Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	8,798,870	7,840,405
B- Finansal Varlıklar ile Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	48,456,696	42,448,489
1- Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	18,894,486	12,447,262
2- Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	229,786	-
3- Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	1,322,455	-
4- Krediler	-	-
5- Krediler Karşılığı	-	-
6- Riskli Hayat Poliçesi Sahiplerine Ait Finansal Yatırımlar	28,009,969	30,001,227
7- Şirket Hissesi	-	-
8- Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı	-	-
C- Esas Faaliyetlerden Alacaklar	3,621,680	2,410,721
1- Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar	3,415,226	1,810,408
2- Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar Karşılığı	-534,926	-350,940
3- Reasürans Faaliyetlerinden Alacaklar	185,367	-
4- Reasürans Faaliyetlerinden Alacaklar Karşılığı	-	-
5- Sigorta ve Reasürans Şirketleri Nezdindeki Depolar	-	-
6- Sigortalılara Krediler (İkrazlar)	914,816	981,175
7- Sigortalılara Krediler (İkrazlar) Karşılığı	-	-
8- Emeklilik Faaliyetlerinden Alacaklar	-	-
9- Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Şüpheli Alacaklar	-	-
10- Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-358,803	-29,922
D- İlişkili Taraflardan Alacaklar	8,767	16,778
1- Ortaklardan Alacaklar	-	-
2- İştiraklerden Alacaklar	-	-
3- Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	1,868	-
4- Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüslerden Alacaklar	-	-
5- Personelden Alacaklar	6,899	16,778
6- Diğer İlişkili Taraflardan Alacaklar	-	-
7- İlişkili Taraflardan Alacaklar Reeskontu	-	-
8- İlişkili Taraflardan Şüpheli Alacaklar	-	-
9- İlişkili Taraflardan Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-	-
E- Diğer Alacaklar	7,592	8,242
1- Finansal Kiralama Alacakları	-	-
2- Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri	-	-
3- Verilen Depozito ve Teminatlar	2,579	5,420
4- Diğer Çeşitli Alacaklar	5,013	2,822

5- Diğer Çeşitli Alacaklar Reeskontu	-	-
6- Şüpheli Diğer Alacaklar	-	-
7- Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı	-	-
F- Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	4,192,917	4,337,002
1- Gelecek Aylara Ait Giderler	4,192,917	4,286,850
2- Tahakkuk Etmiş Faiz ve Kira Gelirleri	-	-
3- Gelir Tahakkukları	-	50,152
4- Gelecek Aylara Ait Diğer Giderler ve Gelir Tahakkukları	-	-
G- Diğer Cari Varlıklar	719,499	488,164
1- Gelecek Aylar İhtiyacı Stoklar	75,168	79,402
2- Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	635,583	398,589
3- Ertelenmiş Vergi Varlıkları	-	-
4- İş Avansları	1,117	2,660
5- Personele Verilen Avanslar	-	-
6- Sayım ve Tesellüm Noksanları	-	-
7- Diğer Çeşitli Cari Varlıklar	7,631	7,513
8- Diğer Cari Varlıklar Karşılığı	-	-
I- Cari Varlıklar Toplamı	82,784,590	80,663,370

	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
II- Cari Olmayan Varlıklar		
A- Esas Faaliyetlerden Alacaklar	0	0
1- Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar	-	-
2- Sigortacılık Faaliyetlerinden Alacaklar Karşılığı	-	-
3- Reasürans Faaliyetlerinden Alacaklar	-	-
4- Reasürans Faaliyetlerinden Alacaklar Karşılığı	-	-
5- Sigorta ve Reasürans Şirketleri Nezdindeki Depolar	-	-
6- Sigortalılara Krediler (İkrazlar)	-	-
7- Sigortalılara Krediler (İkrazlar) Karşılığı	-	-
8- Emeklilik Faaliyetlerinden Alacaklar	-	-
9- Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Şüpheli Alacaklar	-	-
10- Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-	-
B- İlişkili Taraflardan Alacaklar	0	0
1- Ortaklardan Alacaklar	-	-
2- İştiraklerden Alacaklar	-	-
3- Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	-	-
4- Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüslerden Alacaklar	-	-
5- Personelden Alacaklar	-	-
6- Diğer İlişkili Taraflardan Alacaklar	-	-
7- İlişkili Taraflardan Alacaklar Reeskontu	-	-
8- İlişkili Taraflardan Şüpheli Alacaklar	-	-
9- İlişkili Taraflardan Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-	-
C- Diğer Alacaklar	0	0
1- Finansal Kiralama Alacakları	-	-
2- Kazanılmamış Finansal Kiralama Faiz Gelirleri	-	-
3- Verilen Depozito ve Teminatlar	-	-
4- Diğer Çeşitli Alacaklar	-	-
5- Diğer Çeşitli Alacaklar Reeskontu	-	-
6- Şüpheli Diğer Alacaklar	-	-
7- Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı	-	-
D- Finansal Varlıklar	338,466	263,470
1- Bağlı Menkul Kıymetler	-	-

2- İştirakler	263,470	263,470
3- İştirakler Sermaye Taahhütleri	-	-
4- Bağlı Ortaklıklar	149,996	-
5- Bağlı Ortaklıklar Sermaye Taahhütleri	-75,000	-
6- Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüsler	-	-
7- Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüsler Sermaye Taahhütleri	-	-
8- Finansal Varlıklar ve Riski Sigortalılara Ait Finansal Yatırımlar	-	-
9- Diğer Finansal Varlıklar	-	-
10- Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı	-	-
E- Maddi Varlıklar	998,312	1,228,250
1- Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	-	-
2- Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Değer Düşüklüğü Karşılığı	-	-
3- Kullanım Amaçlı Gayrimenkuller	-	-
4- Makine ve Teçhizatlar	-	-
5- Demirbaş ve Tesisatlar	1,536,115	1,338,186
6- Motorlu Taşıtlar	-	-
7- Diğer Maddi Varlıklar (Özel Maliyet Bedelleri Dahil)	1,662,867	1,662,159
8- Kiralama Yoluyla Edinilmiş Maddi Varlıklar	-	-
9- Birikmiş Amortismanlar	-2,200,670	-1,772,095
10- Maddi Varlıklara İlişkin Avanslar (Yapılmakta Olan Yatırımlar Dahil)	-	-
F- Maddi Olmayan Varlıklar	2,548,727	1,163,411
1- Haklar	5,421,033	3,379,303
2- Şerefiye	-	-
3- Faaliyet Öncesi Döneme Ait Giderler	-	-
4- Araştırma ve Geliştirme Giderleri	-	-
6- Diğer Maddi Olmayan Varlıklar	-	-
7- Birikmiş İtfalar	-2,872,306	-2,449,752
8- Maddi Olmayan Varlıklara İlişkin Avanslar	-	233,860
G- Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	0	0
1- Gelecek Yıllara Ait Giderler	-	-
2- Gelir Tahakkukları	-	-
3- Gelecek Yıllara Ait Diğer Giderler ve Gelir Tahakkukları	-	-
H- Diğer Cari Olmayan Varlıklar	0	0
1- Efektif Yabancı Para Hesapları	-	-
2- Döviz Hesapları	-	-
3- Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar	-	-
4- Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	-	-
5- Ertelenmiş Vergi Varlıkları	-	-
6- Diğer Çeşitli Cari Olmayan Varlıklar	-	-
7- Diğer Cari Olmayan Varlıklar Amortismanı	-	-
8- Diğer Cari Olmayan Varlıklar Karşılığı	-	-
II- Cari Olmayan Varlıklar Toplamı	3,885,505	2,655,131
Varlıklar Toplamı	86,670,095	83,318,501
YÜKÜMLÜLÜKLER		
III- Kısa Vadeli Yükümlülükler	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
A- Finansal Borçlar	224,304	237,723
1- Kredi Kuruluşlarına Borçlar	-	-
2- Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar	-	-
3- Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri	-	-
4- Uzun Vadeli Kredilerin Ana Para Taksitleri ve Faizleri	-	-
5- Çıkarılmış Tahviller (Bonolar) Anapara, Taksit ve Faizleri	-	-
6- Çıkarılmış Diğer Finansal Varlıklar	-	-
7- Çıkarılmış Diğer Finansal Varlıklar İhraç Farkı	-	-
8- Diğer Finansal Borçlar (Yükümlülükler)	224,304	237,723

B- Esas Faaliyetlerden Borçlar	1,271,358	1,011,497
1- Sigortacılık Faaliyetlerinden Borçlar	1,271,358	1,011,497
2- Reasürans Faaliyetlerinden Borçlar	-	-
3- Sigorta ve Reasürans Şirketlerinden Alınan Depolar	-	-
4- Emeklilik Faaliyetlerinden Borçlar	0	0
5- Diğer Esas Faaliyetlerden Borçlar	-	-
6- Diğer Esas Faaliyetlerden Borçlar Borç Senetleri Reeskontu	-	-
C-İlişkili Taraflara Borçlar	43,353	30,249
1- Ortaklara Borçlar	-	-
2- İştiraklere Borçlar	-	-
3- Bağlı Ortaklıklara Borçlar	-	-
4- Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüslere Borçlar	-	-
5- Personele Borçlar	43,353	30,249
6- Diğer İlişkili Taraflara Borçlar	-	-
D- Diğer Borçlar	598,479	1,465,994
1- Alınan Depozito ve Teminatlar	31,550	32,351
2- Diğer Çeşitli Borçlar	566,929	1,433,643
3- Diğer Çeşitli Borçlar Reeskontu	-	-
E- Sigortacılık Teknik Karşılıkları	8,223,585	8,457,833
1- Kazanılmamış Primler Karşılığı – Net	6,409,006	7,256,366
2- Devam Eden Riskler Karşılığı – Net	-	-
3- Hayat Matematik Karşılığı – Net	-	-
4- Muallak Hasar ve Tazminat Karşılığı – Net	1,753,009	1,201,467
5- İkramiye ve İndirimler Karşılığı – Net	61,570	-
6- Yatırım Riski Hayat Sigortası Poliçe Sahiplerine Ait Poliçeler İçin Ayrılan Karşılık – Net	-	-
7- Diğer Teknik Karşılıklar – Net	-	-
F- Ödenecek Vergi ve Benzeri Diğer Yükümlülükler İle Karşılıkları	1,184,589	1,172,728
1- Ödenecek Vergi ve Fonlar	951,295	994,738
2- Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	233,294	177,990
3- Vadesi Geçmiş, Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler	-	-
4- Ödenecek Diğer Vergi ve Benzeri Yükümlülükler	-	-
5- Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları	-	-
6- Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri	-	-
7- Diğer Vergi ve Benzeri Yükümlülük Karşılıkları	-	-
G- Diğer Risklere İlişkin Karşılıklar	2,932,318	1,901,058
1- Kıdem Tazminatı Karşılığı	-	-
2- Sosyal Yardım Sandığı Varlık Açıkları Karşılığı	-	-
3- Maliyet Giderleri Karşılığı	2,932,318	1,901,058
H- Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	207,638	247,769
1- Gelecek Aylara Ait Gelirler	207,638	247,769
2- Gider Tahakkukları	-	-
3- Gelecek Aylara Ait Diğer Gelirler ve Gider Tahakkukları	-	-
I- Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	329,296	148,120
1- Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	-	-
2- Sayım ve Tesellüm Fazlalıkları	-	-
3- Diğer Çeşitli Kısa Vadeli Yükümlülükler	329,296	148,120
III - Kısa Vadeli Yükümlülükler Toplamı	15,014,920	14,672,971

IV- Uzun Vadeli Yükümlülükler	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
A- Finansal Borçlar	-	-
1- Kredi Kuruluşlarına Borçlar	-	-
2- Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar	-	-

3- Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri	-	-
4- Çıkarılmış Tahviller	-	-
5- Çıkarılmış Diğer Finansal Varlıklar	-	-
6- Çıkarılmış Diğer Finansal Varlıklar İhraç Farkı	-	-
7- Diğer Finansal Borçlar (Yükümlülükler)	-	-
B- Esas Faaliyetlerden Borçlar	0	0
1- Sigortacılık Faaliyetlerinden Borçlar	-	-
2- Reasürans Faaliyetlerinden Borçlar	-	-
3- Sigorta ve Reasürans Şirketlerinden Alınan Depolar	-	-
4- Emeklilik Faaliyetlerinden Borçlar	0	0
5- Diğer Esas Faaliyetlerden Borçlar	-	-
6- Diğer Esas Faaliyetlerden Borçlar Borç Senetleri Reeskontu	-	-
C- İlişkili Taraflara Borçlar	-	-
1- Ortaklara Borçlar	-	-
2- İştiraklere Borçlar	-	-
3- Bağlı Ortaklıklara Borçlar	-	-
4- Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüslere Borçlar	-	-
5- Personele Borçlar	-	-
6- Diğer İlişkili Taraflara Borçlar	-	-
D- Diğer Borçlar	-	-
1- Alınan Depozito ve Teminatlar	-	-
2- Diğer Çeşitli Borçlar	-	-
3- Diğer Çeşitli Borçlar Reeskontu	-	-
E- Sigortacılık Teknik Karşılıkları	37,889,561	41,790,612
1- Kazanılmamış Primler Karşılığı – Net	-	-
2- Devam Eden Riskler Karşılığı – Net	-	-
3- Hayat Matematik Karşılığı – Net	37,371,706	41,790,612
4- Muallak Hasar ve Tazminat Karşılığı – Net	-	-
5- İkramiye ve İndirimler Karşılığı – Net	-	-
6- Yatırım Riski Hayat Sigortası Poliçe Sahiplerine Ait Policeler İçin Ayrılan Karşılık – Net	-	-
7- Diğer Teknik Karşılıklar – Net	517,855	-
F- Diğer Yükümlülükler ve Karşılıkları	0	0
1- Ödenecek Diğer Yükümlülükler	-	-
2- Vadesi Geçmiş, Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler	-	-
3- Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	-	-
G- Diğer Risklere İlişkin Karşılıklar	51,931	49,538
1- Kıdem Tazminatı Karşılığı	51,931	49,538
2- Sosyal Yardım Sandığı Varlık Açıkları Karşılığı	-	-
H-Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	0	0
1- Gelecek Yıllara Ait Gelirler	-	-
2- Gider Tahakkukları	-	-
3- Gelecek Yıllara Ait Diğer Gelirler ve Gider Tahakkukları	-	-
I- Diğer Uzun Vadeli Yükümlülükler	-	40,644
1- Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	-	40,644
2- Diğer Uzun Vadeli Yükümlülükler	-	-
IV- Uzun Vadeli Yükümlülükler Toplamı	37,941,492	41,840,150

ÖZSERMAYE		
V- Özsermaye	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
A- Ödenmiş Sermaye	48,761,823	41,360,590
1- (Nominal) Sermaye	48,761,823	41,360,590
2- Ödenmemiş Sermaye	-	-
3- Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	-	-
4- Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları	-	-
B- Sermaye Yedekleri	-	-
1- Hisse Senedi İhraç Primleri	-	-
2- Hisse Senedi İptal Karları	-	-
3- Sermayeye Eklenecek Satış Karları	-	-
4- Yabancı Para Çevirim Farkları	-	-
5- Diğer Sermaye Yedekleri	-	-
C- Kar Yedekleri	280,061	243,157
1- Yasal Yedekler	224,906	224,906
2- Statü Yedekleri	-	-
3- Olağanüstü Yedekler	-	-
4- Özel Fonlar (Yedekler)	-	-
5- Finansal Varlıkların Değerlemesi	55,155	18,251
6- Diğer Kar Yedekleri	-	-
D- Geçmiş Yıllar Karları	-	-
1- Geçmiş Yıllar Karları	-	-
E- Geçmiş Yıllar Zararları	-14,798,367	-13,325,497
1- Geçmiş Yıllar Zararları	-14,798,367	-13,325,497
F- Dönem Net Karı	-529,834	-1,472,870
1- Dönem Net Karı	-	-
2- Dönem Net Zararı	-529,834	-1,472,870
V- Özsermaye Toplamı	33,713,683	26,805,380
Yükümlülükler Toplamı	86,670,095	83,318,501

I-TEKNİK BÖLÜM	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
A- Hayat Dışı Teknik Gelir	6,241,372	2,124,724
1- Kazanılmış Primler (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	6,229,293	1,962,721
1.1- Yazılan Primler (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	4,078,022	5,330,510
1.1.1- Brüt Yazılan Primler	4,254,385	5,628,099
1.1.2- Reasüröre Devredilen Primler	-176,363	-297,589
1.2- Kazanılmamış Primler Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	2,151,271	-3,367,789
1.2.1- Kazanılmamış Primler Karşılığı	2,170,395	-3,424,068
1.2.2- Kazanılmamış Primler Karşılığında Reasürör Payı	-19,124	56,279
1.3- Devam Eden Riskler Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-	-
1.3.1- Devam Eden Riskler Karşılığı	-	-
1.3.2- Devam Eden Riskler Karşılığında Reasürör Payı	-	-
2- Teknik Olmayan Bölümden Aktarılan Yatırım Gelirleri	11,737	162,003
3- Diğer Teknik Gelirler (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	342	-
3.1- Brüt Diğer Teknik Gelirler	342	-
3.2- Brüt Diğer Teknik Gelirlerde Reasürör Payı	-	-

B- Hayat Dışı Teknik Gider	-3,792,349	-1,464,314
1- Gerçekleşen Hasarlar (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	-194,355	-121,912
1.1- Ödenen Hasarlar (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	-176,954	-30,143
1.1.1- Brüt Ödenen Hasarlar	-180,373	-30,143
1.1.2- Ödenen Hasarlarda Reasürör Payı	3,419	-
1.2- Muallak Hasarlar Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-17,401	-91,769
1.2.1- Muallak Hasarlar Karşılığı	-17,401	-91,769
1.2.2- Muallak Hasarlar Karşılığında Reasürör Payı	-	-
2- İkramiye ve İndirimler Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-	-
2.1- İkramiye ve İndirimler Karşılığı	-	-
2.2- İkramiye ve İndirimler Karşılığında Reasürör Payı	-	-
3- Diğer Teknik Karşılıklarda Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-91,522	-
4- Faaliyet Giderleri	-3,506,472	-1,342,402
C- Teknik Bölüm Dengesi- Hayat Dışı (A – B)	2,449,023	660,410
D- Hayat Teknik Gelir	20,050,693	27,364,592
1- Kazanılmış Primler (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	16,245,055	18,056,942
1.1- Yazılan Primler (Reasürör payı Düşülmüş Olarak)	17,548,966	19,986,653
1.1.1- Brüt Yazılan Primler	19,409,334	23,017,459
1.1.2- Reasüröre Devredilen Primler	-1,860,368	-3,030,806
1.2- Kazanılmamış Primler Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-1,303,911	-1,929,711
1.2.1- Kazanılmamış Primler Karşılığı	-1,453,865	-2,248,319
1.2.2- Kazanılmamış Primler Karşılığında Reasürör Payı	149,954	318,608
1.3- Devam Eden Riskler Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-	-
1.3.1- Devam Eden Riskler Karşılığı	-	-
1.3.2- Devam Eden Riskler Karşılığında Reasürör Payı	-	-
2- Hayat Branşı Yatırım Geliri	3,805,638	9,307,650
3- Yatırımlardaki Gerçekleşmemiş Karlar	-	-
4- Diğer Teknik Gelirler (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	-	-
I-TEKNİK BÖLÜM	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2009	Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2008
E- Hayat Teknik Gider	-25,052,596	-33,647,704
1- Gerçekleşen Hasarlar (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	-10,060,392	-8,197,181
1.1- Ödenen Tazminatlar (Reasürör Payı Düşülmüş Olarak)	-9,526,251	-7,791,029
1.1.1- Brüt Ödenen Tazminatlar	-9,900,804	-8,324,252
1.1.2- Ödenen Tazminatlarda Reasürör Payı	374,553	533,223
1.2- Muallak Tazminatlar Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-534,141	-406,152
1.2.1- Muallak Tazminatlar Karşılığı	-553,002	-581,812
1.2.2- Muallak Hasarlar Karşılığında Reasürör Payı	18,861	175,660
2- İkramiye ve İndirimler Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-61,570	-
2.1- İkramiye ve İndirimler Karşılığı	-61,570	-
2.2- İkramiye ve İndirimler Karşılığında Reasürör Payı	-	-

3- Hayat Matematik Karşılığında Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	4,374,441	-8,079,014
3.1- Hayat Matematik Karşılığı	4,641,556	-8,392,974
3.2- Hayat Matematik Karşılığında Reasürör Payı	-267,115	313,960
4- Yatırım Riski Hayat Sigortası Poliçe Sahiplerine Ait Poliçeler İçin Ayrılan Karşılıklarda Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-	-
4.1- Yatırım Riski Hayat Sigortası Poliçe Sahiplerine Ait Poliçeler İçin Ayrılan Karşılıklar	-	-
4.2- Yatırım Riski Hayat Sigortası Poliçe Sahiplerine Ait Poliçeler İçin Ayrılan Karşılıklarda Reasürör Payı	-	-
5- Diğer Teknik Karşılıklarda Değişim (Reasürör Payı ve Devreden Kısım Düşülmüş Olarak)	-426,333	-
6- Faaliyet Giderleri	-15,365,160	-14,575,492
7- Yatırım Giderleri	-3,298,599	-2,629,709
8- Yatırımlardaki Gerçekleşmemiş Zararlar	-	-
9- Teknik Olmayan Bölüme Aktarılan Yatırım Gelirleri	-214,893	-169,308
F- Teknik Bölüm Dengesi- Hayat (D – E)	998,187	-283,112
G- Emeklilik Teknik Gelir	0	0
1- Fon İşletim Gelirleri	0	0
2- Yönetim Gideri Kesintisi	0	0
3- Giriş Aidatı Gelirleri	0	0
4- Ara Verme Halinde Yönetim Gideri Kesintisi	0	-
5- Özel Hizmet Gideri Kesintisi	-	-
6- Sermaye Tahsis Avansı Değer Artış Gelirleri	-	-
7- Diğer Teknik Gelirler	0	0
H- Emeklilik Teknik Gideri	0	0
1- Fon İşletim Giderleri	0	0
2- Sermaye Tahsis Avansları Değer Azalış Giderleri	0	-
3- Faaliyet Giderleri	0	0
4- Diğer Teknik Giderler	0	0
I- Teknik Bölüm Dengesi- Emeklilik (G – H)	0	0

	Bağımsız Denetimden Geçmiş	Bağımsız Denetimden Geçmiş
I-TEKNİK OLMAYAN BÖLÜM	31 Aralık 2009	31 Aralık 2008
C- Teknik Bölüm Dengesi- Hayat Dışı (A-B)	2,449,023	660,410
F- Teknik Bölüm Dengesi- Hayat (D-E)	998,187	-283,112
I - Teknik Bölüm Dengesi- Emeklilik (G-H)	0	0
J- Genel Teknik Bölüm Dengesi (C+F+I)	3,447,210	377,298
K- Yatırım Gelirleri	4,764,714	6,372,404
1- Finansal Yatırımlardan Elde Edilen Gelirler	4,780,018	4,846,771
2- Finansal Yatırımların Nakde Çevrilmesinden Elde Edilen Karlar	110,957	23,448
3- Finansal Yatırımların Değerlemesi	-726,730	555,519
4- Kambiyo Karları	385,547	777,342
5- İştiraklerden Gelirler	29	16
6- Bağlı Ortaklıklar ve Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüslerden Gelirler	-	-

7- Arazi, Arsa ile Binalardan Elde Edilen Gelirler	-	-
8- Türev Ürünlerden Elde Edilen Gelirler	-	-
9- Diğer Yatırımlar	-	-
10- Hayat Teknik Bölümünden Aktarılan Yatırım Gelirleri	214,893	169,308
L- Yatırım Giderleri	-2,092,859	-1,781,683
1- Yatırım Yönetim Giderleri – Faiz Dahil	-	-
2- Yatırımlar Değer Azalışları	-	-
3- Yatırımların Nakde Çevrilmesi Sonucunda Oluşan Zararlar	-7,422	-84
4- Hayat Dışı Teknik Bölümüne Aktarılan Yatırım Gelirleri	-312,326	-162,003
5- Türev Ürünler Sonucunda Oluşan Zararlar	-	-
6- Kambiyo Zararları	-551,070	-542,857
7- Amortisman Giderleri	-1,222,041	-1,076,739
8- Diğer Yatırım Giderleri	-	-
M- Diğer Faaliyetlerden ve Olağandışı Faaliyetlerden Gelir ve Karlar ile Gider ve Zararlar	-648,899	440,889
1- Karşılıklar Hesabı	-290,347	316,846
2- Reeskont Hesabı	-	-
3- Özellikli Sigortalar Hesabı	-	-
4- Enflasyon Düzeltmesi Hesabı	-	-
5- Ertelenmiş Vergi Varlığı Hesabı	-	18,954
6- Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü Gideri	-	-
7- Diğer Gelir ve Karlar	100,102	186,946
8- Diğer Gider ve Zararlar	-458,654	-329,943
9- Önceki Yıl Gelir ve Karları	-	-
10- Önceki Yıl Gider ve Zararları	-	-
N- Dönem Net Karı veya Zararı	-529,834	-1,472,870
1- Dönem Karı ve Zararı	0	0
2- Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları	-	-
3- Dönem Net Kar veya Zararı	0	0
4- Enflasyon Düzeltme Hesabı	-	-

Ek 6. Tahsilat Denetim Programı

Tahsilat Denetim Programı

Amaç:

1. Tüm tahsilatın anında ve doğrulukla kaydedildiğini doğrulama

Dikkate Alınacaklar

1. Sadece yetkili personelin kasa tahsilatına, veri dosyalarına ve ilgili kayıtlara giriş yetkisi olduğuna dair kontrol yapılması
2. Müşteriler tüm ödemelerin kilitli kasaya yapılacağının farkında olduğunun kontrolü
3. Acil nakit ihtiyacında ilgili mercinin kilitli kasaya karşı alternatifleri prosedür uygulamalarının olup olmadığının kontrolü
4. Havale yapan personel nakliye, faturalama, muhasebe ve ödeme işlemlerinden bağımsız ve farklıdır.
5. Tüm kasa tahsil yevmiye kayıtları ilgili banka dekontları ile desteklenmektedir.
6. Tahsilatlar cari muhasebe döneminde aktarılmasının kontrol edilmesi
7. Kasada yüklü miktarda para tutuluyor mu? Varsa sebebinin araştırılması.
8. Tahsil ve tediye fişlerinin matbu, sıra ve seri numarası taşıyıp, yetkili imzasının bulunduğu kontrol edilmesi

Denetim Prosedürü/Test	Paraf	Tarih	Referans
1. Nakit döngüsünü dökümante et veya şemalandır ve denetim zamanında kontrollerin yerine olduğunu göster. Bu döngünün güçlü ve zayıf yanlarını tanımla. 2. Tahsilatlarla ilgili işlemleri temsil edici bir örneklem seç ve: a. Tahsilatları veya kasa raporlarını takip et. b. Tahsilatların zamanında yapıldığına dikkat et c. Mevduat sliplerinin banka dekontlarıyla karşılaştı d. Bankanın zamanında mevduatları vadelendirdiğine dikkat et. e. Toplam nakit özeti için büyük defterle mutabakatını bak. f. Mevduat slipleri ile nakit özeti arasında mutabakat olduğunu doğrula. 3. Esas faaliyetlerden alacaklar ve hazır değerlerdeki nakit olmayan bakiyeyi (düzeltme kayıtları) araştır. 4. Yaşlandırılmış (aging) kalemler için tüm ayrılmamış nakit raporlarını incele ve eğer vadesi geldiyse mevduata dönüştürüldüğünden ve ilgili hesaplara aktarıldığını doğrula. 5. Mesai saati sonrası yapılan tüm tahsilatların güvenli bir yerde tutulduğunu doğrula. 6. Sahip olunan tüm nakit fonlarını al ve bunların doğru ve zamanında mevduata yatırıldığını doğrula.			

(Müdür veya Yönetmen imzası)

Ek 7. Kasa Sayım Tutanağı

Bağımsız Denetim
Firması Anteti

31.12.2009

KASA SAYIM TUTANAĞI

31.12.2009 tarihinde Hayat Sigortası Anonim Şirketi'nde yılsonu kasa sayımına katıldık. Yılsonu mizanla kasa sayımı birebir tutmaktadır. Ekteki listede sayım sonuçları görülmektedir.

Denetçi Yardımcısı

Muhasebe Müdürü

Kasa Sorumlusu

... HAYAT SİGORTASI ANONİM ŞİRKETİ

KASA SAYIMI

31.12.2009

Para Kuru	Adet		Tutar	Toplam	Kur*	TL Toplam
TL	4	birim	100	400.00	1.0000	400
	10	birim	50	500.00	1.0000	500
	35	birim	20	700.00	1.0000	700
	38	birim	10	380.00	1.0000	380
	28	birim	5	140.00	1.0000	140
	4	birim	1	4	1.0000	4
USD						
	10	birim	20	200.00	1.5057	301.14
Euro						
	12	birim	10	100	2.1603	216.03
Çek						
Bulunmamaktadır						
Senet						
Bulunmamaktadır						
TOPLAM						2,641

* Döviz kuru çevrilirken TCMB 3.12.2009 döviz alış kurları kullanılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad Soyad: Fatih Bayram Uzun

Doğum Yeri, Tarihi: Konya, 21.09.1983

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim

2010- Yıldız Teknik Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü - İşletme Yüksek Lisans Programı- Tez Aşaması

2001-2006 İstanbul Üniversitesi

İktisat Fakültesi – İktisat (İngilizce)

1998-2001 Konya Enderun Fen Lisesi

İş Deneyimi

2007- KMPG Türkiye, Bağımsız Denetim Departmanı, Senior

2006-2007- Kuveyt Türk Katılım Bankası Genel Müdürlüğü, Bütçe Raporlama Departmanı, Bütçe & Raporlama Uzmanı